EHL-İ SÜNNET VE'L-CEMAAT'İN AKİDESİ

Ebu Muaz el-Çubukâbâdî

MUKADDİME

Şüphesiz hamd yalnız Allah'adır. O'na hamd eder, O'ndan yardım ve mağfiret dileriz. Nefislerimizin şerlerinden, amellerimizin kötülüklerinden Allah'a sığınırız. Allah'ın hidayet verdiğini kimse saptıramaz. O'nun saptırdığını da kimse doğru yola iletemez. Şehadet ederim ki, Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. O, bir ve tektir, O'nun ortağı yoktur. Yine şehadet ederim ki, Muhammed Allah'ın kulu ve Rasûlüdür.

"Ey iman edenler! Allah'tan nasıl korkmak gerekirse öyle korkun ve siz ancak müslümanlar olarak ölünüz." (Al-i İmran; 3/103)

"Ey insanlar! Sizi tek bir candan yaratan ve ondan da eşini var eden, her ikisinden birçok erkek ve kadın türeten Rabbinizden korkun. Kendisi adına birbirinizden dileklerde bulunduğunuz Allah'tan ve akrabalık bağlarını kesmekten de sakının. Şüphesiz Allah üzerinizde tam bir gözetleyicidir." (en-Nisâ; 4/1),

"Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve dosdoğru söz söyleyin. O da amellerinizi lehinize olmak üzere düzeltsin, günahlarınızı da mağfiret etsin. Kim Allah'a ve Rasûlüne itaat ederse büyük bir kurtuluşla kurtulmuş olur." (el-Ahzâb; 33/70-71)

Bundan sonra, Şüphesiz sözlerin en güzeli Allah'ın Kelam'ı, yolların en hayırlısı Muhammed Sallallahu aleyhi ve sellem'in yoludur. İşlerin en kötüsü sonradan çıkarılanlarıdır. Her sonradan çıkarılan şey bid'attir ve her bid'at sapıklıktır. Her sapıklık ta ateştedir.

Allah Azze ve Celle müminlere ipine sımsıkı sarılmalarını ve cemaatten ayrılmamalarını emretmiş, Kitabı hakkında fırkalaşma ve ihtilafı Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in diliyle kötülemiştir.

Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur:

"**Hep birlikte Allah'ın ipine sımsıkı tutunun, ayrılığa düşmeyin.**"(Al-i İmran 103) et-Taberi der ki: "İbn Mesud radıyallahu anh'den rivayete göre şöyle demiştir: "Hep birlikte Allah'ın ipine sarılın" ayetinde "cemian" sözü ile cemaat kastedilmiştir."[1]

Allah Teala şöyle buyurmuştur:

"**Şüphesiz bu, benim dosdoğru yolumdur. Buna uyun. (Başka) yollara uymayın. Zira o yollar sizi Allah'ın yolundan ayırır.**"(En'am 153)

İbn Mesud radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem birgün bize bir çizgi çizdi ve:

"Bu Allah'ın yoludur" buyurdu. Sonra sağına ve soluna da çizgiler çizdikten sonra şöyle buyurdu:

"Şu yolların her birine şeytan davette bulunur" Sonra da bu ayeti (En'am 153.) okudu."[2]

El-Kurtubî diyor ki: "Bu yollar Yahudilik, Hıristiyanlık, Mecusilik ve diğer sapıklık ehli fırkalar ile cedel ve kelama dalan grupları da kapsar."[3] Lakin Allah, takdir ettiği kaderin gerçekleşmesini

[1] Taberi (4/30)
[2] İbn Mace ve Darimi.
[3] Kurtubi (7/138)

emrettiğinden, Allah'ın sözünde değişme olmaz. Bu ümmet de Allah Azze ve Celle'nin haber verip Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in sakındırdığı gibi fırkalara bölünmüştür.

Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur: "**Eğer Rabbin dileseydi, tüm insanlar! tek bir ümmet yapardı. Oysa insanlar sürekli görüş ve inanç ayrılığı içindedirler. Yalnız Rabbinin merhametine mazhar olabilenler doğru yolda görüş ve inanç birliği sağlayabiliyorlar. Zaten Allah insanları bunun için yarattı.**" (Hud 118-119) (Allah Teala'nın: "İhtilaf içinde devam ederler" kavlinin iki yönü vardır. Yahudi ve Hıristiyanlar gibi dinin aslında ihtilaf ve dinin aslında ittifak edip görüşlerde ihtilaf eden bidat ehli. Bu yüzden "Ancak rabbinin merhamet ettikleri" sünnet ehli olmuştur. Bkz.: Şatıbî el-İtisam 2/166-172)

Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem de şöyle buyurmuştur:

"Muhakkak ki sizden öncekilerin yollarını karış karış, adım adım izleyeceksiniz. Hatta onlardan biri keler deliğine girmişse siz de gireceksiniz. Öyle ki, şayet onlardan birisi eşiyle yol ortasında cima etse siz de yapacaksınız."[4]

Nitekim Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem başka bir hadisinde şöyle buyurmuştur:

"Şüphesiz İsrailoğulları yetmiş bir fırkaya ayrılmıştır. Ümmetim de yetmiş iki fırkaya ayrılacak ve biri dışında hepsi ateşte olacaktır. O kurtulan biri ise el-cemaattir."[5]

Yine şöyle buyurmuştur: "Ümmetimden bir taife hak üzere zahir olmaya devam edecek, Allah'ın emri (kıyamet) gelinceye kadar onlara muhalefet edenlerin muhalefeti veya yardımsız bırakmaları onlara zarar vermeden böyle devam edecektir."[6]

Buradan kesin olarak anlaşılıyor ki, hak üzere zahir olan ve hakkı bilen kurtuluş fırkasına tabi olmak vaciptir ki onlar; hadisin rivayetlerinden birinde açıklandığı şekliyle Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ve ashabının bulunduğu yol üzerinde olanlardır.

Allah'ın izniyle Kitap ve sünnetin naslarını anlamada bu kurtuluş fırkasının sahih usulüne tabi olunur. Arap hitap ve lügatinin mefhumuna itibarla, şeriatın umumi maksatlarını anlamada doğru anlayış salih selefin takip ettiği yoldur. Asırlarda ortaya çıkan fikrî ve itikadi meselelere Ehli Sünnet ve'l-Cemaatin bakış açısı budur. İnsanlar meseleleri anlamada ifrat ve tefrit olmak üzere iki taraftan birinde veya ortadadırlar.

Orta yolu tutanlar Allah Teala'nın haklarında: "**Böylece sizleri vasat bir ümmet kıldık**"(Bakara 143) buyurduğu adalet ehlidir.

Ayrılık ve ihtilafın neticesi anlayış ve görüşlerin karışması ve İslam'da itikadi veya siyasi birçok fırkaların çıkmasına sebep olmuş, Müslümanlar gruplara bölünmüştür. Her bir grup da kendi elindekiyle sevinmektedir!

Bu fırkalar ya mürcie gibi tefrit yolunu ya da havariç gibi ifrat yolunu tutmuşlardır.

Bu fırkaların ana yoldan ayrılmalarının temel sebebi; metotları bakımından aralarında müşterek olan birçok etkenlerdir. Bu bidat ve heva ehlinin tarzıdır. Hepsi de nasları hastalıklı anlayışlarla anlarlar, sonradan çıkardıkları fikirlere itikad ederek nasları, bu fikirleri desteklemek ve Allah ve rasulünün sınırladığı maksatların önüne geçirmek için yorumlarlar. "**Ey iman edenler! Allah ve rasulünün önüne geçmeyiniz!**"(Hucurat 1)

---

[4] Hakim.

[5] İbn Mace isnadıyla Enes radıyallahu anh'den rivayet etmiştir. Hadisin rivayet yolları ve lafızları için bkz.: Şatıbi el-İtisam 2/240.

[6] Müslim.

İmam İbn Teymiyye diyor ki: “Bir grup, kavramlar ve manalar üzerinde bağlanıp kaldılar. Sonra da Kur'ân lafızlarını bu manalara hamlettiler. İkinci grup ise; Arap dilini bilen kimselerin mücerred olarak caiz gördükleri veya uygun buldukları ifadelerle Kur'ân'ı tefsir ettiler. Bunlar sırf dile önem verdiklerinden ötürü, Kur'ân ile konuşana (yani Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e), kendisine Kur'ân indirilip de onunla muhatap olana bakmaksızın, doğrudan Arap dilini bilmekle yetinip tefsir ettiler.

Birinciler, delalet ve beyan bakımlarından Kur'ân lafızlarının uygun manalarına bakmaksızın, mücerret, kendilerince uygun buldukları manalara riayet ettiler.

İkinciler ise sadece lafzı gözettiler. Bu hususta lafız, bununla konuşana veya kelâmın akışına uyuyor mu, uymuyor mu bakmadılar; ona hiç ehemmiyet vermediler. Bunlar, Araplarca uygun olan lafızlarla tefsir yönünü seçtiler.”[7]

Şüphe yok ki naslara bakışta böyle bir metod, inhiraftır. Zira bu Kuran-ı Kerim ve Sünneti Mutahharaya aykırı düşmeye götürür. Doğru yoldan sapmış her fırka mutlaka mezheplerine uymayan, anlayışlarını sınırladıkları naslar dışındakilerle aralarını bularak görüşlerini düzeltmek istemedikleri bazı ayetlerle veya hadislerle çelişmişlerdir. Böylece Allah Azze ve Celle’nin: “**Tıpkı o bölüşenlere indirdiğimiz gibi. Onlar ki; Kur'an'ı parçalara ayırmışlardı.**”(Hicr 90-91) ayetinin kapsamından çıkamamışlardır.

Taberi, Tefsir’inde “**Onlar Kuran’ı parçalara ayırmışlardı**” ayeti hakkında Dahhak’ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: “Kitaplarını kesilen deveyi parçalara böldükleri gibi böldüler. Böylece onu kitapçıklara ayırdılar. Her bir fırka elindekiyle sevindi. Allah Teala’nın: “**Dinlerini parça parça edip gruplara ayrılanlar…**”(En’am 159) kavli bunu ifade etmektedir.”[8]

Nitekim Şatıbî el-İ’tisam adlı kitabında, doğru anlayış üzere olan hak ehlinin yoluna ikaz ederek, bidat ve heva ehlinin sakat anlayışla tuttukları yolları açıklamıştır.

Şöyle der: “İlimde köklü olanların hakka tabi olmada tuttukları bir yol vardır ve sapmış olanların yolu bundan başkadır. Sapıklık ehlinin yollarından uzak durabilmemiz için köklü ilim sahiplerinin tutulması gereken yolunu açıkladığımız gibi, onların yollarının da açıklanmasına ihtiyaç vardır.”[9]

Allah Teala’nın “**Bu benim doğru yolumdur, ona tabi olunuz**”(En’am 153) ayetinde hidayet ve muvaffakiyet isteyenler için doğru yolun işaretleri apaçıktır.

Bidat ve heva ehlinin bazı özelliklerini şöylece sıralayabiliriz:

Zayıf ve uydurma rivayetlere itimad etmek.

Maksatlarına ve mezheplerine aykırı düşen hadisleri ya akla uymadığı veya daha başka şüpheler öne sürerek reddetmek.

Fürû’ya ait cüzleri küllî kaidelere döndürmemek ve muhkem ayetlere arz etmeden müteşabih ayetlere tabi olmak.

Nasları değerlendirmede ve delilleri toplayıp karşılaştırmada ilimde köklü olanların yolunu tutmamak.

Bir yerde mücmel (kapalı) olan başka bir yerde beyan edilmiştir. Bir yerde mutlak gelen başka bir yerde kayıtlanmıştır. Bir yerde umum gelen başka bir yerde tahsis edilmiştir. Açıklanmış,

[7] İbn Teymiyye; Mukaddime Fi Usuli’t-Tefsir (s.81)
[8] Taberi (14/64)
[9] El-İ’tisam (1/231)

kayıtlanmış ve tahsis edilmiş olanına bakmadan mücmel, mutlak ve umum olanları ile amel sapmaya ve helak olmaya götürür.

Burası bu konunun detaylı olarak ele alınabileceği bir yer değildir. Sadece Allah'ın hududu ve selefin yolundan ifrat ve tefrite sapmamak için uyarıda bulunmak istedik.

Asrımızda en önemli ve en tehlikeli mesele, özellikle insanların iman ve islamın hakikatinin anlaşılması hususunda işaret ettiğimiz iki tarafa kaymalarından dolayı bu konudaki şüphelerin izale edilmesi zaruretidir. "İslam bir cümleden ibarettir. İki şehadet kelimesini söyleyen Allah katında müslümandır. Bundan sonra olan hiçbir amel ona zarar vermez" diyen ve: "Farzı ve nafilesiyle bütün ameller islamın en alt sınırına dahildir. Farz veya nafile, kim onlardan bir şeyi terk ederse veya bildiği halde bir haram ya da mekruh işlerse Allah'ı inkar etmiş olur" diyen iman konusunda bu iki tarafı temsil etmektedirler.

Her iki görüş de zikrettiğimiz sapık anlayışın neticesidir.

Seleften birisi şöyle demiştir: "Allah her ne emrettiyse şeytan mutlaka iki şekilde saptırmak ister: ya tefrite ya da ifrata saptırmaya çalışır. Hangisi galip gelirse gelsin aldırmaz."[10]

Şüphesiz bizleri, sapık görüş ve hevaların arasında, ehli sünnet vel-cemaatten kılması Allahın fazlındandır. Muhakkak ki O, dilediğini sıratı mustakime hidayet eder. Allah'tan bizleri ipine sarılmaya muvaffak kılmasını ve hidayetinde sabit kılmasını dileriz. O hakkıyla işiten ve her şeyi bilendir.

Gökleri ve yeri yaratan, açığı ve gizliyi bilen Allah'ım! İhtilaf ettikleri konularda kulların arasında hüküm verecek olan sensin. Bizleri hakka ulaştır. Şüphesiz sen dilediğini doğru yola iletirsin.

Tevfik Allah Azze ve Celle'dendir.

Ebu Muaz Seyfullah el-Çubukâbâdî

[10] İbn Kayyım; Medaricu's-Salikin (2/108)

BİRİNCİ BÖLÜM: İMAN

AKİDENİN TANIMI:

Sözlük Anlamı: a-k-d kökündendir. Düğüm, sağlamlaştırmak, kıvamına getirmek, sıkıca bağlamak anlamına gelir.

Terim olarak içinde hiçbir şüphenin bulunmadığı kesin inanç demektir.

SELEFİN SÖZLÜK VE TERİM ANLAMI:

Sözlükte: Geçen, önceden olan, önde olan demektir. Önde geçen hakkında "Selefe'ş-şey'u selefen" O şey öne geçti, denilir.

Selef; geçmiş cemaattir. Allahu Teâlâ şöyle buyurdu: "**Onları, sonradan gelenlerin geçmişi (Selefi) ve bir ibret örneği kıldık.**" (Zuhruf, 56)

Yaşça ve faziletçe sizden önde olan babalarınız ve dedeleriniz sizin selefinizdir. İşte bu nedenle ilk Müslümanlar Selefi Salih olarak isimlendirilirler. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem sahabesi ve güzel bir şekilde onlara tabi olanlar, bu ümmetin selefidirler. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabının ve onlara güzel bir şekilde uyanların davet ettiği şeyin benzerine davet eden herkes de selefin yolu üzerindedir, imanlarındaki sadakatleri ve ibadetlerindeki ihlâsları nedeniyle onlar, kendilerine uyulmaya en layık olan insanlardır ki, Allahu Teâlâ İslam mesajının tüm yeryüzüne tebliği için onları seçmiştir. Selefi Salih'in imamı Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ve ihtilaf halinde başvuru kaynaklan, Allah'ın Kitabı ve Rasul sallallahu aleyhi ve sellem'in sünnetidir. Allahu Teâlâ şöyle buyurdu:

"**Eğer bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz, Allah'a ve ahirete gerçekten inanıyorsanız onu, Allah'a ve Rasul'e götürün (onların talimatına göre halledin!); bu hem hayırlı, hem de netice bakımından daha güzeldir.**" (Nisa, 59)

Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den sonra selefin en hayırlısı, sıdk ve ihlâs üzere, dini Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den alan Sahabe-i Kiram'dır. Allahu Teâlâ onları şöyle vasfetmiştir:

"**Müminler içinde Allah'a verdikleri sözde duran nice erler var. İşte onlardan kimi, sözünü yerine getirip o yolda canını vermiştir; kimi de (şehitliği) beklemektedir. Onlar hiçbir şekilde (sözlerini) değiştirmemişlerdir**. (Ahzâb, 23)

Selefi Salih'e uyan ve onların metodunu takip eden diğer dönemlerdeki Müslümanlara da, selef'e nisbet olarak Selefi denilir.

SELEF'İ SALİHÎN'İN AKİDESİ'NİN UYULMAYA EN LAYIK OLUŞU NEDENDİR?

Çünkü genelde tüm Müslümanların, özelde de âlimler ve davetçilerin saflarını birleştirmenin yegâne yolu bu akideye sahip olmaktır. Selef itikadının dayanağı Allahu Teâlâ'nın vahyi, Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in Sünneti ve Sahabeyi Kiramdan oluşan ilk Müslümanların yoludur. Bunun dışındaki bir birlikteliğin âkibeti, Müslümanların bugün şahit olduğumuz ayrılık ve başarısızlık hallerinden başkası olamaz.

"**Kendisi için' doğru yol belli olduktan sonra, kim Peygamber'e karşı çıkar ve müminlerin yolundan başka bir yola giderse, onu o yönde bırakırız ve cehenneme sokarız; o ne kötü bir yerdir.**" (Nisa, 115)

Selef yolu, müslüman'ı dolaysız olarak Allah ve Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'e ve onların sevgisine bağlar. Zira Selefin itikadının kaynağı, hevânın oyunlarından ve kısıtlı insan aklının kusurlarından uzak olarak, Allah ve Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'in buyruklarına dayanır.

Bu akide gayet kolaydır. Anlaşılır bir akidedir ve nettir. Selef itikadını benimseyen kimse şüphe, vehim ve şeytanların vesveselerinden uzaktır. Çünkü bu akideye inanan bir kişi bu ümmetin Peygamberi'nin Ashab-ı Kiramının -Allah hepsinden razı olsun- gösterdiği yol üzerinde yürür.

SELEFİ SALİHİN'İN İTİKAD USULÜ:

Ehli Sünnet ve'l-Cemaat itikâdî, ameli ve ahlaki konularda, Allah'ın Kitabı ve Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in sahih sünnetinden dayanak edindikleri sabit ve açık usullere göre hareket etmişlerdir. Ehli Sünnet, Dinin ana esaslarına dair, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem tarafından açıklanan kaidelere bağlıdır. Dini konularda kimsenin kendi görüşlerine göre icatlarda bulunup, onu dinden bir şey olarak takdim etme hakkı yoktur. Ehli Sünnet, şer'î naslara sarılarak bidatlerden kaçınmıştır.

İMANIN TARİFİ:

Şer'î olarak iman[11]: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in Rabbi Azze ve Celle'den verdiği bütün haberleri ve gaybi tasdik etmek, şeriatına boyun eğip ona devam etmektir.

Ehli Sünnet ve'l-Cemaat imanın söz ve amel olduğunda, dilin sözü, kalbin ameli ve organların ameli olduğunda ittifak etmişlerdir. Diğer fırkalar ise Ehli Sünnet ve'l-Cemaate muhalefet ederek şu görüşleri ortaya koymuşlardır:

Hammad b. Ebi Süleyman, öğrencisi Ebu Hanife ve fukahadan onlara tabi olanlar: "İman; dil ile ikrar ve kalp ile tasdikten ibarettir. Azaların ameli imana dahil değildir" demişlerdir.[12] Bu görüş sahiplerine "Fukaha Mürciesi" de denilmiştir.

Cehmiyye: "İman sadece kalp ile bilmekten ibarettir" iddiasındadır.[13]

Kerramiyye: "İman sadece dilin sözünden ibaret" demişlerdir.[14]

Eşarîler: "İman tasdiktir" derler.[15]

Mutezile: "İman; amel, telaffuz ve itikad etmektir" dediler.

Mutezile'nin kavli, Ehli Sünnet ve'l-Cemaat'inkine benzese de aralarında şöyle bir fark vardır: Mutezile; amelleri imanın sıhhatinin şartı saymış, Ehli Sünnet ise; imanın mutlak kemalinin değil, vacip olan kemalinin şartı saymıştır.[16]

Bu meselede söz iki esas üzeredir:

BİRİNCİ ESAS: İMAN SÖZ VE AMELDİR

Bu cümlenin detayı; imanın söz ile kalp, dil ve azalar ile amel olduğu şeklindedir.

Tahavi akidesinin şarihi İmam İbn Ebi'l-İz der ki: "Burada diğer esas vardır ki o; sözün kalbin kavli olan itikad ve dilin kavli olan islamı telaffuz olmak üzere iki kısma ayrılmasıdır. Amel de iki kısma ayrılır: Kalbin ameli olan niyet ve ihlası ve azaların ameli."[17]

Kalbin kavline itikad denilmesi, itikad kelimesinin kapsamına giren şeyleri anlamayı gerektirir. Nitekim açıklaması gelecektir. İtikad veya kalbin kavli haber vereni doğrulamaya nisbetle mücerred tasdik değildir. Burada ancak ikrar ve boyun eğmeyi gerektiren özel tasdik kastedilmiştir. Zira dinde zaruri olarak bilinir ki, şeriata taat ve kabul ile sarılmaksızın islamın şeriatını tasdiklemek imanı gerçekleştirmez. Yalnızca tasdik manasında olan itikad, Allaha itaate devamlılık bulunmaksızın kişiyi kurtarmaz ve o kimse ancak bunları yerine getirmekle bir Müslüman olabilir. Hatta taat amellerini tembellik veya hevaya uyarak terk etse dahi böyledir. İnşallah bunların açıklaması ileride gelecektir.

---

[11] İmanın lügat manası hakkında ise alimler bunun sınırı konusunda ihtilaf etmişlerdir. İbn Hacer'in Fethu'l-Bari'de (1/46), Keşmiri'nin Feyz'de (1/44) el-Mearic sahibinin (2/25)de nakline göre bazıları imanın lügat manasının tasdik olduğu söylenmiştir. İbn Teymiyye "el-İman" adlı kitabında imanın lügat manasının tasdik olduğu şeklindeki görüşü on altı açıdan reddetmiştir. Bkz.: s.106 vd. Biz konuyu uzatmamak için bu ihtilafı nakletmiyoruz. Zira iman kelimesinin kullanıldığı mana şeriatta varid olmuştur.

[12] Şerhu Fıkhi'l-Ekber (148)

[13] Abdullah b. Ahmed es-Sunne (594) Makalatu'l-İslamiyyin (1/213)

[14] Eşari Makalatu'l-İslamiyyin (s.141)

[15] Bkz.: el-Bakıllanî et-Temhid (1/388) el-Cuveyni el-İrşad (333)

[16] Bkz. Makalatu'l-İslamiyyin (266)

[17] Şerhu Akideti'-Tahaviye (s.245)

Mearicu'l-Kabul sahibi şöyle der: "Ey kardeşim, Allah beni, seni ve bütün Müslümanları muvaffak kılsın, şunu iyi bil ki; din, Allah'ın rasulleriyle gönderdiği, kitaplarıyla indirdiği ve göklerle yer halkı adına razı olduğu dindir. Ancak kendisine ibadet edilmesini emretmiş, kendisinden başkasına yönelinmesini kabul etmemiştir. Ancak kendisini alçaltan sefih ondan başkasına yönelir. Ona sarılıp tabi olmaktan daha güzel bir din yoktur. Bu din; söz (yani kalbin ve dilin kavli) ile amel (yani kalp, dil ve azaların ameli)dir."[18]

İbnu'l-Kayyım şöyle demiştir: "Burada diğer bir esas vardır ki o da; imanın hakikatinin söz ve amel olmasıdır. Söz iki kısımdır. Kalbin sözü olan itikad ve dilin sözü olan islamı telaffuzdur. Amel de iki kısımdır. Kalbin ameli olan niyet ve ihlası ve azaların ameli."[19]

Bu kısımların açıklaması: kalbin sözü; tasdik etmesi ve boyun eğmesidir.[20]

Allah Teala şöyle buyurmuştur: "**Doğruyu getiren ve onu tasdik edenler var ya, işte kötülükten sakınanlar onlardır.**"(Zümer 33)

"**Müminler ancak Allah'a ve Resûlüne iman eden, ondan sonra asla şüpheye düşmeyenlerdir…**"(Hucurat 15)

Şefaat hadisinde de şöyle buyrulmuştur: "La ilahe illallah diyenlerden kalbinde arpa tanesi ağırlığınca hayır bulunanlar ateşten çıkarılacaklardır…"[21]

Dilin sözü: Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in Allah'ın rasulü olduğuna şehadet edip, bunun gereklerini ikrar etmektir.

Burada iki meseleye tembih vardır: birincisi; iki şehadeti telaffuz etmekte dinen muteber olması manasını bilmek, gereklerini yerine getirmek ve onunla çelişen şeyleri terk etmekle mümkündür. Burada mücerred olarak telaffuz etmek kastedilmemiştir. Nitekim bunun açıklaması ileride gelecektir. Aksi halde manasını bilmeden söylemek daha önce geçen kalbin sözüne ve dilin de sözüne aykırıdır. Alimler imanın itibar rükünlerini bir araya getirmişlerdir. Şu halde bir şeyi bilmeyen kimsenin onu tasdik ve ikrar etmesi nasıl mümkün olabilir?

İkincisi: İki şehadet kelimesini söylemekten maksad, islamın delilinin zuhur etmesidir. Arapça konuşamayan bir kimsenin kendi dilinde "Müslüman oldum" diyerek şirk ve küfür dininden berî olduğunu ilan etmesi de yeterlidir. Bu şehadet, bazı hallerde muteberdir. Mesela putlara ibadet edenler la ilahe illallah deseler yeterlidir. Zira islamdan önce bunun üzerinde değildiler. Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in Araplara gönderilmiş peygamber olduğuna inanan Ehli kitaba gelince onların bu şehadeti yeterli değildir. Bilakis bütün alemlere gönderilmiş bir peygamber olduğuna şahitlik etmeleri zorunludur.

Nevevi, Müslim şerhinde şöyle diyor: "Kadı Iyaz bunun manasını açıklamış ve şöyle demiştir: mal ve canın korunması la ilahe illallah diyerek imana icabeti muteber olanlara tahsis edilmiştir. Bununla kastedilen arap müşrikleri, putlara ibadet edenler ve tevhid etmeyenlerdir. Onlar islama ilk davet edilen ve bu hususta savaşılanlardır. Ama onların dışında tevhidi ikrar edenlerin korunması la ilahe illallah demekle yeterli olmaz. Zira onlar itikadlarındaki küfürle birlikte bunu söylerler. Bu yüzden diğer hadiste "**Benim Allah'ın rasulü olduğuma şehadet etmeleri, namaz kılmaları ve zekat vermelerine kadar savaşmakla emrolundum**…" buyrulmuştur. [22]

Bu manada İbn Kudame el-Makdisi, el-Muğni'de şöyle diyor: "İkincisi: Eğer o Yahudiler gibi tevhidi ikrar edenlerden ise islamına hükmedilir. Zira onun hakkında Allah'ı birlemek sabit olmuş, bunun üzerine Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in risaletini ikrarı da ekleyerek islamını kemale erdirmiştir. Eğer Hıristiyan, Mecusi ve putperestler gibi muvahhid olmayanlardansa, Allahtan başka ilah olmadığını ikrar edinceye kadar onun islamına hükmedilmez. Sahih haberler bu şekilde gelmiştir.

[18] Mearicu'l-Kabul (2/17)
[19] İbnu'l-Kayyım; Kitabu's-Salat (s.24)
[20] Bkz.: Şerhu Akideti't-Tahaviye (s.245) Mearicu'l-Kabul (2/17)
[21] Buhari ve Müslim.
[22] Şerhu Sahihi Muslim (1/207)

Zira bu iki şeyi inkar eden, bunların ikisini birlikte ikrar etmedikçe inkarı devam eder. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in Allah'ın rasulü olduğuna şahitlik etse dahi onun islamına hükmedilmez. Zira onun "Bizden başkalarının peygamberidir" anlamını kastetmiş olması muhtemeldir…

İmran b. Husayn radıyallahu anhuma'dan: "Akiloğullarından birisi esir alınmıştı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e getirdiler. Dedi ki: "Ey Muhammed! Ben müslümanım." Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Şayet sen kendi işine hakim bir şekilde bunu söylemiş olsaydın tam anlamıyla kurtuluşa ererdin**." Bunu Müslim rivayet etmiştir. Bunun aslen kafir olan veya vahdaniyeti inkar eden hakkında olması muhtemeldir. Ama peygamberi, kitabı veya bir farzı inkar eden kimse bunlarla – yani müslümanım demesiyle veya şehadet kelimelerini söylemesiyle - Müslüman olamaz. Zira o bazen İslam üzere olduğuna inanır. Şüphesiz bütün bidat fırkaları Müslüman olduklarına inanırlar fakat onlardan kafir olanları da vardır."[23]

Fıkıh ve akaid kitaplarında bu mana mütevatirdir. Hanbeli olan İbn Kudame, Şafiilerden Nevevi, Malikilerden Kadı Iyaz ve Hanefilerden Kasani bunu böylece ifade etmişlerdir. Şehadet kelimelerini dil ile söylemek o kimsenin Müslümanlığına delalet bakımından muteberdir fakat her durum için mutlak değildir.

Allah Teala şöyle buyurmuştur: "**Onlara (Kur'an) okunduğu zaman: Ona iman ettik. Çünkü o Rabbimizden gelmiş hakikattir.**"(Kasas 53)

"**De ki: Ben Allah'ın indirdiği Kitab'a inandım**."(Şura 15)

Kalbin ameli; niyet, ihlas, muhabbet, boyun eğme ve tevekküldür. Allah Teala şöyle buyurmuştur:

"**Rablerinin rızasını isteyerek sabah akşam O'na yalvaranları kovma!**"(En'am 52)

"**Biz sizi Allah rızası için doyuruyoruz;**"(İnsan 9)

"**Müminler ancak, Allah anıldığı zaman yürekleri titreyen, kendilerine Allah'ın âyetleri okunduğunda imanlarını artıran ve yalnız Rablerine dayanıp güvenen kimselerdir**."(Enfal 2) Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de: "Ameller ancak niyetler iledir"[24] buyurmuştur.

Dilin ve azaların ameli; dilin Kuran okumak ve zikretmek gibi fiilleridir. Azaların ameli ise namaz kılmak, zekat vermek, cihad ve hac yapmak gibi fiillerdir.

Kufe fakihlerinden Ebu Hanife gibileri azaların amelinin imanın müsemmasına dahil olması hususunda muhalefet etmişlerdir. Bu muhalefetlerinin kaynağı iki şeye dayanır:

a-) İmanın müsemması amelsiz sözü kapsar

b-) iman – onlara göre – artmaz ve eksilmez.

Allah'ın muvaffak kılması ile diyoruz ki: "İmanın müsemmasına azaların ameli girmez" diyerek onu yalnızca tasdik anlamında kabul ediyorlar. Halbuki bu tasdik, ikrar ve boyun eğmeyi gerektiren özel tasdiktir. Onlar böylece şer'î anlamını değil, lugavi anlamını alıyorlar.

Tahavi şarihi der ki: "İmam Ebu Hanife *-Allah ondan razı olsun-* şarî'in Kelam'ında yer alan deliller ile birlikte imanın sözlük anlamı itibariyle ihtiva ettiği gerçek manayı göz önünde bulundurmuştur. Diğer imamlar *-Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun-* ise yalnızca şarî'in örfünde imanın

[23] el-Muğni 8/143 Aynı manada ifadeler için bkz.: Kasani ; Bedaiu's-Sanai (9/4312)
[24] Buhari, Müslim.

gerçeğinin ne olduğunu göz önünde bulundurmuşlardır. Çünkü şarî' tasdik'e bir takım vasıf ve şartlar daha katmış bulunmaktadır."[25]

Bu hususta imanın amel olmaksızın tasdik olduğuna delalet eden, Allah Teala'nın "**Sen bize mümin değilsin**" yani sen bizi tasdiklemiş değilsin kavli gibi delillerle istidlal ediyorlar. Yine "**İman eden ve salih ameller işleyenler**" gibi iman ile salih amelleri ayrı ayrı zikreden Kuranî ayetleri delil getirerek, "şu halde ameller, imanın semeresidir, onun lazımından ve gereklerinden değildir" demişlerdir. Bu bakış açısının neticesi olarak onların ıstılahındaki iman artma ve eksilme kabul etmez fakat kalbin yakininin mertebeleri farklılık gösterir, ama imanın aslı olan tasdik sabit mertebededir demişlerdir.

Buna ek olarak deriz ki: "Amellerin imana dahil olmasına nispetle Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaatin cumhuruna göre iman söz ve amel olup ameller iman kelimesinin müsemmasına dahildir. Usul ilmini okuyanlar bilirler ki bir kelimenin şer'i anlamı lugavi anlamına tercih edilir.[26]

Kur'anî tabirde salih amellerin imandan ayrı zikredilmesine gelince İbn Teymiye bunu özelin genele atfedilmiş olmasıyla açıklamıştır. Mesela Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur: "**Kim, Allah'a, meleklerine, peygamberlerine, Cebrail'e ve Mikâil'e düşman olursa bilsin ki Allah da inkârcı kâfirlerin düşmanıdır."**(Bakara 98) Bunun Kur'an'da örnekleri çoktur.

İbn Teymiyye el-İman adlı kitabında (s.247 vd. s.51 vd.) bu görüşte olan taifeyi geniş açıklamalarla on altı küsur yönden reddetmiştir. Bizim burada maksadımız ancak bu önemli meselede Ehl-i Sünnetin cumhurunun görüşünü ispatlamaktır. Ebu Hanife iman kelimesini yalnızca özel tasdik anlamına hasretmiştir. Şüphesiz o sevap ve ikabın amellerin karşılığı olması hususunda diğer bütün ehli sünnet ile ittifak etmiş, mürcieden ayrılmıştır.

İbn Teymiyye diyor ki: "Bilinmesi gerekir ki, bu meselede ehli sünnet arasındaki ayrılıkların çoğu lafzi ayrılıklardır. Ancak imanın söz olduğunu söyleyen Hammad b. Ebi Suleyman – ki o bunu söyleyenlerin ilki olup Kufeliler ona tabi olmuştur- ve başkaları günahkarların kınanma ve cezayı hak ettiği hususunda sünnet alimleriyle ittifak etmişlerdir. Ancak onların imanlarının Cibril'in imanı gibi kamil olduğunu, imanın farz kılınan ameller olmaksızın geçerli olduğunu ve haramların da işlenmesiyle o kimselerin kötülenme ve cezayı hak ettiklerini de söylemişlerdir."[27]

Yine Hanefiler pek çok ameli imanın şartlarından ve gereklerinden olarak saymışlar, yerine getirmeyene kafir demişlerdir. Hatta bu konuyu diğer mezheplerden daha fazla genişletmişlerdir. Fıkhu'l-Ekber sahibi der ki: "..Hulasa'da denildi ki: Başına Mecusi şapkası giyen hakkında bazıları onun kafir olacağını söylemiştir. Sonrakilerden bazıları, eğer zaruretten dolayı bunu yaparsa reddedilir demişlerdir. İman ancak küfür ile iptal olur." (s.155)

"Hulasa'da denilir ki: Nevruz gününde mecusiye yumurta hediye eden kafir olur. Yani küfründe ona yardım etmiş ve hediyeleşmede onlara benzemiştir." Böylece pek çok amel hakkında işleyen veya müşriklerin ameli de olsa terk etmeyen hakkında, imanı tasdik olarak anladıkları halde küfür hükmü vermişlerdir. Ancak buradaki lafzi ihtilaf onlara göre ve onların dışında pek çoğuna göre faili tekfir edilen kimse mutlak olarak milletten (dinden) çıkmaz. Hanefi fıkhı kitaplarına bakılğında bu şüpheye mahal bırakmayacak şekilde görülür.[28]

Tasdik ve bundan kastedilen anlam meselesine gelince, daha önce de zikrettiğimiz gibi imanı tasdik olarak ifade eden Hanefiler ikrarı da onun gereklerinden saymışlardır.

Kurtuluşun şartı Hanefilere ve Ehli sünnetin tamamına göre; şirk amellerinin tamamını terk etmekle birlikte taatlere devam etmektir. Zamanımızdaki bazı mürcielerin itikad ettiği gibi mücerred

[25] Şerhu't-Tahaviye s.241
[26] Bkz.: el-Muvafakat (2/268 vd.)
[27] el-İman s.255
[28] Bkz.: Şerhu'l-Fıkhi'l-Ekber, Heysemî; el-İ'lamu'l-Kavatii'l-İslam

olarak haber verenin haberini doğrulamak şeklinde kabul etmemişlerdir. Bu konuda Ebu Hanife ile diğer imamlar arasında ihtilaf yoktur.[29]

El-Keşmiri der ki: "İman ile küfrü birbirinden ayıran cüz; başka dinlerden uzaklaşarak taate devam etmektir… Doğru tefsiri budur. Nitekim Hafız İbn Teymiyye rahimehullah bu cüzün iman babında zaruri olduğuna dair icmayı nakletmiştir. Şu halde fakihlerin sözlerindeki ikrar lafzını taatlere devam etmek olarak anlamak gerekir."[30]

Onun zikrettiği bu sözler, Fakihlerin ikrar ile kastettikleri şeyin dilin şehadet kelimelerini söylemesinden ibaret olmadığını, bilakis şeriatın ahkamından sıyrılmadan taate devam etmek anlamında olduğunu gösteriyor. Sonra kurtarıcı olan iki şehadeti söyleyerek ikrar etmeyi şöyle açıklıyor: "Burada fakihlerin ve kelamcıların müşkili vardır. Putlara secde etmek gibi veya mushafa hakaret gibi bazı fiillerde tasdik de bulunur. Onun kafir olduğunu söylersek, "İman tasdiktir" sözümüz eksik kalır. Bunun cevabını İbnu'l-Humam rahimehullah zikretmiştir. Hasılı, kafirlere has alametler gibi bazı fiiller inkar yerine geçer.

Muhakkak ki iman, kişinin kendisini küfürden uzaklaşmasını gerektirdiği gibi, imanın misli olan başka şeylerden uzaklaşmayı gerektirir. Bu yüzden Allah Azze ve Celle: "**Biz sadece eğleniyorduk**" demelerine karşı şöyle buyurmuştur: "**Mazeret beyan etmeyin, imanınızdan sonra kafir oldunuz**". Onlara sizler yalanladınız (Tekzib ettiniz) buyurmamış, bilakis bu eğlenmelerinin kafirlere has olduğunu, İslam gömleğini boyunlarından çıkarmış olduklarını, İslam'ın himayesinden çıkıp kafir olduklarını haber vermiştir. Böyle fiiller bir kimsede bulunursa kalbindeki tasdike bakılmaksızın küfrüne hükmedilir. Şöyle dedikleri işitilir: "Dinin zaruriyatında te'vil kabul edilmez. Zira bu hususta tevil inkar ile eşittir. Bilcümle, küfür fiilleri ile birlikte tasdik muteber değildir. Kim bu fiilleri yaparsa tasdiki kaybetmiş demektir. Bu konunun izahı için el-Cessas'a müracaat ediniz."[31]

İbn Humam, el-Keşmiri ve el-Cessas gibi fukaha mürciesi denilen büyük Hanefi imamların sözlerine bakın! Onlar amelleri imanın müsemmasından yalnızca lafzen çıkarmışlardır. Buna rağmen cehenemme girmekten kurtuluş için diğer ehli sünnet gibi gerekli olan şeyleri şart koşmuşlardır. Tahavi şarihi bu hususu açıklayarak şöyle diyor;

"Tasdik lafzının zıttı olarak tekzib (yalanlama) kullanıldığı gibi, iman lafzı karşısında bu kökten bir lafız kullanılmayıp bunun karşıtı olmak üzere küfür kökü kullanılır. Küfür ise yalanlamaya has bir tabir değildir. Hatta bir kimse: Ben senin doğru sözlü (sadık) olduğunu biliyorum, ancak sana uymuyorum. Aksine düşmanlık ediyorum, buğz ediyorum ve muhalefet ediyorum, diyecek olsa, böyle birisinin küfrü daha büyük çapta olur. Böylelikle imanın tasdikten ibaret olmadığı, küfrün de sadece yalanlamaktan ibaret olmadığı ortaya çıkmaktadır. Hatta eğer küfür varsa tekzib olabildiği gibi, bazen tekzib olmaksızın muhalefet ve düşmanlık da olabilir. İman da aynı şekildedir. Tasdik, muvafakak, dostluk (muvalat) ve inkıyad (itaat) ile birlikte bulunur. İmanda mücerred tasdik yeterli değildir. O halde İslam da "iman" adının kapsamı içerisinde bir parçadır."[32]

Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur: "**Allah'ın kitabını okuyanlar, namazı kılanlar ve kendilerine verdiğimiz rızıktan (Allah için) gizli ve açık sarfedenler, asla zarara uğramayacak bir kazanç umabilirler**."(Fatır 29)

Alimler bu esasta icma etmişlerdir.

El-Fudayl b. Iyaz dedi ki: "Bize göre iman içte ve dışta dil ile ikrar, kalp ile kabul ve gereğiyle ameldir."[33]

Ebu Sevr: "İman; kalp ile tasdik, dil ile söylemek ve organlarla amel etmektir."[34]

---

[29] el-Keşmiri, Feyzu'l-Barî'de Ebu Hanife ile diğer imamlar arasındaki – onun görüşüne göre bu lafzi bir niza olmasa da -ihtilafı zikrederken bunun sadece bakış açısı farklılığı olduğunu söyler. Lakin onlara göre kurtuluşun tek çaresi vardır. Bkz.: Feyzu'l-Bari (2/63)
[30] Feyzu'l-Bari 1/51
[31] Feyz 1/5
[32] Şerhu't-Tahaviye s.243
[33] Abdullah b. Ahmed; es-Sunne (627)

El-Âcurrî, eş-Şerîa adlı eserinde şöyle bir başlık açmıştır: "İmanın kalp ile tasdik, dil ile ikrar ve azalarla amel olup bir kimsenin ancak bu üç şeyi bir araya getirmekle mümin olacağı babı"[35]

İmam Malik şöyle demiştir: "İman söz ve ameldir."[36] İmam Ahmed: "İman söz ve ameldir."[37]

İmam Buhari, alimlerden binden fazla kişiden hadis yazdığını ve ancak imanın söz ve amelden ibaret olduğu itikadında olanlardan hadis yazdığını zikretmiştir.[38]

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat alimlerinin cumhuru imanı tarif ederken bazen "söz ve ameldir" diye, bazen de "dilin sözü, kalbin tasdiki ve azaların ameli" diye açıklamışlardır. Bu iki ifade de tek bir manaya delalet etmektedir. Seleften; "İman hem kavl (söz), hem de ameldir" diyen kimse: kalbin ve dilin kavlini, kalbin ve organların amelini kasteder.

El-Âcurrî, eş-Şerîa'da der ki: "Ebu Ca'fer Muhammed b. Süleyman dedi ki: "Sufyan b. Uyeyne'den bir çok defa "İman söz ve ameldir" dediğini işittim. Ondan alıp kabul ettiğimiz hususlardan birisi: "söz ve ameldir. Zira şüphesiz amel olmadan söz olmaz." İbn Uyeyne'ye: "Artar ve eksilir mi?" denildi. "Ya ne olacak?" dedi.[39]

İbn Teymiyye de, Ebul Meali'nin el-İrşad'ının şerhinde Şeyh eş-Şehristani'nin şu sözlerini nakleder: "Ehli Eser, farzı ve nafilesiyle bütün taatlerin iman olduğu görüşündedirler. Bu tabirle Allah'ın farz ve nafile olan emirlerini yerine getirmeyi, tahrim ve te'dip türünden bütün yasaklarından sakınmayı kastederler."[40]

Yine der ki: "Bu yüzden iman; söz ve ameldir görüşü Ehli sünnete ait olup sünnetin şiarlarındandır. Birçok kimse bu konuda icma nakletmiştir." Nitekim İmam Şafii, el-Ümm adlı eserinde şöyle der: "Sahabe, Tabiin ve onlardan sonrakilerden onlara yetişenlerin icmaı bu şekilde olup; iman; söz, amel ve niyettir demişlerdir. Bunlardan biri eksik olduğu zaman diğerleri geçerli olmaz."[41]

Sonra İbn Teymiyye bu görüşte olan Mekke, Medine, Kufe, Basra ve Vasıt imamlarının isimlerini sayar. Ebu Ubeyd der ki: "Bu bize göre Ehli Sünnetin amel edilen kavlidir."[42] Bunun dışındaki rivayetler de aynı icmayı göstermektedir. Bu konuda muteber bir hilaf yoktur.

İKİNCİ ESAS: İMAN ARTAR VE EKSİLİR

Selefin dediği gibi iman; taatlerle artar ve günahlarla eksilir.[43] Allah Teala: "**Onlara ayetleri okunduğu zaman imanları artar**" (Enfal 2) buyurmuştur.

Yine şöyle buyurur: "**İman edenlerin ise imanları artar**"(Tevbe 124) "**O, müminlerin kalplerine imanlarına iman katmaları için sekinet indirendir**."(Feth 4)

"Bir sûre indirildiği zaman, o münafıklar arasında, "bu sûre hanginizin îmanını artırdı?" diyenler vardır. İşte o îman edenler var ya, onların îmanını artırmıştır Ve bunu, birbirlerine müjdelerler." (Tevbe 124)

"Kendilerine kitap gelenler, bilgi edinsin; müminlerin de iman üstüne imanları artsın." (Muddessir 31)

---

34 El-Lalkai; Şerhu Usuli Ehli's-Sunne ve'l-Cemaa (1590)
35 Eş-Şeria (119)
36 Abdullah b. Ahmed; es-Sunne (638)
37 Abdullah b. Ahmed; es-Sunne (599)
38 Şerhu Usuli Ehli's-Sunne ve'l-Cemaa (1597)
39 Âcurrî; Kitabu'ş-Şerîa (s.116)
40 İbn Teymiyye el-İman (s.124)
41 A.g.e s.265
42 El-İman s.266 vd.
43 İbn Hacer, Fethu'l-Bari (1/47) Acurri eş-Şeria (s.114) Muhammed b. Ali radıyallahu anh'den.

"**İman altmış küsur şubedir. Bunun en üstünü "La ilahe illallah" demek (**Allah'tan başka ibadete, tazime, korkuya, sevgiye layık bir ilah olmadığını söylemek**) ve en alt şubesi yoldan eziyet veren şeyi kaldırmaktır. Hayâ da imandan bir şubedir.**"[44]

"**Cennetlikler cennete, cehennemlikler de cehenneme girince Allah Azze ve Celle şöyle buyurur: "Kalbinde hardal tanesi ağırlığınca iman olanları çıkarın." Bunun üzerine simsiyah olmuş halde çıkarılırlar. Sonra hayat nehrine sokularak suda yeşeren tane gibi biterler…**"[45]

İmam Buhari rahimehullah, Sahih'inde imanın ziyade ve noksanına dair başlık açarak geçen ayetleri ve benzerlerini kaydettikten sonra şu hadisi nakleder:

"**La ilahe illallah diyenlerden kalbinde arpa ağırlığınca hayır bulunanlar cehennemden çıkarılır. La ilahe illallah diyenlerden kalbinde buğday ağırlığınca hayır bulunanlar cehennemden çıkarılır. La ilahe illallah diyenlerden kalbinde zerre ağırlığınca hayır bulunanlar cehennemden çıkarılır**."[46]

"Ebu Hureyre radıyallahu anh'den merfuan; "**Müminlerin iman bakımından en kamili, ahlakı en güzel olanıdır. En hayırlınız ise, kadınlarınıza en hayırlı olanınızdır**."[47]

Halimi der ki; "Bu hadisi şerif, güzel ahlakın iman olduğunu gösteriyor. Bunun yokluğu ise imanda eksikliktir. Müminler imanlarında farklı derecededirler. Bazısının imanı daha kamildir."

İsmail Bin Reca'dan; "Mervan minbere çıktı ve hutbeye namazdan önce başladı. Birisi; "Ey Mervan! Namazdan önce hutbeye başlamakla Sünnete muhalefet ettin! Böyle yapamazsın!" dedi. Ebu Said radıyallahu anh; "Bu kimdir?" diye sordu. O adamın kim olduğunu söylediklerinde şöyle dedi;

"Şüphesiz bu adam, üzerine düşeni yaptı. Zira Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu işittim;

"**Kötü bir iş gören ona eliyle mani olsun. Buna gücü yetmezse diliyle engel olsun. Buna da güç yetiremezse kalbiyle nefret etsin. İşte bu sonuncusu da imanın en düşük derecesidir**."[48]

Ali b. Ebi Talib radıyallahu anh dedi ki: "İman kalpte beyaz bir nokta olarak başlar, iman arttıkça beyazlık da artar. Öyle ki kalp tamamen beyaz olur. Nifak da kalpte siyah bir nokta olarak başlar. Nifak arttıkça siyahlık da artar. Ta ki kalp tamamen siyah olur."[49]

Tahavi şarihi şöyle der: "Bu anlamda sahabe sözleri çoktur. Bunlardan biri de Ebud-Derda radıyallahu anh'ın şu sözüdür: "Kişinin zaman zaman imanını gözden geçirmesi, ondan neyin eksildiğine bakması fıkhındandır. Yine imanının artmakta mı yoksa eksilmekte mi olduğunu bilmesi de kulun fıkhındandır."

Ömer *-Radıyallahu anh-* arkadaşlarına: Gelin, imanımızı arttıralım der ve bunun üzerine aziz ve celil olan Allah'ı zikrederlerdi.[50]

İbn Mes'ud *-Radıyallahu anh-* da dua'sında: Allah'ım imanımızı, yakîn'imizi ve fıkhımızı arttır, derdi.[51]

Muaz b. Cebel *-Radıyallahu anh-* bir adama: Gel, beraber oturalım da bir saat (an, süre) iman edelim, dedi.[52]

---

44 Buhari (9) Müslim (35)
45 Buhari (22) Muslim (183)
46 Buhari (44)
47 Ahmed (2/250, 527) Hakim (1/3) Beyhaki Şuab (1/61) Ebu Nuaym Hilye (9/248) sahihtir.
48 Müslim (s.50 no:78) Beyhaki Şuab (1/61)
49 Ebu Bekir b. Ebi Şeybe el-İman (s.9)
50 İbn Ebi Şeybe, *İman* 108; *el-Musannef*, 11/26.
51 Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebir*, 8549; el-Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, 10/185.

Bunun bir benzeri Abdullah b. Revaha'dan da rivayet edilmiştir.[53]

Ammar b. Yasir *-Radıyallahu anh-*ın da şöyle dediği sahih olarak rivayet edilmiştir: "Üç özellik kimde bulunursa, o kimse imanını kemale erdirmiş demektir. Kendisine karşı (kendisini kayırmaksızın) adil davranması, az varlığına rağmen infak etmesi ve herkese selamı yayması." Bunu Buharî *-Allah'ın rahmeti üzerine olsun-* Sahih'inde zikretmektedir.[54]

Acurrî eş-Şeria'da isnadıyla Umeyr b. Habib'den naklediyor: Umeyr "İman artar ve eksilir" deyince ona: "Onun artması ve eksilmesi nedir?" dediler. O da dedi ki: "Allah Azze ve Celle'yi zikredip O'na hamd ve tesbih ettiğimiz zaman işte bu artmasıdır. Eğer gafil olur ve unutursak işte bu da eksilmesidir."

İbn Abbas ve Ebu Hureyre radıyallahu anhum'den isnadıyla rivayet ediyor: "İman artar ve eksilir." Ebu Davud senediyle bize Abdurrazzak'tan tahdis etti, dedi ki: "Ma'mer, Süfyan es-Sevri, Malik b. Enes, İbn Curayc ve Süfyan b. Uyeyne'nin şöyle dediklerini işittim: "İman söz ve ameldir. Artar ve eksilir."[55]

İmam el-Lalkâî rahimehullah, sahabe, tabiin ve tebei tabiinden bu akideyi dile getirenlerin isimlerini "Allah'ın kitabında, Rasulünün sünnetinde, sahabeden, tabiinden ve din imamı alimlerden rivayet edilenlerde imanın taat ile artacağı ve masiyet ile eksileceğini gösteren açıklamalar" başlığı altında saymıştır.

Sonra bunu ifade eden sahabeler arasında; Ömer b. El-Hattab[56], Abdullah b. Abbas[57], Abdullah b. Mes'ud[58] ve diğerlerini (Allah hepsinden razı olsun) saymıştır.

Tabiinden: Süfyan es-Sevrî[59], Mucahid[60], Said b. Cubeyr[61] ve başkalarını zikretmiştir.

Fakihlerden de: Malik b. Enes[62], Cerir b. Abdilhamid[63], Ahmed b. Hanbel[64] ve başkalarını zikreder.

Bu konuda ehli sünnetin icmaını gösteren birçok rivayet vardır. hepsi de şunu tespit eder ki; kişinin imanı yaptığı amele göre artar veya eksilir. Bu, bütün Müslümanları hayatlarında ilgilendiren bir meseledir. Salih olan söz veya amellere tutundukça kul, ilahi nurun feyezan ettiğini, kalbini ve organlarını imar ettiğini hisseder… Her salih amel veya sözden uzaklaştıkça kalbini bir yoğunluğun kapladığını hisseder ve sonunda kalbi simsiyah olur. Allah Teala'nın buyurduğu gibi: "**Hayır! Bilakis onların işlemekte oldukları (kötülükler) kalplerini kirletmiştir.**" (Mutaffifin 14) kalbinde kir görülür.

Özetle: Allah'a ve Rasulüne imanın ifadesi olan "tasdik"in; kalpte gizli olan itikad ve dilde açığa çıkan ikrar ile şehadet olmak üzere iki kısmı vardır. Böylece Allah'a ve Rasulüne iman; gizli ve açık olmak üzere iki kısımdır.

İmanın gizli olanı; kasıt ve niyetlerdir ki, niyet olmadan amel caiz olmaz. Vacip olana vacip, mübah olana mübah, ruhsat olana ruhsat, mahzur olana mahzur, ibadet olana ibadet diye inanmak gerekir.

---

[52] Buhârî, İman bölümünün başlarında; İbn Ebî Şeybe, *İman* 105.
[53] İbn Ebî Şeybe, *İman* 116; *el-Musannef*, 11/43
[54] İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 11/43. İbn Ebi'l-İzz Şerhu Akideti't-Tahaviye (s.247) İbn Teymiyye el-İman (s.191)
[55] Acurri, eş-Şeria (s.111)
[56] Bkz.: Buhari (45) Muslim (3017)
[57] Bkz.: Taberi Tefsiri (6/79)
[58] Bkz.: Muslim (91)
[59] Abdullah b. Ahmed es-Sunne (604)
[60] Abdullah b. Ahmed es-Sunne (611)
[61] Bkz.: Taberi Tefsiri (3/50)
[62] Abdullah b. Ahmed es-Sunne (636)
[63] Abdullah b. Ahmed es-Sunne (627)
[64] Abdullah b. Ahmed es-Sunne (599)

İmanın açık olanı ise; Abdest, namaz, zekat, oruç, hac, Allah yolunda cihad gibi azalar ile yerine getirilmesi gereken şeyleri yapmaktır. Bunların hepsi iman ve İslam'dır. Allah Azze ve Celle'ye ve Rasulü sallallahu aleyhi ve sellem'e itaat etmektir.

Allah'a iman etmenin manası; O'na kulluk etmek, Rasulüne iman etmenin manası ise; Ona kulluk etmeden, Ondan geleni kabul etmektir. Kulluk ancak Allah'a yapılır.

Küfürden uzaklaşmayı ifade eden; Allah'a ve Rasulüne iman; kök (asıl) olup, kemale eren, artıp eksilen iman ise daldır (füru).

Bu manada imanın kökü hasıl olursa, buna taatlerin eklenmesi ile iman artar, taatler eklene eklene iman şubeleri tamamlanmış olur.

Nafilelere gelince; bunlar, insana tasdik, itikad, söz ve fiil olarak vacip olmadığı halde, yapıldığında imanı artırırlar. Terk eden kimsenin imanı, bunları terk etmeyerek yerine getiren kimseye nazaran eksiktir. Ama bu nafileleri terk eden isyan etmiş olmaz.

Bütün taatler, bizim için iman oluyor diye, müminlerden günaha düşenleri kafirlikle suçlamamız gerekmez. Allah ve Rasulüne küfrün zıddı; onlara iman etmektir. Allah'a ve Rasulüne iman; onları isbat ve itiraf olduğuna göre, küfür; onları inkar etmek ve yalanlamaktır. Amellere gelince; şüphesiz bunlar, Allah'a ve rasulüne imanın mevcudiyetinden sonra iman ismini alırlar. Yani Allah ve Rasulünü kabul şartı ile taatleri yerine getirmek iman olup, bu taatleri – namaz dışında - terk etmek; şikak ve isyandır, küfür değildir.[65]

Allah Azze ve Celle buyuruyor ki; "**Biz, Allah'a ve bize indirilene; İbrahim, İsmail, İshak, Ya'kub ve esbâta indirilene, Musa ve İsa'ya verilenlerle Rableri tarafından diğer peygamberlere verilenlere, onlardan hiçbiri arasında fark gözetmeksizin inandık ve biz sadece Allah'a teslim olduk deyin.**"(Bakara 136)

Bu ayette müminlere; "Allah'a iman ettik" demeleri emrolunuyor.

"**Bedevîler "İnandık" dediler. De ki: Siz iman etmediniz, ama "Boyun eğdik" deyin. Henüz iman kalplerinize yerleşmedi.**"(Hucurat 14)

Allah Teala bu ayette, inanç olmadan dil ile söylemenin iman olmadığını haber veriyor. Kalplerinde iman olsaydı, onlar kalp ile tasdiki ve dil ile ikrarı birleştirmiş müminler olurlardı. Hadisi şerifler de aynı şeyi göstermektedir;

İbni Ömer radıyallahu anhuma'dan merfuan; "**Ben insanlar Allah'tan başka ilâhın olmadığına, Muhammed'in de Allah'ın elçisi olduğuna şehâdet edinceye, namaz kılıncaya, zekât verinceye kadar onlarla savaş etmekle emrolundum. Bunları yaptılar mı, kanlarını, mallarını bana karşı korumuş (emniyet altına almış) olurlar. İslâm'ın hakkı hâriç. Artık (samimi olup olmadıklarına dair) durumları Allah'a kalmıştır**"[66]

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den merfuan; "**Git ve karşılaştığın herkesi, kalbinde yakin ile Allah'tan başka ilah olmadığına şehadet ettikleri takdirde cennetle müjdele**."[67]

Muaz Bin Cebel radıyallahu anh'den merfuan; **Kim kalbindeki sadakat ile; eşhedu en la ilahe illallah ve enne Muhammeden Rasulullah" diye şehadet ettiği halde ölürse cennete girer**."[68]

Enes radıyallahu anh'den; Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki; "Kulun kalbi dosdoğru olmadıkça imanı da dosdoğru olmaz, dili dosdoğru olmadıkça da kalbi dosdoğru olmaz."[69]

[65] Beyhaki Şuabu'l-İman (1/35-37)
[66] Buhârî (İmân 17) Müslim (İman 36) Beyhaki Şuab (1/39)
[67] Müslim (s.59) Beyhaki Şuab (1/39)
[68] Ahmed (4/16) Nesai Amelü'l-Yevm (1134) İbni Mace (4285) Taberani (5/43) İbn Mübarek Zühd (s.323) Beyhaki (10/124) Şuabu'l-İman (1/40) Mizzi Tuhfetu'l-Eşraf (8/398) Tehzibu'l-Kemal (1/415) Mecmau'z-Zevaid (1/20) sahihtir.

Ebu Katade radıyallahu anh'den merfuan; "**Kim diliyle telaffuz edip, kalbinde itminan ile Allah'tan başka ilah ilah olmadığına, Muhammed'in O'nun rasulü olduğuna şehadet ederse, cehennem onu yakmaz**"[70]

Mücahid rahmetullahi aleyh, Allah Teala'nın; "**Ancak kim hakka bilerek şahidlik ederse müstesna**…"(zuhruf 86) ayeti hakkında dedi ki; "Hakka şehadet etmek; Allah'ı rabbi olarak bilmektir."[71]

Allah Azze ve Celle müminleri şöyle vasfediyor; **"Müminler ancak, Allah anıldığı zaman yürekleri titreyen, kendilerine Allah'ın âyetleri okunduğunda imanlarını artıran ve yalnız Rablerine dayanıp güvenen kimselerdir. Onlar namazlarını dosdoğru kılan ve kendilerine rızık olarak verdiğimizden (Allah yolunda) harcayan kimselerdir**."(Enfal 2-3)

Bu ayet, müminlerin bu amelleri kendilerinde birleştiren kimseler olduğunu haber veriyor. Bu da gösteriyor ki, bunlar imana dahildir.

El-Halimi der ki; "Bu ayette geçenlerle vasıflanırsan, hakiki mümin ismini almaya hak kazanırsın. Zira Allah Teala bu ameller ile onları "abidler" diye değil de "hakiki müminler" diye vasıflamıştır. Namaz; bedenler ile yapılan taate, "kalp ürpermesi"; her yönden istikamet sahibi olmaya işarettir. Taatleri yapmak ve isyandan uzak durmak, imana giriştir.

Ayette; "**Allah zikredilince kalbi ürperen**" ibaresi geçiyor. Günah işlemek veya emre muhalefet etmek ile kalp ürpermez. "**Allah'ın ayetleri okunduğunda imanı artan**"; yani farzları yerine getirmek ve vaciplere devam etmek imanın artmasına sebeptir. Eğer kişide bu sıfatlar bulunmazsa, hakiki müminlerden sayılmaz, imanı eksiktir ve bu ayette bahsedilen müminlerin kapsamına girmez.

Allah Azze ve Celle buyuruyor ki; "**Fakat Allah size imanı sevdirmiş ve onu kalplerinizde süslemiştir. Küfrü, fıskı ve isyanı ise size çirkin göstermiştir.**"(Hucurat 7)

Bize sevdirdiği şeyler ile bize çirkin gösterdiği şeyler arasında zıtlık vardır. Sevdirdiği şeyleri iman olarak zikretmiş, bunun zıddı olan çirkin gösterdiği şeyleri de küfür ve fısk olarak belirtmiştir. Bu da gösteriyor ki, imanın iki zıddı vardır; imanla çelişen şeylerin bazısı küfür, bazısı fısktır. Ama bütün taatler imandır. Eğer böyle olmasaydı imanın terki fısk olmazdı. Allahu a'lem.

İmam Beyhaki der ki; isyan ile fısk birbirinden ayrıdır. Bu, isyanın bazısının fısk olmadığını gösterir. Fısk; ancak büyük günahlardan birini işlemek veya küçük günahta ısrar etmektir. Bunların hepsinden uzak durmak, imandandır.

Allah Teala buyuruyor ki; "**Allah imanlarınızı zayi edecek değildir."** Müfessirler icma ile dediler ki; "Bu ayet ile kastedilen; Beytül Makdis'e yönelerek kılınan namazlarıdr. Namaz, iman olarak isimlendiriliyor. Böyle olunca da, hiçbiri arasında ayırım yapmadan bütün taatler iman olur.

Bera Bin Azib radıyallahu anh rivayet ediyor; "Rasulullah sallallahu aleyhi ve selem, Medine'ye geldikten sonra on altı veya on yedi ay kıble olarak Beytul Makdis'e yönelerek namaz kıldı. Sonra kıble olarak Kabe tayin edildi. Bazıları kıble değiştirilmeden önce vefat ettiklerinden, onların hakkında ne denileceği bilinmiyordu. Bunun üzerine Allah Teala **"Allah imanlarınızı zayi edecek değildir**."(Bakara 143) ayetini indirdi."[72]

---

[69] Hasendir. Ahmed (3/198) Beyhaki Şuab (1/41) Mecmau'z-Zevaid (1/53) İbni Adiy(5/1926) Şeceri Emali (1/36) Hennad Zühd (s.106) İbn Ebi'd-Dünya Kitabu's-Samt (9) Ahmed'in isnadında Ali Bin Mes'ade olup ihtilaflı bir ravidir. Derim ki; Ali Bin Mes'ade saduk olup, vehmeden bir ravidir. Ancak Basralılardan rivayetinde sakınca yoktur. (bkz.: (Takribu't-Tehzib 2/44) İbni Hibban; "Tek kaldığında huccet olmaz" İbni Main; "Basralılardan rivayetinde beis yok" dedi.(Tehzibu't-Tehzib (7/382) Bu hadisi Basralı olan Katade Bin Diame'den rivayet etmiştir. Şahidleri de vardır. Beyhaki bunu Hasen el-Basri'den rivayet etmiştir.

[70] Beyhaki Şuab (1/41) Cemu'l-Cevami (1/789)

[71] Beyhaki Şuab (1/42) Suyuti Durru'l-Mensur (6/24)

[72] Buhari (fethul Bari-1/95) Müslim (s.374) Beyhaki Şuabul İman (1/44)

Ebu Malik el-Eşari radıyallahu anh'ın rivayet ettiği hadiste Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem tahareti imandan saymıştır; "**Temizlik imanın yarısıdır**"[73]

Bera radıyallahu anh'den; "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında oturuyorduk. Buyurdu ki;

"**İmanın en sağlam kulpu nedir bilir misiniz?**" dediler ki;

"Namazdır" buyurdu ki;

"**Şüphesiz namaz hasenedir. Başka?**"

"Cihaddır" dediler.

"**Şüphesiz cihad hasenedir. Başka nedir?**"

"Hacdır" dediler. Buyurdu ki;

"**Hac güzeldir. Ondan başka?**"

"Oruçtur" dediler. Buyurdu ki;

"**Şüphesiz oruç hasenedir. Ancak o da değil. Muhakkak ki imanın en sağlam kulpu Allah için sevmen ve Allah için buğz etmendir**."[74]

İslam'ın bütün şartları imandan sayılmıştır.

Muaz Bin Enes el-Cuheni radıyallahu anh merfuan rivayet ediyor; "Kim Allah için verir, Allah için mani olursa, Allah için sever, Allah için buğzederse ve Allah için evlenirse imanını kemale erdirmiştir."[75]

Allah Teala'nın; "**Şüphesiz iman edenler ve Salih ameller işleyenler, birbirlerine hakkı tavsiye edenler ve birbirlerine sabrı tavsiye edenler müstesnadır**. "(Asr 3) kavline gelince;

Birbirlerine hakkı ve sabrı tavsiye etmenin ayrıca zikredilmesi, bunların Salih amellerden olmadığını göstermediği gibi, Salih amellerin ayrıca zikredilmesi, bunların imandan ayrı olduğunu da göstermez. Zira şüphesiz bunun anlamı ancak şudur; iman edenler, imandan önce küfürden uzaklaşırlar, bununla yetinmeyerek Salih amelleri de işleyip imanlarına eklerler. Böylece imanlarını en düşük dereceden, en yükseğine ulaştırırlar demektir.

Veya; "iman edenler" ile kastedilen; Allah'a iman etmek ve Salih amellerle Allah için iman etmektir. Bu iki iman, açıkladığımız şekilde birbirinden farklı olduğu için iki isimle zikrediliyor. Allahu a'lem.[76]

Ümmü Seleme radıyallahu anha'dan; "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e; "Hişam Bin Muğire akrabayı gözetir, misafiri ağırlar ve yemek yedirirdi. Şayet sana yetişip Müslüman olsaydı, bunların faydasını görür müydü? " dedim. Buyurdu ki;

"Hayır! Şüphesiz o, dünya için bağışta bulundu. Bir gün olsun; "Ya Rabbi! Beni din gününde bağışla" demedi."[77]

Bu hadis, iman ile amel arasındaki ayrılmazlığın delillerindendir. Hem iman edilecek, hem de yapılan amel Allah'a has kılınacaktır. İman olmadan amelin kabul olmadığı gibi, Allah için halis kılınmayan amelin de kabul olmayacağı, bilakis bunun kişinin aleyhine olduğu belirtiliyor.

---

[73] Müslim (s.203) Beyhaki Şuab (1/45)
[74] Ebu Davud et-Tayalisi (2110) Beyhaki Şuab (1/46) bkz.: İbni Ebi Şeybe (11/48, 13/229) İbni Ebi Şeybe İman (110)
[75] Ahmed (3/438) Tirmizi (2521) Hakim (2/164) Beyhaki Şuab (1/47)
[76] Beyhaki Şuabu'l-İman (1/49)
[77] Ebu Ya'la (12/6965) Ahmed (6/120) Ebu Avane (1/100) Hakim (2/405) Ebu Nuaym Hilye (3/278) Heysemi Mecmau'z-Zevaid (1/118) sahihtir.

İMAN İLE İSLAM ARASINDAKİ FARK:

Her iman, İslâm sayılır; ama her İslâm, iman sayılmaz.

“**Bedeviler "îman ettik" demektedirler. (Ey Muhammed!) De ki: "Siz îman etmediniz. Fakat islam olduk, deyin. Çünkü îman, henüz kalblerinize girmedi.**”(Hucurat 14)

Seleften bir grup iman ve İslam kelimelerinin tek manayı ifade ettiğini belirtmişlerdir.

Allah Teala buyuruyor ki; “**Allah nezdinde hak din İslâm'dır.**”(Al-i İmran 19)

“**Allah’a iman ettik” deyiniz**” İşte bunu söylememiz İslamdır. Allah Teala, Lut kıssasını anlatırken buyuruyor ki; “**Bunun üzerine orada bulunan müminleri çıkardık. Zaten orada müslümanlardan, bir ev halkından başka kimse bulmadık.**”(Zariyat 35,36)

Allah Azze ve Celle, bu ayette, bir defasında; “müminler” ve diğerinde “Müslümanlar” diye onları isimlendirmiştir. Burada kastedilen, onların başka dinlerden ayrılmasıdır. Doğrusu iman ve İslam; tek bir dinin iki ismidir. İslam’ın hakikati; teslimiyet, imanın hakikatinin ise tasdik olmasına rağmen, hakikatlerindeki farklılık, bunların tek bir dinin ismi olmalarına mani değildir. Mesela Arap dilinde yağmur hem; “gays (bol, bereketli yağmur)” hem de; “matar (sağanak yağış)” kelimeleriyle ifade edilir. Fakat her ikisinin hakikatleri de birbirinden farklıdır.

Abdullah b. Abbas radıyallahu anhuma'nın rivayetine göre, "Abdulkays kabilesinin heyeti Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e geldiği vakit:

“Bize kesin, açık bir amel emret, onu geride bıraktıklarımıza da öğretelim. Ve bizi cennete götürsün" dediler.

Nebi sallallahu aleyhi ve sellem de onlara dört emir ve dört yasakta bulundu: Önce tek olan Allah Teâla'ya imanı emretti ve sordu:

"**İman nedir biliyor musunuz**?"

"Allah ve Resûlü daha iyi bilir!" dediler. Açıkladı: **Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in Allah'ın kulu ve elçisi olduğuna şehâdet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, Ramazan orucu tutmak, harpte elde edilen ganimetten beşte birini ödemenizdir**.”[78]

Bu kaplar içersinde içki yapılmak için kullanılıyordu. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem bu hadiste, kelime-i şehadeti “iman” diye isimlendirmiştir. Şu hadiste ise “İslam” diye isimlendiriyor;

“Ömer İbnu'l-Hattâb (radıyallahu anh)’den; “Ben Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in yanında oturuyordum. Derken elbisesi bembeyaz, saçları simsiyah bir adam yanımıza çıkageldi. Üzerinde, yolculuğa delalet eder hiçbir belirti yoktu. Üstelik içimizden kimse onu tanımıyordu da. Gelip Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in önüne oturup dizlerini dizlerine dayadı. Ellerini bacaklarının üstüne hürmetle koyduktan sonra sormaya başladı:

“Ey Muhammed! Bana İslâm hakkında bilgi ver!” Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) açıkladı:

"**İslâm, Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna şehâdet etmen, namaz kılman, zekât vermen, Ramazan orucu tutman, gücün yettiği takdirde Beytullah'a haccetmendir**." Yabancı: "-Doğru söyledin" diye tasdîk etti. Biz hem sorup hem de söyleneni tasdik etmesine hayret ettik.

Sonra tekrar sordu: "Bana iman hakkında bilgi ver?"

[78] Buhârî (İman 40, İlm 25, Mevâkîtu's-Salât 2, Zekât 1, Farzu'l-Hums 2, Mevâkıb 4, Meğâzî 69, Edeb 98, Haberi'l-Vâhid 5, Tevhîd 56) Müslim (İmân 23, 24, 25 (17) Ebu Dâvud (3692) Tirmizî (2614) Nesâî (8/120) Beyhaki (4/199, 8/300, 303) Şuabu’l-İman (1/51) İbni Huzeyme (307, 2245-46) Begavi Şerhu’s-Sünne (1/44)

Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) açıkladı: "**Allah'a, meleklerine, kitablarına, peygamberlerine, âhiret gününe inanmandır. Kadere yani hayır ve şerrin Allah'tan olduğuna da inanmandır**." Yabancı yine: "Doğru söyledin!" diye tasdik etti. Sonra tekrar sordu:

"Bana ihsan hakkında bilgi ver?"

Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) açıkladı: "**İhsan Allah'ı sanki gözlerinle görüyormuşsun gibi Allah'a ibadet etmendir. Sen O'nu görmesen de O seni görüyor**."

Adam tekrar sordu: "Bana kıyamet(in ne zaman kopacağı) hakkında bilgi ver?"

Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bu sefer: "**Kıyamet hakkında kendisinden sorulan, sorandan daha fazla birşey bilmiyor!**" karşılığını verdi.

Yabancı: "Öyleyse kıyametin alâmetinden haber ver!" dedi. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şu açıklamayı yaptı:

"**Köle kadınların efendilerini doğurmaları, yalın ayak, üstü çıplak, fakir davar çobanlarının yüksek binalar yapmada yarıştıklarını görmendir**."

Bu söz üzerine yabancı çıktı gitti. Ben epeyce bir müddet kaldım. Peygamber (aleyhis salâtu ves selâm) Ey Ömer, sual soran bu zatın kim olduğunu biliyor musun? dedi. Ben:

"Allah ve Resûlü daha iyi bilir" deyince şu açıklamayı yaptı:

"**Bu Cebrail aleyhisselâmdı. Size dininizi öğretmeye geldi**."

Müzeyne veya Cüheyne kabilesinden bir adam sordu: "Ey Allah'ın Resûlü, hangi işi yapıyoruz, olup bitmiş (levh-i mahfuza kaydı geçmiş) bir işi mi, yoksa (henüz levh-i mahfuza geçmemiş) şu anda yeni başlanacak olan bir işi mi?" Resûlüllah (aleyhissalâtu vesselâm):

"**Olup biten bir işi**" dedi.

Adamcağız -veya cemaatten biri- yine sordu: Öyleyse niye amel edilsin ki? Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şu açıklamada bulundu:

"**Cennet ehli olanlara cennetliklerin ameli kolaylaştırılır, ateş ehli olanlara da cehennemliklerin ameli kolaylaştırılır.**"[79]

İmam Beyhaki der ki; "Şehadet kelimesi bu hadiste "İslam" diye isimlendirilmiştir. Önceki hadiste ise "iman" diye isimlendirilmiştir. Bu da, tek bir şeyin iki isim aldığını gösteriyor. Ancak bu hadiste imanın "tasdik olduğu, İslam'ın ise onun alameti olduğu belirtiliyor. Tıpkı bu ikisinin "ihsan"dan ayrı tutulması gibi. Eğer iman ve İslam; ihsan oluyorsa, ihsan; "ihlas" ile açıklanır ve imanda yakin hasıl olur. Allahu a'lem."[80]

Abdullah İbnu Ömer İbni'l-Hattâb (radıyallahu anh)'den; "Ben Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'i işittim, şöyle buyurmuştu:

---

[79] Müslim (İman 1, (8) Nesâî (8/97, 101) Ebu Dâvud (4695) Tirmizî (2613) Beyhaki Şuab (1/52) Ahmed (1/27) Abdullah Bin Ahmed es-Sünne (s.14, 120, 121) İbni Mace (63) İbni Huzeyme (2244) İbni Hibban (mevarid-16) Beyhaki (10/203) Ebu Hanife Müsned (1/174) Esfahani Tergib (132) Darekutni (2/282)

[80] Şuabu'l-İman (1/53-54)

"İslâm beş esas üzerine bina edilmiştir: Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna şehâdet etmek, namaz kılmak, oruç tutmak, Kâbe'ye haccetmek, Ramazan orucu tutmak".[81]

Bu rivayette beş rükün "İslam" diye isimlendirilmiştir. Şu rivayette ise iman diye isimlendiriliyor;

Yezid es Sekseki'den; "Medine'ye geldim ve Abdullah Bin Ömer radıyallahu anhuma'nın yanına girdim. Iraklı birisi ona;

"Ey Ebu Abdurrahman! Neden Allah yolunda savaşmıyor da, hac ve umre yapıyorsun?" o da dedi ki;

"Sana yazıklar olsun! Şüphesiz iman beş şey üzerine kurulmuştur; Allah'a kulluk etmen, namaz kılman, zekat vermen, Beyt'i haccetmen ve Ramazan orucunu tutman. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem böyle buyurdu. Bunlardan sonra cihad da güzeldir."[82]

Beyhaki der ki; "Allahu a'lem bunu söylemekle, cihadın farzı ayn değil, farzı kifaye olduğunu kasdetmiştir.

Amr Bin Abese radıyallahu anh'den; "Birisi Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e geldi ve;

"İslam nedir?" diye sordu. Buyurdu ki;

"**Kalbini Allah'a teslim etmen, Müslümanların senin dilinden ve elinden selamette olmasıdır**."

"Hangi İslam efdaldir?"

"**İman**"

"İman nedir?"

"**Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine ve ölümden sonra dirilişe inanmandır**."

"Hangi iman efdaldir?"

"**Hicret**"

"Hicret nedir?"

"**Kötülükleri terk etmendir**."

"Hangi hicret efdaldir?"

"**Cihad**"

"Cihad nedir?"

"**Kafirlerle karşılaşınca onlarla savaşmandır**. (diğer rivayette şöyle geçer; "**Düşmanla karşılaştığında korkmadan ve haddi aşmadan savaşmandır**.") sonra Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki;

---

[81] Buhârî (İman 1) Müslim (İman 22) Nesâî (9/107-108) Tirmizî (2609) Ahmed (2/26, 93, 2/120) Beyhaki (1/358, 4/81, 199) Şuabu'l-İman (1/54) İbni Abdilberr et-Temhid (9/236) İbnu Huzeyme (308-309).
[82] Müslim (1/45) Beyhaki Şuabu'l-İman (1/55)

“**İki amel vardır ki** – orta parmağı ile işaret parmağını göstererek – **şu ikisi gibi bir arada yapan dışında en üstün amellerdir; kabul edilmiş hac ve Umre**”[83]

Abdullah b. Ubeydullah b. Umeyr’in babasından, onun da dedesinden rivayetine göre Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’e:

“İslam nedir?” diye sorulunca:

“**Yemek yedirmek, güzel konuşmak**” buyurmuştur.

“İman nedir?” diye sorulunca da:

“**Musamahalı olmak ve sabırdır**” buyurdu.[84]

Zahiri amelleri ve itikadı; “İslam kalbini Allah’a teslim etmendir” kavli düzenliyor. “**Müslümanların senin dilinden ve elinden selamette olmasıdır**” kavli; zahiri muameleleri ıslah ediyor. Sonra iman hakkında, İslam’ın en faziletlisi olduğu açıklanıyor. Bu da; Allah’a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine ve dirilişe iman etmek ile açıklanıyor.

Burada kastedilen; gaybe iman etmenin, görülen şeye iman etmekten üstün oluşudur. Bu, Allah Teala’nın şu kavline uygundur; “**Onlar gaybe iman ederler**.”(Bakara 3) bu ayet, gaybe iman eden müminleri övmektedir.

Sonra itikadın ve bütün amellerin iman oluşu; “**imanın en üstünü hicrettir**” kavliyle açıklanıyor. Böylece bütün taatlerin İslam olduğu gibi, aynı zamanda iman oluşu da ifade ediliyor. İslam; Allah’ın zahiri ve Batıni emirlerine boyun eğmek, Allah’ın kulları için razı olduğu ameller ile O’na yaklaşmaktır.

Ebu Hureyre radıyallahu anh’den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

“**Şüphesiz İslam’ın sınırları ve yol işareti gibi işaretleri vardır. bunlar; Allah’a iman etmen, hiçbir şeyi O’na ortak koşmaman, namazı kılman, zekatı vermen, Ramazan orucunu tutman, Beyt’i haccetmen, iyiliği emretmen, kötülüğü yasaklaman, evine girdiğinde ailene selam vermen, kavminin yanına uğradığında onlara selam vermendir. Kim bunlardan birini terk ederse islam’ın hisselerinden birini terk etmiş olur. Kim onların tamamını terk ederse İslam’ı arkasına atmış olur**.”[85]

Abdullah Bin Mesud radıyallahu anh’den; “Birisi; “Ey Allah’ın rasulü! Allah bizleri cahiliyedeki yaptıklarımızdan sorumlu tutar mı?” diye sordu. Buyurdu ki;

“**Kim İslam’da güzel ameller işlerse, cahiliyedeki yaptıklarından sorumlu tutulmaz. Kim de İslam’da kötülükler işlerse hem önceki hem de sonraki amellerinden sorumlu tutulur**.”[86]

Böylece, iman ettikten sonra işlenen taat; iman, küfürde işlenen günah ise; küfür oluyor. Kafir, Müslüman olduğu zaman, İslam onun küfrünü iptal ediyor. İslam’da güzel ameller işlerse, bu taatler onun küfür halinde iken işlediği günahları iptal ediyor. Eğer İslam’da güzel ameller işlemezse, işte o işlediği günahlar öylece kalır. Bu yüzden İslam’da işlediği kötülükler ile beraber, Müslüman olmadan önce işlediği kötülüklerden de sorumlu olur.

Bu hadis şunu da belirtiyor ki; Müslüman olmadan önceki terk edilen oruç ve namazlar, şayet İslam’da oruç tutulur ve namaz kılınırsa, kaza edilmesi gerekmez. Müslüman olup bunları yapınca,

[83] sahih. Ahmed (4/114) Taberani, Dimyati Matcaru’r-Rabih (705) Beyhaki Şuab (1/55)
[84] Elbani sahih demiştir. Ravileri güvenilirdir. Ancak el-Hasen “an’ane” ile rivayet etmiştir. Lakin bunun Amr b. Abese radıyallahu anh hadisinden şahidi vardır: Ahmed (4/385) Ubade b. Samit radıyallahu anh’den başka bir şahidini: Ahmed (5/318-319) rivayet etmiştir. Bkz.: İbn Ebi Şeybe el-İman (s.18)
[85] Elbani; Buhari ve Müslimin şartlarına göre sahihtir dedi. bkz.: Ebu Ubeyd; el-İman (s.11)
[86] Buhari (9/18) Müslim (1/111) İbni Mace (4242) Beyhaki (9/23) Beyhaki Şuab (1/57) Ahmed (1/379, 409, 431, 462) Esfahani Tergib (142)

daha önce terk ettikleri sakıt olur. Eğer Müslüman olduktan sonra namaz kılmaz ve oruç tutmazsa, yapmadığı bu amellerden, öncekilerden ve sonrakilerden sorumlu olur.

Ebu Said el-Hudri radıyallahu anh'den; "Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdular:

"**Bir kul İslâm'a girer ve bunda samimi olursa, daha önce yaptığı bütün hayırları Allah, lehine yazar, işlemiş olduğu bütün şerleri de affeder. Müslüman olduktan sonra yaptıkları da şu şekilde muâmele görür: Yaptığı her hayır için en az on misli olmak üzere yedi yüz misline kadar sevap yazılır. İşlediği her bir şer için de, -Allah affetmediği takdirde- bir günah yazılır.**"[87]

Hafız İbn Receb'in[88] iman ve islama dair Selefin sözlerini şu şekilde cem eder:

"Bu iki kelime tek başlarına kullanıldığında tek manayı ifade ederler ve biri diğerinin de anlamını ifade eder. İkisi birlikte zikredildiğinde ise iman; kalbe ait tasdiki, İslam ise azaların amellerini ifade eder. Din; iman ve islamın bir araya gelmesidir. Allah en iyi bilendir."

Sonra şöyle der: "Bu ayrım yapma seleften birçoğundan nakledildi. Bunlardan bazıları: Katade, Davud b. Ebi Hind, Ebu Cafer el-Bakır, ez-Zühri Hammad b. Zeyd, İbni Mehdi, Şüreyk, İbni Ebi Zi'b, Ahmed b. Hanbel, Ebu Hayseme ve Yahya b. Main… Zikrettiğimiz bu açıklamayla ihtilaf ortadan kalkar, denilir ki: İslam ve iman tek başına zikredildiği zaman o zaman ikisi arasında fark yoktur, iki isim birlikte zikredilirse, ikisi arasında fark olur. İkisi arasındaki farkın hakikati de: İman kalbin tasdiki, ikrarı ve marifetidir. İslam ise kulun Allah'a teslim olması ve boyun eğmesidir."[89]

[87] Buharî (İman 31) Nesâî (8/105) Beyhaki Şuab (1/58)
[88] Bkz.: Camiu'l-Ulum ve'l-Hikem (s.34)
[89] İbn Receb; Camiu'l-Ulum ve'l-Hikem (s.34)

İMANDA İSTİSNA

İlim ehli arasında "imanda istisna" ifadesi ile kastedilen şey: "İnşaallah müminim" demektir.

İmanda istisna konusunda, bunun haram olduğu, vacip olduğu ve caiz olduğu olmak üzere üç görüş zikredilmiştir.

Mürcie, Cehmiyye ve benzer fırkalar imanda istisnayı, haram görmüşlerdir. Onlara göre kişi, rabbi tasdik etmesi gibi, kalbinde olanı bilir ve onlardan biri "Muhakkak ki ben, iki şehadet kelimesini söylediğimi bildiğim gibi, fatihayı okuduğumu bildiğim gibi, Rasulullah'ı sevdiğimi bildiğim ve Yahudilerle Hıristiyanlara buğzettiğimi bildiğim gibi mümin olduğumu biliyorum. O bakımdan "ben mü'minim" demem, "ben müslümanım" demem; "şehadeti söyledim", "fatihayı okudum" dememe benzer.

Aynı şekilde yahudi ve hıristiyanlara buğzediyorum demem ve bunun gibi, benim bildiğim ve kesin olduğundan emin olduğum mevcut diğer hususları söylememe benzer. Nasıl ki bir kimsenin "İnşaallah ben fatihayı okudum" demesi caiz değilse, "İnşaallah ben müminim" demesi de caiz değildir. Kim imanda istisna yaparsa o bu konuda şüphe ediyor demektir ve onlara şekkake (Şüpheciler) denir" diye iddia etmişlerdir.

Kadı Ebu Ya'la ve diğer bazı ilim ehline göre, mutlak olarak "Ben müminim" denilemez, istisna yapmak vaciptir. Bu alimler şu delillerle bu hususu açıkladılar:

Şayet "Ben müminim" demek caiz olsaydı, "ben cennetliğim" demek de caiz olurdu. Zira Allah müminlere cenneti vaad etmiştir. Bir kimseye kesin olarak cennetin vaad edilmesi caiz değildir. Zira bunda iman üzere ölmek şartı vardır. Bunu da Allahtan başka kimse bilemez. Birisi İbn Mesud radıyallahu anh'ın yanında "Ben müminim" deyince, o da:

"Şu mümin olduğunu iddia ediyor. Sorun bakalım cennette mi yoksa cehennemde mi?" sorduklarında "Allah bilir" dedi. Bunun üzerine Abdullah b. Mesud radıyllahu anh şöyle dedi:

"İşin sonunu Allaha bıraktığın gibi başını da Allaha bıraksan olmaz mı?"

Mutlak olarak "müminim" demek, kamil iman sahibi olduğunu iddia etmek demektir. Bunu söyleyen kimse ise bunu bilemez. Nitekim Ebu'l-Aliye şöyle demiştir:

"Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabından otuz kişiye yetiştim. Hepsi de kendileri hakkında nifaktan korkarlardı ve "İmanım cibrilin imanı gibidir" demezlerdi. Bir kimsenin imanından haber vermesi, bilmediği bir şeyi haber vermesi demektir.

Bir kimsenin "Ben müminim" demesi kendisini tezkiye etme anlamı da taşır. Halbuki Allah Azze ve Celle:

"**Kötülük yapanları, işledikleriyle cezalandırmak ve bazı küçük günâhlar dışında günâhların büyüklerinden ve hayasızlıklardan sakınıp iyilik edenleri de daha güzeliyle mükâfatlandırmak için göklerde olan ve yerde bulunan her şey Allah'a aittir. Şüphesiz Rabbının bağışlaması çok geniştir. Sizi topraktan yaratması ve analarınızın karnında bir cenîn iken size şekil vermesi itibariyle sizi en iyi o bilir. Bu sebeple kendinizi siz temize çıkarmayın; O, sakınan kimseyi daha iyi bilir.**"(Necm 31-32) buyurmuştur.

Bu konuda en sahih görüş ise imanda istisna yapmanın vacip olmaksızın caiz olduğudur. Bu kavil, ashabı hadis, İbn Mesud[90] ve ashabı, Sevri[91], Kufe ulemasının çoğunluğu, Yahya b. Said el-Kattan[92], Ahmed b. Hanbel[93] ve diğer bazı din imamlarının da görüşüdür. İstisna yaptıkları onlardan tevatür ile nakledilmiştir. Fakat bütün bunlar arasında:

---

90 El-Esbahani el-Hucce Fi Beyani'l-Mahacce (410)
91 Abdullah b. Ahmed es-Sunne (610)
92 A.g.e (605)
93 El-Hallal es-Sunne (3/593)

“Bizler ölüm esnasındaki hâl sebebiyle istisna yapıyoruz, iman da kulun vefat esnasında bulunduğu ve kendisi ile rabbinin huzuruna vardığı halin adıdır” diyen kimse yoktur. Aksine bu imamlar istisnanın ancak ve ancak imanın farz olan şeyleri yapmayı da ihtiva ettiğinden dolayı yapıldığını açıkça ifade ederlerdi. O bakımdan bu konuda kendi lehlerine şahitlik etmiyorlardı. Nitekim birr ve takva sahibi olduklarına dair de tanıklıkta bulunmuyorlardı. Çünkü bu bilmedikleri bir husustur. Ayrıca bu bilgi sahibi olmaksızın kendi kendilerini tezkiye etmeleridir.

İmam Ahmed’den nakledilen bir rivayete göre onun imanda istisna yapmayı müstehap gördüğü de anlaşılmaktadır: Hallal "Kitabü's-Sünne" de şöyle demektedir: Bizlere Süleyman b. Eş'as -yani Ebû Davud Sicistanî- anlatarak dedi ki: Ben Ebû Ahmed b. Hanbel'i dinledim: Bir adam ona:

“Bana sen mü'min misin?” diye soruldu. Ben de

“Evet” dedim. Peki bu hususta benim için bir vebal söz konusu mudur? İnsanlar, ya mü'min, ya da kâfir değil midir?” dedi. Bunun üzerine İmam Ahmed hiddetlendi ve şöyle dedi:

“Bu "irca" yapanların (Mürcie'nin) sözüdür. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

وَآخَرُونَ مُرْجَوْنَ لِأَمْرِ اللَّهِ

"**Diğerleri ise Allah'ın emrine bırakılmıştır.**" (Tevbe, 106) Daha sonra imam Ahmed şöyle der:

“Peki, iman söz ve amel değil midir?” Adam ona “evet” deyince, imam Ahmed sorar:

“Biz sözü yerine getirdik mi?” Adam “evet” dedi. İmam Ahmed tekrar sordu:

“Peki, ameli yerine getirdik mi?” diye sorunca adam “hayır” dedi. Bu sefer imam Ahmed şöyle dedi:

“Peki, durum böyle olduğuna göre kişinin inşaallah diyerek istisnada bulunmasını nasıl ayıplayabilirsin?”[94]

Seleften bazısı imanda istisnayı vacip görürken bazısı da caiz veya müstehap görmüştür. Ama imanda istisnayı haram saymak bir bidat olarak ortaya çıkmıştır.

[94] El-Hallal es-Sünne (3/597)

BÜYÜK GÜNAH İŞLEYENİN HÜKMÜ

Büyük günah işleyenin hükmü akide meselelerindendir.

Bu meselede insanlar dört farklı görüş ortaya koymuştur:

Hariciler büyük günah işleyenin dünyada kafir, ahrette ebedi cehennemde olacağını iddia etmişlerdir.[95]

Mutezile'ye göre; büyük günah işleyen dünyada ne kafir ne de mümindir. İki menzile arasındadır. Ahrette ise ebedi olarak cehennemdedir.[96]

Mürcie'ye göre büyük günah işleyen kamil bir mümindir. Onlara göre iman ile beraber işlenen günahın zararı olmadığı gibi, küfür ile beraber işlenen taatin de faydası yoktur.[97]

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaate göre ise; büyük günah işleyen kimseden iman ismi mutlak olarak kalkmaz ve ona mutlak olarak mümin ismi de verilmez. Biz onun imanıyla mümin, isyanıyla fasık olduğunu söyleriz. Ahretteki durumu Allah'ın dilemesine kalmıştır. Dilerse azap eder, dilerse bağışlar. Bu hususu beyan eden Ehli Sünnet imamlarından bazılarının sözleri şu şekildedir:

İmam Ahmed b. Hanbel: "Namazı terk eden kafir olmuştur. Namaz dışında amellerden herhangi birinin terki küfür değildir."

Başka bir yerde de şöyle der: "Günahlarda ısrar edip tevbe etmeyen biriyle karşılaşırsan onun akibetini Allah'a bırak. O dilerse azap eder, dilerse bağışlar."[98]

İmam İbn Batta şöyle demiştir: "Kişi imandan islama çıkar fakat islamdan ancak Allah'a şirk koşması veya Allah'ın farzlarından bir farzı inkar etmesi sebebiyle çıkar. Şayet bir farzı hafife alarak veya tembellikle terk ederse durumu Allah Azze ve Celle'nin dilemesine kalmıştır. Dilerse azap eder, dilerse bağışlar."[99]

İmam Sabuni der ki: "Ehli sünnet, mümin kimsenin, küçük olsun, büyük olsun pek çok günah işlese de bunlarla tekfir edilmeyeceğine itikad eder. Dünyadan tevbe etmeden çıksa ve tevhid ve ihlas üzere ölse onun durumu Allah Azze ve Celle'ye kalmıştır. O dilerse affeder, kıyamet gününde salim ve kazançlı şekilde, hiç cehenneme uğratmadan cennete koyar, işlediği günahlardan dolayı cezalandırmaz. Dilerse de günahlarından dolayı kıyamet gününde cezalandırır, cehennem azabıyla, müddeti kadar azap eder. Azaplandırdığı zaman onu cehennemde ebedi olarak bırakmaz, bilakis azat eder ve cehennemden çıkarır, karar diyarı olan naîm cennetine koyar."[100]

İbn Abdilberr de şöyle demiştir: "Büyük günah sahibi öldüğünde onun varacağı yer Allah'a kalmıştır. Dilerse bağışlar dilerse azap eder. Azap ederse günahı kadar eder. Affederse o, affa ve mağfirete uğrayanlardan olur."[101]

Büyük günah sahibinin akibeti konusunda Ehli Sünnet akidesinin delilleri şu şekildedir:

Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur: "**Ey îman edenler! Öldürülenler hakkında size kısas yazıldı; Hüre karşılık hür köleye karşılık köle, kadına karşılık kadın. Bununla beraber öldürülenin kardeşi tarafından katil lehine bir şey affolunursa, artık örfe uymak ve öldürülen (taraf)e (borcu) güzellikle ödemek gerekir**."(Bakara 178)

Bu ayette Allah Azze ve Celle katile, adam öldürmek gibi büyük bir günah işlemiş olmasına rağmen iman nidasıyla hitap etmiştir. Yine Allah katili, maktulün kardeşi olarak isimlendirmiştir. Burada

95 El-Milel ve'n-Nihal (1/124) Makalatu'l-İslamiyyin (86)
96 Bkz.: Şerhu Usuli'l-Hamse (697) el-Milel ve'n-Nihal (1/45)
97 Şehristani el-Milel ve'n-Nihal (1/139)
98 Bkz.: Risaletu Abdus b. Malik Ani'l-İmam Ahmed; Tabakatu'l-Hanabile (1/243)
99 İbn Batta eş-Şerhu ve'l-İbane (201)
100 Es-Sabunî; Akidetu's-Selef (71)
101 İbn Abdilberr et-Temhid (4/49)

kastedilen kardeşlik din kardeşliğidir.[102] Onları müminler diye isimlendirmiş ve birbirleriyle mukatele etmelerine rağmen kardeşlik zikrederek şöyle buyurmuştur:

وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا

"**Eğer mü'minlerden iki gurup birbirleriyle vuruşurlarsa, aralarını düzeltin**."(Hucurat 9)

Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem de şöyle buyurmuştur:

"**Geliniz ve bana; Allah'a hiçbir şeyi şirk koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, evlatlarınızı öldürmemek, elleriniz ve ayaklarınız arasındakilere iftira etmemek, marufta bana isyan etmemek üzere biat ediniz. Kim bunlara vefa gösterirse onun ecri Allaha aittir. Kime bunlardan biri isabet eder de dünyada onunla cezalandırılırsa bu ona kefaret olur. Kime bunlardan bir şey isabet eder de, Allah onu örterse onun durumu Allah'a aittir. Dilerse cezalandırır, dilerse affeder.**"

Sahabe dedi ki: "Bu şartlar ile biat ettik."[103]

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem zamanında zina, hırsızlık ve içki içme gibi günahlardan dolayı hadler uygulanmış, fakat bunları işleyenlere kafir hükmü verilmemiş, onlarla Müslümanlar arasındaki dostluk ilişkileri de koparılmamıştır.

---

[102] Bkz.: Kurtubi el-Camiu Li Ahkami'l-Kur'an (2/245)
[103] Buhari (18) Müslim (1709) bu konuda bkz.: İbn Abdilberr et-Temhid (17/26)

İKİNCİ BÖLÜM: TEVHİD

RUBUBİYET TEVHİDİ

Rububiyet tevhidi: Allah Teala'nın her şeyin rabbi, sahibi, yaratıcısı, ortağı olmaksızın tek başına bu kainatta tasarruf sahibi olduğuna itikad etmektir. Şüphesiz O Subhenehu, yaratmada, tedbirde ve bütün mahlûkatın işlerinde tasarruf etmede tekdir.

İbn Kayyım el-Cevziyye der ki: "Allah, her şeyin yaratıcısı ve yarattıkları üzerinde kadir olup hiçbir şey onun rububiyeti dışına çıkmaz. Göklerde ve yerde olanlar O'nun kuludur, kabzasında ve kahrı altındadır."[104]

Rububiyet tevhidinin anlamı; rububiyet sıfatı olan yaratma, rızık verme, hayat verme ve öldürme sıfatlarında Allah Azze ve Celle'den ortağı nefyetmek ve O'nun bu kâinatın yaratıcısı olduğunu ikrar etmektir. Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur:

"**Göklerin ve yerin hükümranlığı O'na mahsustur. Hiçbir oğul edinmemiştir ve hükümranlıkta hiç bir ortağı yoktur. Her şeyi O yaratmış ve bir düzen içinde O takdir etmiştir."** (Furkan 2)

Bu tevhid türü, diğer tevhid türlerinin üzerine bina edildiği esastır. Zira yaratan, malik olan, rızık veren ve tedbir eden tek olarak ibadete layık olandır. Yine celal ve kemal sıfatlarına layık olup her türlü eksiklik ve kusurdan münezzeh olan da yalnız O'dur.

RASULLER VE RUBUBİYET TEVHİDİNE DAVET:

Eski ve yeni insanlık hayatında Allah'ın varlığına iman konusunda bir müşkil görülmemiştir. Lakin kendisinden başkasına ibadetin yönlendirilemeyeceği hak ilahı bilemeyiş problemi devam edegelmiştir. Adem aleyhisselamın nüzulunden beri onun zürriyeti Allah'a ibadet ederlerdi. Beşeriyet sahih ibadetten inhiraf edip şirke düşünce, Allah konulanı tashih ve insanları yalnız kendisine ibadete davet için rasullerini gönderdi. Bu yüzden kavmini Allah'ın varlığına iman etmeye çağıran tek bir rasul bulamayız. Davet sadece Allah'ın tevhid edilmesine yönelik olmuştur. Allah Teala şöyle buyuruyor:

"**Biz her ümmete, yalnız Allah'a ibadet etmeleri ve taguttan da sakınmaları için bir peygamber gönderdik. Bu ümmetlerden bir kısmına Allah hidayet etmiş; bir kısmına da sapıklık hak olmuştur. Nitekim yeryüzünde bir dolaşın da, (peygamberleri) yalanlayanların akıbetinin ne olgunu görün.**" (Nahl 36) Çünkü Allah'ın varlığına iman insanların fıtratlarına ve kalplerine yerleşmiştir.

Kurana muhatap olan müşrikler rububiyet tevhidini kabul ediyorlardı ve ibadet ettikleri putların yaratma, rızık verme, diriltme ve öldürme gibi sıfatlarda Allah'ın ortağı olduklarına itikadları yoktu. Nitekim Allah Teala pek çok ayette onların bunu itiraf ettiklerini bildirmiştir. Bu ayetlerden birisi de şudur:

"**Yine de ki: "Yedi tabaka göğün Rabbı ve büyük Arş'ın Rabbı kimdir?" Onlar da diyeceklerdir ki: "Allah'tır." De ki: "O halde hiç korkmuyor musunuz?"** (Müminun 86-87)

Müslümanın fıtratında Allah Azze ve Celle'nin marifeti vardır, lakin Allah Subhanehu'nun mahlukatına nazar ve tefekkür ile imanını artırır, yaratıcısı olan Allah Azze ve Celle hakkında yakinini kuvvetlendirir.

[104] Medaricu's-Salikin (1/34)

EHL-İ SÜNNET VE'L-CEMAATE GÖRE RUBUBİYET TEVHİDİNİN DELİLLERİ

Allah Subhanehu ve Teala'nın varlığı, rububiyette bir oluşu ve bu kainatta müdebbir oluşu hususunda delile ihtiyaç yoktur. zira bizzat kendisi yaratıcının varlığına delildir. Mahluk, yaratıcısı olmaksızın var olamaz. Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur:

"**Yoksa onlar, hiçbir yaratıcı olmadan mı yaratıldılar; yahutta onlar, kendileri mi yaratıcıdırlar? Yoksa gökleri ve yeri onlar mı yarattılar? Hayır, onlar, kesin olarak îman etmiyorlar.**" (Tûr 35-36)

Şüphesiz insan, yoktan yaratılmıştır. Aslı yokluk olan ise bir şey yaratamaz. Aynı şekilde insan, kendisini yaratamaz. O halde onun bir yaratıcısı, Allah Azze ve Celle vardır:

اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ

"**Allah, her şeyin yaratıcısıdır; O, her şeye vekildir.**" (Zümer 62)

Rububiyet tevhidine dair deliller sınırlanamayacak kadar çoktur. Var olan her şeyde Allah'a delalet vardır. Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur:

"**Onun hak olduğu onlar için iyice belirinceye kadar, bütün alemde ve kendi içlerinde delillerimizi onlara göstereceğiz. Rabb'nın her şeye şâhid olması yetmez mi?**" (Fussilet 53)

Ehl-i Sünnet alimlerinin zikretmiş oldukları delillerden örnekleri şu şekilde verebiliriz:

FITRAT DELİLİ:

Allah'ın varlığına iman, delil veya burhana ihtiyaç bırakmayan fıtrî bir iştir. Selim fıtrat Allah Tebarek ve Teala'nın varlığını ikrar ve O'na iman etmek yaratılışındadır. Her akıl sahibi insanın şuurunda bu mevcuttur. İşte bu fıtrî şuur, Halık Subhanehu'nun varlığına dair sadık delillerdendir. Bu gerçeği, insanların dehrî ve mülhit gruplarından olan ve şiddet anlarında Allah'a sığınmaktan başka yolları olmayan kimselerden başkası inkar etmez.

Ehli Sünnet alimleri, Allah Azze ve Cellenin insanları hak dini kabul fıtratı üzerine yarattığını tekid etmişlerdir. Bu fıtrat, muarızlardan salim olursa, selamet ve istikamet hali üzere kalır. İbn Cerir rahimehullah şöyle demiştir: "Ömer b. El-Hattab radıyallahu anh, Muaz b. Cebel radıyallahu anh'e uğradı ve dedi ki:

"Bu ümmetin kıvamı nedir?" Muaz dedi ki:

"Kurtarıcı olan şu üç şeydir: ihlas ki o fıtrattır; "**Allah'ın fıtratı ki, insanları o fıtrat üzere yaratmıştır**" (Rum 30), namaz ki o dindir ve taat ki o korunmadır" Bunun üzerine Ömer radıyallahu anh:

"Doğru söyledin" dedi. Mucahid'den de:

"Allah'ın fıtratı; islam'dır" dediği nakledilmiştir."[105]

Abdulmelik el-Meymunî'nin rivayetinde İmam Ahmed b. Hanbel şöyle demiştir: "Deriz ki; her doğan, insanların üzerine yaratılmış olduğu ilk fıtrat üzere doğar." Ben: "İlk fıtrat din midir?" dedim. "Evet" dedi.[106]

---

[105] İbn Cerir et-Taberi Camiu'l-Beyan (21/40)
[106] El-Hallal; Ahkamu Ehli'l-Milel (15)

Nefisler, varlıkların göklerin yaratıcısı olan yaratıcı ile var olduklarını zaruri olarak bilme fıtratındadırlar. Şüphesiz o yaratıcı, gökleri ve yeri yoktan yaratmış, insanları da ondan yaratmıştır. Nitekim Firavun, Musa aleyhisselama:

قَالَ فِرْعَوْنُ وَمَا رَبُّ الْعَالَمِينَ

"**Alemlerin rabbi nedir?**" (Şuara 23) dediğinde Musa aleyhisselam:

قَالَ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِنْ كُنْتُمْ مُوقِنِينَ

"**Eğer gerçekten inanacaksanız, göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin rabbidir**" (Şuara 24) dedi. Ve şöyle dedi:

قَالَ فَمَنْ رَبُّكُمَا يَا مُوسَى قَالَ رَبُّنَا الَّذِي أَعْطَى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدَى

"**Dedi ki: İkinizin rabbi kimdir ey Musa? Dedi ki: Rabbımız her şeye yaratılışını veren, sonra da hidayet edendir.**" (Taha 49-50)

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat alimleri, Allah Teala'nın beşerî nefisleri kendisinin rububiyetine iman ve ortağı olmaksızın bir oluşunu ikrar fıtratı üzerine yarattığına dair pek çok deliller getirmişlerdir. Bunlardan bazıları şu şekildedir:

Allah Teala şöyle buyurmuştur: "**Dosdoğru olarak yüzünü dîne, Allah'ın fıtratına çevir ki, insanları o fıtrat üzere yaratmıştır. Allah'ın yaratışında hiçbir değişme yoktur, işte dosdoğru dîn budur; fakat insanların çoğu bilmez.**" (Rum 30)

İmam İbn Abdilberr, tefsir ehlinin burada fıtrat ile kastedilenin İslam olduğu hususunda icma ettiklerini nakletmiştir.[107]

Ebu Hureyre radıyallahu anh'ın rivayet ettiği hadiste Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

مَا مِنْ مَوْلُودٍ إِلَّا يُولَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ فَأَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ أَوْ يُنَصِّرَانِهِ أَوْ يُمَجِّسَانِهِ

"**Her doğan fıtrat üzere doğar. Sonra ebeveyni onu Yahudileştirir, Hıristiyanlaştırır veya Mecusileştirir…**"[108]

Müslim'in rivayet ettiği kudsi hadiste de, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Allah Azze ve Celle'nin şöyle buyurduğunu haber vermiştir:

"**Kullarımı hanifler olarak yarattım. Sonra şeytanlar onlara geldi ve onları dinlerinden saptırarak, onlara helal kıldıklarımı kendilerine haram ettiler.**"[109]

Bu iki hadisin, Allah Azze ve Celle'nin kullarını kendisini ikrar fıtratı üzere yarattığına dair delalet yönü açıktır. Bunun üzerine rasullerin daveti, insanlara kalplerinde olanı hatırlatmak olmuştur. Bundan kasıtları yaratıcının varlığını bilmek değil, ancak üzerinde oldukları fıtratta Allah'ı birlemektir.

YARATILIŞ DELİLİ:

[107] Bkz.: et-Temhid (18/72) İbn Kayyım Şifau'l-Alil (563)
[108] Buhari (1385) Müslim (2658)
[109] Müslim (2865)

Allah Azze ve Celle, insanları göklerde ve yerde bulunan kevni ayetlere nazar ederek tefekkür etmeye davet etmiştir. İnsan, afakta ve enfüste yaygın olan bu kesin delilleri gördüğünde noksanlardan münezzeh olan yaratıcının azametini, kudretini ve ilminin genişliğini müşahede edecektir. Bu konudaki pek çok ayetten bazıları şu şekildedir:

"**Kurânın hak olduğu onlar için iyice belirinceye kadar, bütün alemde ve kendi içlerinde delillerimizi onlara göstereceğiz. Rabb'nın her şeye şâhid olması yetmez mi?"** (Fussilet 53)

"**Yeryüzünde ve kendi nefislerinizde mü'minler için nice deliller vardır, hiç görmüyor musunuz?**" (Zariyat 20-21)

Allah Azze ve Celle, bu delilleri şu ayette bir arada zikretmiştir:

"**Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ve gündüzün birbiri ardınca gelişinde, insanlar için faydalı olan şeylerle denizde yüzen gemilerde, Allah'ın gökyüzünden indirip de kendisiyle ölümünden sonra yeryüzüne hayat verdiği suda ve orada yaydığı her türlü canlıda, rüzgârları dilediği yöne sevk edişinde ve gökyüzüyle yeryüzü arasında (rüzgâra) tâbi olan bulutlarda, aklını kullanan kimseler için deliller vardır**." (Bakara 164)

İmam İbn Mende, Kitabu't-Tevhid'de bir çok bölümler açarak, bu bölümlerde Allah'ın gökleri, yeri, güneşi, ayı, yıldızları, bulutları, rüzgarları, dağları, havayı, suyu yaratması, insanın yaratılmasını ve onun nutfe halinden alaka haline gelmesi, sonra bir çiğnem et, sonra kemiklerinin oluşması ve diğer yaratılışının tamamlanmasının deliliyle, Allah Azze ve Celle'nin vahdaniyetine delalet eden çok sayıda ayeti kerime, hadisi şerifler ve selefin sözlerini zikretmiştir.[110]

MUCİZELERİN DELALETİ

Mucize: Hayır ve saadete çağıran harikulade bir iştir. Peygamberlik davası ile birlikte olması, Allah'ın rasulü olduğunu söyleyen kimsenin doğruluğunu ortaya çıkarır."[111]

Mucize, meydan okuma ile birlikte olup çelişkilerden salimdir. Bazen kayadan deve yavrusunun çıkması, âsânın yılana dönüşmesi, cansız şeylerin konuşması gibi hissî olup göz ve kulakla şahit olunur. Bazen de Kur'an-ı Kerim mucizesi gibi manevi olup basiretle müşahede edilir.

Mucizelerin Allah Azze ve Celle'nin varlığına delaleti açıktır. Zira bu, Rasul sallallahu aleyhi ve sellem'in ve haber verdiği her şeyin doğruluğuna delalet eder. Onun haber verdiği şeylerin en önemlisi ise Allah Subhanehu ve Teala'nın varlığına iman etmek, O'nu birlemek ve ortak koşmaksızın yalnız O'na ibadet etmektir. Yine rasul, mucizenin kendinden olduğunu iddia etmez, Allah katından olduğunu haber verir. Bu da Allah Azze ve Celle'nin varlığına iman etmeyi gerektirir.

Muhakkak ki, peygambere iman, onu peygamber olarak gönderen Allah Azze ve Celle'ye de iman etmeyi gerektirir.

İbn Abdilberr şöyle der: "Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali, Talha, Sa'd, Abdurrahman, diğer muhacirlerle ensarın ve Allah'ın dinine grup grup giren elçi heyetlerinin (Allah hepsinden razı olsun) Müslüman oluşlarına bakan kimse, anlar ki, onlardan her biri Allah Azze ve Celle'yi ancak peygamberleri risalet alametleriyle tasdik ederek tanımışlardır."[112]

[110] Bkz.: İbn Mende Kitabu't-Tevhid (1/113-234)
[111] El-Cürcanî et-Tarifat (282)
[112] Et-Temhid (7/152)

ULUHİYYET TEVHİDİ

Uluhiyyet Tevhidi: ibadet tevhidi veya kasıt ve talep tevhidi de denir. Kulların Allah'a ibadet ettiklerinde; namaz, zekat, oruç, hac, kurban, adak, korku, ümit, tevekkül, rağbet, rehbet, dua ve bundan başka ibadet çeşidinden olan fiillerde Allah'ı birleyerek, bunları yalnız Allah'a yönlendirmeleridir. Bunlardan herhangi bir şeyde Allah'tan başkasına yönelen müşriktir.

El-İlah: Kalbin tam bir muhabbet, ta'zim, iclal ve saygı ile ibadetle kendisine yöneldiği varlıktır.

İbadet: Yüce Allah'ın sevip razı olduğu, gizli açık bütün söz ve amelleri içine alan bir kavramdır.

"İslâm dinine girmek isteyen, öncelikle iki şehadet cümlesini söyleyerek: "Lâ İlâhe İllâllah Muhammed'un Resulullah." (Allah'tan başka ibadete layık bir ilâh yoktur, Muhammed Allah'ın Resulüdür.) demesi ve İslâm dininden başka tüm dinlerden teberri ederek uzaklaşması, kalbiyle de Allah'ın birliğine inanması gerekir."[113]

"(Ey Muhammed!) O küfredenlere, "eğer (küfürlerine ve düşmanlıklarına) son verirlerse geçmiş günâhlarının bağışlanacağını, yok eğer devam ederlerse, geçmiş kavimlerin (akıbetleri hakkında cereyan eden Allah'ın) Kanununun (ibret almaları için önlerinde) geçtiğini" söyle." (Enfal 38)

Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem de şöyle buyurmuştur: "**İnsanlarla "la ilahe illallah" deyinceye kadar savaşmakla emrolundum. Bunu söylediklerinde canlarını ve mallarını benden korumuş olurlar. Ancak bunun hakkı (samimiyetleri) hususunda hesapları Allah'a aittir.**"[114]

Şu ayetler Allah'a taate davet ve teşvike işaret eder: "**Bekleme süresinin sonuna yaklaştıklarında, onları, ya güzellikle tutun yahut yine güzellikle onlardan ayrılın. İçinizden adalet sahibi iki kişiyi de şahit tutun; şâhidliği Allah için yapın. İşte, Allah'a ve âhiret gününe îman edenlere bununla öğüt verilir. Kim Allah'tan sakınırsa, Allah da ona bir çıkış yolu ihsan eder. Ve onu, hiç hesap etmediği bir yerden rızıklandırır. Kim Allah'a tevekkül ederse, O, ona yeter. Şüphesiz Allah, hükmünü yerine getirendir. Allah, her şey için bir Ölçü koymuştur.**" (Talak 2-3)

Şu ayet de Allah'ın emrine muhalefet ve isyandan sakındırır: "**Ey îman edenler! Allah'a döndürüleceğiniz ve haksızlık edilmeksizin herkese kazancının verileceği (o hesap) gününden korkun**." (Bakara 281)

"**La ilahe illallah dediğinde bir davada bulundun. Sana sorarlar: "Delilin var mı?" Delil; emre uymak, yasaklananlara son vermek, afetlere sabretmek ve kadere teslim olmaktır. İşte davanın delili budur.**"[115]

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat alimleri, Allah'ın insanların yaratılış sebebi olan: "ibadetin yalnız Allah'a halis kılınması" zaruretinden dolayı, ibadet tevhidinde yoğunlaşmaya ihtimam göstermişlerdir. Ta ki hak ibadeti başkasına yönelterek sapmasınlar veya herhangi bir ibadet türünde Allah'tan başkasına yönelerek böylece şirke düşmesinler. Zira bu bağışlanmaz bir günahtır:

"Allah, kendisine şirk koşulmayı asla affetmez; bunun dışındaki (günâh) leri ise, dilediği kimseler için bağışlar. Her kim Allah'a şirk koşarsa, çok büyük bir günâh irtikâb etmiş olur." (Nisa 48)

İşte bu tevhid türü, rasullerin gönderilmesinin ve onlara kitaplar indirilmesinin sebebidir. İnsanlar bu tevhid türüyle muvahhid müminler ve kafir müşrikler olarak ayrılır. Muvahhid müminlere dünyada başarı, destek ve temkin, ahirette ise cennet ve kalıcı nimetler vardır. Kafir müşriklere ise dünyada aşağılık, alçaklık, zillet ve hüsran, ahirette ise ateş ve azabı can yakıcı olan cehennem vardır.

[113] El-Gunye (1/2)
[114] Buhari (25) Müslim (21)
[115] El-Fethu'r-Rabbanî (2.Meclis s.10)

Uluhiyet tevhidinin vacip oluşunun delilleri pek çok olup, bazıları şu şekildedir:

Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ

"Ey insanlar! Sizi de, sizden öncekileri de yaratan Rabbinize ibadet ediniz; belki böylece korunmuş olursunuz." (Bakara 21)

وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ فَمِنْهُمْ مَنْ هَدَى اللَّهُ وَمِنْهُمْ مَنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ

"Biz her ümmete, yalnız Allah'a ibadet etmeleri ve şeytandan da sakınmaları için bir peygamber gönderdik. Bu ümmetlerden bir kısmına Allah hidayet etmiş; bir kısmına da sapıklık hak olmuştur. Nitekim yeryüzünde bir dolaşın da, (peygamberleri) yalanlayanların akıbetinin ne olgunu görün." (Nahl 36)

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ

"Senden önce hiçbir peygamber göndermedik ki ona, "benden başka ilâh yoktur; bu itibarla bana ibadet edin" diye vahyetmiş olmayalım." (Enbiya 25)

Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem de şöyle buyurmuştur: **"Şüphesiz sen Ehl-i kitap bir kavme gidiyorsun. Onları davet edeceğin şeylerin ilki; Allah'a ibadet olsun. Bunu anladıkları zaman Allah'ın onlara bir gün ve gecede beş vakit namazı farz kıldığını bildir. Bunu yaptıkları zaman Allah'ın onlara zekatı farz kıldığını haber ver. Zenginlerinden alıp fakirlerine dağıt. Sana itaat ettiklerinde mallarının en değerli olanlarını almaktan sakın."**[116]

"Biliyor musun Allah'ın kulları üzerindeki hakkı nedir?"

"Allah ve rasulü daha iyi bilir" dedim. Buyurdu ki:

"Allah'ın kulları üzerindeki hakkı, O'na ibadet edip hiçbir şeyi O'na şirk koşmamalarıdır." Bir süre geçtikten sonra:

"Ey Muaz!" dedi. Ben de:

"Buyur" dedim. Dedi ki:

"Biliyor musun bunu yaptıkları zaman kulların Allah üzerindeki hakkı nedir?"

"Allah ve rasulü daha iyi bilir" dedim. Buyurdu ki:

"Onlara azap etmemesidir."[117]

Uluhiyet tevhidi, rububiyet tevhidinin gereğidir. Zira yalnız Allah'a kul olup O'na hiçbir şeyi şirk koşmayan, nefsinde kendisini yoktan var eden, nimetlerle kendisini yetiştiren, zarar ve fayda vermeye, öldürme ve hayat verme gücüne sahip olan ilahına ibadet etmeye itikad etmiştir. Bu yüzden Allah müşrikleri zarar ve fayda vermeye, öldürmeye ve diriltmeye güçleri olmayan putlara ibadet etmeleri sebebiyle kınamış ve şöyle buyurmuştur:

---

[116] Buhari (7372) Müslim (19)
[117] Buhari (6267) Müslim (30)

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَهُمْ رِزْقًا مِنَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ شَيْئًا وَلَا يَسْتَطِيعُونَ

“ Ve Allah'ı bırakıp, göklerden ve yerden kendileri için hiçbir rızka sahip olmayan ve sahip olmaya da güçleri bulunmayan şeylere mi ibadet ediyorlar?” (Nahl 73)

قُلْ أَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَاللَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

“(Ey Muhammedi) De ki: "Allah'tan başka, size ne zararı dokunacak ve ne de fayda verecek hiçbir güce sahip olmayan şeylere mi ibadet ediyorsunuz? Hakkıyla işiten, hakkıyle bilen, asıl Allah'tır." (Maide 76)

Aynı şekilde isim ve sıfat tevhidi de bunun gereklerindendir. İnşallah bu konudan daha sonra bahsedeceğiz. İbadetini Allah Azze ve Celle’ye halis kılan kulun, O’nu bütün isim ve sıfatlarını da Allah Azze ve Celle’nin kendisi hakkında bildirdiği ve Rasulü sallallahu aleyhi ve sellem’in ispat ettiği şekilde, tahrifsiz (manasını bozmadan), ta’tilsiz (iptal etmeksizin), tekyifsiz (keyfiyet belirlemeden) ve temsilsiz (mahlukatına benzetmeden) olarak kabul etmesi gerekir. Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur:

لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ

“**O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O, hakkıyle işitendir; hakkıyle görendir.**” (Şura 11)

Böylece tevhidin bütün türlerinin birbirinden ayrılmaksızın gerektiği ortaya çıkmış oluyor.

İBADETİN KABULÜNÜN ŞARTLARI

İbadetten maksat, onun Mabud Subhanehu ve Teala tarafından kabul edilmesi ve ibadet edenin bu ibadetinin mükafatını almasıdır. Kulun Allah Azze ve Celle'ye yakınlaşmak için işlediği her amelde, Allah tarafından kabul görmesi için iki esas şart vardır. Bu iki şart; ameli Allah Azze ve Celle için halis kılmak ve Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e tabi olmaktır. Bu ikisi "La ilahe illallah, muhammedun rasulullah" tevhid kelimesinin anlamıdır. Birincisi ibadeti yalnızca Allah'a ihlas ile yapmak, ikincisi ise, sadece Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e uyarak yapmaktır.

"**Bu amelleri işlediğinde (yani emirleri yerine getirip yasakları terk ettiğinde) bunlar senden ihlaslı olmadığın sürece kabul edilmez. Söz, amel olmadan kabul edilmez. Amel de ihlas ve sünnete uygunluk olmadan kabul edilmez.**"[118]

"**Zikrettiğimiz bütün ayların oruçları, kurbanlar, ibadetler, namazlar, zikirler ve benzerleri, ancak tevbeden, kalp temizliğinden sonra ve ameli Allah'a halis kılıp gösteriş ve duyurmayı terk etmek suretiyle kabul edilir.**"[119]

وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ الْقَيِّمَةِ

"**Oysa onlar, dîni yalnız Allah'a hâs kılarak ve doğruya yönelerek Allah'a ibadet etmekten, namazı dosdoğru kılmaktan ve zekatı vermekten başka bir şeyle emrolunmamışlardı.**" (Beyyine 5)

أَلَا لِلَّهِ الدِّينُ الْخَالِصُ

"**Bilesiniz ki, hâlis dîn Allah'ındır.**" (Zümer 3)

"**Said b. Cübeyr şöyle dedi: "İhlâs; kulun amelini ve dinini Allah için halis kılması, dininde Allah'a şirk koşmaması ve hiç kimseye karşı işlediği amelde gösteriş yapmamasıdır.**"

Fudayl b. Iyad da ihlâsı şöyle tarif eder: "İnsanların görmesinden çekinip ameli bırakmak, riyadır. İnsanların beğenmesi için amel etmek şirktir. İhlâs ise bunlardan dolayı Allah'ın sana ceza vermesinden korkmandır."[120]

"**Her ibadet eden irfan sahibinin; bütün hâllerinde, gösterişten, ibadetlerinde halkı görmekten ve kendini beğenmekten sakınması gerekir. Çünkü nefis habistir ve nefis; azgınlık, sapıklık, kötü duyguların, lezzetlerin kaynağı olup, kul ile Hak Azze ve Celle arasında bir engeldir.**"

فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ الَّذِينَ هُمْ يُرَاءُونَ وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ

"**Yazıklar olsun o namaz kılanlara ki, namazlarını önemsemezler; (kılsalar bile) mürailik yaparlar; iyilik etmeye de engel olurlar.**" (Maûn 4-7) Allah Azze ve Celle münafıkları şöyle vasfeder:

"**Münafıklar, hilelerini Allah bozduğu halde, Allah'a hile yapmaya kalkışırlar Namaza kalktıklarında üşenerek kalkarlar; insanlara gösteriş yaparlar; Allah'ı da çok az zikrederler. (Mü'minler ile kâfirler arasında) müteredditTirler: Ne (tam olarak) onlara, ne de (tam olarak) bunlara temayül ederler. Allah, kimi doğru yoldan saptırmışsa artık onun için (hakka giden) bir yolu asla bulamazsın.**" (Nisa 142-143)

[118] Fethu'r-Rabbani (2.Meclis s.10)
[119] El-Gunye (2/66)
[120] Zehebi Siyeru A'lami'n-Nubela (8/327)

Hadistede şöyle anlatılmıştır: "**Kıyamet gününde bir kimse bağırsakları dışarı sarkmış olarak cehenneme atılır. O kimse, ateşin içinde bir değirmen taşı gibi döner durur. Orada kendisine;**

"Sen iyiliği emredip kötülükten sakındırmıyor muydun?" denilir. Şu cevabı verir;

"İyiliği emrederdim; ama kendim yapmazdım. Kötülüğü de yasak ederdim; ama onu da kendim yapardım."[121]

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat alimleri bu iki şarta tüm açıklığıyla işaret etmişlerdir. Fudayl b. Iyad rahimehullah, Allah Teala'nın:

لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا

"**Hanginizin en güzel amel işleyeceğini denemek için**" (Mülk 2) ayetini açıklarken şöyle demiştir:

"Yani en halis ve en doğru amel kastedilmiştir. Zira amel ihlaslı olup doğru olmazsa kabul edilmez. Doğru olur da halis olmazsa yine kabul edilmez. Halis olması; yalnızca Allah'a has kılınmasıdır. Doğru olması ise; sünnet üzere yapılmasıdır."[122]

İbnu'l-Kayyım ibadet amellerini dört kısma ayırarak şöyle demiştir: "Bu amellerin biri makbul, üçü merduttur. Makbul olanı Allah için halis kılınıp, sünnete uygun olanıdır. Merdut olanı ise bu iki vasfın bulunmadığı veya ikisinden birinin bulunmadığı ameldir. Böylece makbul olan amel; Allah'ın sevip razı olduğu ameldir. Allah Subhanehu ve Teala'nın sevdiği amel ancak emri üzere yapılan ve kendisinin rızası gözetilerek yapılandır. Bunun dışındaki amelleri sevmez, bilakis sahiplerine öfkelenir."[123]

Şeyh Muhammed eş-Şevkani ihlas hakkında şöyle der: "Niyette ihlas; ibadetin yalnız Allah rızası için halis olarak yapılması, ibadette Allah ile beraber hiç kimsenin ortak edilmemesidir. Bu da ancak duanın, seslenmenin, yardım talebinin, ümidin, iyiliği celp ve kötülüğü def etme isteğinin yalnız Allah'tan yapılıp, başkasından veya başkası için yapılmamasıdır."[124]

Sünnete ittibayı da şu sözleriyle pekiştirmiştir: "Bütün iyilikler Kitap ve Sünnettedir. Bize dünyada insanların en zahidi, ahirete en çok yöneleni ve görünüşte Allah'tan en çok korkanı tarafından getirilse dahi Kitap ve Sünnetin dışına çıkan hiçbir şeyde hayır yoktur. Zira muhakkak ki nebevi yolda yürümek dışında zühd yoktur, sıratı mustakim yolunu tutandan başkası için takva ve huşu söz konusu değildir."[125]

---

[121] Buhari (3267) Müslim (2989)
[122] Ebu Nuaym Hilye (8/95)
[123] İ'lamu'l-Muvakki'în (2/162)
[124] Şevkani; ed-Durru'n-Nadid Fi İhlasi Kelimeti't-Tevhid (s.32)
[125] Şevkani Edebu't-Taleb ve Munteha'l-Ereb (s.219)

İBADET ÇEŞİTLERİNDEN BAZILARI

Dua:

Kulluğun türlerinin en önemlisi dua ve Allah Teala'ya sığınmaktır. Zira ibadetin manaları, boyun eğme, tezellül, fakr ve ihtiyaç duada en açık şekliyle belirir. Bu yüzden Allah kendisine dua etmekten büyüklük taslayanları cehennem ile tehdit ederek şöyle buyurmuştur:

وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ

"**Rabbınız şöyle buyurmuştur: "Bana ibadet edin ki size karşılığını vereyim". Bana ibadet etmekten kibirlenenler, zelil olarak cehenneme gireceklerdir.**"(Mümin 60)

Tevekkül:

Tevekkül, kulun tevhidinin ancak kendisiyle tamamlandığı ibadet esaslarından bir esastır. Pek çok ayette tevekkül emredilmiştir:

فَاعْبُدْهُ وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ

"O'na ibadet et ve O'na güvenip dayan." (Hud 123)

وَتَوَكَّلْ عَلَى الْحَيِّ الَّذِي لَا يَمُوتُ

"Hiç ölmeyen diriye güvenip dayan" (Furkan 58) Tevekkül, sadık müminlerin alametidir:

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ

"Mü'minler o kimselerdir ki. (yanlarında) Allah anıldığı zaman, yürekleri ürperir; kendilerine Onun âyetleri okunduğu zaman da imanları artar ve yalnız Allah'a dayarıp güvenirler." (Enfal 2)

Sebeplere sarılmak tevekkülle çelişmez. Zira Allah Azze ve Celle kendisine itimad edip yalnız kendisine tevekkül edilmesini emrettiği gibi, Meryem oğlu İsa'nın annesine hitaben söylediği şu sözlerle sebeplere sarılmayı da emretmiştir:

"**Hurma ağacını kendine doğru silkele de üzerine taze hurma dökülsün.**" (Meryem 25) Allah Subhanehu, Meryem'in ağacı silkelemesine gerek kalmadan da taze hurma indirebilirdi. Yine Allah Azze ve Celle Yakub aleyhisselam'ın oğullarına şöyle dediğini haber vermiştir:

"**Ve yine demişti ki: "Ey oğullarım! (Bu vezirin huzuruna girerken) tek bir kapıdan girmeyin; ayrı ayrı kapılardan girin (hasedi size dokunmasın). Gerçi ben, Allahtan gelecek bir şeyi defedemem; çünkü hüküm, yalnız Allah'a mahsustur. Ben de yalnız O'na güvenip dayandım. Güvenecek olanlarda O'na güvenip dayansınlar.**" (Yusuf 67) Allah Azze ve Celle'ye tevekkül etmesine rağmen oğullarına, haset dokunmaması için ayrı ayrı kapılardan girmelerini söyleyerek sebeplere sarılmalarını emretmiştir.

Tirmizi'nin Enes b. Malik radıyallahu anh'ten rivayet ettiği hadiste birisi Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e:

“Ey Allah’ın rasulü! (devemi) bağlayıp da mı tevekkül edeyim, serbest bırakıp da mı tevekkül edeyim?” diye sormuş, bunun üzerine:

“**Bağla ve tevekkül et**” buyurmuştur.[126]

Ehl-i Sünnet ve’l-Cemaat alimleri arasında bu mesele kararlaştırılmış bir konudur. Abdullah b. Ahmed b. Hanbel dedi ki: “Babama: “Biz Allah’a tevekkül eder ve kazanmak için çalışmayız” diyen bir topluluk hakkında soruldu. Babam dedi ki: “Bütün insanların Allah’a tevekkül etmeleri gerekir. Lakin kendileri için çalışmalılar da. Allah Teala:

“**Allah’ın zikrine koşun ve alışverişi bırakın**” (Cum’a 10) buyurmuştur. Demek ki, onlar kazanç elde etmek için çalışıyorlardı. Kim bunun hilafına bir şey söylerse, o ahmak bir insanın sözüdür.”[127]

Korku ve Ümit:

Bu, Allah Azze ve Celle’nin emredip, bununla süslenen müminleri övdüğü ibadet türlerindendir. Korku hakkında şöyle buyurmuştur:

وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَى فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَى

“**Amma kim Rabbının azametinden korkar ve nefsini heva ve heveslerinden alıkoyarsa, onun varacağı yer de cennettir.**” (Naziat 40-41)

وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّتَانِ

“**Rabbının makamından korkanlara da iki cennet vardır.**” (Rahman 46)

Ümit hakkında da şöyle buyurmuştur:

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَةَ اللَّهِ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

“**Oysa îman edenler, hicret edenler ve Allah yolunda cihad edenler ise, işte Allah'ın rahmetini umanlar da bunlardır. Allah, çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir**.” (Bakara 218)

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا

“**Sizin için, Allah'ı ve âhiret gününü ümid eden ve Allah'ı çok zikreden kimseler için, Allah'ın Rasûlünde güzel bir örnek vardır.**” (Ahzab 21)

Kul, korku ile ümit arasında dengeli bir yol tutarak ibadet etmelidir. Eğer Allah’ın taatinden yüz çevirirse, günahlara cüret eder. Bunun çaresi Allah’ın azabının şiddetiyle korkutmaktır. Şayet Allah korkusunda mübalağa eder ve ümitsizliğe düşerse onu da Allah’ın rahmetinin genişliğini düşünmek ıslah eder. Kul, Allah’ın rahmetini ve bağışlayıcılığını geçmişte işlemiş olduğu günahlar hakkında ümit etmeli, Allah’ın azabından da işleyeceği günahlar için korkmalıdır. Gelecekte işleyeceği günahlar hakkında Allah’ın rahmetinin genişliğini düşünerek günahlara dalarsa veya geçmişte işlediği günahlar hakkında Allah’ın azabının şiddetini düşünerek yeise düşerse korku ve ümit dengesini kaybeder.

“**Ümidi korkusuna galip gelen kişi zındık olur. Korkusu ümidine galip gelen kişi ise ümitsizliğe düşer. Selamet, ikisinin dengede olmasındadır.**”[128]

---

[126] Tirmizi (2519) Elbani hadisin hasen olduğunu belirtmiştir; Sahihu’l-Camii’s-Sagir (1068)
[127] Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Mesailu’l-İmam Ahmed (s.448)
[128] Fethu’r-Rabbani (25. Meclis s.91)

İmam Ahmed b. Hanbel şöyle demiştir: "Müminin korkusu ile ümidi eşit olmalıdır."[129]

Hafız İbn Receb, selef'ten birinin şöyle dediğini nakleder: "Allah'a yalnızca ümitle ibadet eden mürciedir. Yalnız korkuyla ibadet eden haricidir. Yalnız sevgiyle ibadet eden zındıktır. Ümit, korku ve muhabbet ile ibadet eden de tevhid ehli bir mümindir." Bunun sebebi, müminin Allah'a bu üç yönden; muhabbet, korku ve ümit ile ibadet etmesinin vacip olmasıdır."[130]

[129] İbn Hânî Mesailu'l-İmam Ahmed (2/178)
[130] İbn Receb; Tahvif Mine'n-Nar (25)

TEVHİDİ BOZAN ŞEYLER

Uluhiyet tevhidinden söz etmek, onun bozucusu olan şirkten de söz etmeyi gerektirir. Nitekim eşya zıddıyla bilinir denilmiştir. Kitap ve Sünnette şirki yasaklayan ve buna düşenleri şiddetle tehdit eden pek çok delil varid olmuştur. Bunlardan bazıları şu şekildedir:

Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur:

إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ

"Şirk en büyük zulümdür." (Lokman 13)

"Allah'ın, Meryem'in oğlu Mesîh olduğunu söyleyenler, muhakkak küfre girmişlerdir. Hâlbuki Mesîh, "Ey İsrail oğulları! Rabbim ve Rabbiniz olan Allah'a ibadet edin. Zira her kim Allah'a şirk koşarsa, Allah ona cenneti haram kılar ve varacağı yer de ateş olur. Zâlimler için hiçbir yardımcı yoktur" demişti." (Maide 72)

Abdullah b. Mes'ud radıyallahu anh'den: "Dedim ki:

"Ey Allah'ın rasulü! En büyük günah hangisidir?" şöyle buyurdu:

"**Seni yaratan Allah'a bir denk tutmandır.**"

"Ey Allah'ın rasulü! Sonra hangisidir?" dedim.

"**Yemeğine ortak olması korkusuyla çocuğunu öldürmektir**" buyurdu.

"Sonra hangisi?" diye sorduğumda da:

"**Komşunun hanımı ile zina etmektir**" buyurdu. Sonra Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in sözlerini tasdik eden şu ayetler nazil oldu:

"**Allah ile beraber başka bir ilâha yalvarmayanlar, hak yolla olmadıkça Allah'ın haram kıldığı nefsi öldürmeyenler ve zina etmeyenlerdir. Kim bunları yaparsa, günahının cezasını bulur."** (Furkan 68)[131]

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat alimleri de ibadetin şirk pisliklerinden uzak tutulması hususunda ihtimam göstermişler ve sakındırmışlardır.

İbn Kayyım rahimehullah şöyle diyor: "Şirk, zulümlerin en büyüğü, kabahatlerin en çirkini ve münkerlerin en kötüsü olup Allah'ın en sevmediği ve en nefret ettiği şeydir. O'nun katında en çok gazaba sebep olan şey şirktir. Nitekim şirkten dolayı başka günahlarda terettüb etmeyen dünyevi ve uhrevi cezalar terettüp eder. Allah Azze ve Celle şirki bağışlamayağını, şirk ehlinin necis olduğunu bildirmiş, onların kestikleri hayvanların ve nikahlarının haram olduğunu haber vermiştir. Müminlerle müşrikler arasında dostluk bağlarını kesmiştir. Onları Allah'ın, meleklerinin, rasullerinin ve müminlerin düşmanları olarak ilan etmiş, tevhid ehline onların mallarını, kadınlarını ve oğullarını mubah kılmıştır. Zira şirk, rububiyet hakkını yıkmak, uluhiyet azametini eksiltmek ve alemlerin rabbine kötü zanda bulunmaktır."[132]

---

131 Buhari (4761) Müslim (86)

132 İbn Kayyım İğasetu'l-Lehfan (1/60)

ŞİRK TÜRLERİNDEN BAZILARI

Tıyera (Uğursuz Saymak):

“Araplar kuşları uçurur, sağa veya sola uçuşlarına göre uğursuz sayarlar, maksatlarından bu sebeple yüz çevirirlerdi. Temiz şeriat geldi ve bu işi iptal ederek yasakladı. Bunun faydanın celbinde ve zararın def edilmesinde bir etkisinin olmadığını haber verdi.”[133]

Tetayyür (uğursuz sayma inancı) Allah’ın fiillerini mahlukatından bir şeye nispet etmek anlamında olduğundan ve bu zayıf mahlukların kaza ve kaderde etki ettiğine itikad etmeye sebep olmasından dolayı tevhide aykırıdır. Nitekim Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bunu şirk olarak isimlendirmiştir. Tirmizi’nin Sünen’inde İbn Mes’ud radıyallahu anh’den gelen rivayette Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem:

“**Tıyera (kuş uçurup uğursuz saymak) şirktir**”[134] buyurmuştur.

İmam Ahmed Müsned’inde Abdullah b. Amr radıyallahu anhuma’dan rivayet ediyor: “Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“**Tıyera (uğursuzluk inancı) kimi bir ihtiyacından alıkoyarsa şirk koşmuştur.**” Dediler ki:

“Ey Allah’ın rasulü! Bunun kefareti nedir?” şöyle buyurdu:

“**Onlardan birinin: “Allah’ım! Senin hayrından başka hayır yoktur, senin uğurundan başka uğur yoktur ve senden başka ilah yoktur” demesidir.**”[135]

Ehl-i Sünnet ve’l-Cemaat alimleri de uğursuzluk inancından şiddetle sakındırmışlardır. Zira bu sahih akideden inhiraftır. İyilikleri getiren ancak Allah’tır ve kötülükleri de gideren ancak Allah’tır. Uğursuzluk inancının sahih akideye aykırı olduğu ortadadır. Tetayyür; Allah Subhanehu’nun fiillerini mahlukundan birine nispet etmektir. Uğur sayma fiilinde bulunan kişi, Rububiyyette şirk koşmaktadır. Bu yüzden Allah Azze ve Celle, Salih Aleyhisselam’ın kavmini, uğursuz sayıp onu kıtlık sebebi olduğuna inanmalarından ötürü kınamış, kendilerine isabet edenlerin ancak günahları ve isyanları sebebiyle isabet ettiğini bildirmiştir:

“**Semûd kavmine de Allah'a ibadet etmeleri için kardeşleri Salih'i göndermiştik. Hemen birbirleriyle mücadele eden iki fırka oluvermişlerdi. Salih demişti ki: "Ey kavmim! İyilikten önce niçin kötülüğe acele ediyorsunuz? Merhamet olunasınız diye Allah'tan mağfiret dileseniz olmaz mıydı?" Onlar da şöyle demişlerdi: "Senin ve seninle birlikte olanların yüzünden başımıza uğursuzluk geldi." Salih de demişti ki: "Sizin uğursuzluğunuz, Allah katındaki (kaderiniz)dir. Zaten siz, (Allah tarafından) sınanmakta olan bir kavimsiniz.**” (Neml 45-47)

Böylece uğursuz sayma inancı reddedilmiştir. Allah Azze ve Celle takdir ve tedbirde tektir, ona tesir eden bir etken yoktur. bundan dolayı Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

“**Ne bulaşma ne de uğursuzluk vardır**”[136]

Ebu Davud’un Sünen’inde rivayet ettiği hadiste Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem:

“**Kuşları yerlerinde kendi haline bırakınız**” buyurmuştur. Bu hadis hakkında imam Ahmed dedi ki:

“Yani bu size zarar vermez. Onları görüldükleri yerlerinde bırakmak ve onlarla tetayyürde bulunmamak kastedilmiştir. Cahiliyyede bir iş yapmak istediklerinde bir kuşa işaret ederler, sağa

---

[133] Bkz.: el-Begavi; Şerhu’s-Sunne (12/170)
[134] Tirmizi (1614) Tirmizi: “Hasen, sahih” dedi. Elbani de sahih demiştir: Silsiletu’l-Ahadisi’s-Sahiha (429)
[135] Ahmed (2/220) Elbani Silsiletu’l-Ehadisi’s-Sahiha’da (1065) sahih demiştir.
[136] Buhari (5753) Müslim (2224)

giderse şöyledir, sola giderse böyledir diye hükümler çıkarırlardı. Bu yüzden Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem:

"**Kuşları yerlerinde kendi haline bırakınız, bu size zarar vermez**"[137] buyurmuştur.

"Hayra yormakta sakınca yoktur" sözüne gelince, bu husus Ebu Hureyre radıyallahu anh'ın rivayet ettiği şu hadise uygundur:

"Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu işittim:

"**Uğursuzluk yoktur. Onun hayırlısı fe'ldir.**" Dediler ki:

"Fe'l nedir ey Allah'ın Rasulü?" Bunun üzerine şöyle buyurdu:

"**Sizden birinin işittiği güzel sözdür**"[138]

İbn Kayyım rahimehullah bu hadisin şerhinde şöyle demiştir: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in verdiği bilgiye göre, fe'l de tıyaradandır; fakat bu hayırlı olanıdır. Çünkü kendisi tıyarayı iptal etmiş, fe'lin de bundan olduğunu; fakat bunun, tiyaranın tersine, hayırlı olduğunu haber vermiştir. Böylece fe'l ile tıyarayı aralarındaki imtiyaz ve zıtlık yönlerini belirterek beyan etmiş, birinin faydasını anlatırken diğerinin de zararını göstermiştir. Bunun benzeri şirk olan rukyeyi, tedaviyi menetmesi, şirk olmayanına da izin vermesidir. Çünkü şirk olmayanda mefsedet değil menfaat vardır.

"**Uğursuz sayma yoktur, onun hayırlısı fe'l (hayra yormak)tır**" kavli, kuşun hareket yönüne göre etki ettiği, fiilde bulunduğu veya ortak olduğu şeklindeki yorumlamaları reddeder. Fe'l (hayra yorma) ise böyle değildir. Aralarındaki farktan doğan faide büyüktür. Bu da; görülen veya işitilen şeyi uğursuz sayma işinde insan yapmaya karar verdiği işten veya yolculuğundan geri döner. Bu şirk kapısını çalmaktır ve hatta şirkin içine girip Allah'a tevekkülden uzaklaşmaktır. Nefsinde bir korku kapısı açar ve Allah'tan başkasına bağlanır. Gördüğü ve işittiği şeyle uğursuz saymak,

"**Ancak sana kulluk eder ve ancak senden yardım isteriz**" (Fatiha 5)

فَاعْبُدْهُ وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ

"**Ona ibadet et ve O'na tevekkül et**" (Hud 123) ve

عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ

"**O'na tevekkül ettim, dönüşüm de O'nadır**" (Şura 10) makamından kopmaktır. Böylece kalbi Allah'tan başkasına ibadet ve tevekkülle bağlanır. Bu nerede, ümit kapısını açan, kalpleri emeller için destekleyen, korkudan sükunete erdiren, Allah'tan yardım istemeye ve O'na tevekkül etmeye sebep olan, nefsinde arzusunu güçlendirmekle sevindiren hayra yorma nerede!.. İşte bu uğursuz saymanın zıddıdır. Hayra yorma, sahibini taat ve tevhide yönlendirirken, uğursuz sayma sahibini isyana ve şirke götürür. Bu sebeple Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem fe'li (güzel sözü) mustehap kılmış, tıyerayı (uğursuz saymayı) ise iptal etmiştir."[139]

Müslümana bu tehlikeli afetlerin galip gelmesi, onun her şeyin sadece Allah'ın elinde olup, uğursuz sayılan bu tür şeylerin ona bir tesirinin olmadığı şeklindeki imanına aykırıdır. İnsan, uğursuz saymayan kişilere terettüp edecek bol sevabı bilmelidir. Nitekim cennete hesapsız olarak girecek yetmiş bin kişiden bahseden hadiste onların özelliği:

"**Kendilerine rukye yapılmasını istemeyen, dağlama yaptırmayan, uğursuz saymayan ve rablerine tevekkül edenler**"[140] olarak geçmektedir. İşlerinde Allah'a dayanıp güvenmeli ve kesin olarak şunu bilmelidir: Allah'ın hayrından başka hayır, O'nun uğurundan başka uğur ve O'ndan başka ilah yoktur.

---

[137] Ebu Davud (3/257) Hakim (4/237) Hakim; sahih demiş, Zehebi de muvafakat etmiştir.
[138] Buhari (5755) Müslim (2223)
[139] İbn Kayyım Miftahu Dari's-Seade (3/308-312)
[140] Buhari (5705) Müslim (220)

Allah'tan Başkası Adına Yemin Etmek:

Allah'ın adına yemin etmek O'na tazimdir. Başkasının adına yemin edip, Allah adına yemin etmekten yüz çevirmek ise Rab Azze ve Celle'nin makamına düşmanlıktan sayılır ve O'nun yüceliğinin kemalini eksiltmektir. Zira insan söylediğinin doğruluğunu tekid etmek veya bir şeyi reddetmek için kalbinde bulunan en değerli şeyle yemin eder. Kalbinde Allah'tan daha yüce veya daha değerli bir şey olabilir mi? Bu yüzden Allah'tan başkası adına yemin etmek şirktendir. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem:

"**Kim Allah'tan başkası adına yemin ederse küfretmiş veya şirk koşmuş olur**"[141]

Abdullah b. Mesud, Abdullah b. Abbas ve Abdullah b. Ömer radıyallahu anhum şöyle demişlerdir: "Allah adına yalan yere yemin etmem, Allah'tan başkası adına doğru bir hususta yemin etmemden iyidir. Zira Allah'tan başkası adına yemin etmek şirktir. Şirk ise yalandan daha büyüktür."[142]

Müslümanların önceki ve sonraki âlimleri belirtmişlerdir ki; yaratılmış biri adına ister bir peygamber olsun, ister peygamber dışında meleklerden bir melek, yöneticilerden bir yönetici veya şeyhlerden bir şeyh adına yemin edilmesi haramdır. Yemin ancak Allah adına veya O'nun sıfatlarından biriyle yapılabilir.

Rukye:

Rukye; humma, sara gibi rahatsızlığı olan kimseye okunan sığınma duasıdır.

وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا

"**Biz Kur'ândan, mü'minler için şifa ve rahmet olan âyetler indiriyoruz. O, zâlimlerin ise, hüsranını artırır.**" (İsra 82)[143]

Nitekim Hafız İbn Hacer rahimehullah şartlarına uygun olan rukyenin caiz olduğuna dair icmayı nakletmiştir:

"Alimler, şu üç şartın bulunması halinde rukyenin caiz olduğunda icma etmişlerdir:

Birincisi; rukye, Allah'ın kelamı, isimleri veya sıfatları ile yapılmalıdır.

İkincisi; dili Arapça olmalı veya manası bilinmelidir.

Üçüncüsü; rukyenin bizzat tesir ettiğine değil, Allah'ın takdiriyle etki ettiğine itikad etmelidir…"[144]

Ehli Sünnet ve'l-Cemaat alimleri rukyenin caiz oluşuna Avf b. Malik el-Eşcaî radıyallahu anh'ın rivayet ettiği şu sahih hadisi delil getirmişlerdir:

"Bizler cahiliyyede rukye yapardık. Dedik ki: "Ey Allah'ın Rasulü! Bu konuda ne dersin?" şöyle buyurdu:

"**Rukyelerinizi bana gösterin. İçinde şirk bulunmayan rukyede sakınca yoktur.**"[145]

---

[141] Tirmizi (1535) Ahmed (6072) Hakim (4/297) Hakim sahih demiş, Zehebi de muvafakat etmiştir.
[142] Bkz.: İbn Teymiye el-Fetava (1/204)
[143] El-Gunye (1/40)
[144] Fethu'l-Bari (10/206)
[145] Müslim (2200)

Temaim (Nazarlık ve Muskalar):

Temaim; temime kelimesinin çoğuludur. Arapların çocuklarına asarak nazardan koruduğuna inandıkları muska, boncuk gibi şeylerdir. Bunun tedavi ve şifanın tamamından olduğuna itikad ederlerdi. İslam bu hurafeyi iptal etmiştir.[146]

Sahabe, Tabiin ve daha sonrakiler, muska takmanın hükmü konusunda görüş ayrılığına düşmüşlerdir. Abdullah b. Amr b. As, Ebu Ca'fer el-Bakır ve İmam Ahmed'in bir görüşüne göre:

"Eğer takılan muska, Kur'an'dan, Allah Azze ve Celle'nin isim ve sıfatlarından olursa caizdir." Bu Aişe radıyllahu anha'nın rivayetinin zahir olan anlamıdır. Onlar "Temime"yi hadiste geçen ifadeye, yani içeriği şirk olana yorumlamışlardır. İbn Mes'ud ve arkadaşları, İbn Abbas, Huzeyfe, Ukbe b. Amir, İbn Ukeym, tabiinden bir gurup, Ahmed ve arkadaşlarının bir diğer görüşüne göre ise caiz değildir. Sonraki alimlerin çoğu da bu görüşü tercih etmişlerdir. Bunlar delil olarak şu hadislerin genel hükmünü alırlar:

Abdullah b. Mes'ud radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"**Rukye (taviz okumak), temaim (asılan muska, nazarlık gibi şeyler) ve tivele (aşk muskası) şirklerdendir.**"

Abdullah b. Mes'ud radıyllahu anh'ın hanımı Zeyneb demiştir ki:

"Abdullah boynumda bir ip gördü ve: "Nedir bu?" dedi.

"Benim için okunmuş ve rukye yapılmış bir iptir" dedim. Abdullah onu hemen aldı ve kopardı. Sonra da şöyle dedi:

"Siz Abdullah ailesi, kesinlikle şirkten uzaksınız. Çünkü ben Rasululah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle söylediğini işittim:

"**Rukye, temaim ve tivele şirklerdendir**."

Abdullah b. Mes'ud radıyllahu anh'ın hanımı Zeyneb demiştir ki:

"Bir kadın yanımıza hasta olarak geldi. Bizim de uzunca bir sergimiz vardı. Abdullah geldiği zaman öksürür ve seslenerek içeri girerdi. Yine bir gün Abdullah geldi. Kadın onun sesini duyunca ondan gizlendi. Abdullah, yanımda oturdu ve elini bana değdirince, ipe dokundu.

"Bu nedir?" dedi. Ben de:

"Bu, sıtma nedeniyle bana yapılan bir rukyedir." dedim. Hemen onu çekip kopardı ve attı. Sonra da:

"Abdullah'ın ailesi şirkten müstağni olarak sabahladı." dedi ve:

"**Rukye, temaim ve tivele şirklerdendir**" hadisini okudu.[147]

Abdullah radıyallahu anh'ın hanımı diyor ki:

"Gözlerim seyiriyor, falanca yahudiye gidip kendisine rukye yaptırdığımda da seyirme duruyor." Bunun üzerine Abdullah dedi ki:

"Bu, şeytanın işidir, eliyle dürtüyor. Senin şöyle söylemen yeterlidir. Tıpkı Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in dediği gibi:

"**Ey insanların Rabbi! Sıkıntıyı gider. Şifa ver, çünkü sen şifa verensin. Senin şifan dışında bir şifa yoktur. Öyle bir şifa isterim ki, kendisinden sonra tekrar hastalık olmayan bir şifa.**"[148]

Ukbe b. Amir Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle dua ettiğini haber verir:

"**Kim uğur getirsin diye bir şey takınırsa, Allah ona uğur getirmesin. Kim kendisini korusun diye bir şey takınırsa Allah onu korumasın**." Başka bir rivayette de şöyle buyurmuştur:

---

[146] Bkz.: İbnu'l-Esir en-Nihaye (1/197)
[147] Ebu Davud (Tıbb: 17) İbn Mace (Tıbb: 39) Ahmed (1/381) Hakim (4/217) Elbani Ehadisu's-Sahiha (331)
[148] İbn Mace (TIbb: 39) Hakim (4/217)

"**Kim uğur getirsin, işi rast gitsin diye bir şey takarsa, şirk koşmuş olur**."[149]

Ukbe b. Amir diyor ki:

"Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e bir heyet geldi. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem bunlardan dokuz kişinin biatını kabul etti. Sadece birinden elini çekti. Bunun üzerine:

"Ey Allah'ın Rasulü! Dokuzuyla biatta bulundunuz da diğerinin biatını niçin almadınız?" denildi. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"**Onda temime (muska veya nazarlık) var.**" Sonra onu eline alıp parçaladı, daha sonra o kişinin biatini kabul etti ve buyurdu ki:

"**Kim temime takarsa şirk koşmuştur**."[150]

Ruveyfi (r.a.)'den Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurdu:

"Ey Ruveyfi! Belki hayat senin için uzun sürer. İnsanlara şunu haber ver: Kim sakalını büküp kıvırırsa, muska veya nazarlık takarsa, hayvan tersi veya kemikle istinca ederse, Muhammed o kimseden uzaktır."[151]

Bu manada hadisler çoktur.

Abdullah b. Amr'ın rivayetine gelince, bundaki delalet zayıftır. Çünkü muska takmanın caiz olduğuna delalet etmemektedir. Bu rivayete göre İbn Amr, küçük çocukları korumak için levhaya yazardı yoksa asılan muskaya değil! Temime ise levhaya yazılmaz. Durum her ne olursa olsun, bu, Abdullah b. Amr'ın bireysel bir işidir. Buna bakarak Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'İn hadisi ve büyük sahabelerin ameli terk edilemez. Çünkü onlar Abdullah b. Amr radıyallahu anhuma gibi yapmamışlardır.

[149] Tirmizi (Tıbb: 24)
[150] Ahmed (4/310) Hakim (4/417) İbn Hibban Mevariduz-Zaman (1413) Elbani Ahadisu's-Sahiha (492)
[151] Ebu Davud (Taharet: 20) Nesai (Zinet: 12) Ahmed (4/108-109) Elbani Sahihu'l-Cami (7787)

İSİM VE SIFAT TEVHİDİ

Kulun tevhidi ancak isim ve sıfat tevhidini gerçekleştirmesi ile kemale gelir. Bu da; "Allah Azze ve Celle'nin Kitabı ile Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in sünnetinde varid olan Allah'ın güzel isimleri ve yüce sıfatlarında bir bilip, Allah'ın kendisi hakkında veya Rasulünün O'nun hakkında bildirdikleri isim ve sıfatları, tahrifsiz (manasını bozmadan), ta'tilsiz (hükümsüz kılmadan), tekyifsiz (keyfiyet belirlemeden), temsilsiz (mahlukatına benzetmeden) Celal ve Azametine yakışır şekilde ispat etmek ve Allah Azze ve Celle'nin kendisinden nefyettiği veya Rasulü sallallahu aleyhi ve sellem'in Allah'ı tenzih ettiği kemal ve celaline yakışmayan sıfatlardan nefyetmektir."

Bu ümmetin selefinin alimleri de Allah Azze ve Celle'nin ta'zimi ve O'na layık olmayan şeylerden tenzihinde bu şekilde hareket etmişlerdir:

Ebu Hanife'nin öğrencisi Muhammed b. El-Hasen şöyle der: "Doğudan batıya bütün fakihler ittifak etmişlerdir ki: Kuran'a ve güvenilir ravilerin Rasullah sallallahu aleyhi ve sellem'den naklettikleri Rabb Azze ve Celle'nin sıfatlarına dair hadislere, değiştirmeden, vasıflandırmadan ve teşbihe gitmeden iman edilir. Kim bugün bu konuda bir tefsirde bulunursa, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in üzerinde bulunduğu yoldan çıkar ve cemaatten ayrılmış olur. Zira onlar (sahabeler) ne vasıflandırmışlar ne de tefsir etmişlerdir. Lakin Kitap ve sünnette gelenle fetva vermişler, sonrasında sükut etmişlerdir."[152]

İmam Ahmed b. Hanbel rahimehullah, isim ve sıfatların ispatı konusunda Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaatin menhecini şöyle açıklamıştır:

"Kendisini vasıfladığı gibi; zatında O'nun misli gibisi yoktur. Allah Azze ve Celle kendi sıfatını en güzel şekilde belirtmiştir. Kendi sıfatının haddini hiçbir şeye benzetmeden bildirmiştir. Sıfatları, kendisinin bildirdiği dışında sınırlı ve malum değildir. O hadsiz ve takdirsiz olarak işiten ve görendir. Vasfedenler O'nun sıfatına ulaşamazlar, Kuran ve sünnetin sınırını aşamayız, sadece Kuran ve sünnetin dediklerini deriz, O'nun kendisini vasıfladığı sıfatları söyleriz ve bunu aşmayız."[153]

İmam İbn Huzeyme rahimehullah da Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat alimlerinin isim ve sıfatları teşbihsiz olarak ispat etmede ittifak ettiklerini belirterek şöyle der: "Bizim ve Hicaz'lı, Tihame, Yemen, Irak, Şam ve Mısır'lı bütün alimlerimizin mezhebi şudur: Allah Azze ve Celle'nin kendisi hakkında ispat ettiği sıfatları ispat ederiz, bunu dillerimizle ikrar ve kalplerimizle tasdik ederiz. Yaratıcımızın yüzünü yarattıklarının hiçbirinin yüzüne benzetmeyiz. Rabbimiz yarattıklarına benzemekten azizdir ve sıfatlarını iptal edenlerin sözlerinden yücedir. İptal edicilerin dediği gibi yokluktan münezzehtir. Zira O'nun sıfatının olmadığını söylemek O'nun var olmadığını söylemektir. Halıkımızın kendisini Muhkem Tenzilinde ve peygamberi Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in dilinde vasıfladığı sıfatları inkar eden cehmilerin sözlerinden de Allah münezzehtir."[154]

Ebu Süleyman el-Hattabî, el-Gunye Ani'l-Kelam ve Ehlih adlı eserinde der ki:

"Şüphesiz Selefin mezhebi; sıfatları ispat ve zahirleri üzere icra etmek, onlardan keyfiyet ve teşbihi reddetmektir. Doğrusu bazı topluluklar o sıfatları nefyedip, Allah'ın ispat ettiğini iptal etmiş, bazı topluluklar da onların hakikatini kabul etmekle beraber teşbih ve keyfiyet belirlemeye kalkmışlardır. Orta yol, iki taraf arasında bulunan doğru yola koyulmaktır. Allah Teala'nın dini, o dinde aşırı gidenle, o dini eksik ve kusurlu yapan arası bir yoldur.

Bu konuda aslolan şudur: Sıfatlardan söz etmekle zattan söz etmek aynı hükme tabidir. Her ikisi hakkında da aynı konuşma esasına yönelinir. Allah Subhanehu'nun varlığını kabul, nasıl sadece O'nun var olduğunu söyleyip varlığının keyfiyetini söylemek değilse, O'nun sıfatlarını kabul etmek de sadece var olduklarını söylemektir; sınırlarını belirlemek, keyfiyetlerini tespit etmek değildir.

Binaenaleyh yed (el), sem' (işitme), basar (görme) ve diğerlerinden söz ettiğimiz zaman, bunlar Allah'ın kendisi için sabit kıldığı sıfatlardan ibarettir. Yani ne "yed"in anlamı "kuvvet" veya "nimet"tir, ne

---

[152] El-Lalkaî Şerhu Usuli İtikadi Ehli's-Sunne (740)
[153] İbn Kayyım İctimau'l-Cuyuşi'l-İslamiyye (s.80)
[154] İbn Huzeyme Kitabu't-Tevhid (s.10)

“sem” ve “basar”ın anlamı “ilim”dir diyoruz, ne de bunlar uzuvdur diyor, onları bildiğimiz ellere, işitme ve görme organlarına benzetiyor ve iş görme araçları olan uzuvlarıdr diyoruz! Asla! O halde deriz ki: Böyle söylemek bu sıfatları ispat etmekten ibarettir. Çünkü bunlar tevkifidir. (Allah ve rasulünden) böyle gelmiştir, onlardan teşbihi nefyetmek de gereklidir. Çünkü Allah, değil benzeri olmak, benzer gibisi de olmayandır. İşte sıfat hadislerinde selefin sözleri bu usûl üzeredir.”[155]

Selefin İspat Konusunda Tutumları:

Onlar Allah Azze ve Celle hakkında Kitap ve Sünnette gelen bütün isim ve sıfatları, nefsulemirde manalarının sabit ve kamil olduğuna; tahrif, ta’til, tekyif ve temsile gitmeksizin itikad ederek Allah Subhanehu’ya yakışır şekilde ispat ederler. Nitekim bu konuda bazı sözleri geçmişti.

Selef’in isim ve sıfatları ispatta iki temel kaidesi vardır:

1. Kaide: Eğer bir kimse: “Allah hayat ile Hayy, ilim ile Alim, kudret ile Kadir, işitmek ile Semî, görme ile Basir, kelam ile Mütekellim, irade ile Mürid’dir” diyor ve bunların hepsini hakiki manada kabul edip, Allah’ın sevmesi ve rızası, gazabı ve hoşnutsuzluğuna karşı çıkarak bunları mecaz kabul ediyor, bunları irade ile veya yarattığı nimet ve ceza gibi şeylere tefsir ediyorsa ona şu cevap verilir: Kabul ettiğin şeyle reddettiğin şey arasında fark yoktur. bilakis, bir kısmı hakkında söylenen, diğer kısmı hakkında da geçerlidir. Eğer: “Allah’ın iradesi, mahlukların iradesi gibidir” diyorsan, sevmesi, rıza göstermesi ve gazabı da öyledir ve bu söylediğin, Allah’ı yaratıklara benzetmenin ta kendisidir.

Ama eğer: “Kulların iradesi nasıl onlara yaraşan bir irade ise, Allah’ın da kendine yaraşan bir iradesi vardır” diyorsan, sana cevap olarak denilir ki: Aynı şekilde, nasıl mahlûkatın kendilerine yaraşan bir sevmesi varsa, Allah’ın da kendine yaraşan bir sevmesi, mahlukatın kendilerine yaraşan bir rıza ve gazapları varsa, Allah’ın da kendine yaraşan bir rıza ve gazabı vardır.

Eğer: “Gazab, kanın kalpte intikam hırsıyla dolaşmasıdır” dersen, sana şöyle cevap verilir: İrade de gönlün, bir menfaati elde etmek veya zararı uzaklaştırmak için meyletmesidir. Eğer: “İrade hakkında söyledikleriniz, yaratılmışların iradesiyle ilgilidir” dersen, o zaman cevap olarak sana deriz ki: “Senin anlattığın gazap da yaratıkların gazabıyla ilgilidir.”

Aynı şekilde Allah’ın konuşması, duyması, görmesi, ilim ve kudretiyle ilgili olarak da böyle demek gerekir. Eğer yaratıkların özelliklerinden biri olan gazab, sevme ve rıza gibi sıfatların Allah hakkında olamayacağı söylenirse, işitme, görme, konuşma, kısacası tüm sıfatlarda hakkında da aynı şekilde davranarak onları reddetmemiz gerekirdi. İşte bu kaide ile bu konuda sapan Cehmiyye, Mutezile, Eşariler ve benzerlerinin iddialarını reddederiz.

2. Kaide: “Allah’ın sıfatları hakkında söylenenler, zatı hakkında söylenenlerin aynı olmalıdır.” Allah Subhanehu’nun zatı vardır ve mahlukların zatlarına benzemez. Aynı şekilde sıfatları ve fiilleri de mahlukların sıfatlarına ve fiillerine benzemez. Nefsulemirde Allah Azze ve Celle’nin sabit bir hakikati olduğunu ikrar etmek gerektiğine göre, kemal sıfatlarını da hiçbir şeye benzetmeden kabul etmek gerekir; işitmesi, görmesi ve konuşması nefsülemirde sabit olup mahlukların işitmesine, görmesine ve konuşmasına benzetilemez.

Eğer birisi: “Ben Allah’ı mahlukuna benzetmekten korktuğum için Allah’ın istivasını nefyediyorum” derse, denilir ki: O halde Allah’ın varlığını ve zatını da nefyet! Zira bunlar da Allah’ı mahlukuna benzetmeyi gerektirir. eğer: “Allah’ın kendisine has vücudu ve kendisine has zatı vardır, mahlukların zatlarına benzemez” derse, biz de deriz ki: “Aynı şekilde nüzulü ve istivâsı da böyledir.” Bu iki kaide ile “Selefin mezhebi ispat değil, tefvizdir” diyen kimseyi reddederiz.[156]

[155] Fetava’l-Hamaviye (s.34) Zehebi Muhtasaru’l-Uluvv (s.257)
[156] Bkz.: İbn Teymiyye Mecmuu’l-Fetava (3/17-27)

Selefin Tenzih Konusunda Tutumları

Ümmetin selefi, Allah Teala'nın zatında, isimlerinde, sıfatlarında ve fiillerinde hiçbir şeye benzemediğine itikad ederler. Allah Azze ve Celle'nin kendisini vasıfladığı ve Rasulü sallallahu aleyhi ve sellem'in bildirdiği sıfatları ispat etmek teşbih ve temsili gerektirmez. Ebu Osman es-Sabunî der ki:

"Kitap ve Sünnete sarılan hadis ashabı – Allah onların hayatta olanlarını hıfzeylesin ve ölmüş olanlarına rahmet eylesin – Allah Teala'nın vahdaniyetine, rasulü sallallahu aleyhi ve selemin risalet ve nübüvvetine şahitlik ederler. Rableri Azze ve Celle'yi vahyinde bildirdiği sıfatlarla veya Rasulullah sallahu aleyhi ve sellem'in O'nun hakkında şahitlik ettiği, güvenilir ravilerin naklettiği sahih rivayetlerde gelen sıfatları ile tanırlar. Allah Azze ve Celle'nin Kitabında ve rasulü sallallahu aleyhi ve sellem'in lisanı ile kendisi hakkında ispat ettiklerini ispat ederler.

Sıfatlarının yaratılmışların sıfatlarına benzemediğine itikad ederler ve şöyle derler: Şüphesiz Allah Adem'i elleriyle yaratmıştır. Nitekim Şu ayetinde bunu bildirmiştir:

قَالَ يَا إِبْلِيسُ مَا مَنَعَكَ أَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِيَدَيَّ أَسْتَكْبَرْتَ أَمْ كُنْتَ مِنَ الْعَالِينَ

"**Ey İblîs! İki elimle yarattığıma secde etmekten seni alıkoyan nedir? Büyüklük mü tasladın**?" (Sad 75) sözleri yerinden saptırıp da iki el ile nimetlerin veya iki kuvvetin kastedildiğini söylemezler. Bu Mutezile ve Cehmiyye'nin tahrifidir – Allah onları helak etsin -. Yahut Müşebbihe'nin – Allah onları rezil etsin - yaptığı gibi keyfiyet belirleyip, Allah'ın ellerini mahlukatın ellerine benzetmezler. Allah Azze ve Celle Ehl-i Sünneti tahrif, tekyif ve teşbih'ten korumuştur. Onları marifet ve anlayış ile nimetlendirmiş ve onlar da tevhid ve tenzih yolunu tutmuşlar, illetlendirme ve teşbih ile söz söylemeyi terk etmişlerdir. Allah Azze ve Celle'nin:

لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ

"**O'nun misli gibisi yoktur, O işiten ve görendir**" (Şura 11) ayetine tabi olmuşlardır."

"Kuranda zikri geçen ve sahih rivayetlerde gelen işitme, görme, göz, yüz, ilim, kuvvet, kudret, izzet, azamet, irade, meşiyet, kavl, kelam, rıza, öfke, hayat, yakaza, sevinme, gülme ve diğer bütün sıfatlar hakkında da hiçbir şeye benzetmezler, bilakis Allah Azze ve Celle'nin ve Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in söylediklerine bir eklemede bulunmaksızın aynı şekilde söylerler. O'na izafede bulunmazlar, keyfiyet belirlemezler, mahluka benzetmezler, manasını bozup tahrif etmezler, değiştirip tebdil ve tağyir etmezler, haberin lafzını; Arapların bilmediği şekilde izale etmezler ve münker bir te'vile gitmezler. Onları zahiri üzere icra eder ve ilmini Allah Teala'ya havale ederler."[157]

Keyfiyeti İdrak Edememek:

Allah Subhanehu'nun haber verdiği gibi, O'nun zatını ihata etmek imkansızdır:

يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِهِ عِلْمًا

"**Onların önlerindekini de arkalarındakini de bilir: fakat onlar, bilgileriyle Onu kuşatamazlar.**" (Taha 110)

Aynı şekilde Allah Azze ve Celle'nin sıfatının keyfiyetini bilmek de imkansızdır ve onu idrake yol yoktur. Zira sıfatın keyfiyetini bilmek, zatın keyfiyetini bilmeye bağlıdır. Zat-ı İlahi'nin keyfiyetini bilmeye güç yetiremediğimiz sürece, sıfatının keyfiyetini idrakten de aciz olmaya devam edeceğiz. Bu yüzden selef imamlarından biri, istivanın keyfiyeti sorulunca şöyle demiştir:

---

[157] Es-Sabunî; Akidetu's-Selef ve Ashabi'l-Hadis (s.3)

"İstiva malumdur. Keyfiyeti meçhuldür. Ona iman etmek vaciptir. Bu konuda sormak ise bidattir."[158]

[158] El-Lalkaî Şerhu Usuli İtikadi Ehli's-Sunne ve'l-Cemaa (664) İbn Teymiyye bu sözü imam Malik'e nisbet etmiş ve bu cevabın benzerinin Malik'in şeyhi Rabi'a'dan da nakledildiğini belirtmiştir. Bkz.: Fetava (5/365)

ALLAH'IN GÜZEL İSİMLERİNİN SAYISI

Allah'ın isim ve sıfatlarını bilmek, Allah Subhanehu'nun zatını kemaliyle bilmeye ve böylece O'na boyun eğme ve kulluğun kemaline götürür. Bu yüzden bunu bilmek Zat-ı Bari Azze ve Celle ile alakalı ilimlerin en şereflisidir. Allah Azze ve Celle bununla sorulur ve bununla övülür.

Ebu Hureyre radıyallahu anh'ın rivayet ettiği hadiste "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"**Muhakkak ki Allah'ın yüzden bir eksik olmak üzere doksan dokuz ismi vardır. Kim onları ihsa ederse cennete girer.**"[159]

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat alimlerinin cumhuru ise Allah Azze ve Celle'nin isimlerinin sayı ile sınırlanamayacağı görüşündedirler. Ebu Süleyman el-Hattabi şöyle demiştir:

"Bu hadiste bu isimlerin sayı ile tahsis edilmesinde, sayının daha fazla olmamasına bir mani yoktur. bu tahsisin vaki olması, bu isimlerin en meşhur ve en açık isimler olmasındandır. Bu hadiste iki değil, bir ihtimal gelmiştir. Hadisteki "inne" edatı; **"Kim onları sayarsa cennete girer**" kavlinin haberidir. "Şüphesiz Allahın doksan dokuz ismi vardır" kavli hakkında değildir. Bu tıpkı; "Şüphesiz Zeyd'in sadaka vermek için saydığı yüz dirhemi vardır" demek gibidir. Bu, onun daha fazla dirhemi olmadığını göstermez. Sadece sadaka vermek için ayırdığı miktarı gösterir. Bu te'vile İbn Mesud radıyallahu anh'ın şu hadisi delil olur:

"**Senden kendini isimlendirdiğin, gerek indirdiğin kitabında, gerek mahlukatından birine öğrettiğin ve gerek katında gayb iminde kendine seçtiğin bütün isimlerinle istiyorum**"[160] Bu, Allah Teala'nın Kitabında inzal etmediği ve mahlukatından gizlediği isimlerin de olduğuna delalet eder."[161]

Bu hususta cumhura muhalefet eden alimler hadisin sınırlama ifade ettiği görüşünü tercih etmişlerdir. Nasların zahirine bağlılıkta şiddet gösteren İbn Hazm rahimehullah "Allah Azze ve Celle'nin bundan daha fazla ismi olduğunu söyleyen kafir olur"[162] iddiasında bulunmuştur. Allah onu affetsin, onun bu gibi mübalağalı ifadelere cüret etmek gibi bir adeti vardır.

"Kim onları ihsa ederse" kavline gelince, bunun anlamında dört vecih vardır:

Birincisi: Şüphesiz "ihsa" kelimesinin anlamı; onu ezberlemek demektir. Bunun delili, sahih tariklerinden birinde "Kim onları ezberlerse cennete girer" lafzıyla rivayet edilmiş olmasıdır. Bu İbnu'l-Cevzi ve Hafız İbn Hacer'in tercih ettikleri görüştür.

İkincisi: İhsa kelimesinin manası güç yetirmektir. Allah Teala:

عَلِمَ أَنْ لَنْ تُحْصُوهُ

"**O bildi ki, siz onu başaramazsınız(ihsa edemezsiniz)**" (Müzzemmil 20) buyurmuştur. Yani gece kıyamına güç yetiremezsiniz demektir. Yine bu sebeple Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in kavlinde:

"**Dosdoğru olunuz. Ancak bunu ihsa edemezsiniz**"[163] buyurmuştur. Yani buna güç yetiremezsiniz demektir. O'nun isimlerinden biri ile amel etmek, mesela "el-Hakîm" ismi hakkında; O'nun hükmünde, O'nun fiillerine hiçbir kulun itirazının olamayacağını bilmek, hüküm sahibinin yalnızca Allah olduğunu bilmek demektir.

---

[159] Buhari (2736) Müslim (2677)
[160] Ahmed (1/391-393) İbn Hibban (968, 2372) Hakim (1/509) Bezzar (3122) Ahmed Şakir ve Elbani isnadının sahih olduğunu söylemiştir. Bkz.: Sahiha (199)
[161] Bkz.: el-Hattabî Şe'nu'd-Duâ (23) İbn Cevzi el-Hadaik (1/30)
[162] Bkz.: el-Muhalla (1/30)
[163] Ahmed (5/282) İbn Mace (277) Tayalisi (995) Hakim (1/130) Beyhaki (1/82, 457) Darimi (1/168) İbn Hibban (1034) Taberani (2/101) Elbani el-İrva (411)

Mesela, “es-Semî” ismi ile amel etmek demek; Allah’tan haya ederek dili kötü sözlerden muhafaza etmektir. Zira Allah onu işitmektedir. İşte diğer isimlerde de bunun gibi amel edilir. Bu, İbn Akîl’in tercih ettiği görüştür.

Üçüncüsü: “İhsa” kelimesinin anlamı; akletmek ve tanımaktır. Böylece anlamı şöyle olur: “Kim bu isimleri tanır, manalarını akleder ve onlara iman ederse cennete girer” şeklinde olur. Bu, “el-Hasat” kelimesinden alınmıştır ki, o da akıl demektir. Tarafe bir beyitinde şöyle der:

“Şüphesiz kişinin aklı yoksa, dili onun ayıplarını ortaya döker”[164]

Araplar akıl sahibi birini anlatırken: “Falan hasâ sahibidir” derler. Bu görüşü el-Hattabi dile getirmiştir.

Dördüncüsü: Hadiste kastedilen: “Kim Kuran okursa cennete girer. Zira bütün isimler Kuran’dadır” demektir. Bunu el-Hattabi, Ebu Abdillah ez-Zübeyrî’den nakleder.[165]

164 Divanu Tarafe b. Abd (s.80) İbn Manzur bu beyti Ka’b b. Sad el-Ganevi’ye nisbet etmiştir. Bkz.: Lisanu’l-Arab (2/904)
165 Bkz.: İbnu’l-Cevzi el-Hadaik (1/40) İbn Hacer Fethu’l-Bari (11/226)

ALLAH AZZE VE CELLE, KENDİSİNİ VASFETTİĞİ SIFATLARDAN BAŞKASIYLA VASFEDİLEBİLİR Mİ?

İlahi zata delalet; isimler, sıfatlar ve haberler olmak üzere üç türdür. Allah Azze ve Celle'nin güzel isimleri ve yüce sıfatları tevkîfîdir. Bu konuda re'y ve içtihadın yeri yoktur. Allah Azze ve Celle hakkında ancak Kur'an veya Sünnette gelen şer'î delil ile sabit olan isim veya sıfatlar kullanılabilir.

Selef, varid olan dışında bir sıfatla Allah Azze ve Celle'yi vasfetmenin caiz olmadığında icma etmişlerdir. Sünnet imamlarından el-Esbahanî şöyle demiştir:

"Allah Teala ancak kendisinin kitabında isimlendirdiği veya rasulunün dili ile isimlendirdiği isimlerle isimlendirilebilir. Ümmet, Kitap ve sünnette gelmeyen bir ismi veya sıfatı Allah hakkında kullanmanın caiz olmadığında icma ettikleri gibi, kitap ve sünnette gelenler dışında bir isim veya sıfatı Allah Teala hakkında kullanan kimsenin sapık olduğunda da icma ettiler."[166]

Ehl-i Sünnete göre "**Ya Sahir, Ya Müstehzi, Ya Makir, Ya Hadi, Mübğiz, Gadban, Müntakim, Maad, Mudim, Mühlik**" gibi lafızlarla Allah Azze ve Celle hakkında haber vermek sahih olup, bunlar isim ve sıfatlara dahil olmaz.

[166] El-Esbahani; el-Hucce Fi Beyani'l-Mahacce (2/383)

ZATÎ SIFATLAR:

İki El:

Allah Azze ve Celle hakkında sabit olan sıfatlardandır.

“**Allah’ın iki eli olup her ikisi de sağdır. Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur:**

وَالسَّمَاوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ

“…gökler de sağ elinde dürülmüş olacaktır…” (Zümer 67) Nafi, İbn Ömer radıyallahu anhuma’dan rivayet ediyor:

“Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem minber üzerinde ayeti okudu ve şöyle buyurdu:

“Sema onun elinde olacaktır. Çocuk nasıl top atıyorsa, o da semaları öyle atıp şöyle buyuracaktır;

“Güçlü olan benim” Sonra şöyle dedi:

“Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’i minber üzerinde sallanır halde gördüm. Nerede ise, düşecekti.”[167]

Ehl-i Sünnet ve’l-Cemaat, Allah Azze ve Celle hakkında iki el sıfatını Allah’ın Kitabında ve Rasulünün diliyle ispatladığı şekilde ispat ederler, keyfiyet belirlemez, temsile gitmezler. Manasını bozmadan ve iptal etmeden tenzih ederler. Ehl-i Sünnetin yolu, elleri bazen nimet[168], bazen kudret[169] gibi Kitap ve Sünnetten delili olmadan tevil eden fırkalardan ayrıdır.

İmam Ahmed rahimehullah şöyle demiştir: “Allah’ın iki elinin nimet anlamında olduğunu iddia eden kimse, “**iki elimle yarattığım**” (Sad 75) ayetindeki şeddeli “biyedeyye” kelimesini nasıl izah edebilir?”[170]

Ebû Hanîfe dedi ki: "Yüce Allah'ın Kur'ân-ı Kerim'de de belirttiği gibi eli, yüzü ve nefsi vardır. Yüce Allah'ın Kur'ân-ı Kerim'de söz konusu ettiği yüz, el ve nefis ona ait nasıllığı bizce bilinemeyen sıfatlardır. Onun eli, kudreti ya da nimetidir denilmez. Çünkü o takdirde bu sıfatın iptali söz konusudur. Bu ise (sıfatların iptali) kaderiyyecilerin ve mutezile mensuplarının görüşüdür."[171]

Ayak sıfatı:

Enes radıyallahu anh rivayet ediyor: “Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“**Rabbu’l-İzzet Tebarek ve Teala ayağını cehenneme koyuncaya kadar cehennem:**

“Daha var mı?” demeye devam eder. Ayağını koyunca da:

“Yeter yeter” der. İşte o zaman cehennem doluverir ve bir tarafı diğer tarafına doğru büzülür.”[172]

Yine Sahihayn’de Ebu Hureyre radıyllahu anh’den gelen diğer bir rivayet şu şekildedir:

“Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

167 Buhari (7412)
168 Bkz.: Ebu’l-Hasen el-Eşari; Makalatu’l-İslamiyyin (1/195, 218)
169 Bkz.: el-Eşari Makalat (1/195,218)
170 Ebu Ya’la İbtalu’t-Te’vilat Li Ahbari’s-Sıfat (102)
171 El-Fıkhu’l-Ekber (s.302)
172 Buhari (7384) Müslim (2848)

“Cennet ile cehennem münazaraya girişirler. Cehennem:

“Ben büyüklenenlere ve zalimlere has kılındım.” der. Cennet de:

“Bana ne ki, bana da sadece insanlar (katında) zayıf olanlar ve onlarca kıymetsiz sayılanlar ve aciz olanlar girer” dedi. Allahu Teâlâ Cennete:

“Sen benim rahmetimsin; kullarımdan istediğime seninle merhamet ederim” diye buyurdu. Cehenneme de:

“Sen benim azabımsın. Kullarımdan istediğimi de seninle azaplandırırım.” diye buyurdu.

“İkinizden her biri için de doluncaya kadar vardır. Cehennem dolmak bilmez, nihayet Allahu Teâlâ ayağını (onun üzerine) koyar, o da.

“Yetişir, yetişir, yetişir” der. İşte o zaman cehennem dolar ve bir tarafı diğer tarafına doğru büzülür.”[173]

Ehl-i Sünnet ve’l-Cemaat alimleri bu sahih hadisleri geldiği gibi kabul etmişler, keyfiyet belirlememişlerdir. İmam Ahmed rahimehullah bu hadisler sorulduğu zaman şöyle demiştir:

“Geldiği gibi kabul ederiz.”[174]

İmam Tirmizi de şöyle der: “Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’den buna benzer pek çok rivâyetler gelmektedir ve bu rivâyetlerin hepsinde rü’yet, insanların Rablerini görmeleri, Allah’ın ayağının zikredilmesi gibi şeylerden bahsedilmektedir. Sûfyân es-Sevrî, Mâlik b. Enes, İbn’ül-Mübarek, İbn Uyeyne, Vekî’ ve başka imamlardan olan ilim adamlarının bu konudaki kabul ettikleri yol şudur: Bu hadisler rivâyet edilir, biz bunlara inanırız fakat nasıldır diye sorulmaz. Hadisçilerin de kabul ettikleri görüş budur yani bu hadislerin aynen geldiği gibi rivâyet edilmesini ve bunlara inanılmasını gerektiğini yorum ve vehme gidilmemesi, nasıldır? Denilmemesini tercih etmişlerdir. İşte ilim adamlarının seçtikleri ve gittikleri yol budur.”[175]

Parmaklar:

Parmak sıfatının sübut delilleri çoktur. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in şu sözü de bu delillerdendir:

“**Muhakkak ki Ademoğullarının kalpleri Rahman’ın parmaklarından iki parmağı arasında tek bir kalp gibidir, dilediği gibi çevirir.**” Sonra şöyle buyurdu:

“**Kalpleri evirip çeviren Allah’ım! Kalplerimizi sana itaat üzere çevir**”[176]

Ehl-i Sünnet alimleri de aynı şekilde Allah Azze ve Celle’yi celaline yakışır şekilde keyfiyet belirlemeden ve mahlukatına benzetmeden parmaklarla vasfetmişlerdir.

İmam Ahmed rahimehullah şöyle demiştir: “Kulların kalpleri Rahman’ın parmaklarından iki parmağı arasındadır. Dilediği gibi çevirir.”[177]

İmam Şafii şöyle demiştir: “Yüce Allah'ın Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in şu buyruğu gereğince de parmağı vardır:

[173] Buhari (7449) Müslim (2846)
[174] Ebu Ya’la İbtalu’t-Tevilat (1/195)
[175] Sünenu’t-Tirmizi (4/292)
[176] Müslim (2654)
[177] Tabakatu’l-Hanabile (1/29)

"Aziz ve celil olan rahmanın parmaklarından iki parmağı arasında bulunmayan hiçbir kalp yoktur."

Yüce Allah'ın kendi zatını, Rasûlünün de onu nitelendirdiği bu hususların fikirle, idrak ile kavranılmasına imkân yoktur. Kendisine bu hususlara dair haber ulaşmadıkça bunları bilmediğinden ötürü hiç kimse de tekfir edilmez. Şayet bu hususlara dair varid olmuş haber eğer anlamak bakımından işitmek itibariyle müşahedenin konumuna ulaşıyor ise bu haberi işiten kimsenin hakikatine dinen inanması ve tıpkı Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den dinlemiş ve müşahede etmiş gibi buna dair tanıklıkta bulunması gerekir. Fakat bizler bu sıfatları kabul etmekle birlikte teşbihi de (yani yaratılmışlara benzerliği) reddederiz. Nitekim Yüce Rabbimiz de kendi zatı hakkında teşbihi (yani yaratılmışlara benzerliği) kabul etmeyerek şöyle buyurmuştur:

"Onun benzeri hiçbir şey yoktur ve o her şeyi işitendir, görendir." (Şura, 42/11)

İmam Darimi de Bişr el-Merisi'ye reddiyesinde parmaklar sıfatını ispat etmiş ve Bişr el-Merisi gibi bu sıfatı kudret gibi manalara yorumlayanları reddetmiştir.[178]

Uluvv Sıfatı:

"Allah Azze ve Celle yukarı cihette, arşa istiva etmiştir. Mülkü kaplamıştır ve ilmi eşyayı kuşatmıştır.

إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ

"**Güzel sözler O'na çıkar; sâlih amel O'na yükselir.**" (Fatır 10)

يُدَبِّرُ الْأَمْرَ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ ثُمَّ يَعْرُجُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ أَلْفَ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ

"Gökten yere bütün işleri O tanzim eder; sonra sizin saydığınızla süresi bin sene olan bir günde işler, O'na yükselir." (Secde 5)"[179]

Bu sıfatın Kuran-ı Kerim ve Sünnet-i Mutahhara'dan delilleri şu şekildedir:

Kudret ve kahrı ile zatı mutlak'ın uluvvü tasrih edilmiştir. Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur:

سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى

"**Yüce rabbinin adını tesbih et**" (A'la 1)

وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ

"**O'nun Kürsü'sü gökleri ve yeri kaplamıştır; onların gözetimi O'na asla ağır gelmez. O, çok yüce ve çok büyüktür.**" (Bakara 255)

قُلْ لَوْ كَانَ مَعَهُ آلِهَةٌ كَمَا يَقُولُونَ إِذًا لَابْتَغَوْا إِلَى ذِي الْعَرْشِ سَبِيلًا سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يَقُولُونَ عُلُوًّا كَبِيرًا

[178] Darimi; Er-Reddu Ala Bişr el-Merisi (59)
[179] El-Gunye (1/54)

“**(Ey Muhammed! Onlara) de ki: Dedikleri gibi eğer Allah ile birlikte ilâhlar olsaydı, bu takdirde onlar, muhakkak Arş'ın asıl sahibine (kendilerini ulaştıracak) bir yol ararlardı. Fakat Allah, çok yüce ve çok büyük olup onların söylediklerinden münezzehtir.”** (İsra 42-43)

Allah Azze ve Celle semada olduğunu şu ayette açıkça belirtmiştir:

أَأَمِنْتُمْ مَنْ فِي السَّمَاءِ أَنْ يَخْسِفَ بِكُمُ الْأَرْضَ فَإِذَا هِيَ تَمُورُ

“**Göktekinin sizi yere batırmayacağından emîn misiniz? İşte o vakit yer sarsılır durur.**” (Mülk 16)

Sema kelimesi, yükseklik manasında cins isimdir. Semada olan gökler, kürsi, arş gibi her şeyi kapsar. “semada” kavli, yukarıda anlamındadır. Allah Subhanehu yücelerin yücesidir. Allah Teala’nın semada oluşu Sahihayn’de Ebu Said el-Hudri radıyllahu anh’ın rivayet ettiği şu hadiste de sabittir:

“Alî b. ebi Tâlib, Yemen'den Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e tabaklanmış bir meşin torba içinde henüz toprağından ayrılmamış altın külçesi gönderdi. O da, bunu dört kişi (yâni) Uyeyne b. Bedr, Akra' b. Habis, Zeydü'l - Hayl — dördüncüsü de ya Âlkame yahut Âmir b. Tufeyl olacak — arasında taksim etti. Bunun üzerine Ashabından biri:

“Biz, bu altına bunlardan daha lâyık idik.” dedi. Bu söz Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in kulağına ulaşınca:

“**Ben, semâdaki nezdinde emîn olduğum, sabah akşam bana semâdan haber geldiği hâlde siz bana güvenmiyor musunuz?**” buyurdu. Derken çukur gözlü, çıkık şakaklı, geniş alınlı, gür sakallı, başı tıraşlı ve gömleği yukarıya çekik bir adam kalkarak:

“Ey Allah’ın rasulü! Allah'tan kork.” dedi. Rasûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

“**Yazık sana. Ben yeryüzündeki insanların Allah'tan korkmaya en lâyık olanı değil miyim?**” buyurdu. Sonra adam dönüp gitti. Arkasından Halid b. Velîd:

“Ey Allah’ın rasulü! Şunun boynunu vurayım mı?” dedi. Rasûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem:

“**Hayır, namaz kılan bir kimse olabilir**.” buyurdu. Hâlid:

“Nice namaz kılan var ki kalbinde olmayanı dili ile söylüyor.” dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (Sallallah Aleyhi ve Sellem):

“**Ben, ne insanların kalplerini açmaya memûrum ne de karınlarını yarmaya!**” buyurdu. Sonra gitmekte olan o adama bakarak:

“**Muhakkak bu adamın sülâlesinden öyle bir kavim zuhur edecek ki, Allah'ın kitabını kolaycacık okuyacaklar, (fakat) okudukları gırtlaklarını geçmeyecek; dinden ok'un avı delip geçtiği gibi çıkacaklar.**” Buyurdu. Galiba şunu da söyledi:

“**Şayet onlara yetişirsem Semudun öldürülüşü gibi onları öldürürdüm**.”[180]

Allah Azze ve Celle eşyanın kendisine yükseldiğini belirterek şöyle buyurmuştur:

إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ

[180] Buhari (4351) Müslim (1064)

“**Güzel sözler O'na çıkar; sâlih amel O'na yükselir.**” (Fatır 10)

“**Allah şöyle demişti: 'Ey Îsâ! Şüphesiz seni vefat ettirecek, seni nezdime yükseltecek, küfredenlerden seni temize çıkaracak, sana tâbi olanları kıyamet; gününe kadar küfredenlerden üstün kılacak olan benim. Sonra dönüşünüz yine bana olacaktır. İşte o zaman, ihtilafa düştüğünüz hususlarda, aranızda ben hükmedeceğim.**” (Al-i İmran 55)

Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem de şöyle buyurmuştur: “**Helal kazancından kim bir hurma kadar bir şey sadaka verirse - ki Allah’a sadece temiz olanı yükselir - Allah onu sağ eliyle alır. O, sahibi için Rahman'ın avucunda dağdan daha iri oluncaya kadar büyür, tıpkı sizin bir tayı büyütmeniz gibi O da sadakanızı büyütür.**”[181]

Allah Azze ve Celle yukarıda oluşunu şu ayetinde tasrih etmiştir:

يَخَافُونَ رَبَّهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ

“**Üstlerindeki Rablarından korkarlar ve yalnız emrolunduklarını yaparlar.**” (Nahl 50)

Allah Azze ve Celle’nin yukarıda olup, her gece dünya semasına nüzu ettiği tasrih edilmiştir. Sahih hadiste peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

“**Rabbimiz Tebarek ve Teala her gece, gecenin son üçte biri kaldığında dünya semasına nüzul eder ve şöyle buyurur: “Kim bana dua ederse icabet ederim, benden isteyene veririm, kim benden bağışlanma dilerse onu bağışlarım.**”[182]

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem veda haccında Allah Subhanehu’nun yukarı cihette olduğuna işaret etmiş, şöyle buyurmuştur:

“**Size, ben sorulacağım, acaba ne diyeceksiniz?**” Sahabeler:

“Risâletini tebliğ, vazifeni edâ ve nasîhatta bulunduğuna şehâdet ederiz” dediler. Bunun üzerine şehâdet parmağını semâya kaldırıp onunla insanlara işaret ederek üç defa:

“**Yâ Rab! Şah id ol! Ya Rab! Şâhid ol!**” buyurdu.[183]

Kitap ve Sünnette varid olan deliller Allah Azze ve Celle’nin mahlukatının üzerinde, arşa istiva etmiştir. Arşına istivası ve yukarıda oluşu hakkında sahabe, tabiin ve imamların sözlerinden bazıları şu şekildedir:

Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem vefat ettiğinde Ebu Bekir radıyallahu anh şöyle demiştir:

“Kim Muhammed’e kulluk ediyorsa bilsin ki o ölmüştür. Kim de Allah’a kulluk ediyorsa şüphesiz semada olan Allah, diridir, ölmez.”[184]

Ömer radıyallahu anh Havle bintu Sa’lebe’yi gördüğünde şöyle derdi:

“Bu kadın, şikayetini Allah’ın yedi kat semanın üzerinden işittiği kadındır.”[185]

Abdullah b. Abbas radıyallahu anhuma, müminlerin annesi Aişe radıyallahu anha ölüm hazırlığındayken ona şöyle demiştir:

---

[181] Buhari (7430)
[182] Buhari (1145)
[183] Müslim (1218)
[184] Zehebi el-Uluvv (62)
[185] Zehebi el-Uluvv (63)

"Allah senin beraatini yedi kat sema üzerinden indirmiştir."[186]

Beyhaki, sahih isnad ile el-Evzai'den şöyle dediğini nakletti:

"Biz ve tabiin şöyle derdik: "Muhakkak ki Allah arşının üzerinde olduğunu zikretmiştir. Biz de sünnette gelen sıfatlarına iman ederiz."[187]

Birisi İmam Ahmed rahimehullah'a şöyle dedi:

"Allah Teala yedi kat sema üzerinde, arşındadır. Mahlukatından ayrıdır, kudreti ve ilmi her yerdedir." İmam Ahmed de şöyle dedi:

"Evet, arşı üzerindedir, ilminin dışına hiçbir şey çıkamaz"[188]

İmam İbn Abdilberr şöyle demiştir: "Müslümanlar her zaman, kendilerine bir iş zor geldiğinde ve musibetleri kendilerini üzdüğünde Allaha yönelerek yüzlerini ve ellerini semaya kaldırır, ellerini semaya açarlar."[189]

İbn Teymiyye Allah Azze ve Celle'nin yukarıda oluşunu ispat ederken Şeyh Abdulkadir Geylani'nin şu sözlerini de delil getirmiştir: "Şeyh Abdulkadir Gunye'sinde şöyle der:

"Aziz Celil olan Yüce Yaratıcıyı bilip anlamak kısaca; ayetlerle ve delillerle olur. Yakinen bilinir ki; Allah Azze ve Celle birdir, tektir, hiçbir şeye ihtiyacı yoktur… O yukarı cihettedir. Arşa istiva etmiştir. Mülkünü kaplamış, ilmi eşyayı kuşatmıştır."[190]

[186] Zehebi el-Uluvv (96)
[187] Beyhaki el-Esma ve's-Sıfat (480)
[188] Tabakatu'l-Hanabile (1/431)
[189] Et-Temhid (22/81)
[190] İbn Teymiyye Fetava (3/222)

FİİLÎ SIFATLAR

Bunlar, Allah Azze ve Celle'nin meşiet ve iradesine bağlı olarak Rab Azze ve Celle'nin dilerse yaptığı, dilemezse yapmadığı fiillerdir. Bütün fiili sıfatlar Allah Azze ve Celle'nin dilediği vakit işlediği zati sıfatlardır.

İstiva:

Allah Azze ve Celle'nin Kitap, Sünnet ve selefin icmaı ile sabit olan sıfatlarındandır. Selef – Allah onlara rahmet etsin – Allah Azze ve Celle'nin arşı üzerine Azamet ve Celaline layık bir şekilde istiva ettiğine keyfiyet belirlemeden, misal getirmeden, anlamını tahrif etmeden ve iptal etmeden itikad ederler.

İstiva sıfatını te'vilsiz olarak mutlak kabul etmek gerekir. Zira Allah arşı üzerine zatıyla istiva etmiştir. Bu istiva mücessime[191] ve kerramiyenin[192] dediği gibi oturmak ve yaslanmak anlamında değildir. Eşarilerin[193] dediği gibi uluvv ve rif'at manasında değildir. Mutezile'nin[194] dediği gibi istila ve galebe anlamında da değildir. Muhakkak ki şeriat bunu açıklamamış, sahabelerden ve tabiinden olan Salih selef ile hadis ashabından hiç kimseden de bu konuda bir yorum nakledilmemiştir. Bilakis nakil ile gelen husus; bunun mutlak olarak alınmasıdır."[195]

Bu konuda Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in hanımı Ümm Seleme radıyallahu anha'dan rivayet edilen, Allah Azze ve Celle'nin:

الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى

"**Rahman arş'a istiva etmiştir**" (Taha 5) ayeti hakkında söylediği şu sözle delil getirilmiştir:

"Keyfiyet ma'kul değildir. (Akılla bilinmez.) İstiva meçhul değildir. Bunu ikrar etmek vacip, inkar etmek küfürdür." Aynı şekilde Enes radıyallahu anh'den de bu rivayet edilmiştir.

Bu eser ne Kütübü Sitte'de ne de Müsnedlerde gelmiş değildir. Diğer eserlerde nakledilmiştir. El-Lalkai (663) bunu Ümmü Seleme radıyallahu anha'dan mevkuf olarak rivayet etmiş olup isnadı sahih değildir. İbn Teymiye bu eseri İmam Malik'ten nakledip şöyle demiştir: "Nitekim bu cevap Ümm Seleme radıyallahu anha'dan da mevkuf ve merfu olarak nakledilmiş olup itimad edilecek bir isnada sahip değildir." Zehebi, Ümm Seleme radıyallahu anha'dan rivayet ettikten sonra şöyle not düşmüştür;: "Bu sözün Rabiatu'r-Re'y, İmam Malik, Ebu Cafer et-Tirmizi gibi bir topluluktan rivayeti mahfuzdur. Fakat Ümm Seleme radıyallahu anha'dan rivayeti sahih gelmemiştir. Zira ravilerinden Ebu Kinane güvenilir değildir. Ebu Umeyr ise bilinmemektedir." Zehebi el-Uluvv (65) Sözün Enes radıyallahu anh'e isnadı için Bkz.: el-Lalkai (664-665)

Allah Azze ve Celle hakkında varid olan bütün sıfatları Allah subhanehu'ya layık şekilde ispat ederiz.

İşte bu, Ehli sünnet vel cemaatin mücmel itikadıdır.

1- İmam Malik'e "**Rahman arşa istiva etti**" (Taha 5) ayetinde geçen istiva nasıldır? Diye sorulunca: "İstiva bilinmektedir. Keyfiyeti meçhuldür. Buna inanmak vacip, bundan sormak bidat ise bidattir. Senin de ancak bir bidatçi olduğunu görüyorum" dedi ve o adamın çıkarılmasını emretti."

---

[191] Bkz.: el-Eşari Makalatu'l-İslamiyyin (1/211)
[192] Bkz.: Bağdadi el-Fark beyne'l-Firak (216)
[193] Bkz.: İbn Teymiye Fetava (5/437)
[194] Bkz.: el-Eşari Makalatu'l-İslamiyyin (1/157)
[195] El-Gunye (1/56)

İbnu'l-Macişun, el-Evzai, Leys b. Sad, Hammad b. Zeyd, Şafii, Ahmed b. Hanbel ve diğerleri gibi bütün imamların sözleri de İmam Malik'in söylediği söze delalet etmektedir. Sıfatların keyfiyetinin ilmi bizlere hasıl olmamıştır. Zira sıfatın keyfiyetinin ilmi, mevsufun keyfiyetinin ilminin bir dalıdır. Eğer mevsuf, keyfiyeti bildirmemişse sıfatın keyfiyetini bilmek de imkansız olur. Mümin eğer tahrif, ta'til ve temsil yolundan uzak durursa doğru yolu tutmuş olur.[196]

2- İmam ed-Darimi istiva sıfatını ispat akidesini şöyle kararlaştırmıştır: "Allah Tebarek ve Teala semaların üzerindeki arşının üstünde mahlûkatından ayrıdır. Kim bunu böyle bilmezse kendisine ibadet ettiği rabbini tanımamış demektir. O'nun ilmi arşının üzerinden mahlukatından en uzaktakiyle en yakını bir olacak şekilde kuşatmıştır. Ondan hiçbir şey uzak değildir.

لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ

"**Göklerde ve yerde zerre kadar olanlar bile O'nun ilminin dışında değildir.**" (Sebe 3) Allah Subhanehu ve Teala, sıfatlarını iptal edenlerin vasıfladıklarından yücedir, büyüktür."[197]

3- İbnul-Kayyım rahimehullah istiva sıfatını iptal eden muattıla mezhebinin ve istivayı istila olarak yorumlayanların iddialarını şöyle reddetmiştir:

"Allah Teala'nın: "**Rahman arşa istiva etti**" (Taha 5) kavli, cehmiyye ile onlara muvafakat edenler dışında bütün ümmet tarafından Kuranın yedi yerinde hakiki anlamında kabul edilmiştir. Onlar ise bunun mecaz olduğunu söylemişler ve bu konuda da ihtilaf etmişlerdir. Onların sözleri meşhur olup, bunları el-Eşari[198] nakletmiştir. Onlar bu konuda bidat çıkararak sapıklığa düşmüşler ve istivayı; istila yani hükümranlık ve kahr olarak yorumlamışlardır.

Onlardan bir grup dediler ki: "Arşı yaratmaya kastetmek ve yönelmek demektir" diğer bir fırka: "Bilakis bu mecaz olup on beş farklı anlama ihtimali vardır ve hangisinin kastedildiği bilinemez. Ancak biz bunun hakikatini aklımızla nefyedebiliriz" dediler.

Onların bu sözleri kırk iki açıdan batıldır. Bunlardan sadece birincisini zikretmek onların; varid olduğundan başka bir lugat üzere kurulu olan davalarının batıl olduğunu göstermeye yeter.

Birinci açı: İstiva kelimesi, Allah Teala'nın bize hitapta bulunduğu ve kelamını indirdiği arap kelamında ve lügatinde mutlak ve mukayyed olmak üzere iki türdür:

Mutlak:, "**erginlik çağına gelip olgunlaşınca**…" (Kasas 14) kavlinde olduğu gibi anlamına harfle ulaşılamayan türdür. Burada manası kemal yani olgunlaşmaktır. "İsteva'n-nebat: bitkiler olgunlaştı, isteva't-taam: yemek pişti" denilir.

Mukayyede gelince bu da üç kısımdır:

Birincisi: "**Sonra semaya yükseldi**" (fussilet 11) ayetinde olduğu gibi (ilâ) edatıyla mukayyeddir. Bu anlamda: "Falan yüzeye çıktı, odaya çıktı" derler. Nitekim Allah subhanehu ve teala Kitabının iki yerinde (ilâ) edatı ile muteaddi (geçişli) olarak kullanmıştır. Bakara suresindeki ayette:

"**Sizin için yerde olanların tümünü yaratan O'dur. Sonra göğe yükselip (istiva edip) de onları yedi gök olarak düzenleyen O'dur**." (Bakara 29) ve Fussilet suresindeki ayette:

"**Sonra, duman halinde bulunan göğe yükseldi** " (Fussilet 11) buyurmuştur. Burada anlam, selefin icmaı ile "yükselmek" demektir.

---

[196] İbn Teymiye Fetava (6/398)
[197] Ed-Darimi Er-Reddu Ale'l-Cehmiye (s.271)
[198] El-İbane An Usuli'd-Diyane (s.48)

Ikincisi : (alâ) edatıyla mukayyed olandır. Allah Azze ve Celle'nin: "**sırtlarına binesiniz diye size…** "(Zuhruf 13) ayetinde ve : "**Cudi (dağı) üstünde durdu**" (Hud 44) ve "**gövdesi üzerine doğrulmuş…**" ayetlerinde olduğu gibi. Burada anlamı lügat ehlinin icmaıyla uluv, yükselme ve doğrulma demektir.

Üçüncüsü: fiili mef'ule geçişli yapan (vav) harfiyle bağlandığında mesela "İsteva'l-Mau ve'l-Haşebe" dendiğinde ikisini eşitlemek anlamında olur. Bu manada istiva Arapların sözlerinde makuldür. Kesin olarak istevla anlamında değildir. Sözüne itimat edilen lügat alimlerinden hiçbiri bunu nakletmemiştir. Bunu ancak sonraki nahivcilerden Mutezile ve Cehmiyye yolundan gidenler söylemiştir."[199]

Ehli Sünnet alimleri Allah Azze ve Celle'nin istiva sıfatını ispat etmek üzere şu delilleri zikretmişlerdir:

1- Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur: "**Gerçekten sizin Rabbiniz, altı günde gökleri ve yeri yaratan, sonra arşa istiva eden Allah'tır. Gündüzü, durmaksızın kendisini kovalayan geceyle örten, güneşe, aya ve yıldızlara kendi buyruğuyla baş eğdirendir**." (Araf 54)
2- "**Şüphesiz sizin Rabbiniz, altı günde gökleri ve yeri yaratan, sonra arşa istiva eden, işleri evirip-çeviren Allah'tır. Onun izni olmadıktan sonra, hiç kimse şefaatçi olamaz. İşte Rabbiniz olan Allah budur, öyleyse O'na kulluk edin. Yine de öğüt alıp düşünmeyecek misiniz?**" (Yunus 3)
3- "**Allah O'dur ki, gökleri dayanak olmaksızın yükseltti; onları görmektesiniz. Sonra arşa istiva etti ve güneş ile aya boyun eğdirdi, her biri adı konulmuş bir süreye kadar akıp gitmektedirler. Her işi evirip düzenler, ayetleri birer birer açıklar. Umulur ki, Rabbinize kavuşacağınıza kesin bilgiyle inanırsınız**." (Ra'd 2)
4- "**Rahman arşa istiva etmiştir**." (Taha 5)
5- "**Gökleri, yeri ve ikisinin arasındakileri altı günde yaratan sonra da arşa istiva eden Rahman'dır. Bunu bir bilene sor**." (Furkan 59)
6- "**Gökleri, yeri ve ikisinin arasında bulunanları altı günde yaratan, sonra arşa istiva eden Allah'tır. O'ndan başka bir dostunuz ve şefaatçınız yoktur. Düşünmüyor musunuz?**" (Secde 4)
7- "**Gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra arşa istiva eden, yere gireni ve ondan çıkanı, gökten ineni ve oraya yükseleni bilen O'dur. Nerede olursanız olun, O, sizinle beraberdir. Allah yaptıklarınızı görür**" (Hadid 4)

Bu ayetler çok açık bir şekilde, tevile ihtimal olmaksızın Allah Azze ve Celle'nin arşı üzerinde celali, azameti ve kemaline layık şekilde, mahlukatından hiçbirine benzeme sözkonusu olmaksızın istiva ettiğine delalet etmektedir.

Sünneti'l-Mutahhara'dan delillere gelince; Ebu Bekir el-Hallal, es-Sunne'de Katade b. En-Nu'man radıyallahu anh'den Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

"**Allah Azze ve Celle yaratma işini bitirince arşı üzerine istiva etti.**" Zehebi ravilerinin güvenilir olduğunu söylemiştir.[200]

Nüzul Sıfatı:

Allah Azze ve Celle'nin sabit sıfatlarından birisi de keyfiyet belirlemeksizin ve misal getirmeksizin ancak Allah Azze ve Celle'nin bildiği, celaline layık bir şekilde nüzul sıfatıdır. Zira Allah Azze ve Celle:

"**O'nun misli gibi bir şey yoktur. O işitendir, görendir**" (Şura 11) buyurmuştur.

---

[199] İbn Kayyım Muhatasaru Sevaiki'l-Mursele (2/319)
[200] Zehebi el-Uluvv (s.52)

"**Muhakkak ki Allah Teala her gece dünya semasına dilediği gibi iner. Aynı şekilde, günah, hata ve isyan işlemiş olanlardan dilediğini bağışlar, kullarından dilediğini seçer. Allah her manada yücedir. Hem de yücelerin yücesidir. Ondan başka ilâh yoktur. En güzel isimler onundur. Bu iniş; rahmet ve sevabın inmesi manasında değildir. Nitekim Mutezilenin[201] ve Eş'ariye'nin[202] iddiası budur.**"[203]

Bu ispat, Allah Azze ve Celle'nin bu sıfatını celaline layık şekilde ispat eden Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'in itikadıdır:

1- İmam Ahmed şöyle demiştir: "Allah Azze ve Celle her gece dünya semasına dilediği gibi iner. O'nun misli gibi bir şey yoktur. O işitendir, görendir"[204]

2- İmam et-Tirmizi rahimehullah da bu itikatta olup şöyle demiştir: "Rab Tebarek ve Teala'nın her gece dünya semasına nüzul ettiğini ifade eden buna benzer sıfat rivayetleri hakkında şöyle demişlerdir:

"Bu rivayetler sabit olmuştur. Bunlara iman edilmesi gerekir. Bu tür hadislere bize geldiği şekilde yoruma gitmeksizin vehme kapılmaksızın inanırız. Bunu pek çok imamla birlikte Sevrî, Malik b. Enes, İbn Uyeyne, İbn'ül Mübarek böyle söylemişlerdir. Şöyle ki bu tür hadisler aktarılır onlara inanılır nasıl ve niçin diye sorulmaz. Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaatten ilim ehlinin sözü budur. Cehmiyye ise bu rivayetleri "Bu teşbihtir (Allahı mahlukuna benzetmektir)" iddiası ile inkar etmişlerdir."[205]

3- İmam İbn Huzeyme de şu sözleriyle bu manayı pekiştirmiştir: "Dilin ikrarı ve kalbin yakin ile tasdiki olan şehadet ile; bu haberlerde zikredilen Rabbin nüzulüne keyfiyet belirlemeksizin şehadet ederiz. Zira Peygamberimiz el-Mustafa sallallahu aleyhi ve sellem bize yaratıcımızın dünya semaına iniş keyfiyetini vasıflamamış ve bize Allah Azze ve Celle'nin nüzul ettiğini bildirmiştir. Ne Allah Azze ve Celle ne de peygamberi sallallahu aleyhi ve sellem Müslümanların dinleriyle ilgili ihtiyacı olan hiçbir şeyi beyan etmeden bırakmamışlardır. Bizler de bu haberlerde zikredilen nüzulü keyfiyet belirten sıfatlarla zorlamaya gitmeden tasdik ederek söyleriz. Zira Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bize nüzulün keyfiyetini vasıflamamıştır."[206]

4- İmam es-Sabuni Ehl-i Sünnet'in ikrarını şöyle zikreder: "Derim ki: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'den nüzul haberi sahih olduğundan Ehl-i Sünnet bunu ikrar etmiş ve haberi kabul etmiştir. Nüzulü Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in söylediği şekilde ispat etmişler, onu mahlukun nüzulüne benzediğine itikat etmemişler ve keyfiyetini araştırmamışlardır. Zira buna yol yoktur. Yine bilmişler, tahkik etmişler ve itikad etmişlerdir ki; Allah Subhanehu'nun zatı yaratılmışların zatlarına benzemediği gibi, sıfatları da yaratılmışların sıfatlarına benzemez. Allah Teala müşebbihe'nin ve muattıla'nın söylediklerinden yüce ve büyüktür. Allah onlara çokça lanet etsin."[207]

5- İmam İbn Abdilberr Ehl-i Sünnet imamlarının cumhurunun Rab Azze ve Celle'nin nüzulüne itikad ettiklerini ve keyfiyet belirlemeksizin bunu tasdik ettiklerini zikrederek şöyle demiştir:

"Ehl-i Sünnet imamlarının cumhurunun üzerinde oldukları şey şudur: Onlar, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in söylediği gibi Allah Azze ve Celle'nin nüzul ettiğini söyler ve bu hadisi keyfiyet belirlemeden tasdik ederler. Nüzulün keyfiyeti hakkındaki söz, istiva ve gelme sıfatlarının keyfiyetindeki söz gibidir. Bu konuda hüccet aynıdır."[208]

Ehl-i Sünnetin bu konuda delil getirdiği sarih ve sahih delilerden birisi şu hadistir:

Ebu Hureyre radıyallahu anh Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

---

[201] Bkz.: Ebu'l-Hasen el-Eşari Makalatu'l-İslamiyyin (1/155)
[202] Bkz.: İbn Teymiyye Şerhu Hadisi'n-Nuzul (5/410) İbn Teymiye Fetava (5/386)
[203] El-Gunye (1/57)
[204] Tabakatu'l-Hanabile (1/29)
[205] Sünenu't-Tirmizi (3/41)
[206] İbn Huzeyme et-Tevhid ve İsbatu Sifati'r-Rab (125)
[207] Es-Sabuni Akidetu's-Selef (s.42)
[208] İbn Abdilberr et-Temhid (7/143)

“**Rabbimiz Tebarek ve Teala her gece, gecenin son üçte birinde dünya semaına nüzul eder ve şöyle buyurur:**

“Bana dua edene icabet ederim. Benden isteyene veririm. Benden bağışlanma dileyeni bağışlarım.”[209]

Kelam Sıfatı:

Kelam sıfatı, zatî sıfatlardandır. Kelam türü, fiilî sıfatlara nispetle Allah Azze ve Celle’nin iradesi ve meşietine bağlıdır. Allah Subhanehu, ezelden beri mütekellim olup ne zaman dilerse, dilediği şekilde işitilir sesle konuşur. Bunu mahlukundan dilediğine işittirir. Musa aleyhisselam onu vasıtasız olarak işitmiştir. Meleklerinden ve rasullerinden izin verilenler onu işitir. Müminler de ahirette işiteceklerdir. Allah’tan bizi de onlardan kılmasını ümid ederiz.

Selefin bu konudaki bazı sözleri şu şekildedir:

1- Hanbel dedi ki: Ebu Abdillah’a (Ahmed b. Hanbel’e) dedim ki: “Allah kıyamet gününde kuluyla konuşacak mı?” şöyle cevap verdi:

“Evet. Mahluklar arasında ancak Allah Azze ve Celle hüküm verecektir. Allah, kuluna konuşacak ve sorguya çekecektir. Allah Azze ve Celle ezelden beri dilediği gibi konuşucu, dilediğini emreden, dilediği hükmü verendir. O’nun bir dengi ve benzeri yoktur.” [210]

2- Yine İmam Ahmed b. Hanbel şöyle demiştir: “Muhakkak ki Allah Musa ile gerçekten konuşmuştur. Musa aleyhisselam bunu kesin olarak işitmiştir. Allah Azze ve Celle ezelden beri konuşucu ve alimdir. Yaratanların en güzeli olan Allah yücedir.”[211]

---

[209] Buhari (1145) Müslim (758)
[210] İbn Kayyım; İctimau’l-Cuyuşi’l-İslamiye (s.83)
[211] Tabakatu’l-Hanabile (1/29)

"MUHAKAK Kİ ALLAH ADEM'İ SURETİ ÜZERE YARATMIŞTIR" HADİSİ:

Bu hadis, sıhhati üzerinde ittifak edilen ve Ebu Hureyre radıyallahu anh tarafından rivayet edilen şu hadisin bir kısmıdır:

"Nebi sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Allah Adem'i sureti üzere, altmış zira uzunluğunda yarattı. Onu yarattıktan sonar şöyle buyurdu:**

"Git ve şurada outran melekler topluluğuna selam ver, onların sana selamını dinle. Zira senin selamın zürriyetinin de selamıdır." Bunun üzerine gitti ve:

"Es-Selamu Aleykum" dedi. Onlar da:

"Es-Selamu aleyke ve rahmetullah" diye cevap vererek "ve rahmetullah" kelimesini de eklediler. Cennete giren herkes Adem'in suretinde girecektir. Insanlar şu ana kadar kısalmaya devam etmişlerdir."[212]

Bu hadisin zamirinin kimi işaret ettiği hususunda alimlerin ihtilaflı sözleri olmuştur. Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat alimlerinden çoğunluğu – ki Ahmed b. Hanbel de bunlardandır – "sureti üzere" ifadesindeki zamirin Allah Azze ve Celle'ye ait olduğunu söylemişler ve bu zamirin Adem'e ait olduğunu söyleyenlere karşı çıkmışlardır. Imam Ahmed şöyle demiştir:

"Her kim "Allah Adem'i, Adem'in kendi suretinde yarattı" derse o bir Cehmî'dir. Adem yaratılmadan önce hangi surette olabilir ki?"[213]

Nitekim İbn Kuteybe rahimehullah hadisteki zamiri Allah'tan başkasına izafe edenleri eleştirerek şöyle demiştir:

"Kelâmcılardan bir gurup: "Allah, Âdem'i Âdem suretinde yarattığını murad etti ve buna bir şey ilâve etmedi." dediler. Eğer bu sözden murad bu olsaydı, bu sözün söylenmesinde hiçbir fayda olmazdı. Allah'ın insanı Adem'in suretinde, yırtıcı hayvanları ve diğer hayvanları da kendi suretlerinde yarattığından kim şüphe edebilir?" Sonra şöyle demiştir:

"Benim kanaatim odur ki - Hiç şüphesiz en iyi bilen Allahtır - suret; iki el, parmaklar ve göz'den daha çok şaşılacak bir şey değildir. Bunlara olan alışkanlığımız sadece bunların Kur'an'da zikredilmesi sebebiyledir. Sûret kelimesinden ürkülmesi ise, bu kelimenin Kur'an'da bulunmayışındandır. Biz bütün bunların (eller, parmak, göz ve suret) hepsine inanır, onlardan hiçbirinin ne keyfıyyeti, ne de haddi (sınırı, şekli) olduğu hakkında herhangi bir şey söyleriz."[214]

Bu şekilde açıklayanlardan biri olan İmam el-Acurrî Kitabu'ş-Şeria'da: "Allah'ın Ademi keyfiyetsiz sureti üzere yarattığına iman babı" diye başlık koymuş ve bunu açıkça belirten hadisler zikretmiştir. Sonra da şöyle demiştir:

"Bunlar, Müslümanların hakkında "nasıl, niçin" demeden bilakis düşünceyi terk ederek teslimiyet ve tasdik ile iman etmeleri gereken sünnetlerdir. Müslümanların önceki imamlarının yolu budur." Sonra bu babın sonunda şöyle der:

"Ebu Abdillah ez-Zubeyri rahimehullah'tan, bu hadis kendisine sorulduğunda şöyle cevap verdiğini işittim:

"Bu haberlere geldiği gibi iman ederiz. Bunlara iman ederiz ve "nasıl?" diye sormayız. Durdurulduğumuz yerde dururuz ve haberlerde nasıl gelmişse öyle söyleriz."[215]

İmam İbn Batta da, iman edilmesi gereken akide meselelerini zikrederken şöyle demiştir:

---

[212] Buhari (6227) Muslim (2841)
[213] Bkz.: ed-Dureru's-Seniyye Fi Ecvibet'in-Necdiyye (2/316)
[214] İbn Kuteybe Te'vilu Muhtelifi'l-Hadis (s.219)
[215] El-Âcurrî eş-Şeria (s.315)

“Alimlerin güvenilir raviler yoluyla Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’den naklettikleri bütün rivayetleri kabul ve tasdik ederek iman etmemiz, “**Yüzü çirkinleştirmeyiniz zira Allah Ademi sureti üzere yarattı**” gibi sıfat ve rü’yet hadislerini “niçin” ve “nasıl” gibi sözlerle karşı çıkmadan, akla uydurmak için yorum ve kıyasa gitmeden kabul etmemiz gerekir.”[216]

İlim ehlinden bir grup “sureti üzere” ifadesindeki zamirin Adem aleyhisselam’a ait olduğu, diğer bir grup ise zamirin yüzüne vurulan kimseye ait olduğu görüşündedir. Zamirin Allah Azze ve Celle’ye ait olduğu görüşünde olanlara karşı cevap olarak İmam İbn Huzeyme, şöyle demiştir:

“İlimde araştırması olmayan bazıları “sureti üzere” ifadesindeki zamirin rabbimiz Rahman Azze ve Celle’ye ait olduğunu, buradaki mananın haber olduğunu söylemişlerdir. Bilakis “Ademi sureti üzere yarattı” ifadesindeki zamir, burada yüzüne vurulan kimseye kinayedir. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem burada, Allah Teala’nın Adem aleyhisselam’ı, yüzüne vurulan bu kimsenin suretinde yarattığını kastetmiş, yüze vurmaktan sakınmayı emretmiş ve “Allah yüzünü çirkinleştirsin” demekten sakındırmıştır. Zira Adem aleyhisselam’ın yüzü onun yüzüne benzer. Hakaret eden bir kimse, Ademoğullarından birine: “Allah senin yüzünü ve senin yüzüne benzeyenlerin yüzünü çirkinleştirsin” derse, oğullarına benzeyen Adem aleyhisselam’ın yüzü çirkinleştirilmiş olur. Bunu iyi anlayın, Allah size merhamet etsin! Aşırı gitmeyin ve hataya düşmeyin. Aksi halde doğru yoldan sapar, sözü teşbihe yorumlarsınız. İşte bu bir sapıklıktır.”[217]

Zamirin Allah Azze ve Celle’ye nispeti konusunda da, Ehl-i Sünnet ve’l-Cemaat’in, İmam Ahmed ve diğer selef alimlerinin gittiği kaideler üzerinde yürüyenler, teşbih ve temsil (Allah’ı mahlukuna benzetme) düşüncesinden uzak durarak ve bunun keyfiyet bilgisini de Allah Azze ve Celle’ye havale ederek ikrar etmişlerdir.

[216] Şerhu’l-İbane Ala Usuli’d-Diyane (107)
[217] İbn Huzeyme et-Tevhid (37-38)

KUR'AN ALLAH AZZE VE CELLE'NİN İNDİRİLMİŞ KELAMIDIR.

"Bizim itikadımıza göre; Kur'ân Allah kelâmıdır. Onun Kitab'ı, hitabı ve vahyidir. Bu vahyi; Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e Cebrail getirmiştir. Bu manada gelen ayet-i kerime şöyledir;

"Uyarıcılardan olman için (ey Muhammed!) onu senin kalbine apaçık bir Arapçayla Cebrail indirmiştir." (Şuara 193-195)

Bu Kur'ân, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in, Âlemlerin Rabbi Allah'ın emrine uyarak kullara tebliğ eylediği Kur'ân-ı Kerim'dir. Allah Teala şöyle buyurmuştur;

"Ey Resul, Rabbinden sana indirileni tebliğ et." (Maide 67)"[218]

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat alimleri, Kuran'ın indirilmiş Allah kelamı olup, mahluk olmadığı, O'ndan gelip O'na döndüğü hususunda ittifak etmişlerdir.

Amr b. Dinar şöyle demiştir: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabından dokuz kişiye yetişitim. Hepsi de "Kuran mahluktur diyen kafirdir" diyorlardı."[219]

Abdullah b. Mubarek rahimehullah şöyle demiştir: "Kırk dokuz yıldır insanların;

"Kuran mahluktur diyenin karısı kendisinden üç talak ile boş olur" dediklerini işitirdim. Bunun sebebini sorunca bana şöyle dediler:

"Çünkü karısı müslümandır. Müslüman kadının kafir bir kimsenin nikahında durması mümkün değildir."[220]

Beyhaki, Muhammed b. Eyyub'dan rivayet ediyor: "Ebu Yusuf'a dedim ki:

"Ebu Hanife "Kuran mahluktur" diyor muydu?" Ebu Yusuf:

"Allah korusun, böyle bir şey diyemem" dedi.

"O, Cehm (b. Safvan)'ın görüşündemiydi?" diye sorunca da şöyle dedi:

"Allah korusun, böyle bir şey diyemem." Bu rivayetin ravileri güvenilirdir."[221]

Ebu Bekir el-Mervezi şöyle demiştir: "Ebu Abdillah Ahmed b. Hanbel'in şöyle dediğini işittim:

"Ebu Hanife'nin; "Kuran mahluktur" dediği bize sahih olarak ulaşmamıştır."[222]

İsmail b. Ebi Uveys şöyle dedi: "Dayım Malik b. Enes ile Medine'deki alimler topluluğunun Kur'an'dan bahsettiklerini ve: "Kuran Allah kelamıdır, Allah'tandır, Allah'tan olan hiçbir şey mahluk değildir" dediklerini işittim."[223]

Rabi b. Süleyman'dan: "Şafii'yi şöyle derken işittim: "Kuranın mahluk olduğunu söyleyen kafirdir."[224]

Abdullah b. Ahmed, babası Ahmed b. Hanbel'den şu sözünü rivayet etmiştir: "Kuranın mahluk olduğunu söyleyen bize göre kafirdir. Zira Kuran Allah'ın ilmindendir ve içinde Allah'ın isimleri vardır."[225] Yine kendisine sorulduğunda şöyle cevap vermiştir:

---

[218] El-Geylani, el-Gunye (1/58)
[219] El-Lalkai Şerhu Usuli İtikadi Ehli's-Sunne (2/253-259)
[220] Lalkai (405)
[221] Beyhaki el-Esma ve's-Sıfat (251)
[222] Hatib Tarihu Bağdad (13/384)
[223] Acurri eş-Şeria (s.79)
[224] Acurri eş-Şeria (s.82)
[225] Abdullah b. Ahmed Kitabu's-Sunne (1/102)

"Kuran Allah kelamıdır, mahluk değildir."[226]

[226] Tabakatu'l-Hanabile (1/189)

KUR'AN'IN MAHLUK OLDUĞUNU SÖYLEYENE KAFİR HÜKMÜ VERİLMESİ

1- Yahya b. Halef el-Mukri şöyle anlatıyor: "168 yılında Malik b. Enes'in yanında idim. Ona bir adam geldi ve:

"Ey Eba Abdillah! Kuran'ın mahluk olduğunu söyleyen kimse hakkında ne dersin?" diye sordu. İmam Malik:

"Şu kafiri öldürün" dedi. Adam dedi ki:

"Ey Eba Abdillah! Bunu ben söylemedim, sadece söyleyen kimseyi sordum" İmam Malik:

"Ben bunu ancak senden işittim" dedi.[227]

2- Süfyan b. Uyeyne'nin yanında alimler topluluğu vardı. İnsanlar gürültü yapmaya başlayınca İbn Uyeyne:

"Bu nedir?" dedi.

"Bişr el-Merisi geldi" dediler.

"Ne diyor" dedi.

"Kuran'ın mahluk olduğunu söylüyor" dediler. Bunun üzerine İbn Uyeyne şöyle dedi:

"Bana iki şahid getirin ki valiye onun boynunu vurmasını söyleyeyim."[228]

3- Abdurrahman b. Mehdi şöyle demiştir: "Köprünün başına durmayı ve geçen herkese sormayı, eğer "Kuran mahluktur" derse boynunu vurup suya atmayı istedim."[229]

El-Lalkai, Şerhu Usuli İtikadi Ehli's-Sunne ve'l-Cemaat adlı eserinde selef alimlerinden Kuran'ın mahluk olduğunu söyleyenin kafir olduğunu belirten beş yüz elliden fazla isim zikretmiştir.[230]

Tekfirin kurallarına ve şartlarına riayet etmeden muayyen bir şahsın islam'dan çıktığına hükmetmede büyük bir tehlike vardır. Bir kimse islam'dan çıkarsa hanımı ona haram olur, kestiği yenmez, cenazesi yıkanmaz ve namazı kılınmaz, Müslümanların kabrine defnedilmez, ölümünden sonra onun için bağışlanma dilenemez. Bir müslümana kafir demekten sakındıran şiddetli tehdit varid olmuştur. Buhari ve Müslim'in rivayet ettikleri hadiste:

"**Bir kimse kardeşine kafir derse, bu hüküm ikisinden birine döner**"[231] buyrulmuştur.

Belirli bir şahsı tekfir meselesi, manilerinin ortadan kalkmadıkça ve şartları gerçekleşmedikçe, kaçınılması gereken tehlikelerden birisidir. Kişi, içtihadıyla küfür bir söz söylediğinde veya küfür bir amelde bulunduğunda, bunun hak olduğunu zannetmişse, o kimse hatalıdır, hakikat ona açıklanmadıkça tekfir edilmez.

Şeyhulislam İbn Teymiyye rahimehullah şöyle der: "İmam Ahmed ve sünnet imamlarının genelinin mezhebine göre, Rahman'ın sıfatlarını iptal eden Cehmiyye'nin tekfir edilmesi meşhurdur. Zira rasullerin kitap ile getirdiklerine açıkça aykırı sözler etmişlerdir. Sözlerinin hakikati yaratıcıyı inkar etmektir. Bunda Rabbin inkarı ve Allah Teala'nın hem kendisinin hem de rasulünün diliyle haber verdiği şeyleri inkar vardır. Bu yüzden Abdullah b. El-Mubarek şöyle demiştir:

---

[227] Beyhaki el-Esma ve's-Sıfat (247)
[228] Lalkai (501)
[229] Acurri eş-Şeria (79)
[230] Bkz.: Şerhu Usuli İtikad (2/300-344)
[231] Buhari (6103) Muslim (60)

“Yahudi ve Hıristiyanların sözlerini nakledebiliriz ama cehmiyye’nin sözlerini nakletmeye gücümüz yetmez.”

İmamlardan birçoğu şöyle demişlerdir: “Muhakkak ki Cehmiyye fırkası Yahudi ve Hıristiyanlardan daha kafirdirler.” Bu sebeple “Kuran mahluktur”, “Allah ahrette görülmeyecektir” ve “Allah arş üzerinde değildir, kudreti, rahmeti ve gazabı yoktur” diyenleri ve bunun gibi sıfatları inkar edenleri tekfir etmişlerdir.

Mürcie’ye gelince; onların tekfir edilmeyeceği konusunda ihtilaf edilmemiştir. Zira onların bidati fakihlerin fürû’daki ihtilafları türündendir. Onların sözlerinin çoğu lafızlarda ve isimlerdeki çekişme şeklindedir. Bu yüzden onların meseleleriyle ilgili başlık: “İsimler babı” şeklinde isimlendirilmiştir. Bu fakihlerin çekişmesidir. Lakin dinin esası ile alakalı olduğundan bu konuda çekişen bidatçidir.

Ali radıyallahu anh’ı Ebu Bekir,radıyallahu anh’den üstün sayan Şia da böyledir. Böyle diyenlerin tekfir edilmeyeceğinde ihtilaf yoktur. Zira yine bunu da, bidatçi de olsalar fakihlerden bir grup söylemiştir.

İlmi ikrar eden Kaderiyye, aşırılardan olmayan Rafıziler, Cehmiyye ve Haricilerin tekfiri hakkında iki rivayet vardır. Mutlak sözünün hakikati budur. Bununla beraber ilmi ikrar eden Kaderiyye’nin tekfiri hakkında genellikle tevakkuf edilmiştir. Hariciler hakkında da: “Haricilerden daha şerli bir topluluk bilmiyorum” demiştir.

Sonra (Ahmed’in) ashabından bir grup ondan mutlak olarak bidat ehlini tekfir ettiği, hatta Mürcie’yi de buna dahil ettiği hususunda iki rivayet nakletmişlerdir. Durum böyle değildir. Tekfir etmeyenin tekfir edilmesi hakkında da ondan iki rivayet vardır. Bunlardan sahih olanı tekfir etmediğidir.

Cehmiyye fırkası, Abdullah b. El-Mubarek, Yusuf b. Esbat gibi seleften bir çok kimseye ve Ahmed’in ashabından bir gruba göre bu ümmetin yetmiş iki fırkasından biri değildir. Hatta onlara göre bu fırkaların asılları; Hariciler, Şia, Mürcie ve Kaderiyedir. Bu söz Ahmed’den ve sünnet imamlarının genelinden rivayet edilmiştir. Onlar “Kuran mahluktur diyen kafirdir” ve “Allah ahirette görülemez diyenler kafirdir” derlerdi.

Ebu Nasr es-Secezi seleften şu iki görüşü nakletmiştir:

Birincisi: Bu sözler dinden çıkaran küfürdür. Bu çoğunluğun görüşüdür.

İkincisi: dinden çıkarmayan küfürdür. Bu yüzden el-Hattabi şöyle demiştir: “Bu şiddetli sakındırma için söylenmiştir.” Yine ashabımızdan sonrakiler de, bu kimselerden tekfir edilenlerin cehennemde ebedi kalacağı hususunda çekişmişlerdir. Çoğunluk, Ebu Hatim, Ebu Zur’a ve başkaları gibi hadis alimlerinden bir gruptan nakledildiği gibi cehennemde ebedi kalacaklarına hükmetmişlerdir. Bazıları da ebedi cehennemde kalacakları görüşünden çekinmişlerdir.

Bu çekişmenin sebebi delillerin çelişmesidir. Zira onlar, bu bidat ehlinin küfür hükmüne katılmalarını gerektiren delilleri görmüşler, sonra bu sözleri söyleyen muayyen şahısların tekfir edilmesinden çekinmişlerdir. Onlara göre iki delil çelişmiştir. İşin hakikati şu ki, onlar, öncekilerin şeriat koyucun naslarındaki umumi lafızlarda isabet etmeleri gibi, imamların sözlerindeki umumi lafızlarda isabet etmişler, onların: “Kim şöyle derse kafirdir” şeklindeki sözlerini gördükçe, bu lafzın bunu söyleyen herkesi kapsadığına itikad etmişlerdir. Tekfirin şartları ve muayyen kişilerden kaldırılması gereken engelleri olduğunu düşünmemişlerdir. Mutlak tekfir, muayyen tekfiri gerektirmez. (Yani bir fiilin küfür olduğunu söylemek, onu işleyen belirli bir şahsın kafir olduğuna hükmetmeyi gerektirmez.) Ancak şartlar bulunur ve engeller kalkarsa o zaman tekfir söz konusu olabilir. Bu da ortaya koymaktadır ki, İmam Ahmed ve imamların geneli, bu sözleri söyleyen birçok kimseyi, bu umumi ifadelerle tekfir etmemişlerdir.

İmamlar, “Kuran mahluktur, Allah ahirette görülmez” gibi sözler söyleyen cehmiyyeden muayyen şahısları tekfir etmemişlerdir. Ahmed b. Hanbel’den nakledildiğine göre o, muayyen bir topluluğu tekfir etmiştir. Muayyen olarak tekfir edilenler, hüccetin kendilerine ikame edildiği, tekfirin şartlarının oluştuğu ve engellerinin kalktığı kimselerdir. Muayyen tekfirde bulunmadıkları ise; hakkında tekfirin engellerinin kalkmadığı kimselerdir.

Bu esasın delilleri Kitap, sünnet ve icmadır. Kitaptan delili, Allah Subhanehu ve Teala'nın:

"**Hata yaptığınız hususlarda üzerinize bir günâh yoktur**" (Ahzab 5) ve:

"**Rabbimiz' Unutmuş yahut hata yapmışsak, (bu yüzden) bizi sorumlu tutma**." (Bakara 286) ayetleridir.

Müslim'in Sahih'inde Ebu Hureyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"**Hiçbir hayır işlememiş birisi ailesine, kendisi öldüğü zaman yakılmasını, sonra küllerinin yarısının karada yarısının da denizde savrulmasını vasiyet etti. Şayet Allah güç yetirirse kendisine, alemlerde kimseye yapmadığı şekilde azap edeceğini söyledi. Adam öldüğü zaman söylediği şekilde yaptılar. Allah yere ve denize emretti de külleri bir araya gelip Allah'ın huzurunda durdu. Allah ona:**

"Neden böyle yaptın?" diye sorunca:

"Senden korktuğum için ey Rabbim! Sen de biliyorsun" dedi. Bunun üzerine Allah onu bağışladı."[232]

Bu hadis Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'den mütevatir olarak gelmiştir. Hadis ashabı bunu Ebu Said, Huzeyfe, Ukbe b. Amir ve başka sahabelere ulaşan isnadlarla rivayet etmişlerdir. Ehli hadis bu rivayetin kesin ilim ifade ettiğini beyan etmişlerdir. Bu hadiste bahsedilen şahıs Allah Teala'nın, ademoğullarının cesetleri yakılıp külleri savrulduktan sonra haşir için tekrar diriltmesine gücünün yetmesi hususunda şüphe ve cehalete düşmüştür. Burada iki önemli esas vardır:

Birincisi: Allah Teala'nın her şeye kadir olduğuna iman.

İkincisi: Ahiret gününe, Allah Teala'nın bu ölüyü bütün parçaları ve amelleriyle birlikte dirilteceğine iman etmek. Bununla beraber Allah'a ve ahiret gününe iman ettiğinden bu kimse ölümünden sonra Allah tarafından amellerinin karşılığını görmüştür. Nitekim Allah'tan korkması, onun işlediği Salih ameldir. Allah'a, ahiret gününe iman etmesi ve Salih amel işlemesi sebebiyle günahları bağışlanmıştır.

Yine Sahih'te Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğu sabit olmuştur:

"**Muhakkak ki Allah kalbinde bir dinar ağırlığınca iman olan kimseyi cehennemden çıkaracaktır**." Diğer bir rivayette:

"**Kalbinde bir dinar ağırlığınca hayır bulunan kimse ateşten çıkacaktır. Sonra kalbinde bir hardal tanesi ağırlığınca iman bulunan kimse ateşten çıkacaktır**." Diğer rivayette:

"**Kalbinde hayırdan hardal tanesi kadar olan ateşten çıkacaktır. Sonra kalbinde zerre ağırlığınca iman veya hayır bulunan kimse ateşten çıkacaktır**."[233] Bu ve benzeri naslar beraberinde imandan veya hayırdan bir şey bulunan kimsenin bir süre ateşte kalsa da ebedi olarak cehennemde kalmayacağını göstermektedir.

Seleften çoğu da hata etmişler fakat tekfir etmemek hususunda ittifak etmişlerdir. Mesela sahabeden bazısı ölünün, dirinin nidasını işittiğini inkar etmiş, bazısı miracın uyanık iken gerçekleştiğine karşı çıkmış, bazısı Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in Rabbini gördüğünü kabul etmemiş, bazısı hilafet ve sahabeler arasında üstünlük konusunda malum sözleri söylemişler, bazısı bazısıyla savaşmış, lanet etmiş ve tekfir etmiştir.

Yine seleften bazıları Kuran harflerini inkar etmiştir. mesela "**Rabbin ancak kendisine ibadet etmenize hükmetti**" (İsra 23) ayetindeki "Kaza" kelimesini bazısı "vasa" (tavsiye etti) şeklinde okumuş, bazısı Felak ve Nas surelerini hazfetmiş (Kur'andan kabul etmemiş), bazısı Kuran'a kunut

[232] Muslim (2756)
[233] Buhari (7410)

suresini yazmıştır. Bu, icma ve tevatür ile sabit olan nakil ile bilinen bir hatadır. Bununla beraber onların elinde nakil tevatüre ulaşmadığı için tekfir edilmemişlerdir. Tekfir edilen de ancak mütevatirin nakliyle hüccet ikame edilmesinden sonra tekfir edilmiştir.

Yine Kitap ve Sünnet Allah'ın bir kimseye risaletin tebliği ulaşmadıkça azab etmeyeceğini göstermektedir. Kime tamamı ulaşmamışsa baş tarafından azab edilmez, detayından bir kısmının ulaşıp bir kısmının ulaşmadığı kimse, ancak kendisine ikame edilen risalet hüccetini inkar etmesinden sonra azab edilir.

Allah Teala şöyle buyurmuştur: "**Keza (gönderilen) peygamberlerden sonra, insanların, Allah'a karşı (özür olarak ileri sürebilecekleri) bir delilleri bulunmaması için müjdeleyen ve korkutan peygamberler gönderdik**." (Nisa 165)

"**Ey cin ve insan topluluğu! Size kendi içinizden âyetlerimi anlatan ve bu günle karşılaşacağınızı size ihtar eden peygamberler gelmedi mi?" Onlar: "Kendi aleyhimize şahadet ediyoruz" diyeceklerdir. Dünya hayatı onları aldatmış ve kâfir oldukları hususunda kendi aleyhlerine şâhidlik etmişlerdir**." (En'am 130)

"**Orada bütün güçleriyle şöyle bağırırlar: "Rabbımız! Bizi çıkar da, dünyada iken yapmış olduklarımızdan başka, faydalı iş yapalım". Halbuki biz size, öğüt alacak kimsenin öğüt alabileceği Kadar ömür vermemiş miydik? Size uyarıcı gelmemiş miydi? Şimdi o azabı tadın. Zâlimler için hiçbir yardımcı yoktur.**" (Fatır 37)

"**Küfredenler, cehenneme bölük bölük sevk olunurlar. Oraya geldikleri zaman, cehennemin kapıları açılır ve cehennem bekçileri onlara şöyle der İçinizden size, Rabbınızın ayetlerini okuyan ve bugününüzle karşılaşacağınızı size ihtar eden elçiler gelmedi mi"? Onlarda, "evet, geldi" derler. Fakat azâb sözü, kâfirler hakkında böylece gerçekleşir.**" (Zümer 71)

"**Biz bir peygamber göndermedikçe (hiçbir kavme) azab etmeyiz.**" (İsra 15)

"**Rabbın, ana şehirlere, kendilerine âyetlerimizi okuyan bir peygamber göndermedikçe hiçbir şehrin helak edicisi olmamıştır. Biz, ancak ahalisi zâlim olan şehirleri helak etmişizdir.**" (Kasas 59)

"**Neredeyse öfkeden çatlayacak olur. Bir kalabalığın oraya her atılışında, oranın bekçileri onlara "size bir uyarıcı gelmedi mi?" diye sorarlar. Onlar da derler ki: "Evet; bize bir uyarıcı gelmişti. Fakat biz onu yalanladık ve Allah hiçbir şey indirmedi. Siz ancak büyük bir sapıklık içindesiniz, dedik.**" (Mülk 8-9)

"**O gelmezden önce biz onları helak etmiş olsaydık, muhakkak"Rabbımız! Bize bir peygamber gönderseydin de zelil ve rezil olmadan önce senin ayetlerine uysaydık, olmaz mıydı?" derlerdi.**" (Taha 134)

"**Seni gönderdik ki, kendi yaptıklarından dolayı başlarına bir musibet geldiğinde, "Rabbımız! Bize bir peygamber gönderseydin de senin ayetlerine uysaydık ve müminlerden olsaydık" demesinler.**" (Kasas 47)

Allah ve rasulüne iman etmiş olup da Rasul'ün getirdiği bazı şeyleri bilmeyen kimse, ya onu detaylarıyla bilmediğinden ya hiç işitmediğinden ya tasdikini gerektirecek şekilde işitmediğinden, veya başka bir türden olan anlama kendisini mazur kılan tevil'den dolayı iman etmemiş olabilir. Bu kimse Allah'a rasulüne gerektiği gibi iman etmiş olup kendisine, muhalefet edenin kafir olacağı hüccet ikame edilmemiştir.

Yine Kitap, Sünnet ve İcma ile sabit olmuştur ki; dinde hata eden kimse tekfir edilmeyeceği gibi fasık olarak da ilan edilmez. Ameli meselelerde de böyledir. Kelamcılardan ve fıkıhcılardan bazısı hata edenin günahkar olduğuna, bazıları da her müçtehidin isabet üzere olduğuna itikad etseler de bu iki görüş şazdırlar. Bununla beraber birbiriyle çelişen müçtehitleri kimse tekfir etmemiştir. Bu meselelerden bazısı naslar ve icma ile sabit olan hatalardır. Mesela seleften biri ile haleften biri faiz çeşitlerinden birini helal saymış, diğer biri hamr türü içkilerden birini helal saymış, bir başkası da fitne zamanında savaşı helal saymıştır.

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat ittifak etmiştir ki; hayırla bilinenler, sahabeler arasında hayırla tanınanlar; Cemel ve Sıffin savaşlarında her iki taraftan hiç kimse fasıklıkla suçlamamış, tekfir etmemiştir. Onlarla savaşmak gerekse bile tevilden dolayı fasıklıkla hükmetmeye engel olmuşlardır. İmamlardan bazıları derler ki; nebiz içen kimse hakkında ihtilaf edilmiştir. Bu konuda tevilde bulunana sopa da vurulmaz, fasık da ilan edilmez. Nitekim Allah Teala şöyle buyurmuştur:

"**Keza Dâvûd ve Süleyman'a da yardım etmiştik. Hani bir kavmin koyunlarının otladığı ekin hakkında hüküm vermişlerdi de,biz de onların hükümlerine şâhid olmuştuk. Süleyman'a bu hükmü öğretmiştik; zaten hepsine de hüküm ve ilim vermiş, Dâvûd'la beraber Allah'ı teşbih eden dağları ve kuşları teshîr etmiştik. Bunları yapan bizdik**" (Enbiya 78-79)

"**Hurma ağaçlarından her neyi kesmiş, yahut kesmeyip kökleri üzerinde dikili bırakmışsanız, o da Allah'ın izniyle ve fâsıklan rezil etmesi içindir**" (Haşr 5)

Amr b. El-Âs radıyallahu anh ve Ebu Hureyre radıyallahu anh Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu rivayet etmişlerdir:

"**Hakim içtihat edip isabet ederse ona iki ecir, içtihat edip hata ederse, ona da bir ecir vardır.**"[234]

Bureyde b. Husayb radıyallahu anh'den gelen rivayette Nebi sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"**Bir kale halkını muhasara ettiğinde senden onlara Allah'ın hükmünü uygulamanı isterlerse onlara Allah'ın hükmünü uygulama. Lakin onlara kendi hükmünü uygula ve arkadaşlarının hükmünü uygula. Zira Allah'ın onlar hakkındaki hükmünü bilemezsin**" [235]

Kitap, sünnet ve icma ile sabit olmuştur ki; Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'in risaleti ulaşan kimse, ona iman etmezse, risaletin delilleri ve peygamberlik alametleri zuhur ettiğinden dolayı özür ve içtihat ondan kabul edilmez, kafir olur. Zira hatanın mazeret olması, şer'î bir hükümdür. Yine günahlar da büyük ve küçük günahlar olmak üzere iki kısma ayrılır. Vacipler ise rükün olanlar ve rükün olmayanlar olarak taksim edilir. Aynı şekilde hata da bağışlanan ve bağışlanmayan olarak taksim edilir. Naslar bu ümmet için ancak hata sebebiyle sorumlulukların kaldırılmasını vacip kılar. Bazı meselelerde hata eden kimse gerek müşrik kafirlere ve iman esaslarının genelinde farklılığına rağmen ehli kitaba katılsın ve gerekse iman esaslarından olmakla beraber vaciplik ve haramlık meselelerinde hata edenlere katılsın neticede hata eden birisidir.

Mütevatir ve açık olan vaciplerle mütevatir ve açık olan haramlara iman etmek, iman esaslarının ve din kaidelerinin en büyüklerindendir. Bunları inkar eden ittifakla kafir olur. Bununla beraber bunlardan bazısında içtihat eden hatası sebebiyle kafir olmaz. Bunda da ittifak vardır.

Bu konunun detaylarıyla ele alınacağı yer burası değildir. Fakat özetle şu iki esas konumuzla ilgilidir:

Birincisi: Rasul sallallahu aleyhi ve sellem ile gelen ilim, iman ve hidayetin zıddı küfürdür. Sıfatların inkarı küfürdür. Allah Teala'nın ahirette görüleceğini, O'nun arş üzerinde olduğunu, Kur'anın Allah'ın kelamı olduğunu, Musa aleyhisselam ile konuştuğunu, İbrahim aleyhisselamı Halil edindiğini yalanlamak küfürdür. Sünnet imamları ve ehli hadisin üzerinde bulundukları yol budur.

İkincisi: Umumi tekfir, umumi tehdit gibidir. Sözün umumiliğinde bırakılması gerekir. Muayyen bir kimsenin kafir olduğuna hükmetme veya cehennemlik olduğuna şahitlik etmeye gelince, burada muayyen bir delil üzerinde duraklanır. Şartların sabit olması ve engellerin ortadan kalkması gerekir.

[234] Buhari (7352) Muslim (1716)
[235] Muslim (1731)

ALLAH AZZE VE CELLE'NİN GÖRÜLMESİ

Allah Azze ve Celle'nin ahirette görülmesi, akidede önemli meselelerdendir.

"Cennet ehli, Allah Azze ve Celle'nin yüzünü göreceklerdir. Onu görmekte, ne bir pusu, ne de onu görmekte bir zorlukla karşılaşırlar. Allah şöyle buyurdu;

"İyilik edenlere Hüsna ve ziyadesi vardır." (Yunus 26) Denildi ki; "Hüsna; cennet; Ziyade ise; Allah Azze ve Celle'nin kerim yüzünü görmektir." Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

"Bir kısım parlak yüzler, o gün Rablerine bakacaklar." (Kıyamet 22-23)"[236]

Bu konuda sahabe, tabiin ve Müslümanların imamlarından selefin sözleri şöyledir:

Sahabenin Sözleri:

1- Ebu Bekr es-Sıddık ve Huzeyfe b. el-Yeman radıyallahu anhuma Allah Teala'nın: "**İyilik edenlere Hüsna ve ziyadesi vardır."** (Yunus 26) ayeti hakkında; "Hüsna; cennettir, ziyade ise Allah'ın vechine bakmaktır" dediler.[237]

2- Ebu Musa el-Eşari radıyallahu anh bu ayet hakkında: "Ziyade; Rablerinin yüzüne bakmalarıdır" demiştir.[238]

Tabiinin Sözleri

1- Hasen el-Basri, **"Bir kısım parlak yüzler, o gün Rablerine bakacaklar."** (Kıyamet 22-23) ayeti hakkında şöyle demiştir: "Parlaklık; Allah'ın, Rab Azze ve Celle'ye bakmakla güzelleştirmesidir. Allah Azze ve Celle'ye bakmakla yüzler parlar."[239]

2- Mucahid b. Cebr bu ayet hakkında şöyle demiştir: "Rablerine bakarak gülmektir."[240]

3- İkrime bu ayet hakkında: "Allah'a bakmaktır" demiştir.[241]

Ehl-i Sünnet İmamlarının Sözleri

1- İmam Malik şöyle dedi: "Kıyamet gününde insanlar Allah Azze ve Celle'yi gözleriyle göreceklerdir."[242]

2- Şafii, "**Hayır, o gün onlar Rablerini görmekten mutlaka mahrum kalacaklardır."** (Mutaffifin 15) ayeti hakkında şöyle demiştir: "Onlar öfkeden dolayı mahrum kalacaklarından, rızasını kazananların Rablerini göreceklerine delildir." Ona denildi ki: "Ey Ebu Abdillah! Görüşün bu mudur?" o da: "Evet, görüşüm ve dinim budur. Şayet Muhammed b. İdris Allah Teala'yı göreceğine kesin kanaat etmeseydi Allah'ın kulu olmazdı."[243]

3- Abdullah, babası İmam Ahmed'den, Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'den gelen rüyet hadislerini sahih kabul ettiğini ve bu itikatta olduğunu nakletmiştir.[244]

4- İbn Kuteybe, Müminlerin rablerini kıyamet gününde göreceklerini zikretmiş ve şöyle demiştir:

[236] El-Gunye (1/55)
[237] Abdullah b. Ahmed es-Sunne (471, 473)
[238] İbn Huzeyme et-Tevhid (s.184)
[239] Abdullah b. Ahmed es-Sunne (479) Beyhaki el-İtikad (63, 65)
[240] Abdullah b. Ahmed es-Sunne (480)
[241] Abdullah b. Ahmed es-Sunne (481) Beyhaki el-İtikad (65)
[242] Acurri eş-Şeria (254)
[243] El-Hucce Fi Beyani'l-Mahacce (2/248)
[244] Abdullah b. Ahmed, es-Sunne (411)

“Allah Azze ve Celle dünyada kendisini bütün yarattıklarından perdelemiştir. Onlara hesap günü, ceza ve kısas günü tecellî edecektir. O zaman mü'minler, on dördünde ay'ı gördükleri gibi O'nu göreceklerdir. On dördündeki ayı görme hususunda nasıl ihtilaf etmiyorlarsa, O'nun görülmesi hususunda da ihtilâfa düşmeyeceklerdir.

Hiç şüphe yok ki hadis sahihtir. Bu hadis, sika (güvenilir) râvilerden, çeşitli isnadlardan rivayet edildiği için, bu gibi hadislerin yalan olması mümkün değildir. Eğer bu gibi hadislerin yalan olması mümkün olsaydı; teşehhüd gibi, deve sığır ve koyunun zekâtı, malların ve paraların zekâtı gibi; boşama köle azad etme ve buna benzer, ancak hadislerle bilebildiğimiz ve; bu hususta Kur'an'da hiçbir açıklama bulunmayan ve amel etmekte olduğumuz dini hususların da asılsız ve hükümsüz olması gerekirdi.

Burada ay'ın bütün halleriyle -onun dönmesi, hareketi, büyüklüğü ve şekli - benzetme yapılmamıştır. Buradaki benzetme sadece; on dördünde ay'a baktığımız gibi O'nu göreceğimiz ve dolunay halindeki ayı görme konusunda ihtilâf etmediğimiz gibi O'nu görme konusunda da ihtilâfa düşmeyeceğimiz noktasından yapılmıştır.

Hadisteki, "O'nu görmek için izdihama mâruz kalmayacaksınız" sözü de dediğimizin diğer bir delilidir. Zira izdiham aybaşında, hilâli ararken olur. O zaman insanlar toplanırlar ve birisi: "İşte hilâl. işte hilâl” der. Diğeri de "Hilâl değil o" der. Halbuki kamerde (hilal safhasından sonraki ayda) böyle ihtilâf edilmez. Herkes onu bulunduğu yerden görebilir ve onu görmek için birbirlerini sıkıştırmasına ve izdihama lüzum kalmaz.”[245]

5- İmam İbn Huzeyme; “Allah Teala’nın rüyetini kıyamet gününde dostlarına has kılması” diye başlık açmış, Kıyamet suresi 22-23. Ayetlerini zikretmiş ve şöyle demiştir: “Bu fazilet Allah’ın mümin dostları içindir. Müşrik, mülhid, sapık ve munafıklardan olan bütün düşmanları da Allah’a bakmaktan mahrum olacaklardır. Nitekim şöyle buyurmuştur: “**Hayır, o gün onlar Rablerini görmekten mutlaka mahrum kalacaklardır.”** (Mutaffifin 15) Allah’ın dostlarının yaratıcılarına bu bakmaları; cennetliklerin cennete, cehennemliklerin cehenneme girmesinden sonra olacaktır. Allah müminlere keramet ve ihsanını artıracak, yalnızca onların kendisine bakmalarına izin vererek üstün kılacak, bütün düşmanlarını da bundan mahrum edecektir.”[246]

6- İmam Acurri, “Allah Azze ve Celle’nin yüzüne bakmanın tasdiki” diye bir başlık açmış, delilleri zikretmiş ve şöyle demiştir:

“İlmi olmayan bir cahil veya doğruya muvaffak kılınmayıp, şeytanın kendisiyle oynadığı bir cehmi itiraz eder ve;

“Müminler kıyamet gününde Allah Azze ve Celle’yi görecek mi?” derse ona:

“Evet, bundan dolayı Allah’a hamd olsun”denir. Cehmi; “Ben buna inanmıyorum” derse, ona: “Yüce Allah’ı inkar ettin” denilir. Eğer: “Bunun delili nedir?” derse, şöyle denilir:

“Çünkü sen, Kur’an, sünnet, sahabelerin – radıyallahu anhum – ve Müslümanların alimlerinin sözlerini reddettin, müminlerin yolundan başkasına tabi oldun. Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur:

“**Her kim, kendisi için doğru yol apaçık belli olduktan sonra, Peygambere muhalefet eder ve mü'minlerin yolundan başka bir yola tâbi olursa, onu girdiği yolda bırakırız ve cehenneme sokarız. Orası ne kötü bir yerdir**.” (Nisa 115)[247]

[245] Te’vilu Muhtelifi’l-Hadis (205-206)
[246] İbn Huzeyme et-Tevhid (180)
[247] Acurri eş-Şeria (251)

7- İmam es-Sabuni, Ehl-i Sünnet'in müminlerin kıyamet gününde rablerini göreceklerine dair ispatı nakletmiştir.[248]

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaatin Rü'yete Dair Delilleri

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat, Mü'minlerin kıyamet gününde Rablerini göreceklerini ispat etmede şu delilleri getirmişlerdir:

1- Kur'an-ı Kerim'den deliller:

Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur:

"**Mûsâ, tayin ettiğimiz vakitte gelip Rabbı onunla konuşunca, demişti ki: "Rabbim! Bana (kendini) göster; sana bakayım". (Rabbi de ona şöyle) buyurmuştu: "Sen beni asla göremezsin. Fakat dağa bak, eğer yerinde kalırsa beni göreceksin". Rabbi dağda tecelli edince, onu darmadağın etmiş, Mûsâ da baygın bir vaziyette düşmüştü. Kendine geldiği zaman da şöyle demişti: "Seni tenzih ederim. Sana tövbe ettim. Ben mü'minlerin ilkiyim**" (Araf 143)

Şayet rabbini görmesi mümkün olmasaydı, Musa Aleyhisselam bunu talep etmezdi. Zira o bunun mümkün olduğunu ya biliyordu, ya da bilmiyordu. Eğer biliyor ise, mümkün olmayan şeyi akıl sahibi olan istemez. Eğer bilmiyorsa, kelim bir nebi olamazdı. Allah, **"Beni göremezsin"** (Yani senin takatin yetmez) buyurmuş **"Beni görmeyeceksin"** veya **"Ben görülecek bir şey değilim"** veya **"görülmem caiz değildir"** dememiştir. Birinci cevab (**len terânî** cevabı) ile diğer (**lâterânî** ve diğer) cevaplar arasındaki fark düşünen için gayet açıktır. **"Göremezsin"** cevabı Allah Sübhanehü'nün görülür bir varlık olduğunu bildirir. Ancak Musa'nın gücü-kuvveti O'nu bu dünyada görmeye kafi değildir, çünki burada iken buna beşer gücü yetmez.[249]

Allah Teala şöyle buyurmuştur: "**Gözler O'nu idrak edemez; fakat O, bütün gözleri idrak eder. O, latiftir, her şeyden haberdârdır**." (En'am 103)

Şayet Allah'ın görülmesi mümkün olmasaydı, "Gözler O'nu idrak edemez" şeklindeki övgü hasıl olmazdı. Bu görmenin mümkün olduğunu ifade eder.[250] Zira nefyedilen sadece idraktir, görmenin aslı değildir.

Allah Teala şöyle buyurmuştur: "**İyi iş yapanlara,(mükâfat olarak) daha iyisi ve bir de "ziyade" vardır.**" (Yunus 26) Daha önce geçtiği gibi sahabe ve Tabiin'in çoğu bu ayette Hüsna (daha iyisi) ile kastedilenin cennet olduğunu ve ziyade ile kastedilenin de Allah'ın kerim vechine bakmak olduğunu söylemişlerdir.

Allah Teala şöyle buyurmuştur: "**Bir kısım parlak yüzler, o gün Rablerine bakacaklar.**" (Kıyamet 22-23) yine daha önce geçtiği gibi selefin çoğu bu ayette geçen bakmayı gözle görmek olarak tefsir etmişlerdir.[251]

Allah Teala şöyle buyurmuştur: "**Hayır, o gün onlar Rablerini görmekten mutlaka mahrum kalacaklardır.**" (Mutaffifin 15) Allah Azze ve Celle, kendisini görmekten mahrum olmayı kafirler için en büyük azap kılmıştır.[252]

2- Sünnetten deliller:

[248] Es-Sabuni Akidetu's-Selef (63)
[249] İbn Kayyım Hadi'l-Ervah (223)
[250] Bkz.: Fahr er-Razi Tefsir (13/125)
[251] Bkz.: Ebu'l-Hasen el-Eşari el-İbane An Usuli'd-Diyane (s.12)
[252] Bkz.: Alusi Ruhu'l-Meani (30/73) İbn Kayyım Hadi'l-Ervah (s.265)

Ebu Hureyre radıyallahu anh şöyle rivayet etmiştir: "İnsanlar dediler ki;

"Ey Allah'ın Rasulü! Kıyamet gününde rabbimizi görecek miyiz?" Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"**Dolunay gecesinde ayı görmekte zorluk çeker misiniz?**"

"Hayır ey Allah'ın rasulü" dediler.

"**Önünde bulut yokken güneşi zor mu görürsünüz?"** dedi.

"Hayır" dediler. Bunun üzerine şöyle buyurdu:

"**Siz, O'nu işte öyle görürsünüz**."[253]

Cerir b. Abdillah el-Becelî radıyallahu anh dedi ki: "Nebi sallallahu aleyhi ve sellem ile birlikte oturuyorduk. Ayın ondördü gecesi idi. Aya baktı ve şöyle buyurdu:

"**Siz işte Rabbinizi, şunu** (yani ayı) **gördüğünüz gibi apaçık göreceksiniz, O'nu görürken üstüste binişmeyeceksiniz. Artık eğer güneş doğmadan önceki ve güneş batmadan önceki namazı kaçırmayabiliyorsanız bunu yapın.**"[254]

Suheyb radıyallahu anh rivayet ediyor: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"**Cennet ehli Cennet'e girdikleri zaman, Allah Azze ve Celle onlara, ister misiniz size fazla bir şey vereyim, buyurur. Onlar, yüzlerimizi ağartmadın mı? Bizi Cennet'e koymadın mı? Cehennemden kurtarmadın mı? derler. Bunun üzerine Allah hicabı** (perdeyi) **açar, doğrusu onlara, Rabb'lerine bakmaktan daha sevimli bir şey verilmemiştir.**"[255]

Bu hadisler delil olma bakımından izaha muhtaç bırakmayacak derecede açıktır.

[253] Buhari (4737) Müslim (182)
[254] Buhari (7434)
[255] Müslim (181)

RÜ'YETİ İNKAR EDENLERİN ŞÜPHELERİNİN REDDİ

Rü'yeti, Cehmiyye ve Mutezile ile onların yolunu takip eden Haricilerle Rafıziler gibi sapık bidat ehli inkar etmişler, Ehl-i Sünnetin delillerine karşı zayıf gerekçelerle itiraz etmişlerdir.

Rüyeti inkar edenler şu delilleri getirmişlerdir:

1- Allah Teala şöyle buyurmuştur:

"**Gözler O'nu idrak edemez; fakat O, bütün gözleri idrak eder. O, latiftir, her şeyden haberdârdır**." (En'am 103)

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat, Mutezile'ye şu şekilde cevap vermiştir:

İbn Kayyım rahimehullah şöyle demiştir: "Görülmeyecek diyenlerin delil olarak kullandıkları bu ayet ile görüleceğini delillendirmek çok ilginç! Evet, şeyhimiz – yani İbn Teymiyye - bunun nasıl lehte delil olduğunu pek güzel ve çok latif bir şekilde açıklamıştır. O, bana şöyle demişti: "Ben taahhüt ederim ki hangi batıl ehli olursa olsun. Şayet bir ayet veya sahih hadis ile kendi batılına delil getirmişse mutlaka o ayet ve hadis de onun o batılını çürüten bir delil vardır. Bu ayet de onlardan biridir. Bu ayet Allah'ın görülmeyeceğine değil bilakis görüleceğine delalet ediyor.

Allah Subhanehu, bu ayeti kendini övmek üzere zikretmiştir. Bilindiği gibi övme, mevcut ve sabit özelliklerle yapılır. Tamamen yok olan şeyler kemal değildir ve öyle şeylerle övme olmaz.

Rabb Teala, eğer "başka bir şey var" anlamı taşıyorsa o zaman "O'nda şu yoktur, bu yoktur" diye "yoklukla" övülebilir. Mesela "O'nda uyuklama yoktur, uyku yoktur" sözü gibi ki bu "O, kamil manada kayyumdur" (= her şeyi her an ayakta tutar, varlığını devam ettirir) demektir.

"Kamil diri" anlamını içeren "O'nda ölüm yok" sözü, "kudreti kamildir" anlamını içeren "yorulmaz -tıkanmaz" sözü,

"Rablığının, ilahlığının ve kahrının kemalini" ifade eden "şeriki yok, eşi yok, çocuğu yok, yardımcısı yok" sözleri

"samedliğinin (ihtiyaçsızlığının) ve gınasının kemalini" ifade eden, "yemez-içmez" sözü,

"tevhidinin ve yaratıklarına muhtaç olmayışının kemalini" ifade eden "O'nun izni olmadan katında şefaat edilmez" sözü,

"ilminin ve ihatasının kemalini" ifade eder. "O unutmaz, ilminden hiç bir şey kaçamaz" sözü ve

"zatının ve sıfatlarının kemalini" ifade eden "O'nun misli yoktur" sözü hep böyledir.

İşte bu sebeble Allah, hiçbir olumlu anlamı içermeyen, sırf yokluk ifade eden şeylerle kendini övmemiştir. O zaman var olan ve bu özelliğe sahip olan varlık "yok" ile o özellikte eşitlenmiş olur. Halbuki kamil bir varlık "yok" ile aynı özelliği taşıyamaz.

Eğer Allah'ın "O'nu gözler idrak edemez" sözünün anlamı "O hiçbir şekilde görülmez" olsaydı, "yok olan şeyde hiç görülmez bir şey" olduğundan bu ayet ile Allah Kendini övmüş, bir kemalini zikretmiş olmazdı. Çünki tamamen yok olan da görülmez, kavranmaz. Rabb Celle Celalühü ise, "sırf yok" olanda bulunan bir özellik ile övünmekten yücedir."[256]

2- Mutezile Allah Teala'nın görülmesini inkarda şu ayeti delil getirmiştir: "**Mûsâ, tayin ettiğimiz vakitte gelip Rabbı onunla konuşunca, demişti ki: "Rabbım! Bana (kendini) göster; sana bakayım". (Rabbı da ona şöyle) buyurmuştu: "Sen beni asla göremezsin. Fakat dağa bak, eğer yerinde kalırsa beni göreceksin" Rabbı dağda tecelli edince, onu darmadağın etmiş, Mûsâ da baygın bir vaziyette düşmüştü. Kendine geldiği zaman da şöyle demişti: "Seni tenzih ederim. Sana tövbe ettim. Ben mü'minlerin ilkiyim**" (Araf 143)

Tahavi Şerhinde, İbn Ebi'l-İzz el-Hanefi şöyle cevap vermiştir:

[256] İbn Kayyim Hadi'l-Ervah (s.201)

“Onların görülmemeyi ifade eden buyruğun "len: asla" ile ebediyet anlamı ifade ettiği ve bunun âhirette de Allah’ın ru’yetinin nefyedildiğine delâlet ettiği iddialarına gelince, böyle bir iddia tutarsızdır. Çünkü eğer bu görülmeyiş, ebedilik ifade eden bir kayıt ile zikredilmiş olsa bile bu, nefyin âhirette de devam edeceğine delalet etmez. Hele bu mutlak olarak kullanılırsa, nasıl böyle bir anlam çıkartılabilir ki? Mesela Yüce Allah:

"**Fakat... hiçbir zaman onu temenni etmezler**." (el-Bakara, 95) buyruğu ile birlikte:

"**Ey malik, Rabbin hakkımızda (ölümle) hüküm versin diye seslenecekler**." (ez-Zuhruf, 77) buyruğu ile birlikte düşünelim. Eğer burada bu edat mutlak olarak ebedilik ifade etmek anlamında olsaydı, ondan sonra gelen fiilin tahdit edilmesi de mümkün olmazdı. Oysa burada böyle bir sınırlandırma söz konusudur. Mesela Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"**Artık ya babam izin verinceye kadar... katiyyen bu yerden ayrılmam**." (Yusuf, 80) Böylelikle "len: Asla" edatının ebedi nefy anlamını ifade etmediği ortaya çıkmaktadır.

eş-Şeyh Cemaluddin b. Malik -Allah’ın rahmeti üzerine olsun- de şöyle demiştir:

"Her kim "len" ile nefyin müebbet olduğu görüşüne sahip olursa,

Onun o görüşünü reddet ve diğer görüşü destekle."[257]

Nebi sallallahu aleyhi ve sellem’in Rabbi Azze ve Celle’yi Dünyada Görmesi

Nebi sallallahu aleyhi ve sellem’in Rabbi Azze ve Celle’yi dünyada görüp görmediği hususunda Ehl-i Sünnet ve’l-Cemaat arasında ihtilaf vaki olmuştur.

İbn Abbas radıyallahu anhuma şöyle demiştir: “Halilliğin İbrahim’e, kelamın Musa’ya ve rü’yetin de Muhammed’e (aleyhimusselatu vetteslimat) has kılınmasına şaşıyor musunuz?”[258]

Yine İbn Abbas radıyallahu anhuma’nın rivayet ettiği hadiste Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem:

“**Rabbim Tebarek ve Teala’yı gördüm**”[259] buyurmuştur. Bu rivayette görme mutlak zikredilmiştir. Lakin bundan daha sahih olan diğer tarikinde İbn Abbas radıyallahu anhuma bunu “Kalbiyle gördü” diye kayıtlamıştır.[260] Mutlak olan, mukayyed olana hamledilerek bu ihtilaf giderilir.

[257] Şerhu’t-Tahaviye (1/214)
[258] Acurri eş-Şeria (491)
[259] Ahmed (1/285) Heysemi, Mecmau’z-Zevaid’de: ravileri Sahih’in ricalidir demiştir.
[260] Muslim (176)

MELEKLERE İMAN

1)-Meleklere İmanın Tarifi:

Meleklerin nurdan, Allah'ın emirlerine uymak üzere yaratıldıklarına, O'na isyan etmediklerine, emredildikleri her şeyi kayıtsız şartsız bir şekilde yerine getirdiklerine, Allah'ı gece gündüz, hiç bıkmadan tesbih ettiklerine, tam ve kesin bir şekilde inanmaktır.

Sayılarını Allah'tan başka hiç kimse bilemez. Allah onlara çeşitli görevler, sorumluluklar yüklemiştir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"**Gerçek iyilik; Allah'a, Ahiret Günü'ne, Meleklere inanan kişinin iyiliğidir**."(Bakara Suresi 177. âyet) Ve şöyle buyurmuştur:

"**Peygamber ve müminler, Rabbi tarafından peygambere indirilene iman ettiler. Onların hepside Allah'a, meleklerine, kitaplarına, rasullerine (Peygamberlerine), iman ettiler**."(Bakara Suresi 185. âyet)

Meşhur Cibril hadisinde geçtiği üzere Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile Cibril (Cebrail) arasında iman, İslam ve ihsan hakkında bir konuşma geçmiş Cibril O'na: "Bana imandan haber ver" demiş, Oda cevap olarak: "Allah'a, Meleklerine, Kitaplarına, Peygamberlerine, Ahiret Günü'ne, iyi ve kötü yönleri ile kadere inanmaktır" demiştir.

2)-Meleklere İman Etmenin Hükmü Ve Dindeki Yeri

Meleklere iman, imanın altı şartından ikincisidir. Kul meleklere iman etmediği sürece imanı kabul olmaz, doğru olmaz. Bütün Müslümanlar meleklere iman etmenin vacipliği hakkında ittifak etmişlerdir. Onların varlığını ya da Allah'ın zikrettiği bir kısmının varlığını inkar eden, Kitap, Sünnet ve müslümanların icmasına muhalefet etmiş olur. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"**Kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve Ahiret Günü'nü inkar ederse, muhakkak ki doğru yoldan uzaklaşmış, sapıtmış olur**."(Nisa Suresi 136. Âyet)

3)-Meleklere Nasıl İman Edilir

Meleklere, genel ve tafsilatlı olarak iman edilir.

Birincisi: Genel (mücmel) İman: Varlıklarına, Allah'ın yarattığı canlılardan olduklarına, Allah'ın onları kendisine ibadet etmeleri için yarattığına gerçekten var olduklarına inanmakla, kabul etmekle olur. Onları görememememiz olmadıkları manasına gelmez. Kainatta o kadar küçük bizim göremediğimiz bir çok mahlukatın var olduğu halde bizim görememememiz gerçekten var olmadıkları manasına gelmediği gibi, Melekleri de görememememiz var olmadıkları manasına gelmez.

Peygamber efendimiz Cibril'i iki defa gerçek suretinde görmüş, sahabelerde melekleri insan suretinde görmüşlerdir.

İmam Ahmed'in Abdullah bin Mesud(radiyallahu anh)'dan rivayet ettiği bir hadiste Abdullah bin Mesud şöyle buyurmuştur:

"Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Cibril'i altı yüz kanadının her biri ufuğu örtecek kadar olduğu şekilde, gerçek suretinde görmüştür."

İmam Müslim'in rivayet ettiği meşhur Cibril hadisinde, Cibril'in bembeyaz elbiseleri ve simsiyah saçı olan, üzerinde yolculuk belirtisi olmayan, sahabelerden kimsenin tanımadığı bir adam görüntüsünde geldiği sabit olmuştur.

İkincisi: Mufassal (tafsilatlı) İman: Onlar (melekler) hak ettikleri, laik oldukları yerlere koyulur. (Haklarında aşırıya gidilmez, dereceleri alçaltılmaz). Onlar Allah'ın emirlerini tam manası ile yerine getiren kullardır. Allah onları kendisine yaklaştırmış derecelerini artırmış ve onlara ikram etmiştir. Onların kimileri vahyin elçileridir. Allah'ın onlara verdiği gücün dışında hiçbir şeye güç yetiremezler. Bununla beraber Allah'ın izni olmaksızın ne kendilerine ne de başkalarına bir fayda ya da zarar vermezler. Bu sebepten ibadet çeşitlerinden herhangi biri ile onlara ibadet edilemez. Hıristiyanların zannettiği gibi Ruhul Kudüs'e (Cebrail'e) ve diğer meleklere rububiyet'le alakalı herhangi bir sıfat verilemez. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"**Rahman çocuk edindi dediler. Allah bundan münezzehtir. Bilakis onlar ikram edilmiş kullardır. Sözleriyle O'nun (Allah'ın sözünün) önüne geçmezler, ve yalnız O'nun emri ile amel ederler**:"(Enbiya Suresi 26, 27.âyetler). Ve şöyle buyurmuştur:

"**Allah'a vermiş olduğu emirlerinde isyan etmezler ve kendilerine emredilen şeyleri kayıtsız şartsız yerine getirirler**."(Tahrim Suresi 6. âyet)

Meleklere iman hususunda verilen bu bilgilerin, her müslüman kadın ve erkek için öğrenilmesi vaciptir, gereklidir. Ve bu bilgiler onlar için yeterlidir. Bu konuda cahillik özür olarak kabul edilemez.

Tafsilatı ile Meleklere İman şu Hususları İçine Alır:

Birinci Olarak: Yaratıldıkları Madde

Yüce Allah melekleri nurdan, aynı cinleri ateşten insanları çamurdan yarattığı gibi yaratmıştır. Meleklerin yaratılışları insanın, Adem'in yaratılışından önce olmuştur. Bir hadiste şöyle gelmiştir:

خلقت الملائكة من نور، وخلق الجان من مارج من نار، وخلق آدم مما وصف لكم

"Melekler nurdan, cinler dumansız ateşten ve Adem ise size vasf edilmiş şeyden (çamurdan) yaratılmıştır."[261]

İkinci Olarak: Meleklerin Sayıları

Melekler sayılmayacak kadar çoklardır. Adetlerini yalnız Allah bilir. Gökyüzünde dört parmak genişliğindeki her yerde muhakkak bir melek ya secde halinde ya da ayakta hazır bekler vaziyettedir. Öyle ki yedinci semada bulunan Beytul Mamur'a (Kabe hizasında meleklerin ziyaret ettiği kutsal bir ev) her gün yetmiş bin melek girer de sayılarının çokluğundan tekrardan geri sıra onlara gelip de Beytul Mamur'a giremezler. Kıyamet günü Cehennemin yetmiş bin tane yularını, yetmiş bin melek tutup sürükleyerek getirirler. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"**Rabbinin askerlerini Ondan başka hiç kimse bilemez**."(Müddessir Suresi 31. âyet)

Bir hadiste de Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur.

أطّت السماء وحقّ أن تئطّ، ما فيها موضع قدم إلا وفيه ملك ساجد وراكع

[261] Müslim (4/2294) İbni Hibban (14/25) Beyhaki (9/3) Bezzar (6/440) Ahmed (6/153)

"Gökyüzü inledi, inlemek Onun hakkı idi. Çünkü bir ayak genişliğin deki her yerde muhakkak bir melek ya secde ya rüku eder bir haldedir."[262] Beytul Mamur hakkında ise şöyle buyurmuştur:

يدخله في كل يوم سبعون ألف ملك لا يعودون إليه

"O'na (Beytul Mamur'a) her gün yetmiş bin melek girer de bir daha O'na geri dönemezler."[263] Ve şöyle buyurmuştur:

يوتى بجهنم يومئذ لها سبعون ألف زمام، مع كل زمام سبعون ألف ملك

"O gün Cehennem getirilir ve Onun yetmiş bin yuları vardır. Her bir yularını yetmiş bin melek tutar."[264]

Burada meleklerin sayılarının çokluğu, büyüklüğü ortaya çıkar. Cehennemi sürükleyenlerin sayısı dört milyar dokuz yüz milyon olursa, kalan diğer meleklerin sayısı kim bilir ne kadardır. Onları yaratan, yöneten ve sayılarını bilen Allah bütün eksikliklerden münezzehtir, beridir.

Üçüncü Olarak: Meleklerin İsimleri

Allah'ın Bize Kur'an'ın da, Peygamberinin ise Sünnet'inde Bize bildirdiği meleklerin isimlerine iman etmek vaciptir, (farzdır). En büyükleri dört tanedir:

1-Cibril: Cebrail olarak da isimlenir. O kalplerin hayat kaynağı olan vahyi peygamberlere indiren Ruhul Kudüs'tür.

2-Mikail: Mikal olarak ta isimlenir. Yeryüzünün hayat kaynağı olan yağmuru Allah'ın istediği yere yağdırmakla görevlidir.

3-İsrafil: İnsan bedenlerinin hayat kaynağı olan dünya hayatının bitip Ahiret hayatının başlangıcını bildiren Sura üflemekle görevlidir.

4-Ölüm Meleği: İnsanın hayat kaynağı olan Ruhu insandan çekip alarak ölmesini sağlar.[265]

Dördüncü olarak: Meleklerin Sıfatları

Melekler gerçekten var olan, yaratılışlarıyla ve şahsiyetleriyle alakalı sıfatları bulunan varlıklardır.

Meleklerin bazı sıfatları şunlardır:

a- Büyük cisimleri ve azametli bir yaratılışları vardır. Allah onlara göklerde ve yeryüzünde yüklemiş olduğu büyük sorumluluklarına binaen çok büyük ve güçlü bir şekilde yaratmıştır.

[262] Abdurrazzak (9/440) Bezzar (8/177) Ahmed (5/173) Taberani (2/184, 3/201) Mecmauz Zevaid(1/51-52, 10/358) Hilye (2/217, 6/269) sahihtir.

[263] Müslim (1/146) Hakim (2/508) Ziya Muhtare (2/176) İbni Ebi Şeybe (7/334) Abdurrazzak (5/29) Ahmed (3/148) Ebu Yala (6/165)

[264] Müslim (4/2184) Hakim (4/637) Tirmizi (2573) İbni Ebi Şeybe (7/48, 54) Bezzar (5/162) Taberani (10/192) Hatib Tarih (12/302)

[265] Ölüm meleği (Meleku'l-Mevt)in Azrail olduğuna dair bir delil sabit olmamıştır.

b- Allah onları ikişer, üçer ve dörder kanatlı olmak üzere yaratmıştır. Kanat sayısında Peygamber efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) Cibril'i gerçek görüntüsünde altı yüz kanadı ile ufuğu kapattığında gördüğü gibi fazlalık olabilir: Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"**Hamd, gökleri ve yeri yoktan var eden, melekleri ikişer üçer, dörder kanatlı elçiler yapan yaratmada dilediği kadar da artıran Allah'a mahsustur**."(Fatır Suresi 7. âyet)

c-Allah onlar ile konuşmuş, onlarda Allah ile Adem'le ve diğer Peygamberlerle konuşmuşlardır. Akıl ve kalp sahipleridirler.

d- Allah onlara kendi suretleri dışında, beşerden erkek suretlerine geçebilmeleri özelliği, kudreti vermiştir. Bu müşriklerin melekleri Allah'ın kızları zannetmelerine bir cevaptır. Onların insan şekline nasıl girdiklerini Biz bilmiyoruz. Fakat onlar insan şekline en ince ayrıntıları ile girebilmektedirler. Öylece insandan ayırt edilmeleri zorlaşır.

e- Melekler ölüm Meleği de dahil olmak üzere toptan kıyamet günü öleceklerdir. Sonradan Allah onlara vermiş olduğu görevleri yerine getirebilmeleri için tekrardan diriltecektir.

f- Melekler Allah'a namaz, tesbih, dua, rüku, secde, korkma, sevme gibi çeşitli ibadetlerde bulunurlar.

Meleklerin yaptıkları ibadetlerin bazı özellikleri:

1-Yorulmadan, dinlenmeden sürekli bir şekilde ibadet ederler.

2- Yaptıkları ibadetleri sadece Allah için yaparlar.

3- Günahtan ve isyandan masum oldukları için sürekli taatte bulunur, masiyetten de kaçınırlar.

4- Allah'a çokça ibadetlerinin yanında tevazu gösterirler. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"**Bıkmadan dinlenmeden gece ve gündüz Allah'ı tesbih ederler**" (Enbiya Suresi 20 âyet).

Beşinci Olarak: Meleklerin Vazifeleri

Melekler Allah'ın kendilerine verdiği görevleri yerine getirirler. Onların bazıları şunlardır:

1- Allah'ın arşını (tahtını) taşıyan melekler.

2- Vahyi peygamberlere getirmekle görevli melek.

3- Cennet ve Cehennemin bekçileri.

4- Bulutlar, yağmurlar ve bitkilerden sorumlu melekler.

5- Dağlardan sorumlu melekler.

6- Sura üflemekle görevli melek.

7- Adem oğullarının yaptıklarını yazmakla görevli melekler.

8- Adem oğlunu korumakla görevli melekler. Allah'ın takdiri geldiğinde kulu yalnız bırakırlar ve Allah'ın takdiri gerçekleşir.

9- İnsana hayır dua eden devamlı onunla beraber olan melekler.

10- Rahimdeki nutfeden (insanın ilk evrelerinden olan et parçası) sorumlu melekler. Bunlar ruhun üflenmesi, rızkının, iyi mi yoksa kötü mü olacağının yazılmasından sorumludurlar.

11- Ölüm esnasında Adem oğullarının ruhlarını almakla sorumlu melekler.

12- Kabirlerinde insanlara soru sorma, buna binaen de nimetler ya da azaplar sunmakla sorumlu melekler.

13- Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'e ümmetinin selamını götürmekle sorumlu melekler.

Bu sebepten dolayı müslüman kişinin Peygambere selam vermek için (Medine'ye) yolculuğa çıkmasına hiç gerek yoktur. Nerde olursa olsun Peygambere salat ve selam getirmesi yeterlidir. Melekler selamını peygamber efendimize (sallallahu aleyhi ve sellem) ulaştırırlar. Peygamberimizin mescidine sadece içinde namaz kılmak için yolculuk edilebilir.

Meleklerin daha böyle birçok vazifeleri vardır. Bu görevleri hakkında şu deliller gelmiştir: Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"(Allah'ın) arşının (tahtını) taşıyanlar ve çevresinde bulunanlar, Rablerini hamd ve tesbih ederler. Ve iman edenler için mağfiret dilerler."(Ğafir (Mümin) Suresi 7. âyet) Ve şöyle buyurmuştur:

"(Ey Muhammed! Onlara) deki: Kim Cebrail'e düşman olursa (bilsin ki) Muhakkak O Allah'ın izni ile Senin kalbine (Kur'an'ı) indirmiştir."(Bakara Suresi 97. âyet) Ve şöyle buyurmuştur:

"**Zalimler ölüm sekeratında Melekler (onlara) doğru ellerini uzatıp, haydi nefislerinizi çıkartın dedikleri. . . andaki hallerini bir görseydin**."(Enam Suresi 93. âyet)

Altıncı Olarak: Meleklerin Adem Oğulları Üzerindeki Hakları

a- Onlara inanmaları iman etmeleri.

b- Onları sevip yüceltmeleri ve faziletlerinden bahsetmeleri.

c- Onlara sövmeyi, Onlarla dalga geçmeyi ve onları aşağılamayı haram görmeleri ve yasaklamaları,

d- Meleklerin hoşlanmadığı şeylerden uzak durmaları gerekir. Çünkü Adem oğluna eza veren her şey onlara da eza verir.

4) Meleklere İman Etmenin Semereleri Ve Sonuçları:

1- Sağlam bir imana kavuşulur.

2- Yaratıcılarının kuvvetine, gücüne ve büyüklüğüne şahit olunur. Çünkü Yaratılanın büyüklüğüne delalet eder.

3- Onların sıfatlarını hallerini ve görevlerini bilmekle müslümanın kalbindeki iman artar.

4- Allah'ın meleklerini, kullarının Dünya yaşantısında sabitleştirmesi, ayaklarını din üzere yere sağlam basması için kullanmasıyla müslüman kişi güven ve rahatlık hisseder.

5- En güzel bir şekilde yaptıkları ibadetler ve Müslümanların bağışlanmaları için ettikleri dualar yüzünden onlara muhabbet ve sevgi duyulur.

6- Kötü ameller ve günahlara karşı bir buğz meydana gelir.

7- Allah'a kullarına olan alakasından dolayı şükür edilir. Çünkü Allah onları korumaları, amelleri yazmaları ve diğer bütün işleri için melekleri görevlendirmiştir.

KİTAPLARA İMAN

Kitaplara inanmak, imanın şartlarının üçüncüsüdür. Muhakkak ki Allahu Teâlâ peygamberlerini apaçık delillerle göndermiş ve onlara insanlara rahmet ve hidâyet vesilesi, Dünya ve Ahiret mutluluklarını sağlayan kitaplar indirmiştir. Bu kitaplar insanların dünya hayatında üzerinde gidecekleri bir yol, ihtilaf ettikleri hususlarda başvuracakları, aralarında hükmedecek kaynaklardır. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"**Muhakkak ki Biz peygamberlerimizi apaçık delilerle gönderdik. İnsanların adaletle hareket etmeleri için, onlarla birlikte kitabı ve adalet ölçüsünü indirdik**."(Hadid Suresi 25. âyet) Ve Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"**İnsanlar tek bir ümmetti. (Daha sonra aralarına şirk girip parçalanınca) Allah (onlara) müjdeleyen ve korkutan peygamberler göndermiş, O peygamberlerle birlikte, insanların ihtilaf ettikleri hususlarda aralarında hükmetmesi için hak olan kitabı da indirmiştir**."(Bakara Suresi 213. âyet)

1)-Kitaplara İmanın Gerçekleştirilmesi

Kitaplara edilecek gerçek iman, Allah'ın bu kitapları peygamberlerine indirdiğini tasdik etmektir. Bu kitaplar O'nun kelamındandır. Onlar hidâyet ve nur kaynaklarıdır. İçlerinde bulunan her şey hakikattir, doğrudur ve kesinlikle adalettir. O kitaplara tabi olmak, onların gerektirdiği gibi amel etmek vaciptir. (Kur'an indikten sonra vacip olan Kur'an'a tabi olmaktır) Allah'tan başka kimse bu kitapların sayısını bilmez. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"**Allah Musa ile (gerçekten söz ile, harfler ile) konuştu**."(Nisa Suresi 164. âyet) Ve Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"**Eğer müşriklerden birisi Senden himaye, (sığınma) talep ederse, onu himaye et ki Allah'ın kelamını işitsin**"(Tevbe Suresi 6. âyet).

2)-Kitaplara İman Etmenin Hükmü

Allah'ın peygamberlerine indirdiği kitapların hepsine inanmak vaciptir. Muhakkak ki Allah bu kitaplarda geçen şeylerin hepsini gerçekten söylemiştir. Bu kitaplar Allah'ın katından indirilmiştir, mahluk yani yaratılmış değildir. Kim bu kitapları ya da bu kitapların bir kısmını ya da bu kitaplardan birinin bazı kısımlarını inkar ederse kâfir olur. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"**Ey iman edenler; Allah'a, Peygamberine indirdiği kitaba ve daha önce indirdiği Kitaba iman edin. Kim Allah'ı, Meleklerini, kitaplarını, Peygamberlerini ve Ahiret Günü'nü inkar ederse doğru yoldan sapmış, uzaklaşmış olur (dinden çıkar)**."(Nisa Suresi 136. âyet) Ve şöyle buyurmuştur:

"**İşte bu (Kur'an) Bizim indirdiğimiz mübarek bir kitaptır. O'na uyun ve Allah'tan korkun. Umulur ki merhamet olunursunuz**."(Enam Suresi 155. âyet)

3)-Kitaplara Olan İhtiyaç ve İndirilmelerinin Hikmeti

Birincisi: İnsanların dinlerini öğrenmeleri için peygambere indirilmiş bir kaynaktır.

İkincisi: İnsanların aralarında çıkan ihtilaflarda başvuracakları peygambere indirilmiş adil bir hakim olması içindir.

Üçüncüsü: Peygamber efendimizin davetinde olduğu gibi, peygamberin vefatından sonra, zaman ve mekan kavramı, Onun ölümünden uzak olsa da, dinin korunması görevini üstlenmesi içindir.

Dördüncüsü: Bu kitaplar Allah'ın kulları üzerine hüccetini ikame etmiş olması içindir. Kullar bu kitaplardan sonra, bu kitaplara muhalefet edemezler. Bu kitaptaki emirlerin dışına çıkamazlar. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"**İnsanlar tek bir ümmetti (daha sonra aralarına şirk girip parçalanınca) Allah, (onlara) müjdeleyen ve korkutan peygamberler göndermiş, onlarla birlikte, insanların ihtilaf ettikleri hususlarda aralarında hükmetmesi için hak olan kitabı da indirmiştir**."(Bakara Suresi 213 âyet)

4)-Kitaplara İman Ediliş Şekli

Kitaplara genel ve tafsilatlı olarak iman edilir.

Birincisi Genel iman: Allah'ın peygamberlerine kitaplar indirdiğine inanmaktır.

İkincisi Tafsilatlı iman: Allah'ın Kur'an'da ismini zikrettiği kitaplara inanmak, iman etmektir. O kitaplar, Kur'an, Tevrat, İncil, Zebur'dur. Ve bunun içine İbrahim ve Musa (aleyhim as selam) 'a indirilen sahifeler de girer. Allah'tan başka hiçbir kimsenin adlarını bilmediği peygamberlere ve Onlara indirilen (sayıların bilmediğimiz) kitapların tamamına inanılmasıdır.

Bu kitapların hepsi Allah'ın tevhidini, Onu yapılacak ibadetlerde birlemeyi ve salih ameller işlemeyi emretmek, yeryüzünde fesat çıkarmayı ve Allah'a şirk koşmayı yasaklamak için indirilmiştir. Bu kitapların şeriatleri ve hükümleri farklı olsa da bütün peygamberlerin daveti birdir. Oda tevhide davettir.

Kitaplara iman, onların önceki peygamberlere indirildiğini kabul etmekle, Kur'an'ı Kerim'e iman ise Onu (Kur'an'ı) kabul etmek ve içindekileri uygulamakla olur. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

`**Peygamber ve müminler, Rabbi Tarafından peygambere indirilene iman etmişlerdir. Onların hepsi de Allah'a, Meleklere, Kitaplarına ve Peygamberlerine iman etmiş, Allah'ın Peygamberlerinin hiçbirini diğerlerinden ayırt etmeyiz demişlerdir**."(Bakara Suresi 285. âyet) Ve şöyle buyurmuştur:

"**Rabbinizden size indirilene (bu kitaba) uyun. O'nun dışında dostlar edinip de onlara uymayın**."(Araf Suresi 3 âyet)

Kur'an, bazı özellikleriyle geçmiş kitaplardan daha üstün olmuştur. Bu özelliklerden bazıları şunlardır:

1- İlmi, kozmolojik (kevni) gerçeklerle Kur'an, mana ve lafız yönüyle mucizedir, acze düşürücüdür.

2- Peygamberimiz (aleyhissalatu vesselam)'ın peygamberliğiyle, peygamberlik halkasının son bulduğu gibi, Kur'an'da semavi kitapların sonuncusudur. Artık bundan sonra başka bir kitap gelmeyecektir.

3- Önceki kitapların değiştirilmesine ve tahrif edilmesine karşın, Kur'an Allah'ın korumasıyla bozulmaya ve değiştirilmeye uğramayacaktır.

4- O, geçmiş kitapların hepsini kontrolü altına almıştır.

5- Kendisinden önce gelen bütün kitapların hükmünü kaldırmıştır. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“**(Bu kıssalar) uydurulmuş bir söz değildir. Fakat kendilerinden öncekilerin tasdiki ve her şeyin açıklamasıdır. İman eden bir kavim için hidâyet ve rahmettir**.”(Yusuf Suresi 111. âyet)

5)-Önceki Kitaplarda Geçen Haberlerin Kabulü

Yakin olarak biliriz ki, önceki kitaplarda geçen, Allah’ın peygamberlerine vahyettiği haberler doğrudur, hakikattir, içlerinde şüphe yoktur. Bu, Ehli Kitabın (Yahudi ve Hıristiyanlar) şu anda ellerinde bulunan değiştirilmiş, tahrif edilmiş kitaplarını kabul edeceğimiz anlamına gelmez. Çünkü artık bu kitaplar Allah’ın peygamberleri üzerine indirdiği esaslar ve asıllar üzerine değildir.

Bu kitaplar hakkında yakin olarak bildiğimiz, Allah’ın Bize bildirdiği (Necm Suresi 36-42. âyetlerinde geçen) “**Hiçbir günahkar başkasının günahını çekemez, insan için ancak çalıştığı kadarı vardır. Çalışmasının karşılığını mutlaka görecektir. Sonra bu karşılığı ona eksiksiz olarak verilecektir**.”(Bu âyetler önceki kitaplarda Kur’an'ın haber verdiği üzere vardır.) Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“**Yoksa Musa’nın ve Allah’a verdiği sözü tutan (yerine getiren) İbrahim’in Sahifelerinde olan şu hususlar kendisine bildirilmedi mi? Hiçbir günahkâr başkasının günahını yüklenmez. İnsan için ancak çalıştığı kadarı vardır. Çalışması mutlaka görülecektir. Sonrada karşılığı ona eksiksiz olarak verilecektir**.”(Necm Suresi 36-41. âyetler) Ve Allah şöyle buyurmuştur:

“**Fakat siz bu dünya hayatını üstün tutuyorsunuz. Oysa Ahiret (hayatı) daha hayırlı ve daha kalıcıdır. Bütün bunlar ilk sahifelerde, İbrahim ve Musa’nın Sahifelerinde yazılıdır**.”(A’la Suresi 16-19. âyetler).

Önceki Kitaplarda geçen haberlerin kabulündeki hükümler:

Kur’an’da geçenlerle ibadette bulunmamız gerekir. Önceki kitaplarda geçen haberlere bakarız; Eğer Bizim şeriatimize (Dini hükümlere) muhalefet ediyorsa onlarla amel etmeyiz. Onlarla amel etmeyişimizin sebebi onların batıl olduğundan değil, kendi zamanlarında amel edilmiş olsalar dahi, Kur’an’ın onların hükümlerini kaldırmasından dolayıdır. Ve bizim şeriatımız onun doğruluğuna işaret ederse, bu sebepten dolayı onunla amel ederiz.

6)-Kur’an Ve Sünnet’te İsimleri Geçen Semavi Kitaplar

1- Kur’an-ı Kerim:

Yüce Allah’ın son peygamberi Hz. Muhammed’e (sallallahu aleyhi ve sellem) indirdiği kitabıdır. O indirilen gönderilen son (kelam) kitaptır. Yüce Allah, Onun korunmasını kendi üzerine almış, bozulma ve değiştirilmeden (tahrifattan) uzak tutmuş, kendisinden önce gelen kitapların hükmünü kaldırmıştır. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“**Muhakkak ki zikri (Kur’an ve sünneti) Biz indirdik ve Onu koruyacak olan da biziz.**”(Hicr Suresi 9. âyet) Ve şöyle buyurmuştur:

“ **(Ey Muhammed) Sana da kendinden önceki kitabı tasdik edici ve ona şahit olmak üzere hak ile Kur’an’ı indirdik. O halde (kitap ehli) arasında Allah’ın indirdiği (bu) kitap ile hükmet**.”(Maide Suresi 48. âyet)

2- Tevrat:

Allah’ın Musa (aleyhis-selam)’a indirdiği hidâyet ve nur kaynağı olan İsrail oğullarının peygamberlerinin ve din adamlarının kendisiyle hükmettiği bir kitaptır. İman edilmesi vacip olan Tevrat

Allah'ın Musa (aleyhis-selam)'a indirdiği Tevrat'tır. Bugün yahudilerin elinde bulunan bozulmuş ve değiştirilmiş Tevrat değildir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"**İçinde doğruya rehberlik eden ve nur bulunan Tevrat'ı elbette biz indirdik. Kendilerini Allah'a teslim etmiş peygamberler Onunla Yahudilere hükmederler idi. Allah'ın Kitabını korumaları kendilerinden istenen, zahidler ve din adamları da O kitaba göre hüküm veriyorlardı.**"(Maide Suresi 44. âyet).

3- İncil:

Allah'ın, İsa (aleyhis-selam)'a kendinden önceki semavi kitapları doğrulayıcı olarak indirdiği kitaptır. İman etmenin vacip olduğu İncil; Allah'ın İsa (aleyhis-selam)'a indirdiği doğru esaslar üzere olan kitaptır. Yoksa bugün ki Hıristiyanların elinde bulunan bozulmaya ve değiştirilmeye uğramış İncil'ler değildir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"**Onların izleri üzere gitmesi için, arkadan önceden gönderilmiş olan Tevrat'ı tasdik edici olarak Meryem oğlu İsa'yı göndermiş, Ona da hem kendinden önceki Tevrat'ı tasdik etmesi, hem de Allah'tan korkanlara hidâyet ve öğüt olması için; içinde hidâyet ve nur bulunan İncil'i vermiştik.**"(Maide Suresi 46. âyet)

Tevrat ve İncil'de peygamber (aleyhissalatu vesselam)'ın (risaleti) peygamberliği müjdeleniyordu. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"**İşte bunlar yanlarındaki Tevrat ve İncil'de yazılı olarak buldukları ümmi peygambere (okuma yazma bilmeyen) rasule tabi olanlardır. (O peygamber) onlara iyiliği emreder ve kötülüklerden onları sakındırır. Onlara iyi ve temiz olan şeyleri helal, kötü ve pis olan şeyleri de haram kılar. Üzerlerindeki ağırlıkları ve zincirleri kaldırıp atar.**"(Araf Suresi 157. âyet).

4- Zebur:

Yüce Allah'ın Davud (aleyhis-selam)'a indirdiği kitaptır. İman etmenin vacip oluğu, Zebur Allah'ın Davud (aleyhis-selam)'a indirdiği, bozulmaya uğramamış, değiştirilmemiş, yahudilerin zarar vermediği kitaptır. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"**Davud'a Zebur'u vermiştik**"(Nisa Suresi 163. âyet)

5- İbrahim ve Musa (aleyhimas-selam)'ın Sahifeleri:

Allah'ın İbrahim ve Musa (aleyhimas-selam)'a verdiği, kaybolmuş olan haklarında Kur'an ve Sünnet'te geçen bilgilerden başka bir bilgi bulunmayan sahifelerdir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"**Yoksa Musa ve Allah'a verdiği sözü tutan (yerine getiren) İbrahim'in Sahifelerinde olan şu hususlar kendisine bildirilmedi mi? Hiçbir günahkar başkasının günahını yüklenmez. İnsan için ancak çalıştığı kadarı vardır. Çalışması mutlaka görülecektir. Sonrada karşılığı ona eksiksiz olarak verilecektir.**"(Necm Suresi 36-41. âyetler) Ve yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"**Kötülüklerden temizlenen, Rabbinin Adını zikreden ve namazı kılan mutlaka kurtulacaktır. Fakat siz dünya hayatını üstün tutuyorsunuz. Oysa Ahiret (hayatı) daha hayırlı ve daha kalıcıdır. Bütün bunlar ilk sahifelerde İbrahim ve Musa'nın sahifelerinde yazılıdır.**"(Ala Suresi 14. - 19. âyetler).

PEYGAMBERLERE İMAN

Allah Azze ve Celle'nin gönderdiği bütün peygamberlere iman etmedikçe kulun imanı geçerli olmaz.

Rasul: Allah'ın seçtiği, kendisine bir şeriat vahyettiği, kendi mesajını iletmesi için, küfre düşen bir kavme gönderdiği erkek insandır.

Nebi: Allah'ın seçtiği, kendisinden önceki peygamberin şeriatı ile gönderdiği, kendisine özel bir vahiy indirdiği ve iman eden bir kavme onları davet etmesi, onlara açıklamalarda bulunması için gönderdiği erkek insandır.

Rasul ve nebi kelimeleri tek başlarına kullanıldığı zaman birbirlerinin yerine kullanılabilen kelimelerdir. Bu tariflerde şu farklara dikkat edilmelidir:

1- Rasul, yeni bir şeriatle gönderilir, nebi ise yeni bir şeriatle gönderilmez, kendisinden önceki bir peygamberin şeriatıyla gönderilir.

2- Rasul, kafir olan veya şirke düşerek imanı iptal eden bir kavme gönderilir. Nebi ise iman eden bir kavme, davette ve açıklamalarda bulunmak için gönderilir.

3- Her nebi rasul değildir ama her rasul aynı zamanda nebidir.

Rasullere iman; Allah Teala'nın her ümmete, şirk koşmaksızın sadece Allah'a kulluk etmeleri ve Allah'tan başka kendisine ibadet edilen herşeyi inkar etmeleri için davet eden bir peygamber gönderdiğini, bu peygamberlerin hepsinin doğru sözlü, takva sahibi ve güvenilir olduklarını, açık beyanı net olarak tebliğ ettiklerini, Allah'ın delilini alemlere sunduklarını, yaratılmış birer insan olduklarını, rablik ve ilahlık vasıflarından hiçbir şeye sahip olmadıklarını kesin bir şekilde tasdik etmektir.

Peygamberlere imanın delili şu ayetlerdir:

"**Rabbından kendisine indirilene Peygamber da îman etmiştir, mü'minler de hepsi de, Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine iman etmiş ve şöyle demişlerdir: "Allah'ın peygamberlerinden hiçbirini (diğerinden) ayırt etmeyiz**." (Bakara 285)

"**Biz her ümmete, yalnız Allah'a ibadet etmeleri ve şeytandan da sakınmaları için bir peygamber gönderdik**" (Nahl 36)

"**Allah'a ve peygamberlerine îman edenler ve onlardan hiçbiri arasında ayırım yapmayanlar ise, işte bunlara da mükâfatları verilecektir**." (Nisa 152)

*- Peygamberlerin Allah tarafından, risaletini tebliğ etmeleri için, insanlar arasından seçip ayırdığı elçiler olduğuna inanılması gerekir.

Kim onlara tabi olursa hidâyete, doğru yola erişir ve kim onlara asi olur, kabul etmezse doğruluktan ayrılır, aşırılığa gider. Onlar apaçık bir tebliğ ile Allah'ın kendileri üzerine indirdiklerini insanlığa açıklamışlardır. Kendilerine emanet edilen dini hükümleri, emanet sahibi olan insanlığa teslim etmişler ve o insanlığa nasihatte bulunmuşlardır. Allah'ın dini doğrultusunda küfürle savaşmışlar, Allah'ın indirmiş olduğu dini yaymaya, hükümlerini tatbik etmeye çalışmışlardır.

Bununla beraber Allah'ın insanlığa göndermiş olduğu hüccetini insanlığa ortaya koyabilecekleri bir mazeret kalmaması için ikame etmişler, bu hüccette herhangi bir değiştirmeye gitmemişler, dini bir görevi, gerekliliği gizlememişlerdir. Allah'ın Bize isimlerini bildirdiği ve bildirmediği bütün

peygamberlere iman eder, Onlara inanırız, Her peygamber kendisinden sonra gelecek olanı, müjdelemiş, sonra gelense kendisinden önce geleni doğrulamıştır. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"(**Ey Müslümanlar! Siz de) deyin ki: Biz Allah'a, bize indirilene, İbrahim'e, İshak'a, Yakub'a ve torunlarına indirilenle, Musa'ya, İsa'ya ve bütün peygamberlere Rableri (Allah) tarafından verilenlere iman ettik. Onların (Peygamberlerin) hiçbirisini diğerlerinden ayırt etmeyiz. Ve biz Allah'a teslim olanlarız**."(Bakara Suresi 136. âyet)

Kim bir peygamberi yalanlarsa, onu doğrulayan diğer peygamberi yalanlamış olur. Ve kim o yalanlanan peygambere asi olur, kabul etmezse, ona itaat etmeyi emreden diğer peygambere de asi olmuş olur. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"**Allah ve Peygamberlerini inkar edenler, Allah ve Peygamberlerinin arasını açmayı isteyenler, bazılarına inanır, bazılarını inkar ederiz diyorlar. (İman ile küfür arasında) bir yol tutmak isteyenler, işte gerçekten kâfir olanlar onlardır. Ve Biz (böyle) kâfirler için, zelil edici, aşağılayıcı bir azap hazırladık**."(Nisa Suresi 150-151. âyetler)

Peygamberlik Allah'ın Seçmesiyledir.

Peygamberlik yaratıcının şeriatını, kanunlarını, koyduğu hükümleri yaratılana tebliğ etmek için kullandığı vasıtadır, aracıdır. Yüce Allah kullarından dilediğine onu verir. Kulları arasından dilediğini bu iş için seçer. Allah'tan gayrı kimse bu konuda söz hakkına sahip değildir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"**Allah melekler ve insanlar arasından elçiler seçer**." (Hac Suresi 75. âyet)

"**O (peygamberler), bizim katımızda şüphesiz hayırlı, seçkin kimselerden idiler.**" (Sad 47)

Peygamberlik Allah tarafından verilir. Kulun çokça ibadet ve taat yapması ile elde edilemez. Peygamberlik, peygamber olan kişinin isteğine ya da seçimine bağlı değildir. Allah kulları arasından peygamberini seçer ve onu dini tebliğle görevlendirir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"**Allah (kulları arasından) dilediğini kendisine seçer, kendisine doğru yöneleni de hidâyete, doğru yola iletir**." (Şura Suresi 13. âyet)

Peygamberlerin Gönderilmesindeki Hikmetler

Peygamberlerin gönderilmesindeki hikmetler şu gelen hususlarla ortaya çıkar:

Birincisi: Kulu kula ibadet etmekten kurtarıp, yaratıcı olan Rabbine ibadet etmesini sağlamaktır. İnsanlığı kölelik zincirlerinden, Allah'a ibadetteki özgürlüğe kavuşturmaktır. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"(Ey peygamber!) Biz Seni ancak alemlere rahmet olman için gönderdik" (Enbiya Suresi 107. âyet)

İkincisi: Allah'ın kullarını yaratma gayesini, sebebini kullarına bildirmektir. Allah'ın birlenebilmesi, O'na ibadet edilebilmesi, kulları arasında alemlerden üstün tuttuğu, seçtiği ve gönderdiği peygamberler olmaksızın bilinemez, anlaşılamaz. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"**Muhakkak Biz her ümmete Allah'a ibadet etsinler, tağuttan (Allah'ın dininden uzaklaştıran ve Allah'ın dışında ibadet edilen her şeyden) sakınsınlar, uzaklaşsınlar diye bir peygamber gönderdik**."(Nahl Suresi 36. âyet)

Üçüncüsü: Peygamberlerin gönderilmesi ile insanlığa hüccet ikame edilmesidir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“(Allah) insanlığa uyaran ve müjdeleyen elçileri (peygamberleri), peygamberler gönderildikten sonra ortaya koyacakları mazeret kalmasın diye göndermiştir. Allah izzet sahibidir ve hüküm sahibidir.” (Nisa Suresi 165. âyet)

“**O gelmezden önce biz onları helak etmiş olsaydık, muhakkak"Rabbımız! Bize bir peygamber gönderseydin de zelil ve rezil olmadan önce senin ayetlerine uysaydık, olmaz mıydı?" derlerdi**.” (Taha 134)

Dördüncüsü: Hakikati bilinmeyen, gaybe ait insanların akılları ile çözemeyecekleri, meleklerin tanınması Ahiret Günü, Allah’ın isim ve sıfatları gibi konuları beyan etmeleri ve açıklamaları içindir.

Beşincisi: Peygamberler güzel ahlaklarla donatılmış, (dünya malı, sulta, mertebe gibi) şüphe ve şehevi istekleri olmayan örnek insanlardır. Ve örnek alınmaları için gönderilmişlerdir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“**Onlar Allah’ın hidâyet ettiği, doğru yola sevk ettiği insanlardır. Onların hidâyetini kendine örnek al ve ona tabi ol**.” (Enam Suresi 90. âyet) Ve şöyle buyurmuştur:

“**Muhakkak ki sizin için Allah’ın elçisinde güzel bir örnek (örnekler) vardır**.” (Mumtehine Suresi 6. âyet).

Altıncısı: Nefislerin ıslahı, temizlenmesi, pisliklerden arındırılması, her türlü helak edici şeylerden uzaklaştırılması için gönderilmişlerdir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur.

“**Okuması, yazması olmayan ümmi bir topluma, kendi içlerinden olan ve onlara Allah’ın âyetlerini okuyan, (pisliklerden) temizleyen ve onlara kitabı (Kur’an) ve hikmeti (Sünnet’i) öğreten bir elçi, peygamber gönderen O’dur**.”(Cuma Suresi 2. âyet)

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

“Muhakkak ki Ben güzel ahlakı tamamlamak üzere gönderildim.”[266]

Peygamberlerin Görevleri

Peygamberlerin çok önemli görevleri vardır. O görevlerin bazıları şunlardır:

a- İnsanları Allah’ın şeriatına, kanunlarına, hükümlerine, yalnızca Allah’a ibadet etmeye çağırmak, Allah’ın dışında ibadet edilenlerden onları kurtarmaktır. Yüce Allah Şöyle buyurmuştur:

“**İşte O peygamberler Allah’ın dinini (insanlara) tebliğ ederler. Ve ondan hakkı ile gerektiği gibi korkarlar. (Allah’tan) başka hiç kimseden de korkmazlar Allah hesap görücü olarak yeter**.”(Ahzab Suresi 39. âyet)

b- Dinin açıklanması, anlaşılır hale getirilmesidir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“**Sana Biz Kur’an’ı insanlara kendilerine indirileni açıklaman için indirdik. Umulur ki düşünürler**” (Nahl Suresi 44. âyet)

---

[266] Ahmed (2/381) Buhari Tarihul Kebir (7/188) Edebul Müfred (1/104) Beyhaki (10/191) İbni Abdilberr et-Temhid (16/254) Mecma (8/188) sahihtir.

c- Ümmeti kötülüklerden sakındırıp, hayra iyiliğe davet etmektir. Onları yaptıkları iyi amellerin karşılığı olarak sevap, kötü amellerinin karşılığı olarak ta azapla müjdelemektir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"**Müjdeleyen ve uyaran (sakındıran, korkutan) peygamberler**." (Nisa Suresi 165. âyet)

d- İnsanlara söz ve fiilleri ile güzel örnek olmaktır.

f- Allah'ın Şeriatının, kanunlarının yeryüzünde hayat bulması, işler hale gelmesi, yürürlükte kullanılmasıdır.

h- Peygamberlerin kıyamet günü ümmetlerine, üzerlerine yüklenen vazifeyi tebliğ ettiklerine şehadet etmeleridir.

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

'**Her ümmetten bir şahit (peygamber) getirdiğimiz ve Seni bunlara (müşriklere) şahit olarak getirdiğimiz zaman (o kâfirler ne yapacaklardır)**." (Nisa Suresi 41. âyet)

İslam Dini Bütün Peygamberlerin Ortak Dinidir

İslam bütün elçilerin, peygamberlerin ortak dinidir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"**Muhakkak ki Allah'ın katında din İslamdır**" (Al-i İmran Suresi 19. âyet)

Kanunları şeriatleri farklı olsa da hepside sadece Allah'a ibadet etmeye, O'nun dışında ibadet olunan her şeyi terk etmeye davet etmişlerdir. Onların hepsi de Allah'ı birlemek olan asılda, davetleri aynı doğrultuda olmuştur. Peygamber efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

"Peygamberler dinleri bir, şeriatleri farklı kardeşlerdirler."[267]

Peygamberler İnsandırlar, Gaybı Bilmezler

Gaybı bilmek Allah'ın uluhiyyeti ile alakalı hususlardandır, peygamberlerin sıfatlarından değildir. Çünkü onlarda diğer insanlar gibi normal insanlardırlar. Yemek yerler, içerler, evlenirler, uyurlar, hasta olurlar ve yorulurlar. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"**Senden önce hiçbir peygamber göndermedik ki yemek yememiş ve sokaklarda, çarşılarda gezmemiş, yürümemiş olsun**." (Furkan Suresi 20. âyet) Ve şöyle buyurmuştur:

"**Muhakkak Senden önce (önceki kavimlere) peygamberler gönderdik ve onlara zevceler (eşler) ve zürriyet (evlatlar) verdik**." (Rad Suresi 38. âyet)

Onlarda da aynı diğer insanlarda olduğu gibi hüzünlenmek, üzülmek, mutluluk duymak, yorgun ve zinde olmak gibi hasletler, sıfatlar vardır. Ğaybı, gözle görülmeyen şeyleri bilemezler. Ğaybı bilmeleri ancak Allah'ın onlara bildirdiği kadardır. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Allah Azze ve Celle, gayb ilmini seçtiği peygamberlerden başkasına bildirmez. Her kim gayb iddiasında bulunuyorsa, ya peygamberlik iddiasında bulunuyor ya da Allah'a iftira ediyor demektir. zira Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur:

---

[267] Buhari (3/1270) İbni Hibban (15/225, 233) Hakim (2/648) Ahmed (2/402, 436) İbni Rahuye (1/124)

“**(Allah) ğaybı bilendir. O’nun ğaybe ait kıldığı hususları (kendisinden başka) hiç kimse bilmez. Ancak kendilerinden razı olduğu bazı peygamberler bu hükümden müstesnadır (Yalnız Allah’ın izin verdiği kadarını bilebilirler) Peygamberi (cinlerden) önlerinden ve arkalarından koruyacak, onları gözetecek (melekleri Allah) koyar**.”(Cin Suresi 26-27. âyet)

Bu yüzden nebi sallallahu aleyhi ve sellem: “Her kim gaybden haber verdiğini iddia eden (kahin, arraf gibi) kimselere gider de, onu tasdik ederse Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)’e indirileni inkar etmiş olur” buyurmuştur.

Peygamberlerin İsmeti (Masumluğu)

Allah kulları arasından cisim, beden, akıl ve ahlak olarak en kamil olanını, en efdalini, risaletini tebliğ için seçmiş, Onu da Peygamber yapmış. O peygamberi büyük günahlardan korumuş bütün ayıplardan beri kılmıştır. Ki O peygamber Allah’ın kendisine vahyettiği dini ümmetine, gönderildiği kavme bildirsin, tebliğ etsinler. Onlar bütün ümmetin ittifakı ile Allah’tan kullarına tebliğ ettikleri dini hususlarda masumdurlar. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“**Ey peygamber! Rabbinden sana indirileni (insanlara) tebliğ et. Eğer Sen bu emredileni yerine eksiksiz getirmezsen (peygamberlik görevin olan) dini tebliğ vazifeni yerine getirmemiş olursun. Allah Seni insanlardan korur (kötülüklerinden korur)**.” (Maide Suresi 67. âyet) Ve şöyle buyurmuştur:

“**İşte o peygamberler Allah’ın dinini (insanlara) tebliğ ederler. Ve ondan hakkı ile gerektiği gibi korkarlar. (Allah’tan) başka hiç kimseden de korkmazlar**.”(Ahzab Suresi 39. âyet) Ve şöyle buyurmuştur:

“**Ki bu şekilde (Allah) peygamberlerinin, kendilerine Rableri tarafından gönderilen risaletleri, dinleri hakkıyla, gerektiği gibi tebliğ ettiklerini bilsin. (Allah) Onların yanında olan her şeyi ilmi ile kuşatmış (haberdar olmuş), her şeyi tek tek, bir bir saymıştır**.”(Cin Suresi 28. âyet)

Eğer o peygamberler dini tebliğle alakalı olmayan küçük bazı hatalar işlerlerse, Yüce Allah bu hatalarını onlara açıklar. Böylece süratle o yapmış oldukları hatalardan tevbe ederler. Bu şekilde hem hataları af olunur, hem de eskiye göre dereceleri daha da artmış olur. Çünkü Allah onları güzel ahlakla, iyi huylarla donatmış, kadir ve kıymetlerine zarar verecek, derecelerini düşürecek her türlü eksiklikten onları beri tutmuştur.

Peygamberlerin Sayıları Ve En Faziletlileri

Rasullerin üç yüz on küsur kişi olduğu sabittir. Bu konuda peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)’e rasullerin sayısı hakkında sorulunca şöyle buyurmuştur:

“Onlar üç yüz on beş (kişidirler); çok kalabalık bir topluluktürlar.”[268]

Nebiler ise bu belirtilen rakamdan çok daha fazladırlar. Bu peygamberlerin bazıları hakkında Allah Kur’an’da bazı kıssalarını zikretmiştir. Kur’an’da toplam olarak yirmi beş tanesinin ismi bulunmaktadır. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“**Kıssalarını sana anlattığımız ve anlatmadığımız (kendilerine yeni bir din verilmiş) peygambere de (vahyettik)**.”(Nisa Suresi 164. âyet) Ve şöyle buyurmuştur:

Yüce Allah bazı peygamberleri diğerlerinden üstün tutmuştur. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

---

[268] İbni Hibban (2/77) Bezzar (9/427) Ahmed (5/178, 179) Taberani (8/217) Haris (1/195) İbni Sad (1/32, 54) Tarihut Taberi (1/95) hadis hasendir.

“**Biz bazı peygamberleri diğerlerinden üstün kıldık**.” (İsra Suresi 55. âyet)

Böylece Allah yeni bir şeriatle gönderdiği bazı peygamberleri diğer şeriat verdiği peygamberden üstün tutmuştur. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“**İşte bu peygamberler ki bazılarını bazılarının üzerine fazileti kıldık**.” (Bakara Suresi 253. âyet)

Peygamberlerin en efdalleri Ulül-azm’dır. (Bu Nuh, İbrahim, Musa, İsa ve Peygamber efendimize verilen genel bir addır). Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“(Ey Muhammed!) Peygamberlerden Ulul-azm’in sabrettiği gibi Sen de sabret.” (Ahkaf Suresi 35. âyet) Ve şöyle buyurmuştur:

“(Hatırla Ey Muhammed!) Senden, Nuh’tan, İbrahim’den, Musa’dan ve Meryem oğlu İsa’dan ve diğer bütün peygamberlerden (görevlerinizi yerine getirmek ve dini tebliğ etmek üzere) ağır bir söz almıştık.” (Ahzab Suresi 7. âyet)

Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) bütün peygamberlerden daha efdal ve üstündür. O son Peygamber, muttakilerin imamı, Adem oğullarının efendisi, bütün peygamberler kıyamet günü toplandığında onların önderi, ayrılıp gittiklerinde ise onların namına konuşandır. İlk önce gelenler ve sonra gelecek olanların ğıbta ettiği Makamu’l-mahmud’un, kıyamet günü insanların gelip su içecekleri havuzun, vesile ve fadile’nin sahibidir. Bütün insanlığa kıyamet günü şefeat edecektir. Allah O’nu üstün bir şeriatla ve hükümlerle göndermiş ümmetini de insanlık içinden çıkan en hayırlı ümmet kılmıştır. Allah o ümmet ve peygamberleri için bütün güzellikleri toplamış, böylece önceki ümmetlerden farklı kılmıştır. Yaratılma hasebi ile en son yaratılmış olsalar bile ilk önce mezarlarından çıkıp haşr olunacaklardır.

Peygamber efendimiz (aleyhissalatu vesselam) şöyle buyurmuştur: “Ben bütün peygamberlerden altı şey ile daha üstün kılındım.”[269] Gene şöyle buyurmuştur:

“Ben kıyamet günü Ademoğullarının efendisiyim. Bu konuda herhangi bir böbürlenme söz konusu değildir. Elimde Hamd sancağını taşıyacağım ve bu sancak altında Adem’de dahil olmak üzere bütün peygamberler kıyamet günü toplanacaklardır.”[270]

Peygamber efendimizden (aleyhis-salatu ves-selam) sonra faziletçe Ulul-azm arasında en üstün olanı Allah’ın dostu İbrahim’dir. Allah’ın iki dostu olan İbrahim ve Peygamber efendimiz (aleyhimas-selam) Ulul-azm’ın iki en üstün peygamberleridirler. Sonra geriye kalan üç peygamber gelir.

Peygamberlerin Mucizeleri

Allah peygamberlerini mucizelerle insanlığa doğruluklarını ispatlamak üzere desteklemiştir. Kur’an’ın indirilmesi, ayın ikiye yarılması, asanın yılana dönüşmesi, çamurdan yapılan kuşun can bulması, bu mucizelere birer örnektir. Normal şartlar altında olması imkânsız olarak gerçekleşen mucizeler, mucize verilen peygamberlerin doğruluğuna, kerametler ise doğruluğu ispatlanmış peygamberliğin hakikaten tasdikine delalet eder. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“**Muhakkak ki biz peygamberlerimizi apaçık delillerle gönderdik.**”(Hadid Suresi 25. âyet)

---

[269] Müslim (1/371) İbni Hibban (6/87, 14/311) Ebu Avane (1/330) Tirmizi (1553) Ahmed (2/411) Ebu Yala (11/377)

[270] İbni Hibban (14/398) Hakim (2/660) Ziyaul Makdisi Muhtare (9/455) Tirmizi (3148) İbni Mace (4308) İbni Ebi Şeybe (6/351) Ahmed (3/2) Ebu Yala (7/281) sahihtir.

Peygamber efendimiz (aleyhis salatu vesselam) şöyle buyurmuştur: "Hiçbir peygamber yoktur ki ona bazı mucizeler verilmiş olmasın. Benim mucizem ise vahiydir (Kur'an'dır) umuyorum ki Kıyamet günü en çok tabisi olan Ben olurum."[271]

[271] Buhari (Fezailül Kuran 1) Müslim (iman 239)

MUHAMMED SALLALLAHU ALEYHİ VE SELLEM'İN NÜBÜVVETİNE İMAN

Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in nübüvvetine ve Allahın onu insanlara müjdeleyici ve korkutucu olarak gönderdiğine iman etmek, imanın asıllarından büyük bir asıldır. Kulun imanı, Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in, alemlerin rabbinin rasulü olduğuna inanmadıkça tamamlanmaz.

Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "**Ben insanlarla Allah'tan başka hakkı ile gerektiği gibi ibadet edilecek bir ilah olmadığına ve Benim Allah'ın elçisi olduğuma şahadet edinceye kadar savaşmakla emrolundum**."[272]

Onun rasullüğüne şahitlik etmek, sıhhatinde ittifak edilen İbn Ömer radıyallahu anhuma hadisinde zikredilen İslam şartlarından biridir. Bu hadiste şöyle buyrulmuştur:

"**İslam beş şey üzerine kurulmuştur: Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın rasulü olduğuna şehadet etmek, namazı kılmak, zekatı vermek, hac ve ramazan orucu**."[273]

Her müslümanın kesin olarak Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in öncekilerin ve sonrakilerin efendisi, alemlerin rabbinin rasulü ve peygamberlerin sonuncusu olduğuna iman etmesi, ona itaat etmenin ve tabi olmanın kula Allah'ın sevgisini kazandıracak tek sebep olduğunu bilmesi gerekir. Allah Teala şöyle buyurmuştur:

"**Ey Muhammed! Onlara) De ki: "Eğer Allah'ı seviyorsanız, Ona tabi olunuz ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah. Gafur'dur, Rahim'dir**" (Al-i İmran 31) yine ona itaatin Allah'a itaat, ona isyanın da Allah'a isyan olduğuna iman etmek gerekir. Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur:

"**Her kim o Peygambere itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur. Her kim de yüz çevirirse, biz seni onlara bekçi olarak göndermedik**." (Nisa 80)

"**Kim Allah'a ve peygamberine (Muhammed'e) inanmazsa, muhakkak ki biz kâfirler için ateşi çokça alevli bir Cehennem hazırladık**." (Fetih Suresi 13. âyet)

Rasul sallallahu aleyhi ve sellem'e iman dinde zaruri olarak bilinmesi gereken konulardandır. O, Allah katından insanlara haber vererek onlara yaratılışlarındaki sır ve hikmetin, varlıklarının gayesinin yalnızca Allah'a şirk koşmadan kulluk etmek olduğunu tebliğ etmiştir. Bu sebeple rasule iman Allaha imanın gereğidir.

Nebi sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"**Yüzçevirenler dışında bütün ümmetim cennete girecektir**." Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'e yüzçevirenlerin kimler olduğu sorulunca da şöyle cevap vermiştir:

"**Kim bana itaat ederse cennete girer, kim de bana isyan ederse yüzçevirmiş demektir**."[274]

Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'i sevmek de imanın gereklerindendir. Bu konuda şöyle buyurmuştur:

"**Sizden biriniz, beni çocuklarından, baba ve annesinden ve bütün insanlardan daha çok sevmedikçe iman etmiş olmaz**."[275]

---

[272] Buhârî (İmân 17) Müslim (İman 36) Beyhaki Şuab (1/39)
[273] Buhari (8) Muslim (16)
[274] Buhari (7280)
[275] Buhari (7283) Muslim (2283)

Nebi sallallahu aleyhi ve sellem İnsanlara ve Cinlere Gönderilmiştir:

Cabir radıyallahu anh'ın rivayet etmiş olduğu hadiste Nebi sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"**Benimle diğer peygamberlerin misali şöyledir: bir adam bir ev yapar, onu tamalar, yalnız bir tuğlalık yer kalır. İnsanlar bu eve girerler, beğenirler ve "Şurdaki tuğla da yerinde olsaydı" derler. İşte o eksik tuğla benim. Benim gelişimle peygamberler son bulmuştur**."[276]

Tahavi şarihi de şöyle der: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in bütün insanlara gönderilmiş olduğu hususu, dinde zaruri olarak bilinmesi gereken bir konudur."[277]

Bunun Kurandan delilleri;

1- Allah Teala şöyle buyurmuştur: "**De ki: "Ey insanlar! Ben, sizin hepinize birden, göklerin ve yerin hükümranlığı kendisine ait olan Allah'ın Peygamberiyim**." (Araf 158)

2- "(**Ey Muhammed!) Biz seni, ancak bütün insanlara müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik. Fakat onların çoğu bilmiyor.**" (Sebe 28)

Sünnetten delili:

Cabir radıyallahu anh Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

"**Bana benden önceki peygamberlere verilmeyen beş şey verilmiştir: bir aylık mesafeden düşmanlarımın kalbine korku salmakla desteklendim. Yeryüzü bana mescid ve temizleyici kılındı. Ümmetimden herhangi biri namazı nerede idrak ederse orada kılar. Bana ganimetler helal kılındı. Benden önce kimseye helal kılınmamıştı. Bana şefaat etme yetkisi verildi. Diğer nebiler kendi kavimlerine gönderilmişlerken ben bütün insanlara gönderildim**."[278]

[276] Müslim (2287)
[277] Şerhu't-Tahaviye (1/170)
[278] Buhari (335) Muslim (521)

MUCİZELERİ VE NÜBÜVVET DELİLLERİ

Allah Azze ve Celle, nebimiz Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in elinde pek çok mucizeler icra etmiştir.

Birincisi: Kur'an-ı Kerim

"Kur'ân'ın kendisine mahsus bir nazım tarzı vardır. Tüm Arap sözlerinden, vezinlerinden ayrı bir durum taşır. Kur'ân'ın nazmı, tertibi, belâgati, fesahati o hadde varmıştır ki; Her fasihin fesahatini, her beliğin belâgatini aşmıştır. Onun bir benzerini getirmekten yana Araplar, fesahatleri ve belagatleri üstün olmasına rağmen aciz kalmışlardır; ondan bir sure dahi getirememişlerdir. Böylece, Kur'ân'ın onlara göre, çok çok üstün bir edebi özelliğe sahip olduğu görülmüştür. Bundan dolayı Kur'ân-ı Kerim tıpkı Musa aleyhisselam'ın asası gibi Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in mucizesi olmuştur. Musa aleyhisselam, sihirbazların üstün görüldükleri bir zamanda peygamber olarak gönderilmişti. Onlar, sanatlarının ehli kimselerdi. Ne var ki, Musa'nın asası, halkın gözleri önünde onların yaptıklarını yutmuştu. Nitekim İsa aleyhisselam'ın da zamanına göre, üstün mucizesi vardı; ölüleri diriltiyordu. Anadan doğma körü, abraş illetine tutulanı iyileştiriyordu."[279]

Buharî, Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet eder. O demiştir ki: "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem buyurdular:

"Önceki peygamberlerden her birine, insanların o sayede imâna girecekleri bir mucize verilmiştir. Ancak Allah'ın bana verdiği mucize, Allah'ın vahyinden ibaret olan Kur'ân mucizesi'dir. Ümmetinin sayısı en çok olan peygamberin, Ben olacağı ümidindeyim."[280]

İkincisi: Parmaklarından Su Fışkırması

Cabir b. Abdillah radıyallahu anhuma şöyle rivayet etmiştir:

"Hudeybiye'de insanlar susadı. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem önündeki su kovasından abdest aldıktan sonra insanlara dönüp:

"Neyiniz var?" diye sordu. İnsanlar da:

"Sizin önünüzdeki su kovasında bulunan sudan başka abdest almak ve içmek için hiç su yoktur" dediler Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem elini, önündeki su kovasına soktu, parmakları arasından çeşme gibi su akmaya başladı. Biz bu sudan hem içtik, hem de abdest aldık." Bu hususta Câbir'e denildi ki:

"Siz o gün orda kaç kişi idiniz?" Câbir de onlara şu karşılığı verdi:

"Eğer biz orda yüz bin kişi bile olsaydık, o su bize yine kâfi gelecekti. Fakat biz o gün orda bin beş yüz kişi idik."[281]

İbn Hacer rahimehullah dedi ki: "Kadı Iyaz şöyle demiştir: "Bu kıssa sahabeye ulaşan güvenilir ravilerden büyük bir kalabalık tarafından rivayet edilmiştir. Bu hadise büyük bir topluluğun huzurunda gerçekleşmiş, onlardan hiçbiri, bu hadisenin rivayetine karşı çıkmamışlardır. Bu da Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in kesin mucizelerinden olmaktadır."

Üçüncüsü: Az Yemeğin Çoğaltılması

Bu hâdise birden fazla cereyan etmiştir. Bunlardan bazıları şöyledir:

279 El-Gunye (1/74)
280 Buhari (7274) Müslim (152)
281 Buhari (2576)

1- Enes Bin Malik radıyallahu anh anlatıyor; "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem Medine'ye geldiği zaman, ben küçüktüm. Annem Ebu Talha ile evlenmişti. Ebu Talha o sıra fakir kalmıştı. Zira malının tamamını sadaka olarak vermişti. Bir iki gün hiç yemek yemeden geçen zamanlarımız olmuştu. Bir gün annemin eline biraz arpa geçmişti. Onu un yaptı ve iki ekmek pişirdi. Komşudan azıcık süt istedi.

"Ebu Talha'yı da çağır beraber yiyelim" dedi. Ben de sevinerek çıktım. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem ashabı ile oturuyordu.

"Ya Rasulullah! Annem sizi çağırıyor" dedim. Kalktılar, ashabına da;

"**Kalkınız**" buyurdular. Eve yaklaştık. Ebu Talha'ya;

"**Hiç bir şey hazırladın mı ki, bizi davet ediyorsun?"** buyurdular. O da;

"Ya Rasulullah! Dünden beri bir şey yemedim. Evde bir şey olduğunu da sanmam" dedi.

"**Öyleyse Ümmü Süleym bizi neden çağırmış, git bir bak**" buyurdular. Ebu Talha, içeri girdi. Ümmü Süleym;

"İki arpa ekmeği pişirdim, komşudan da biraz süt istedim. Enes'i seni çağırması için gönderdim" dedi.

Ebu Talha dışarı çıkıp Ümmü Süleym'in söylediklerini Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e haber verdi. O da;

"**Zararı yok, içeri girelim**" buyurdu. Kendileri, Ebu Talha ve ben içeri girdik.

"**Ekmekleri getirin**" buyurdular.

Mübarek ellerini ekmeklerin üzerine koyup parmaklarını açtılar ve;

"**On kişi çağırın**" buyurdular. Çağırdım.

"**Oturun ve Bismillah deyip parmaklarımın arasından yeyin**" buyurdular. Bu on kişi yeyip doyunca,

"**On kişi daha çağırın"** buyurdular. Çağırdım ve onlar da aynı şekilde doydular. Böylece ashabdan yetmiş veya seksen kişi yeyip doydular.[282]

2- Buhari ve Müslim Aişe radıyallahu anha'nın şöyle dediğini naklederler:

"Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem âhirete irtihal buyurduktan sonra, bana âit odanın duvarında bir raf vardı. Burada bir miktar arpa kalmıştı. Ben bundan uzun müddet yemeğe devam ettim. Bir gün, ne kadar olduğunu öğrenmek için bu arpayı ölçtüm. Bu yüzden tükenip gitti."

Bu türden rivayetler; Enes, Cabir, Ebu Hureyre, İbn Mesud, Ümmü Evs, Ümmü Şüreyk, Ebu Eyyub, Semura b. Cündüb, Ömer b. el-Hattab, Selman radıyallahu anhum ve başkalarından gelmiştir. Bu rivayetler kesin bir ilim ifade etmektedir.[283]

Dördüncüsü: Zehrli Etin Konuşması

Bu mucizeyi İbn Kayyım rahimehullah Zadu'l-Mead adlı eserinde Hayber gazvesinden bahsederken uzunca rivayet etmiştir.[284]

282 Buhari (3578) Müslim (2/178) Taberani (25/106-112)
283 Bkz.: İbn Kesir el-Bidaye (6/104-123)
284 Zadu'l-Mead (3/335) hadisi Buhari de rivayet etmiştir: (5777)

Beyhâki ve Ebâ Nuaym'ın Ebû Hüreyre'den olan rivayetleri ise şöyledir: Yahudilerden bir kadın, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e kızartılıp zehirlenmiş bir kuzu hediye etti. Peygamberim sallallahu aleyhi ve sellem de ashabına:

"Sakın bu kuzudan yemeyiniz! Çünkü bu zehirlidir!" buyurdular. Sonra huzuruna getirdikleri o kadına sordular:

"Bunu niçin yaptın?" Kadın şu cevabı verdi:

"İstedim ki, gerçekten Peygamber olup olmadığın meydana çıksın! Eğer hak Peygamber isen, bundan haberdâr edilirsin, eğer yalancı birisi isen, insarları senden kurtarmış olurum, dedim" Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, bu kadını serbest bıraktı."

Beşincisi: Ayın Yarılması

Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur:

“**Kıyamet vakti yaklaşmış ve ay yarılmıştır. Bir mucize görseler, yüz çeviriyorlar ve "devam edegelen bir sihir" diyorlar. Hakkı yalanlamışlar ve kendi heva ve heveslerine tâbi olmuşlardır. Halbuki her iş bir gayede sona erer. Gerçek şudur , onlara, (kendilerini küfürden) vazgeçirecek hikmet dolu nice haberler gelmiştir de, uyanlar hiç fayda vermemiştir**.” (Kamer 1-5)

Buhari ve Müslim, Enes ve İbn Mesud radıyallahu anhuma’dan, Mekkelilerin Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’den mucize talebi üzerine ayın ikiye yarıldığını rivayet etmişlerdir.[285]

Alimler ve imamlar bu mucizenin gerçekleştiği ve bu hadiseyi anlatan rivayetlerin kesinlik ifade ettiği hususunda ittifak etmişlerdir.[286]

Altıncısı: Hurma Kütüğünün İnlemesi

İbn Kesir dedi ki: “Bu mucize sahabeden bir topluluktan, bir çok rivayet yoluyla, bu ilim dalının imamları katında kesinlik ifade edecek şekilde rivayet edilmiştir.”[287]

Buharî'nin bu hususla ilgili rivayeti şöyledir: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem önceleri hurma kütüğüne dayanarak hutbesini okurdu. -Kendisi için minber yapıldıktan sonra, minber üzerinde hutbesini irâd etmek için çıktığında, bu hurma kütüğünün sabî çocukların ağlaması gibi bir ses çıkararak ağlayıp-inlediği duyuldu. Peygamberim sallallahu aleyhi ve sellem de bunun üzerine minberden inerek hurma kütüğünün yanına geldi ve onu kucaklayıp susturmaya çalıştı. Hurma kütüğü, yavaş yavaş inlemesini azaltarak sustu. Buyurdu ki:

"Bu hurma kütüğü, Allah'ın zikrini duyması üzerine zaman zaman ağlar idi."[288]

Yedincisi: Devenin Konuşması

Devenin Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’e şikayetçi olması ve O’nun da deve ile konuşması Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in açık mucizelerindendir.

İbn Ebi Şeybe, Beyhakî ve Ebû Nuaym Abdullah bin Cafer radıyallahu anh'den şöyle rivayet ederler:

---

[285] Buhari (3636, 3637) Müslim (2800, 2802)
[286] İbn Kesir el-Bidaye (6/77)
[287] El-Bidaye (6/131)
[288] Buhari (3584)

"Bir gün Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Ansârdan birinin bahçesine girmişti. Orada bir deve ile karşılaştı. Deve Peygamberimiz'i görünce O'na sokuldu ve gözlerinden yaşlar dökerek ağlamaya başladı. Peygamberim sallallahu aleyhi ve sellem:

"Bu devenin sahibi kimdir?" diye sordu. Ansârdan bir delikanlı yaklaşarak:

"Benim, ey Allah'ın Resulü" dedi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de buyurdu ki:

"Allah'ın sana bir mülk olarak verdiği bu dili söylemez hayvana, haksızlık etmekten hiç korkmaz mısın? Ona çok iyi bak! Onun canını acıtıyor ve çok çalıştırıyormuşsun! Onun senden bu hususta bana şikâyeti var!"[289]

Sekizincisi: Ağacın Yürüyüp Gelmesi

Bu, Sahihu Muslim'de Cabir radıyallahu anh'ın rivayetinden sabittir.[290]

Ebû Nuaym Câbir radıyallahu anh'den naklediyor, O demiştir ki:

"Müşrikler Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e eziyet ediyorlardı. Cabrâil gelerek Peygamber'i aldı ve Mekke'nin dışına çıkardı. Ağaçlık bir vadinin kenarından geçerlerken Peygamberimiz'e hitaben:

"Ağaçlardan hangisini istersen çağır!" dedi. Peygamberimiz de bir ağacı çağırdı, ağaç geldi ve O'nun önünde durdu. Bunun üzerine Cebrail:

"Ey Peygamber, gerçekten sen hak üzeresin!" dedi."

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e şu hususlarda iman edilmedikçe gerçekten iman edilmiş olmaz:

Birincisi: Peygamber (aleyhissalatu vesselam) tam olarak tanınması gerekir. O'nun kim olduğu ve siyreti iyice bilinmelidir. O Haşim oğlu Abdulmuttalib oğlu Abdullah ve onun oğlu Muhammed'dir. Haşim Kureyş kabilesinden, Kureyş kabilesi ise Araplardandır. Ve bu kabile İbrahim'in oğlu İsmail'in (aleyhimas selam) soyundandır. Peygamber efendimiz atmış üç yıl yaşamıştır. O'nun kırk yılı peygamberlik gelmeden önce yirmi üç yılı ise peygamberlik geldikten sonradır.

İkincisi: Peygamberin her haber verdiği doğrulanmalı, her nehyettiği şeyden kaçınmalı, her emrettiği ise yerine getirilmelidir. Allah'a O'nun gösterdiğinden başka bir şeyle ibadet edilmemelidir.

Üçüncüsü: O'nun insanlar ve cinlere peygamber olarak gönderildiğine kimsenin ona ittibadan başka bir yolu olmadığına inanmaktır. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"**(Ey Muhammed!) De ki: Ey insanlar! Ben Allah'ın hepinize gönderdiği peygamberiyim**." (Araf Suresi 158. âyet)

Dördüncüsü: Getirmiş olduğu dine inanmaktır. O en son peygamber ve peygamberlerin en üstün olanıdır. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"**Fakat (O) Allah'ın Rasûlü ve peygamberlerin sonuncusudur**." (Ahzab Suresi 40. âyet)

---

[289] Ebu Davud (2549) Elbani es-Sahiha (1/28)
[290] Müslim (3012)

Peygamber efendimiz Rahman olan Allah'ın insanlar içinden seçtiği dostudur. Bütün Âdemoğlunun efendisidir. En büyük şefaatin ve Kıyamet günü insanların su içecekleri havuzun sahibidir. O'nun ümmeti en hayırlı ümmettir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"**Siz insanlar(ın iyiliği) için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz**." (Al-i İmran Suresi 110. âyet)

Cennet ehlinin çoğunluğu peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in ümmetinden olacaktır. Ve O'nun getirdiği din, önceki dinleri iptal etmiş, hükümlerini kaldırmıştır.

Beşincisi: Allah Onu en büyük mucize ile kuvvetlendirmiş, destek vermiştir. O mucizesi, bozulma ve değiştirilmeden korunmuş, Allah'ın kelamı Kur'an'dır. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"(Ey Muhammed!) De ki: İnsanlar ve cinler bu Kur'an'ın bir benzerini getirmek üzere bir araya gelseler, (bu konuda) birbirlerine yardım da etseler gene de O'nun bir benzerini getiremezler." (İsra Suresi 88. âyet) Ve şöyle buyurmuştur:

"**Muhakkak ki Kur'an'ı Biz indirdik, onu koruyacak, muhafaza edecek olan biziz**." (Hicr Suresi 9. âyet).

Altıncısı: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in dini tebliğ ettiğine, Allah'ın O'na emanet olarak verdiği dini, sahibi olan insanlığa ulaştırdığına, ümmete nasihatte bulunduğuna, nerde bir hayır varsa, ümmetini ona doğru yönlendirdiğine ve nerede bir şer varsa, o şerden de ümmetini sakındırdığına inanmaktır. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"(Ey Müminler!) Size kendi içinizden, sıkıntıya düşmeniz kendisine ağır gelen, size düşkün, müminlere karşı çokça müşfik ve merhametli bir peygamber gelmiştir"(Tevbe Suresi 128. âyet).

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

"**Benden önce herhangi bir ümmete gönderilen hiçbir peygamber yoktur ki ümmetini onlar için hayır bildiği her şeye yöneltmesin, ona delalet etmesin ve onlar için şer bildiği şeylerden de sakındırmasın**"[291]

Yedincisi: Kul O'nun sevgisini kendi nefsinden ve diğer bütün mahlukattan daha üstün tutmalıdır. O'na saygı ve hürmet göstermek, kadrini yüceltmek, emirlerini yerine getirmek gerekir. Bu Allah'ın kitabında zikrettiği peygamberin insanlar üzerindeki hakkıdır. Peygamberi sevmek Allah'ı sevmektir. O'na itaat etmek Allah'a itaat etmektir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"**Deki: Eğer Siz Allah'ı seviyorsanız bana tabi olun ki Allah'ta Sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah çokça mağfiret ve rahmet edendir**"(Al-i İmran Suresi 31. âyet) Peygamber efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

"Ben içinizden birine, çocuğundan, babasından ve bütün insanlardan daha sevimli olmadıkça, gerçekten iman etmiş olamaz"[292]

Sekizincisi: O'na çokça salatu selam getirmek gereklidir. Gerçekten cimri olan kişi, O'nun ismi anıldığında salatu selam getiremeyendir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"**Allah ve Melekleri peygamberi överler ve O'nun için dua ederler. (salatu selam getirirler) Ey iman edenler! Sizde O'nun için dua edin (salatu selam getirin)**."(Ahzab Suresi 56. âyet).

---

[291] Müslim (3/1472) İbni Hazm Muhalla (4/199)
[292] Buhari (iman 9) Müslim (iman 69)

Ve peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

"**Kim bana bir kere salâvat getirirse Allah'ta ona on defa salavat getirir (adını rahmetle anar ve övgü ile bahseder)**."[293]

Kulun bazı yerlerde salavat getirmesi daha gerekli olur. Namazda teşehhüde oturduğunda, kunut duasında, cenaze namazında, Cuma hutbesinde, ezandan sonra, mescide giriş ve çıkış esnasında ve Peygamber (aleyhis salatu vesselam)'in adı zikredildiğinde salatu selam getirmek gerekir.

Dokuzuncusu: Peygamberler, Allah'ın katında diridirler. Fakat onların hayatı, bizim şu hayatımıza benzemez, Onların bu hayatları, ölü olma sıfatını üzerlerinden kaldırıcı değildir. Biz Onların hayatlarının keyfiyetini bilemeyiz.

Peygamber efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

"**Allah yeryüzüne, (toprağa) peygamberlerin cesetlerini yemeyi yasak etmiştir**."[294] Ve şöyle buyurmuştur:

"**Hangi müslüman bana selam gönderirse, muhakkak ki Allah O'nun selamına karşılık vermem için ruhumu bana geri verir**."[295]

Onuncusu: Peygambere (sallallahu aleyhi ve sellem) saygıdan dolayı yanında ses yükseltilmediği gibi, O'na kabrinde selam verirken de ses yükseltilmez. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"**Ey iman edenler! Seslerinizi Peygamberin sesi üzerine yükseltmeyin. Farkına varmadan amellerinizin boşa gitmemesi için, birbirinize karşı bağırarak konuştuğunuz gibi Peygambere karşı da bağırarak konuşmayın**."(Hucurat Suresi 2. âyet)

On birincisi: O'nun dostlarını, aile efradını ve hanımlarını sevmemiz, bir kusur göstermeyip haklarını korumamız, Onlara küfür etmekten, sövmekten, haklarında küçük düşürücü konuşmaktan ve taan etmekten kaçınmalı uzak durmalıyız. Çünkü Allah onlardan razı olmuş, Onları peygamberine dost ve arkadaş kılmış ve ümmetine de Onları dost edinmeyi vacip kılmıştır. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"**Muhacirler'den ve Ensar'dan (islam yolunda) yarışanların öncüleri ile Onlara güzellikle tabi olanlardan Allah hoşnut olmuştur. Onlarda Allah'tan hoşnut olmuşturlar**."(Tevbe Suresi 100. âyet)

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Benim arkadaşlarıma, dostlarıma sövmeyin. Nefsim elinde olan (Allah'a) yemin ederim ki içinizden biriniz Uhud Dağı kadar altın infak etse bile bu infakınız Onların bir avuç ya da yarısı kadar infakına ulaşmaz (ecir yönü ile eşdeğerde olmaz)."[296]

Allah sahabelerin ölümünden sonra gelen Müslümanları, onlar hakkında dua ve istiğfar etmeye teşvik etmiş, onlar hakkında kalplerinde haset oluşmaması için Allah'a niyazda bulunmalarını istemiştir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

---

[293] Müslim (1/288) İbni Huzeyme (1/218) İbni Hibban (4/588) Ziya Muhtare (4/397) Ebu Davud (523) Nesai (2/25) Ahmed (2/168)

[294] sahih. Ebu Davud (1531) İbni Mace (1085) Darimi (1/445) Nesai (3/75) Bezzar (8/411) İbni Ebi Şeybe (2/253) Taberani (1/216) Ahmed (4/8) Hakim (1/278) İbni Hibban (2/132) İbni Huzeyme (3/118) Sahihul Cami (2212)

[295] hasendir. Ebu Davud (2041) Ahmed (2/527) Beyhaki (5/245) Taberani Evsat (3/262, 9/130) Beyhaki Şuabul İman (2/217, 3/491) Mecmauz Zevaid (10/162) Elbani Sahiha (2266)

[296] Buhari (3/1343) Müslim (4/1967) İbni Hibban (15/455) Beyhaki Medhal (1/113)

“**Onlardan sonra gelenler de derler ki Rabbimiz, Bizi ve Bizden önce iman etmiş olan kardeşlerimizi bağışla, iman edenlere karşı kalplerimizde bir hasetlik yaratma. Rabbimiz şüphe yoktur ki Sen çok merhametlisin, çok şefkatlisin**.” (Haşır Suresi 10. âyet)

On ikincisi: Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) hakkında aşırıya gitmemektir. Çünkü bu O’na yapılacak en büyük eziyettir. O, ümmetini kendisini övmede methetmede aşırıya gitmemeleri, Allah’ın O’na bahşettiği şeylerin dışında, Allah’a ait sıfatların O’na verilmemesi için uyarmıştır.

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur.

“**Muhakkak ki Ben sadece bir kulum. Bana Allah’ın kulu ve elçisi deyin ve Beni hakkım olan yerden daha yükseklere çıkarmayın**.”[297] Ve şöyle buyurmuştur:

“**Beni Hıristiyanların İbni Meryem’i (İsa’yı) övmekle aşırıya gittikleri gibi, methetmekte aşırıya gitmeyin**.”[298]

Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem kendisine: “Allah ve sen dilersen” diyen birine karşı çıkarak şöyle buyurmuştur:

“**Beni Allah’a denk mi tuttun? Bilakis sadece Allah dilerse demelisin**”[299]

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)’e dua edip Ondan hacetlerini talep etmek, yardım istemek, O’nun için adak adamak, kurban kesmek, kabrinin çevresinde tavaf etmek caiz değildir. Bunların hepsi şirktir. Allah bu ibadetlerin kendisinden başkası için yapılmasını nehyetmiştir. Peygambere saygısızlıkta bulunmak, derecesini hafife almak, hakkında kötü konuşmak, dalga geçmek küfürdür, dinden çıkmaktır, Allah’ı inkâr etmektir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“(**Ey Muhammed!) De ki: Siz Allah ile, âyetleri ile ve peygamberi ile mi dalga geçiyordunuz. Kendiniz için bir özür aramayın. Artık iman ettikten sonra küfre girdiniz**.” (Tevbe Suresi 66 ve 67. âyetler)

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)’e duyulacak gerçek sevgi; O’na gerçek manada tabi olmak, O’nu tam bir şekilde örnek almak ile belli olur. Bu sevgi kişiyi O’nun getirdiğine aykırı şeyleri terk etmeye sevk eder. Bu konuda Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“**De ki: Eğer siz Allah’ı seviyorsanız. Bana tabi olun ki Allah’ta sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah çokça mağfiret eden ve rahmet edendir**.”(Al-i İmran Suresi: 31. âyet)

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)’i yüceltmede aşırıya gidilmez ya da Onda kusurlar aranarak derecesi düşürülmeye çalışılmaz, O’na ilahlık özelliklerinden herhangi birisi verilmez, saygıda kusur edilmez. Bunların hiçbiri caiz değildir. Onu sevmek ancak O’nun getirdiğine tam manası ile tabi olup, yaşamakla ve gittiği yoldan gitmek, O’nun şahsiyetini örnek almakla olur.

On üçüncüsü: Peygambere iman ancak onu doğrulayıp, getirdiği ile amel etmek ile gerçekleşir. O’na itaat eden Allah’a itaat etmiş, O’na isyan eden de Allah’a isyan etmiş olur. Onu doğrulayıp ancak O’na ittiba etmekle hakiki iman gerçekleşmiş olur.

Ondördüncüsü: Son nebi ve son rasul Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem’dir.

Allah Teala şöyle buyurmuştur:

---

[297] hasendir. Ziyaul Makdisi Muhtare (6/96) Taberani (3/128) Hakim (3/196) Ahmed (3/153)

[298] Buhari (3/1271) Darimi (2/412) Bezzar (1/300) Humeydi (1/16) Beyhaki Şuab (2/183)

[299] İbn Abbas radıyallahu anhuma’dan: Ahmed Müsned (1/214) İbn Mace (Kitabu’l-kefarat 1/684) Taberani Mu’cemu’l-Kebir’de (13005) ve Beyhaki (3/217) rivayet etmişlerdir. Elbani hadisin hasen olduğunu belirtmiştir: Silsiletu’l-Ehadisi’s-Sahiha (no:139)

'Ve lâkin (o) Rasûlullah ve hâtime'n-nebiyyindir ve Allah (gelmiş ve gelecek) herşeyi bilendir.” (Ahzab 40) Bu âyet Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'den sonra şu ya da bu şekilde yeni bîr nebî ve rasûl gelmeyeceğini gösteren açık bir nasstır. Çünkü rasûl, nebîden daha özel bir kelimedir ve her rasûl, nebidir ancak her nebî, rasûl değildir. Bu husus mütevatir hadislerle de desteklenmiştir.

Ebu Hureyre radıyallahu anh Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in;

"**Benimle peygamberlerin benzeri, her yönüyle tamamlanıp da köşede bir tuğla boş bırakılan güzel bir binanın meseli gibidir. Ben o tuğlayım, ben hâteme'n-nebiyyînim**"[300] buyurduğunu nakletmiştir.

Tirmizî'nin naklettiğine göre Enes radıyallahu anh, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

"**Risaletin ve nübüvvetin sona erdiğine şüphe yoktur. Bundan böyle benden sonra bir rasûl ya da nebî gelmeyecektir**."[301]

[300] Buhari, Menakıb 18; Müslim, Fedail 21, (2286).

[301] Ahmed (3/267) Tirmizî (2272) Hakim (8292) İbn Ebi Şeybe (11/53) Ebu Ya'la (3947) Abdulhak İşbili Ahkamul Kubra (1/214) Tirmizi nakletmiş ve hadisin sahih olduğunu söylemiştir Hafız Elbani de Sahihu't-Tirmizide sahih olduğunu belirtmiştir. Bkz.: Sahihul Cami (1631)

AHİRET GÜNÜNE İMAN

Bu dünya yaşantısının bitip yeni bir hayatın başlayacağına, bu hayata geçişin ölümle ve kabir hayatı ile olduğuna, kıyametin kopması ve tekrar dirilme ile devam ettiğine, herkesin cezasını görmek için hesaptan sonra Cennet ya da Cehenneme gideceğine inanmaktır.

Ahiret Günü'ne inanmak imanın şartlarından biridir. Kulun imanı Ahiret Günü'ne inanmadıkça tam ve gerçek olmaz. Kim Ahiret Günü'nün varlığını inkâr edecek olursa kâfir olur. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"**Ve lakin gerçek iyilik Allah'a, Ahiret Günü'ne... iman edenin iyiliğidir.**"(Bakara Suresi: 177. Âyet)

Cibril hadisinde de Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

أخبرني عن الإيمان ؟ قال أن تؤمن بالله وملائكته وكتبه ورسله واليوم الآخر وتؤمن بالقدر خيره وشره

"(Cibril): Bana İmandan haber ver? Dedi. (Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem cevap olarak) Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, Ahiret Günü'ne, iyi ve kötü yönleriyle kadere inanmaktır, dedi."[302]

Ahiret Günü'ne imandan olan, o günün başlangıcını gösteren, yaklaştığına delalet eden kıyamet alametlerine inanmak gerekir.

Kıyamet Alametleri:

Âlimler kıyamet alametlerini iki kısma ayırmışlardır. Bunlar:

a)-**Küçük Alametler**: Kıyamet gününün yaklaştığını gösteren birçoğu meydana gelmiş alametlerdir. Bunlardan bazıları şunlardır: Peygamberin (sallallahu aleyhi ve sellem) gelişi, insanlar arasından emanet mefhumunun kalmayışı, camilerin süslenmesi, çobanların yüksek binalar dikmede birbirleri ile yarışmaları, Yahudiler ile savaşılması, zamanın daralması, işin azalması, fitnenin çoğalması, ölüm olaylarının artması, zinanın ve fısk işlerinin çoğalması bu alametlerdendir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"**Kıyamet saati yaklaşmış ve ay ikiye ayrılmıştır**." (Kamer Suresi: 1. Âyet)

b)-Büyük Alametler: Kıyametin kopacağı sırada vuku bulacak on adet alamettir. Bunlardan hiçbiri şu ana kadar meydana gelmemiştir. Bu alametlerin bazıları şunlardır: Mehdi'nin çıkması, deccalin çıkması, İsa (aleyhis selam)'nın semadan yeryüzüne adil bir hükümdar olarak inmesi, bu inişinde haçı kırıp Deccali ve domuzu öldürmesi, cizyeyi kaldırması, Ye'cüc ve Me'cüc çıktığında onların helaki için dua etmesi, doğuda, batıda ve Arap yarımadasında yer ve toprak çökmelerinin olması, gökyüzünden kalın bir duman tabakasının inip yeryüzünü kaplaması, Kur'an'ın yeryüzünden kaldırılması, güneşin batıdan doğması, dört ayaklı konuşan bir hayvanın peyda olması, Aden'de (Yemen yakınında bir şehir) bir ateşin çıkıp insanları Şam'a doğru sürmesi kıyamet alametlerindendir.

Müslim'in Huzeyfe bin Useyd el-Ğıfari 'den rivayet ettiği bir hadiste şöyle buyrulmaktadır:

[302] Müslim (İman 1, (8) Nesâî (8/97, 101) Ebu Dâvud (4695) Tirmizî (2613) Ahmed (1/27) Abdullah Bin Ahmed es-Sünne (s.14, 120, 121) İbni Mace (63) İbni Huzeyme (2244) İbni Hibban (mevarid-16) Beyhaki (10/203) Darekutni (2/282)

اطلع النبي صلى الله عليه وسلم علينا ونحن نتذاكر فقال : ما تذكرون؟ قالوا: "نذكر الساعة" قال: "إنها لن تقوم حتى ترون قبلها عشر آيات فذكر الدخان والدجال والدابة وطلوع الشمس من مغربها ونزول عيسى بن مريم صلى الله عليه وسلم ويأجوج ومأجوج ثلاثة خسوف خسف بالمشرق وخسف بالمغرب وخسف بجزيرة العرب وآخر ذلك نار تخرج من اليمن تطرد الناس إلى محشرهم"

"Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Biz kendi aramızda bir mesele hakkında konuşurken çıka geldi. Bize neyi konuşuyordunuz diye sordu. Dedik ki: Kıyamet saati hakkında konuşuyoruz. O'da şöyle buyurdu:

"Kıyamet şu on alameti görmediğiniz müddetçe kopmaz. (Bu alametler ise) Duman, Deccal, Dabbe (dört ayaklı konuşan bir hayvan), güneşin batıdan doğması, İsa (Aleyhis selam)'nın inmesi, Ye'cuc ve Me'cuc'ün çıkması, doğuda, batıda ve Arap yarımadasında olmak üzere üç yerde yeryüzünün çökmesi ve sonuncu olarak da Yemen'de bir ateşin çıkıp İnsanları mahşer yerine doğru kovması, sürüklemesidir."[303]

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

ثم يخرج في آخر أمتي المهدي يسقيه الله الغيث وتخرج الأرض نباتها ويعطى المال صحاحا وتكثر الماشية وتعظم الأمة يعيش سبعا أو ثمانيا يعني حججا

"Mehdi ümmetimin son zamanında ortaya çıkacaktır. (O'nun zamanında) Allah çokça yağmur yağdıracak, yeryüzü bolca yeşillik ve nebat verecek ve O (Allah) malın sağlam ve güzel olanını (kullarına) verecektir. (Mehdi'nin zamanında) Davar, inek ve deve sürüleri çoğalır, ümmet büyür ve güçlenir. Bu şekilde yedi veya sekiz sene geçer."[304]

Bu alametler arka arkaya meydana gelecektir. Biri meydana geldiğinde öbürü onu takip edecektir. Bu alametlerin hepsi vuku bulduğunda kıyamet kopacaktır.

Saat' den kastedilen: İnsanların Allah'ın emri ile kabirlerinden çıkıp hesap verecekleri, iyi olanın nimete, kötü olanın ise azaba kavuşacağı bir zaman dilimidir, günüdür. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"**O gün kabirlerinden süratle çıkarlar, sanki dikili taşlara koşuyorlarmış gibidirler**"(Meâric Suresi 43. âyet)

Ahiret Günü'ne İman Şekli

Ahiret Günü'ne genel ve tafsilatlı olarak iman edilir.

[303] Müslim (Fiten 39) Ebu Davud (4311) Tirmizi (2183) Taberi (6/293) Tayalisi (2769) Ahmed(4/7) İbni Mace (fiten 28)
[304] Hakim (4/601)

Genel (Mücmel) İman: Allah'ın bütün insanları bir yerde toplayacağı, herkese yapmış olduğu amelinin karşılığının verileceği, cennetlik olanların cennete, cehennemlik olanlarında cehenneme girecekleri bir gün olduğuna inanmakla olur. Bu konuda Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"(**Ey Muhammed!) De ki: Önceki ve sonraki bütün insanlar belirli bir günün buluşma vaktinde bir araya toplanacaklardır**."(Vâkı'a Suresi: 49-50. âyetler)

Tafsilatlı İman: Ölümden sonra vuku bulacak her şeye inanmakla olur. Bu iman aşağıdaki şu hususları içine alır.

Kabrin Azabı ve Nimetleri, Kabir Suali, Münker ve Nekir

Ölüye kabrinde rabbi, dini ve peygamberi hakkında soru sorulacaktır. Yüce Allah, iman edenleri sorulan sorulara doğru cevap vermeleri ile ayaklarını İslam üzere yere sağlam basmalarını sağlar. Hadisi Şerifte geldiği üzere, Melekler ölüye sorularını yönelttiklerinde oda onlara cevap olarak:

ربي الله , ديني إسلام , ونبي محمد صلى الله عليه وسلم

"Rabbim Allah'tır, dinim İslam, peygamberim ise Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)' dir, der."[305]

Hadiste geldiği gibi meleklerin sorularına, soruların soruluş şekline mümin kişinin cevabı ile münafık kişinin cevabının nasıl olacağına inanmak gerekir.

Kabir Azabı ve Nimetleri

Kişinin kabir azabını ya da Cennet nimetlerini göreceğine inanması vaciptir. Kabir, ya Cehennem çukurlarından bir çukur ya da Cennet bahçelerinden bir bahçe olacaktır. Kabir Ahiret yolculuğunda durulacak olan ilk duraktır. Buradaki azaptan kurtulan için daha sonra göreceği her şey daha kolay gelir. Ve kim de bu azaptan kurtulamazsa ondan sonra gelecek olan daha şiddetli olacaktır. Kıyamet artık ölen herkes için kopmuş sayılır.

Kabir azabı ya da nimeti, ruh ve cesede aynı anda tesir edecektir. Ruha bazen tek başına muamele edildiği de olur. Kabirdeki azap zalimler için, nimetler ise sadık müminler içindir.

Ölü kabir âleminde ya azap ya da nimet görür. Bunda onun toprağa gömülmüş olması ya da olmaması herhangi bir değiştirici faktör değildir. Yanmış, boğulmuş, vahşi hayvanlar tarafından yenilmiş olması değişik bir muamele görmesine neden teşkil etmez.

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat kabir azabı ve nimetlerine imanı akide esaslarından kabul etmiştir. Ehl-i Sünnet imamlarından bazılarının sözleri şu şekildedir:

1- İmam Ahmed rahimehullah şöyle demiştir: "Kabir azabı haktır. Bunu ancak sapık ve saptırıcı bir kimse inkar eder."[306]

2- Ebu'l-Hasen el-Eşari, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaatin icma ettikleri itikad esaslarını zikrederken şöyle demiştir: "Kabir azabının hak olup, insanların kabirlerinde diriltildikten sonra imtihan edilecekleri, sorgulanacakları, Allah'ın dilediklerini bu sorguda sabit kılacağı hususunda icma edilmiştir."[307]

[305] Buhari (cenaiz 86) Müslim (Cennet 70)
[306] Tabakatu'l-Hanabile (1/62)
[307] Ebu'l-Hasen el-Eşari Risaletu İla Ehli's-Sagr (279)

3- Muhammed b. Huseyn el-Acurri, kabir azabı ve nimetlerinin ispatına dair hadis ve eserleri zikrettikten sonra şöyle demiştir: "Bu hadisleri inkar eden kimsenin hali ne kötü! Zira uzak bir sapıklık ile sapmış ve apaçık bir ziyana uğramış demektir."[308]

4- İbn Abdilberr, "Allah'ım! Muhakkak ki ben cehennem azabından sana sığınırım, kabir azabından sana sığınırım" duasını zikrettikten sonra şöyle demiştir; "Bu hadis, kabir azabının ikrarı anlamına gelmektedir. Bunun tasdiki ve inanmak gerektiği hususunda ehli sünnet ihtilaf etmemiştir."[309]

5- Şeyh el-Asbahani el-Hucce Fi Beyani'l-Mahacce adlı kitabında "Kabir azabını inkar edenlere reddiye" başlığı açmış ve kabir azabını ispat eden bazı hadisleri zikretmiştir.[310]

6- İbn Receb el-Hanbeli, "Ahvalu'l-Kubur" adlı bir kitap yazmış, bu kitabın altıncı bölümünde kabr azabı ve nimetleri konusunu ele almış ve şöyle demiştir: "Kuran-ı Kerim pek çok yerde kabir azabına delalet etmektedir." Sonra İbn Receb bazı ayetler ile müfessirlerin bu konuda söylediklerini nakletmiştir.[311]

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaatin Delilleri:

1- Allah Teala şöyle buyurmuştur: "**Allah, îman edenleri, dünya hayatında ve âhirette sağlam bir söz üzerinde tutar; zâlim olanları da saptırır. Allah, dilediğini yapar.**" (İbrahim 27) Nitekim Nebi sallallahu aleyhi ve sellem, bu ayetin kabir azabı hakkında nazil olduğunu açıklamıştır. Bera b. Azib radıyallahu anh, Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

"Mümin kabrinde oturtulduğu zaman, Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in (sallallahu aleyhi ve sellem) Allah'ın rasulü olduğuna şehadet eder. Bu yüzden Allah Azze ve Celle: "**Allah, îman edenleri, dünya hayatında ve âhirette sağlam bir söz üzerinde tutar**" buyurmuştur. Bu kabir azabı hakkında nazil olmuştur."[312]

2- Allah Teala şöyle buyurmuştur: "**Onlar, sabah akşam ateşe sunulmaktadırlar. Kıyametin koptuğu gün de, "Firavun ailesini en şiddetli azaba sokun denilecektir.**" (Mümin 46) Katade şöyle demiştir: "Onlara: "Ey Firavun ailesi! Çirkinlik, aşağılık ve eksiklik olarak yeriniz burasıdır" denilir." İbn Sirin de şöyle demiştir: "Ebu Hureyre radıyallahu anh ikindi namazından sonra bize gelir şöyle derdi; "Bazı melekler çıkar, bazı melekler iner ve Firavun ailesine ateşi arz ederler. Ateşten Allah'a sığınanlar dışında kimse onu işitmez."[313]

3- Allah Teala şöyle buyurmuştur: "**Hiç şüphesiz, küfürleriyle kendilerine zulmedenler için başka azâblar da vardır; fakat onların çoğu bilmiyor.**" (Tur 47) İbn Cerir et-Taberi şöyle demiştir: "Müfessirler Allah Teala'nın kendilerine zulmeden bu kimselere diriliş gününden önce vaad edilen bu azab hakkında ihtilaf ettiler. Bazıları bunun kabir azabı olduğunu söylediler. Bu konuda el-Bera b. Azib ve İbn Abbas radıyallahu anhum'den rivayetler nakledilmiştir."[314]

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"**Onlar sabah akşam ateşe sunulmaktadırlar. Kıyametin koptuğu günde Firavun ailesini en şiddetli azaba sokun denilecektir**." (Mü'min (Ğâfir) Suresi 46.âyet)

"Asla! Bu onun söylemiş olduğu bir sözden ibarettir. Onların önünde de diriltilecekleri güne kadar bir berzah vardır." (el-Mu'minun, 100)

"Sen zalimleri ölümün sıkıntıları içinde meleklerin ellerini uzatarak: 'Ruhlarınızı çıkarın, Allah'a karşı haksız yere söylediklerinizden, O'nun âyetlerine karşı kibirlendiğinizden dolayı bugün zillet azabıyla cezalandırılacaksınız.' derken bir görsen!" (el-En'âm, 93)

---

[308] Acurri eş-Şeria (364)
[309] Et-Temhid (12/186) ayrıca münker ve nekir meleklerine iman hakkında bakınız: Temhid (22/247)
[310] El-Hucce Fi Beyani'l-Mahacce (1/449)
[311] Ahvalu'l-Kubur (39-81)
[312] Buhari (1369) Müslim (2871)
[313] Her ikisini de Suyuti ed-Durru'l-Mensur'da (7/291) nakletmiştir.
[314] Taberi el-Camiu'l-Beyan (27/36)

Mutezile fırkasından karşılaştığım sapık birisi; "**(İşte o zaman:) Eyvah, eyvah! Bizi kabrimizden kim kaldırdı? Bu, Rahmân' ın vâdettiğidir. Peygamberler gerçekten doğru söylemişler! Derler.**"(Yasin 51) âyetini öne sürerek kabir azabını ve bu konuda vârid olmuş hadisleri inkâr etti. Bu şüphenin izahı Allahu â'lem şudur; Yasin suresi 51. âyetinde bahsedilen kimseler inkârcı kâfirlerdir. Onlar, kabir azabını, kendilerine vaat edilmiş olup korkuyla bekledikleri daha büyük bir azap olan cehennem azabına tercih edeceklerdir. Nitekim Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur;

"Biz onları iki kere azaba uğratacağız. Sonra da büyük bir azaba döndürüleceklerdir." (et-Tevbe, 101) İşte tehdit edilip durdukları bu büyük azap gelip çatınca "**Eyvah! Bizi kabrimizden kim kaldırdı? Bu, Rahman'ın vaat ettiğidir**" diyeceklerdir.

Sünnetten Deliller:

1- Enes b. Malik radıyallahu anh, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

"Ölü kabre konulup arkadaşları geri dönünce, arkadaşlarının ayak seslerini işitir. Ve ona iki melek gelir, onu oturturlar.

"İçinizde olan ve kendisine Muhammed denilenin hakkında ne diyorsun?" Mümin olan;

"Allah'ın kulu ve Resûlu olduğuna şehâdet ederim" der. O zaman, o melekler mümine derler:

"Cehenemdeki yerine bak. Allah onu senin için, Cennetten bir menzille değiştirdi." Peygamber (Sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki:

"Ölü hem Cennetteki yerini hem de Cehennemdeki yerini beraber görür". Katade dedi ki;

"Rasûlullah (Sallallâhu aleyhi ve sellem) bize kabrin yetmiş zira geniş ve yeşilliğe dönüştüğünü söyledi. Münafık ve kafire de

"İçinizdeki Muhammed denilen şahıs hakkında ne diyorsun?" denilince

"Biz onu bilmiyoruz, insanlar onun için ne dedilerse biz de onu diyorduk" der. Ona

"Bir şey bilmeyesin ve okumayasın" denilir. Ve demir sopalarıyla dövülür. Öyle bir sesle bağırır ki insanlar ve cinler dışında her şey o sesi işitir."[315]

İbn Hacer, bu ve başka hadislerin şerhinde şöyle demiştir: "Bu konuda bir çok hadisler ve kabir azabının ispatına dair faideler vardır. kabir azabı kafirler ile Allah'ın dilediği muvahhidlere vaki olacaktır."[316]

2- Aişe radıyallahu anha'nın yanına Yahudi bir kadın girdi ve kabir azabından bahsederek: "Allah seni kabir azabından korusun" dedi. Bunun üzerine Aişe radıyallahu anha Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e kabir azabını sordu. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Evet, kabir azabı haktır." Aişe radıyallahu anha:

"Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'i bundan sonra mutlaka her namazında kabir azabından sığınırken gördüm" demiştir.[317]

3- Ebu Hureyre radıyallahu anh dedi ki: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

[315] Buhari (1374) Müslim (2870)
[316] Fethu'l-Bari (3/283)
[317] Buhari (1372)

“Biriniz (namazda) teşehhüdde bulunduğu zaman şöyle diyerek dört şeyden Allah’a sığınsın: Allah’ım! Kabir azabından, cehennem azabından, ölümün ve hayatın fitnesinden ve Mesih deccal’in fitnesinin şerrinden sana sığınırım”[318]

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

لولا أن لا تدافنوا لدعوت الله أن يسمعكم من عذاب القبر

“Eğer ölülerinizi gömmekten kaçınmayacağınızdan emin olsam, Allah’a kabir azabını size duyurması için dua ederdim.”[319]

[318] Buhari (1377) Müslim (588)
[319] Müslim (4/2199) İbni Hibban (3/281) Nesai (4/102) İbni Ebi Şeybe (3/50) Ahmed (3/103, 11, 153) Ebu Yala (5/353)

RUHLARIN KARARGAHI

Alimler ruhların karargahı konusunda ihtilaf etmişlerdir. Ruhların derece farklılığından dolayı üç kısma ayrılmıştır:

Birincisi: peygamberlerin (aleyhimusselam'ın) ruhlarıdır. Onların rablerinin yanında en yüksek derecelerde olacağında ihtilaf yoktur. Bunun delili Buhari'nin Sahih'inde sabit olan Aişe radıyallahu anha hadisidir: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"**Hiçbir peygamber, cennetteki makamını görmeden ruhu alınmaz. Bundan sonra hayatı devam ettirilir veya öbür dünyaya gitme hususunda muhayyer bırakılır**." (Aişe radıyallahu anha dedi ki:

"Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem hastalandığı zaman onu, (başı) dizimin üstünde baygın vaziyette gördüm. Bir ara kendine geldi. Gözlerini evin tavanına dikti ve sonra:

"**Ey Allah'ım! Refik-i A'la'da (bulunmayı tercih ederim)**" dedi. Bu sözü işitince ben (kendi kendime):

"Demek ki (makamı gösterildi) ve bizimle olmayı tercih etmiyor" dedim. Bunun, sıhhatli iken bize söylediği bu hadis olduğunu anladım. Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in telaffuz ettiği son söz:

"**Allah'ım! Refik-i A'la'da**" cümlesi oldu."[320]

İkincisi: şehitlerin ruhlarıdır. Deliller onların ruhlarının arşa bağlı yeşil kuşların kursaklarında olacağını açıkça ifade etmektedir. Bu delillerden birisi Sahihu Muslim'de Mesruk'tan gelen şu rivayettir:

"Abdullah b. Mesud radıyallahu anh'e şu ayeti sorduk:

"**Allah yolunda öldürülenleri ölü sanma. Aksine onlar, Rableri katında diri olup Allah'ın fadl-u kereminden kendilerine verdiği (şehidlik mertebesinden) sevinçli bir şekilde (O'nun sayısız nimetleriyle) rızıklandırılırlar**." (Al-i İmran 169) dedi ki:

"Biz de bunu (Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e) sormuştuk da şöyle buyurdu:

"**Onların ruhları arşa bağlı bulunan kandillerdeki yeşil kuşların kursaklarındadır, cennette diledikleri gibi gezinirler. Sonra kandillere geri dönerler. Rableri onlara muttali olur ve şöyle buyurur:**

"İstediğiniz bir şey var mı?" onlar da:

"Cennette dilediğimiz gibi gezdiğimiz halde ne isteyebiliriz?" derler. Bu onlara üç defa tekrarlanınca, istekte bulunmaksızın bırakılmayacaklarını anlayacaklar ve şöyle diyecekler:

"Ya Rab! Ruhlarımızın bedenlerimize iade edilmesini, senin yolunda bir kez daha öldürülmeyi istiyoruz" onların bir hacetleri olmadığı görülünce bırakılacaklar."[321]

Üçüncüsü: mümin mükelleflerin ve diğerlerinin ruhlarıdır. Bu konuda alimlerin görüşlerinden tercih edileni; müminlerin ruhlarının cennette, kafirlerin ruhlarının ise cehennemde olacağıdır. Bu aynı zamanda Abdullah b. Ahmed'in rivayetine göre İmam Ahmed b. Hanbel'in görüşüdür.[322]

[320] Buhari (6905)
[321] Müslim (1887)
[322] Tabakatu'l-Hanabile (1/181)

Bir Şüphe ve Reddi:

"Şayet bu duruma itiraz edip de; "Asılan, yanan, suda boğulan, kuşların kurtların yediği her parçasının bir yerde kaldığı kimse için görüş nedir?" denilirse, bunun için şu cevap verilir;

"Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in anlattığı kabir azabı, sorgu sual; halk arasında âdet olan şekilde, ölülerin kabirlerine gömülmesi üzerinedir. Şayet nadirattan olarak, anlatılan sıfatta bir ölü bulunur ise, onun için şöyle denebilir; Allah Teâlâ, onun ruhunu yere gönderir. Sonra sıkıştırılır; sorgu sual edilir. Daha sonra azaba veya nimete uğratılır. Nitekim kâfirlerin ruhlarına kıyamet kopuncaya kadar akşam sabah her gün iki kere azap edilir. Daha sonra, cesetleri ile cehenneme atılırlar. Nitekim bu manada, Allah Teâlâ şöyle buyurdu;

"Akşam sabah onlara ateş salınır. Kıyamet koptuğu gün de onlara şöyle denir; "Firavun ailesini en çetin azaba sokun." (Mümin 46)"[323]

Tahaviye şarihi şöyle demiştir:

"Ehil olan kimseler için kabir azabı ve kabir nimetinin, meleklerin soru sormalarının sabit olduğu hususunda Rasûlullah Sallallahu aleyhi vesellem'den gelen haberler tevatür derecesindedir. O bakımdan bunun sabit olduğuna itikad etmek ve buna inanmak icab eder. Ancak bunun keyfiyeti hakkında bir söz söylemeyiz. Zira akıl bunun keyfiyetine vakıf olamayız, çünkü bu dünyada buna benzer bir şey bulunmamaktadır. Şeriat aklın imkansız kabul ettiği bir hususu emretmemiştir. Ancak bazen akılların hayrete düşeceği türden hükümler getirebilir. Ruh'un bedene geri dönmesi, dünya hayatında bilinen bir şekilde değildir. Aksine ruh dünya hayatında alışılagelmiş şekilden başka bir surette kula iade olunacaktır…

Şunu belirtelim ki kabir azabı Berzah'taki bir azabtır. Azabı hakederek ölen herbir kimse bu kabir azabından payına düşeni alır. Kabre ister gömülmüş olsun, ister gömülmemiş olsun. Onu ister yırtıcı hayvanlar yemiş olsun, ister kül oluncaya kadar yakılmış olsun ve külü de havaya savrulmuş olsun. İster asılmış, ister denizde boğulmuş olsun. Tıpkı kabre gömülen kimsenin azab görmesi gibi böylelerinin de ruhu da bedeni de azab görecektir.

Rivayetlerde varid olan kabrinde oturtulup kemiklerinin birbirine girmesi ve buna benzer hallere gelince, bunlarla Rasûlullah Sallallahu aleyhi vesellem'in maksadının herhangi bir ifrat ve tefrit'e gidilmeden anlaşılması icab eder. Onun sözlerine ifadelerin kaldıramayacağı anlamlar yüklenmemesi gerektiği gibi, onun maksadına ve maksad olarak gözettiği hidayet ve beyanına aykırı manalar da çıkartılmamalıdır. Çünkü böyle bir şey ihmal edildiği için ve bu maksat gözetilmediği için pek çok sapıklıklar ortaya çıkmıştır. Yüce Allah'tan başkasının bilemediği türden, doğrudan ayrılmalar ve sapmalar meydana gelmiştir. Hatta Allah ve Rasûlünden gelenlerin kötü anlaşılması İslam tarihinde görüle gelmiş her türlü bid'at ve sapıklığın esasını teşkil eder. Fer'î ve aslî bütün hususlardaki hataların temel sebebi budur. Hele bir de buna kötü maksat ta ilave edilecek olursa... Allah'tan yardımını taleb ederiz"[324]

Sur'a Üflenmesi

Sur İsrafil (aleyhis selam)'in içine üflediği bir hayvan boynuzudur. Birinci üfleyişinde Allah'ın dilediği dışında bütün canlılar ölür. İkinci üflemesinde ise ilk yaratılandan kıyamete kadar yaratılmış olan bütün canlılar tekrardan diriltilirler. Yüce Allah şöyle buyuruyor: "**Sur'a üflenince Allah'ın diledikleri dışında göklerde ve yerde olanlar baygın bir halde kendilerinden geçerler (ölürler). Sur'a tekrar üflenince işte o zaman dirilip kalkarlar. Ve bakınırlar**." (Zümer Suresi 68. âyet)

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyuruyor:

---

[323] El-Gunye (1/69)
[324] Şerhu Akideti't-Tahaviye (2/578-580)

ثم ينفخ في الصور فلا يسمعه أحد إلا أصغى ليتا ورفع ليتا ثم لا يبقى أحد إلا صعق ثم ينزل الله مطرا كأنه الطل فتنبت منه أجساد الناس ثم ينفخ فيه أخرى فإذا هم قيام ينظرون

"Sonra Sur'a üflenir, O'nun sesini işiten herkes (ağaçların kuvvetli bir rüzgâr karşısında eğilip doğruldukları gibi) eğilip doğrulurlar. Daha sonra bütün herkes ölür. Daha sonra Allah erkek menisine benzer bir yağmur yağdırır, bu yağmurla bütün insanlığın cesetleri (aynı bitkilerin topraktan çıkmaları gibi) topraktan çıkarlar. Daha sonra Sur'a yeniden üflenir. Bütün insanlar ayağa kalkıp bakışmaya başlarlar."[325]

Öldükten Sonra Diriliş

Allah'ın, Sur'a ikinci defa üflenmesinden sonra bütün herkesi tekrardan diriltmesidir. Allah sur'a ikinci defa üflenmesine izin verince, ruhlar cesetlerine dönerler, herkes kabirlerinden kalkar, ayaklarına bir şey giymeden, çıplak ve sünnetsiz olarak, yanlarında hiçbir şey olmaksızın mahşer yerine doğru hızlıca giderler. Güneş insanlara doğru yaklaşır, sıcaklığı ve ateşi artırılır. İnsanlardan çıkan ter kimilerinin topuklarına, kimilerinin dizlerine, kimilerinin bellerine, kimilerinin göğüslerine, kimilerinin omuzlarına, kimilerinin ise gırtlaklarına, ağızlarına kadar ulaşır. Bu terin ulaştığı yer insanların dünyada iken yapmış oldukları amellere göre değişir.

Öldükten sonra tekrar dirilmek, Şer'i delillerle, akıl ve duyu organları ile sabittir.

Şer'i Deliller: Ölümden sonra tekrar dirilmenin gerçekten vuku bulacağına dair Kitap ve Sünnet'te birçok delil zikredilmektedir. Bazıları şunlardır: Yüce Allah şöyle buyurmuştur: **"(Ey Muhammed!) Deki: Evet Rabbime yemin ederim ki, şüphesiz siz tekrardan diriltileceksiniz**." (Teğâbun Suresi 7. âyet) ve şöyle buyurmuştur:

"**Onu ilk yaratmaya başladığımız gibi (hesap için) yeniden yaratırız.**"(Enbiya Suresi 104. âyet)

"Kıyamet gelecektir; bunda şüphe olmaya.. Allah, kabirdekileri diriltecektir." (Hac 7)

"Sizi nasıl yarattı ise, öyle ona döneceksiniz." (A'raf 29)

"Sizi topraktan yarattık; sizi toprağa çevireceğiz; ikinci kez topraktan çıkaracağız." (Taha 55)

"**Kıyamet vakti gelmektedir. Herkes kendi işlediğinin karşılığı ile cezalandırılsın diye neredeyse onu gizleyeceğim**." (Taha 15)

"Kötülük yapanları, işledikleriyle cezalandırmak ve bazı küçük günâhlar dışında günâhların büyüklerinden ve hayasızlıklardan sakınıp iyilik edenleri de daha güzeliyle mükâfatlandırmak için" (Necm 31)

Bir başka ayet-i kerimede Aziz ve Celil Allah şöyle buyurdu; "**O Allah ki, sizi yaratıp rızıklandırdı; sonra öldürecek, sonra diriltecektir."** (Rum 40)

Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "**Dedi ki: Çürümüş olduğu halde kim bu kemikleri yeniden diriltecek. (Ey Muhammed!) deki: Onları ilk defa yoktan var edip yaratan tekrardan diriltecektir**."(Yasin Suresi 78-79. âyetler)

[325] Müslim (4/2259) İbni Mende İman (2/959) ed-Dânî Sünenül Varide Fil Fiten (6/1289)

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

“**Daha sonra Sur’a üflenir, O’nun sesini işiten herkes (ağaçların kuvvetli bir rüzgâr karşısında eğilip doğruldukları gibi) eğilip, doğrulurlar. Daha sonra Allah erkek menisine benzer bir yağmur yağdırır. Bu yağmurla bütün insanlığın cesetleri (aynı bitkilerin topraktan çıkmaları gibi) topraktan çıkarlar. Daha sonra sur’a yeniden üflenir. Bütün insanlar ayağa kalkıp bakışmaya başlarlar**.”[326]

Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem: “**Her kul hangi hal üzere öldüyse o hal üzere diriltilecektir**” buyurmuştur.[327]

Hissi (duyu organları ile hissedilebilen) deliller:

Yüce Allah kullarına ölüleri dirilttiğine dair Bakara Suresinde beş ayrı örnek vermiştir. Bu örnekler: Musa aleyhis selamın kavminin ölmelerinden sonra tekrar Allah tarafından diriltilmeleri, İsrail oğullarından öldürülen bir kişinin diriltilmesi, ölümden korkarak yerleşim yerlerini terk edip kaçmaya çalışanların öldürülüp tekrar diriltilmeleri, bir kasabaya uğradığında Allah’ın kudretini görmesi için öldürülüp tekrardan diriltilen kişi, İbrahim aleyhis selamın kuşları, bunların hepsi yeniden dirilmeye birer örnektirler.

Akli deliller: İki şekilde getirilebilir.

a- Yüce Allah yeri, göğü ve onların içindeki her şeyi yaratandır. Onları hiçbir şey yokken yaratmaya gücü yetenin, tekrardan yaratmaya da gücü yeter.

b- Nasıl Yüce Allah ölü toprağa gökyüzünden yağmur indirdikten sonra onu diriltir, yeşillendirir ve ona canlılık verirse aynı şekilde bu ölü toprağa can veren, ölmüş ve çürümüş cesetlere de can verebilir.

Haşr, Hesap Ve Ceza

Cesetlerin diriltileceğine, herkesin bir yerde toplanacağına, yaptıkları işler hakkında sorguya çekileceklerine, aralarında adaletle hükmedileceğine, herkesin yaptığı işlerin karşılığını tam olarak göreceğine inanmak gerekir. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmuştur: “**Biz onların hiçbirini geri bırakmadan, hepsini bir yerde toplarız.**”(Kehf Suresi 47. âyet)

Ve şöyle buyurmuştur: “**Kitabı sağından verilen kimseler alın kitabımı okuyun, ben zaten hesabıma kavuşacağımı anlamıştım der. Artık o hoşnut edici bir yaşayış içindedir**.”(Hakka Suresi 19-21. âyetler)

Haşr: İnsanların tamamının toplanacakları meydana sürülmeleridir.

Ba’s ise**:** Ruhların tekrardan cesetlerine dönmesidir.

Hesap ve Ceza: Yüce Allah bütün kullarını iki eli arasında toplar, her kula dünyada yapmış olduğu işleri gösterir. Böylece müminler yapmış oldukları amelleri görerek Allah’ın onlara tanımış olduğu minnetin farkına varırlar. Çünkü Yüce Allah onların dünyada yapmış oldukları hataları gizlemiş, ahirette de onların bu hatalarını affetmiştir. Her mümin iman derecesine göre haşr olunur. Melekler onlar ile karşılaştıklarında cennet ile müjdelerler. Müminler bu korkutucu günün sıkıntılarından emindirler. Yüzleri parlak ve güleçtir.

---

[326] Müslim (4/2259) İbni Mende İman (2/959) ed Dânî Sünenül Varide Fil Fiten (6/1289)
[327] Müslim (2878)

Diğer yandan yalancı, inatçı, dine yüz çevirenler için ise çok zor, ince bir hesap vardır. İşlemiş oldukları küçük-büyük her günahtan hesaba çekileceklerdir. Zilletlerinin artması, daha fazla zelil olmaları için yüzleri üzerinde süründürüleceklerdir. Bu onların kendi elleriyle kazandıklarının, yaptıklarının ve dini yalanlamalarının cezasıdır.

Kıyamet günü hesaba ilk çekilecek olan peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in ümmetidir. Onlar tevhit inançlarında herhangi bir kusur olmadığından dolayı cennete hesapsız, sualsiz, azap görmeden girecek olan yetmiş bin kişidir. Peygamber efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) onları şöyle vasfetmiştir.

لا يسترقون ولا يكتوون ولا يطيرون وعلى ربهم يتوكلون

"Onlar başkalarından kendilerine şifa olması için Kur'an okumalarını istemezler, dağlanmazlar (yaralarını ateş ile yakmazlar), herhangi bir şeyi uğursuz görmezler ve sadece Allahu Teâlâ'ya tevekkül ederler." Cennete hesapsız, sorgusuz girecek olanlardan biride büyük sahabi Ukkaşe bin Mihsan (radiyallahu anh)'dır.[328]

Kul Allah'a ait haklardan ilk olarak namaz hususunda hesaba çekilecektir. İnsanlar arasındaki hukuklarda ise ilk önce kanları ile alakalı haklarından hesaba çekileceklerdir (cinâyet ve yaralanma gibi).

Makamu'l-Mahmud

Makamu'l-Mahmud; peygamberimiz Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'e kıyamet gününde verileceği vaad edilen büyük faziletlerdendir. Bu husus sünnette açıklanmış, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat de bunu ikrar etmiştir.

İbn Hacer Fethu'l-Bari'de cumhurun makamu'l-Mahmud ile kastettiğinin şefaat makamı olduğunu açıklamıştır. El-Vahidi bu konuda icma nakletmiştir.[329]

Taberi, "**Belki böylece Rabbın seni övülecek bir makama yükseltir**." (İsra 79) ayetinin tefsirinde övülecek makam (makamu'l-mahmud) ile kastedilenin şefaat olduğunun sahabe ve tabiinden; Huzeyfe b. Yeman, Abdullah b.Ömer, Abdullah b. Abbas, el-Hasen el-Basri, Mucahid, Süleyman ve Katade tarafından belirtildiğini nakletmiştir.[330]

Alimler makamul mahmud konusunda üç görüşe ayrılmışlardır:

Birincisi: Cumhurun ve ilim ehlinin genelinin görüşü olup az önce de belirtildiği gibi şefaat makamıdır. Nitekim sahih hadislerde bu açıklanmıştır. Buhari, Sahih'inde İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan şöyle rivayet etmiştir:

"Kıyamet gününde insanlar küme küme olurlar, her ümmet kendi peygamberinin ardına düşerler (ve büyük peygamberlere):

"Ey falan! şefaat et, ey falan! şefaat et" derler. En son şefaat dileği Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e erişip nihayet bulur. Bu şefaat vakıası Allah'ın, Peygamberi Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'i Mâkamu'l-Mahmûd'a göndereceği gün vuku bulur."[331]

İbn Hacer ve İbnu'l-Cevzi: "Çoğunluğa göre Makamu'l-Mahmud şefaattir" demişlerdir.[332]

[328] Müslim (1/198) Buhari (5/2157)
[329] Fethu'l-Bari (11/434)
[330] Tefsiru't-Taberi (15/144)
[331] Buhari (4718)

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre İsra suresi 79. Ayeti hakkında Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem: "O (makamul mahmud) şefaattir" buyurmuştur.[333]

İkincisi: Makamu'l-Mahmud; Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e kıyamet gününde hamd sancağının verilmesidir. Şevkani, ilk görüş ile bu görüşün arasını şöyle bulmuştur: "Bu görüş ilk görüş ile çelişmez. Zira şefaat makamında olması ile hamd sancağı altında olması arasında çelişki yoktur."[334]

Üçüncüsü: Makamu'l-Mahmud; Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in Allah Azze ve Celle ile birlikte kürside oturmasıdır. Taberi bunu Abdullah b. Selam'ın tefsiri olarak rivayet etmiştir. Ancak isnadında meçhul bir ravi olan Seyf es-Sedusi vardır.[335]

Yine Taberi, Leys yoluyla Mucahid'den aynı görüşü nakletmiştir.[336]

El-Hallal Kitabu's-Sunne'de bu görüşe dayanmış, asrındaki alimlerden çok sayıda kimseden nakletmiş, öyle ki, - Allah'a sığınırız – bu görüşü kabul etmeyenleri küfür, cehmilik ve zındıklıkla itham etmiştir.[337]

Bu görüşler ve deliller üzerinde düşünen ve Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'in istidlal konusunda Allah'ın Kitabını, sonra da tertemiz sahih sünneti sahabelerin (Allah hepsinden razı olsun) sözleri önüne geçirdiğini gören kimse, ilk görüşün isabetli olduğunu açıkça anlar. Makamu'l-Mahmud ile kastedilenin şefaat olduğu sahih hadislerde açıkça belirtilmiştir.

Mucahid rahimeullah'tan nakledilen tefsir ise iki ayrı rivayet yoluyla kendisinden nakledilmiş olup, sahih sünnete aykırı düşmektedir. İbn Abdilberr rahimehullah şöyle demiştir:

"Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem dışında, alimlerimizden, her sözü alınıp hiçbiri terk edilmeyecek olanı yoktur." …Mucahid'in İsra suresi 79. Ayetinin tefsirinde söyledikleri de sahabeden bir topluluk ile, onlardan sonra gelen alimlerin makamul mahmudun şefaat olduğuna dair açıklamalarına muhalif düşmektedir."[338]

---

[332] Fethu'l-Bari (2/113)
[333] Tirmizi (tefsir 18) Elbani Silsiletu'l-Ahadisi's-Sahiha (2369, 2370) İbn Ebi Asım es-Sunne (2/350)
[334] Şevkani Fethu'l-Kadir (3/152)
[335] Tefsiru't-Taberi (15/148) Elbani, Seyf es-Sedusi hakkında şöyle demiştir: "Onun hakkında bir bilgi bulamadım. Lakin meçhul ravilerden sayılan Seyf es-Sa'dî'nin tabakasında bulunmaktadır. Nüsha yazıcılarından biri tarafından es-Sa'di'nin es-Sedusi şekline çevirilmiş olması muhtemeldir." Elbani; Zılalu'l-Cenne Fi Tahrici's-Sunne (2/351)
[336] Tefsiru't-Taberi (15/145)
[337] Bkz.: Hallal es-Sunne (209-269)
[338] Et-Temhid (7/157)

ŞEFAAT

Şefaat ıstılahta günahların bağışlanmasını talep etmektir.[339]

"Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in büyük günah işleyenler hakkında, onlar cehenneme girmeden önce şefaatinin kabul edileceğine inanmak vaciptir. Bu şefaat, hesaptan önce tüm ümmetlerin müminlerine olacaktır. Özel şefaat ise, onun ve diğer müminlerin cehenneme giren ümmeti için olacaktır. Öyle ki ömründe bir defa dahi olsa Allah Azze ve Celle için ihlas ile la ilahe illallah muhammeden rasulullah diyenlerden kalbinde zerre ağırlığınca iman bulunanlar cehennemde kalmayacaktır."[340]

Bu sözler, şefaatin şu türlerini kapsamaktadır:

1- Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'in, büyük günah işleyenlere cehenneme girmelerinden önce yapacağı şefaat.

2- Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'in büyük günah işleyenlere cehenneme girmelerinden sonra yapacağı şefaat.

3- Müminlerin büyük günah işleyenlere cehennemden çıkarılmaları için yapacakları şefaat.

Bu açıklamalar, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaatin Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'in, diğer peygamberlerin, meleklerin ve müminlerin şefaatlerini ispat etmede gittikleri yola uygundur. Bu konuda Kitap ve sünnette deliller sabit olmuştur.

Ehli sünnet imamlarından bazılarının sözleri şöyledir:

1- İmam Ahmed, şefaat hakkında şöyle demiştir: "Muhakkak ki Allah, Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in şefaatiyle bazı toplulukları cehennemden çıkaracaktır."[341]

2- İbn Huzeyme Kitabu't-Tevhid'de şu başlığı açmıştır: "Diğer peygamberler (aleyhimusselam) dışında Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'e özel, ümmetine şefaat edeceği, onun ümmetinden bazılarının bu ümmetten Allah'ın bağışlamadığı günahları sebebiyle cehenneme girmiş olanlara şefaat ederek, günahları kadar azap edildikten sonra Allah'ın fazlıyla çıkarılacakları babı" sonra Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'in şefaatini ispat eden rivayetleri zikretmiştir.[342]

3- Ebu'l-Hasen el-Eşari şefaati inkar edenleri reddetmiş ve "Müslümanlar Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şefaati hususunda icma etmişlerdir" demiştir.[343]

4- İmam Acurri "Şefaata imanın gerekliliği" diye başlık açmış ve şöyle demiştir: "Allah size merhamet etsin, şunu iyi bilin ki, şefaati inkar edenler cehenneme girenin oradan çıkamayacağını iddia ederler. Bu şefaati ve başka şeyleri yalanlayan mutezilenin mezhebidir…"[344]

5- es-Sabuni şöyle demiştir: "Din ve sünnet ehli Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'in tevhid ehlinden günahkar olanlara ve büyük günah işleyenlere şefaat edeceğine iman ederler. Nitekim bu konuda Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem sahih rivayetler gelmiştir."[345]

[339] İbnu'l-Esir en-Nihaye (2/458)
[340] El-Gunye (1/69)
[341] Tabakatu'l-Hanabile (1/344)
[342] Kitabu't-Tevhid (241)
[343] El-İbane (s.162)
[344] Acurri eş-Şeria (331)
[345] Sabuni Akidetu's-Selef (58)

ŞEFAATİN DELİLLERİ:

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'in ve şefaat edecek olan diğerlerinin şefaatini ispat konusunda Kitap ve Sünnetten deliller getirmişlerdir. Bunlardan bazıları şöyledir:

Kur'an-ı Kerim'den deliller:

1- Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur: "**Nitekim göklerde nice melekler vardır ki, ancak Allah'ın, dilediği ve hoşnud olduğu kimse için izin vermesinden sonra şefâatları bir işe yarar.**" (Necm 26)

2- "**Yine o gün, Rahman'ın izin verdiği ve sözünden hoşnud olduğu kimseden başkasının şefaati fayda vermez**." (Taha 109)

3- "**O'nun izni olmadan, O'nun yanında Kim şefâat edebilir?**" (Bakara 255)

Bu ve daha bir çok ayette Allah Azze ve Celle'nin izninden sonra ve şefaat ediciden razı olması halinde şefaatin sabit olduğuna delalet etmektedir.

Sünnetten deliller:

1- Ebu Hureyre radıyallahu anh'ın rivayet ettiği uzun bir hadiste Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"**Kıyamet gününde insanların efendisi benim. Bu neden biliyor musunuz? Kıyamet gününde Allah gelmiş geçmiş bütün insanları düz bir yere toplayacak, öyleki çağıran, sesini hepsine duyurabilecek, göz hepsini görebilecek. Güneş yaklaşacak insanların gam ve gussası dayanamayacakları ve tahammül edemeyecekleri dereceyi bulacak. Bunun üzerine insanlar birbirlerine:**

"Halinizi görmüyor musunuz? Başınıza geleni görmüyor musunuz? Rabbiniz huzurunda kendinize şefaat edecek bir zat arasanıza" diyecekler. Bâzıları birbirlerine:

"Babanız Adem'e gidin" diyecekler. Sonra onların sırayla Adem'e, Nuh'a, İbrahim'e, Musa'ya, İsa'ya ve diğer peygamberlere (Aleyhimusselam) gideceklerini, hepsinin de:

"Siz benden başkasına gidin" diyeceklerini zikretmiştir. Sonra Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle devam etti:

"En sonunda bana gelirler ve: "Ey Muhammed! Sen Allah'ın rasulüsün ve peygamberlerin sonuncususun. Allah seni gelmiş ve gelecek günahlardan korumuştur. Rabbine şefaat etmek üzere git, içinde bulunduğumuz halimizi görmüyor musun?" diyecekler. Ben de kalkarak arşın altına geleceğim ve (orada) Rabbime secdeye kapanacağım. Sonra Allah bana öyle fütuhat verecek ve bana güzel hamdu senalardan öyle şeyler ilham buyuracak ki, öyle fütuhatı benden önce kimseye ihsan etmemiştir. Sonra:

"Ey Muhammed! Başını kaldır: İste ki isteğin verilsin! Şefaat dile sana şefaat hakkı verilsin" denilecek. Ben başımı kaldırarak:

"Yarabbi! Ümmetim, ümmetim" diyeceğim..."[346] Hadis böylece devam etmektedir.

2- Enes b. Malik radıyallahu anh'ın rivayet ettiği hadiste Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

[346] Buhari (4712) Müslim (194)

“**Cennette şefaat edecek insanların ilki benim ve peygamberler içinde tabi olanları en kalabalık olan ben olacağım**.”[347]

3- Ebu Hureyre radıyallahu anh’ın rivayet ettiği diğer bir hadiste şöyle buyrulmuştur:

“Her peygamberin kabul edilen bir duası vardır. her peygamber duasında acele etmiştir. lakin ben kabul edilen duamı kıyamet gününde ümmetime şefaat etmek için erteledim. Allah dilerse ümmetimden Allah’a hiçbir şeyi ortak koşmadan ölen herkes bu şefaate ulaşacaktır.”[348]

Havz

Havz; lugatte suyun toplandığı havuz demektir. Istılahta ise; Kitap, sünnet ve selefin icmaı ile kıyamet arasatında Nebi sallallahu aleyhi ve sellem için Kevser nehrinden inen suyun toplandığı havuzdur.[349]

Ehli Sünnet ve’l-Cemaat, Havz konusunda şu delilleri getirmişlerdir:

1- Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur: “Sana kevseri verdik” (Kevser 1) Müslim, Enes radıyallahu anh’den şu hadisi rivayet etmiştir:

“Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem bir gün aramızda iken biraz dalar gibi oldu. Sonra başını gülümseyerek kaldırdı. Ben:

“Neden güldün ey Allah’ın rasulü?” dedim. Şöyle buyurdu:

“**Az önce bana şu sure nazil oldu: “Rahman ve Rahim olan Allah’ın adı ile, sana kevseri verdik. Bu itibarla Rabbın için namaz kıl ve kurban kes. Gerçek olan şudur ki, asıl soyu kesik olan, sana kin besleyen kimsedir.**” (Kevser suresi) **bilir misiniz Kevser nedir?**” biz:

“Allah ve rasulü daha iyi bilir” dedik. Şöyle buyurdu:

“**O, bir ırmaktır. Azîz ve Celîl olan Rabbım onu cennette bana vermiştir. Onun üzerinde pekçok hayır vardır. Ümmetler kıyamet gününde ona gelir ve onun kapları yıldızlar sayısıncadır. Kullar kendi aralarında tartışırlar, ben derim ki:**

“Ey Rabbim; o, benim ümmetimdendir.” Bana denilir ki:

“Senden sonra ne yaptıklarını nereden bileceksin?”[350]

Bu ayeti kerime iki hususu ispat etmektedir:,

1- Kevserin Nebi sallallahu aleyhi ve sellem’e vaad edilen ve sadece ona has kılınan cennet nehirlerinden bir nehir olduğu

2- Kevser suyunun toplandığı, Kıyamet arasatında bulunan havzın ispatı. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in sünnetine sarılanlar bu havuza uğrarlar ve ondan bir kez içen bir daha susamaz.

2- Sehl b. Sad es-Saidi radıyallahu anh Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

[347] Müslim (196)
[348] Buhari (6305) Müslim (199)
[349] Bkz.: Tabakatu’l-Hanabile (1/242) Acurri eş-Şeria (357) İbn Abdilberr et-Temhid (2/291)
[350] Müslim (400)

“**Ben havzın başına sizden önce varacağım, kim gelirse ondan içecek ve kim içerse ebediyen susamayacaktır. Muhakkak benim üzerime beni tanıyan, benim de kendilerini tanıdığım bir takım kavimler gelecek, sonra benimle onların arasına girilecektir**”[351]

3- Enes b. Malik radıyallahu anh Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“**Havzımın mikdârı Eyle ile Yemen'deki San'a arası gibidir. Onda gökyüzünün yıldızları sayısınca bardaklar vardır**”[352]

4- Yine Enes b. Malik radıyallahu anh’ın rivayet ettiği hadiste Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

“**Muhakkak ki havuz başında benim yanıma bana sahâbilik etmiş bazı kimseler geleceklerdir. Onları tanıdığım zaman benden uzaklaştırılacaklar. Ben:**

“Ey Rabbim! Sahabelerim! Sahabelerim!” diyeceğim. Bana da:

“Hakikaten sen onların senden sonra neler çıkardıklarını bilmiyorsun!” denilecektir”[353]

Sırat:

Sırat lügatte; açık yol demektir.[354] Istılahta; mahşer yerinde cennet ile cehennem üzerine kurulmuş olup insanların amellerine göre üzerinden geçecekleri köprü demektir.[355]

Selefin Sözleri:

1- Selman el-Farisi radıyallahu anh şöyle demiştir: “Kıyamet gününde sırat konulur. Ustura gibi keskindir. Melekler: “Ya rabbi, buradan kim geçecek?” derler. O da: “İnsanlardan dilediklerim geçecek” buyurur. Bunun üzerine melekler: “Ey Rabbimiz! Biz sana hakkıyla kulluk edemedik” derler.[356]

2- İmam Ahmed şöyle demiştir: “Sırat haktır. Cehennemin üzerine kurulur ve insanlar üzerinden geçerler. Cennet bunun arkasındadır. Allah Azze ve Celle’den selamet ve oradan geçmeyi dileriz.”[357]

3- İmam İbn Batta el-Ukberi şöyle demiştir: “…Sonra dirilişe ve sırata iman etmek gerekir. O gün insanların şiarı “kurtuluş, kurtuluş”tur. Sırat, hadiste geldiği gibi kıldan ince, kılıçtan keskindir.”[358]

Ehli sünnet ve’l-Cemaatin sırata iman konusunda istidlal ettikleri delillerden bazıları şunlardır:

1- Allah Azze ve Celle’nin şu ayetinde sırata işaret vardır: “**(Ey insanlar!) İçinizde hiç kimse yoktur ki, cehenneme yaklaşmış (ve onun çevresinde bulunmuş) olmasın. Bu, Rabbının yapmayı üzerine aldığı kesinleşmiş bir hükümdür. Sonra Allah'tan sakınanları kurtarır, zâlimleri ise, orada dizüstü bırakırız**.” (Meryem 71-72)

2- Huzeyfe radıyallahu anh’ın rivayet ettiği uzun bir hadiste şu ifadeler geçmektedir: “…**Nihayet Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'e gelecekler. O hemen ayağa kalkacak ve kendisine şefaat için izin verilecek, emanetle rahim (akrabalık bağı) gönderilerek sıratın sağ ve sol ta-**

[351] Buhari (6583) Müslim (2290)
[352] Buhari (6580) Müslim (2303)
[353] Buhari (6582) Müslim (2304)
[354] Lisanu’l-Mizan (7/340) er-Razi Muhtaru’s-Sıhah (151)
[355] Sefarini Levamiu’l-Envar (2/189)
[356] Lalkai Şerhu Usuli İtikadi Ehli’s-Sunne (2221)
[357] Ebu Ya’la Tabakatu’l-Hanabile (1/27)
[358] Şerhu’l-İbane (s.221)

raflarına duracaklar. Sonra sizin ilk kafileniz şimşek gibi sırattan geçecek.” Ben:

“Annem babam sana feda olsun! Şimşek gibi geçmek ne demektir?.” diye sordum. Rasulullâh sallallahu aleyhi ve sellem:

“**Şimşeği hiç görmediniz mi? Göz kırpacak kadar bir zamanda nasıl geçip dönüyor. Sonrakiler rüzgârın geçişi gibi, daha sonrakiler kuşların geçişi gibi ve insanların koşması gibi geçecekler. Onları böyle koşturan amelleri olacaktır. Peygamberiniz de sırat üzerinde durmuş:**

“Yarabbİ! Selâmet ver, selâmet!” diyecek. Nihayet kulların amelleri âciz kalacak hatta öyle kimse gelecek ki, ancak sürünerek yürüyebilecek. Sıratın iki tarafında asılı çengeller olacak. Bunlar emrolunduklarını yakalamakla memurdurlar. Bakarsın bazı insanlar tırmalanmış kurtulmuş. Bazıları da cehenneme atılmış olacak” buyurdu.[359]

Aynı manada Ebu Hureyre[360] ve Ebu Said[361] radıyallahu anhuma’dan da rivayetler gelmiştir.

Sırat Köprüsünün Özellikleri:

Kılıçtan daha keskin, kıldan daha ince ve kaygandır. Allah’ın dilediğinin dışında üzerinde kimse sabitçe duramaz. Köprü karanlıklar içine kurulmuştur. Köprünün iki yanında üzerinden geçenler için şahadette bulunmak üzere emanet (emanet edileni koruma sıfatı) ve sıla-i rahim (akrabalık) beklerler. Kim emanet ve sıla-i rahmin hakkını vermişse onun için iyi şahadette, kimde haklarına riâyet etmemişse onun içinde kötü şahadette bulunurlar. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“(Ey insanlar!) içinizden hiç kimse yoktur ki cehenneme uğramamış olmasın. Bu Rabbinin yerine getirmeyi üzerine aldığı kesinleşmiş bir (hüküm)dür. Sonra biz korkup, sakınanları kurtarır, zalimleri ise cehennemde diz üstü bırakırız.” (Meryem Suresi 71-72. âyet)

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bu konuda şöyle buyurmuştur:

يضرب الصراط بين ظهراني جهنم فأكون أنا و أمتي أول من يجيزه

“Cehennemin ortasına sırat köprüsü kurulur. Ben ve ümmetim onu ilk geçenler oluruz.”[362] Ve şöyle buyurmuştur:

ويضرب جسر جهنم فأكون أول من يجيزه ودعاء الرسل يومئذ اللهم سلم سلم

“Cehennem köprüsü (sırat köprüsü) kurulur. Ben onu ilk geçecek olanım. O gün peygamberlerin duası “Ey Allah’ım! Bizi selamete erdir” dir.”[363]

Ebu Said El-Hudri (radiyallahu anh) şöyle buyurmuştur:

بلغني أن الجسر أدق من الشعر وأحد من السيف

“Bana gelen habere göre sırat köprüsü kıldan daha ince, kılıçtan daha keskindir.”[364]

---

[359] Müslim (195)
[360] Bkz.: Buhari (6573) Müslim (182)
[361] Müslim (183)
[362] Buhari (1/278) Hakim (4/628) Ebu Avane (1/139) İbni Mace (4280) İbni Ebi Şeybe (7/58) İbni Rahuye (1/93) Ebu Yala (11/241)
[363] Buhari (ezan 129) Müslim (iman 299)

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

وترسل الأمانة والرحم فتقوم على جنبي الصراط يمينا وشمالا فيمر أولكم كالبرق ثم كمر الريح ثم كمر الطير وشد الرحال تجزي بهم أعمالهم ونبيكم قائم على الصراط يقول رب سلم سلم حتى تعجز أعمال العباد حتى يجيئ الرجل فلا يستطيع السير إلا زحفا قال وعلى حفتي الصراط كلاليب معلقة مأمورة بأخذ من أمرت به فمخدوش ناج ومكدوس في النار

"Emanet (emanet edilen bir şeyi koruma sıfatı) ve rahim (akrabalık bağı) gelir sırat köprüsünün sağ ve sol yanına durur beklemeye başlarlar. Köprüyü ilk önce geçenler tıpkı bir şimşek gibi, sonrakiler rüzgâr gibi, sonrakiler kuş gibi ve hızlıca yolculuğa çıkan bir kişi gibi geçeceklerdir. Herkes ameline göre (köprüyü) geçişinin karşılığını görecektir. Ve sizin peygamberiniz (bütün bu olaylar olurken) köprünün başında

"Rabbim Sen selamete erdir" diye dua edecektir. Ta ki bazı kulların amelleri sırat köprüsünü geçişine izin vermeyinceye kadar bu şekilde devam eder. Hatta bir adam gelir, yürümeye gücü yetmediğinden arkası üzerine sürüne sürüne ilerler." Peygamber efendimiz sözüne şöyle devam etmiştir:

"Sırat köprüsünün iki tarafında asılı kancalar bulunmaktadır. Yakalamakla emrolundukları insanları yakalarlar. Kim arkasından itilirse cehenneme düşer ve kimde hafif yaralar alırsa kurtuluşa erer."[365]

Mizan

Mizan lügatte; eşyaların tartıldığı terazidir.[366] Istılahta ise; iyiliklerle kötülüklerin tartıldığı bir dili ve iki kefesi olan terazidir.[367]

"Ehl-i Sünnet'e göre; Allah Teâlâ'nın terazisi vardır; bununla kıyamet günü, iyilikleri ve kötülükleri tartacaktır. Bu terazinin iki gözü vardır. Mutezile; Mürcie ve Haricîlerle birlikte bu teraziyi inkâr ederek şöyle dedi; "Terazinin manası, adalettir. Amellerin tartılması değildir." Ne var ki, Allah'ın kitabında, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in hâdis-i şerifinde onların yalana çıktıkları görülmektedir. Allah Teâlâ şöyle buyurdu;

"Kıyamet günü için, adalet terazileri kuracağız; hiç kimseye zulüm olunmayacak. Bir tohum ağırlığında olsa dahi onu getireceğiz. Hesapçılar namına biz yeteriz." (Enbiya 47) Bir başka ayet-i kerimede ise, Allah Teâlâ şöyle buyurdu;

"O gün, kimin terazide iyilik tartısı ağır gelirse; hoşnut olacağı bir yaşantıya kavuşur. Her kimin de, iyilikleri terazide hafif gelir ise, onun anası haviye cehennemidir. O haviyenin ne olduğunu sana ne anlatabilir ki. O; Zorlu harareti olan bir atehtir." (Karia 6-11) Hâlbuki adalet; ağırlıkla, hafiflikle vasıflanamaz."[368]

Ehli sünnet imamlarından bazılarının mizan hakkındaki sözleri şöyledir:

---

[364] Müslim (1/170) İbni Hibban (16/380) İbni Mende İman (2/802)
[365] Müslim (1/187) Ebu Nuaym Müsnedül Mustahrac (1/270)
[366] Ragıb el-İsfahani el-Mufredat (522)
[367] Sefarini Levamiu'l-Envar (3/184)
[368] El-Gunye (1/72)

1- İmam Ahmed dedi ki: "İyiliklerle kötülüklerin tartılacağı mizana iman etmek haktır."[369]

2- Acurri, eş-Şeria'da "İyiliklerle kötülüklerin tartılacağı mizana iman etmek haktır" başlığını koymuş ve mizana imanı ispat eden bir çok rivayet zikretmiştir.[370]

3- İbn Batta el-Ukberi şöyle demiştir: "bütün şehirlerdeki Rivayet uzmanları, alimler, zahidler ve abidler mizana iman etmenin vacip olduğu hususunda ittifak etmişlerdir."[371]

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat mizanı ispat hususunda şu delilleri getirmişlerdir:

1- Allah Teala şöyle buyurmuştur: "**Kıyamet günü için, adalet terazileri kuracağız; hiç kimseye zulüm olunmayacak. Bir tohum ağırlığında olsa dahi onu getireceğiz. Hesapçılar namına biz yeteriz."** (Enbiya 47)

2- "**İşte o zaman tartı haktır; Kimlerin tartılan ağır çekerse, işte kurtuluşa erenler onlardır. Kimlerin tartıları da hafif gelirse, âyetlerimize küfretmiş olmaları dolayısıyle kendilerini ziyana uğratmış olanlar da bunlardır**." (A'raf 8-9)

3- **"O gün, kimin terazide iyilik tartısı ağır gelirse; hoşnut olacağı bir yaşantıya kavuşur. Her kimin de, iyilikleri terazide hafif gelir ise, onun anası haviye cehennemidir."** (Karia 6-9)

4- Ebu Hureyre radıyallahu anh'ın rivayet ettiği hadiste Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"**Rahman'a sevimli gelen iki kelime vardır ki bunlar dilde hafif, mizanda ağırdırlar: Subhanallahi ve hamdihi subhanallahilazim**"[372]

5- Aişe radıyallahu anha şöyle demiştir: "Bir gün Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem başı kucağımda olduğu halde uyurken ağladım, göz yaşım onun yanağına damlayınca uyandı.

"**Sana ne oldu**?" buyurdu. Ben de:

"Kıyamet gününün hallerini hatırladım. O gün kimse birbirini hatırlar mı?" dedim. Bunun üzerine şöyle buyurdu:

"**Üç yerde kimse kimseyi hatırlamaz; mizanının ağır mı hafif mi geleceğini öğreninceye kadar mizan anında, defterinin sağından mı solundan mı geleceğini öğreninceye kadar sayfaların uçuştuğu anda ve sırat anında**."[373]

6- Enes b. Malik radıyallahu anh şöyle demiştir: Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'den bana kıyamet gününde şefaat etmesini istedim.

"**Bunu yapacağım**" buyurdu. Ben:

"Ey Allah'ın rasulü! Seni nerede bulayım?" dedim.

"**Beni arayacağın ilk yer sırat olsun**" buyurdu.

"Eğer sıratta seni göremezsem?" dedim.

---

369 Tabakatu'l-Hanabile (1/27)
370 Eş-Şeria (382)
371 Şerhu'l-İbane (223)
372 Buhari (6406) Müslim (2694)
373 Ebu Davud (4755) Ahmed (6/110) Hakim (4/578) Hakim; Buhari ve Müslim'in şartlarına göre sahihtir demiştir.

"**Mizanın yanında ara**" buyurdu.

"Mizanda da karşılaşamazsak?" dedim.

"**O halde havzın yanında bul. Zira ben ancak bu üç yerden birinde bulunurum**" buyurdu.[374]

Mizanın iki kefesi olduğu Abdullah b. Amr radıyallahu anhuma'nın rivayet etmiş olduğu "bitaka hadisi"nde[375] geçmektedir.

Kantara

Müminler sırat köprüsünü geçtikten sonra kantara denilen bir yerde toplanacaklardır. Burası cennet ile cehennem arasında bir yerdir. Cehenneme düşmekten kurtulmuş müminler burada kendi aralarındaki ve birbirlerinden, haklarını alırlar. Bu haklardan da kurtulduktan sonra tamamen temizlenmiş olarak cennete girerler. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

يخلص المؤمنون من النار فيحبسون على قنطرة بين الجنة والنار فيقتص لبعضهم من بعض مظالم كانت بينهم في الدنيا حتى إذا هذبوا و نقوا أذن في دخول الجنة فو الذي نفس محمد بيده لأحدهم أهدى بمنزله في الجنة منه بمنزله كان في الدنيا

"**Müminler ateşten kurtulduktan sonra, cennet ile cehennem arasındaki kantara denen bir yerde toplanırlar. Birbirlerine dünyada yapmış oldukları haksızlıkların, kul haklarının cezasını öderler. Herkes hakkını alıp iyice temizlendikten sonra cennete girebilmeleri için izin verilir. Muhammed'in nefsi elinde olana (Allah'a) yemin ederim ki (cennete) girenlerden her biri cennetteki evini dünyadaki evinden daha iyi bilir**."[376]

---

374 Tirmizi (2563) Elbani Sahihu't-Tirmizi'de (1981) sahih demiştir.
375 Bkz.: Ahmed (3/273) Tirmizi (2789) İbn Mace (4300) Elbani Sahihu't-Tirmizi (2/333)
376 Buhari (5/2394) Ahmed (3/13, 57, 63, 74) Abd Bin Humeyd (935) Beyhaki Şuab (1/304)

CENNET VE CEHENNEM

Cennet; Allah'ın, şeraitine boyun eğen ve rasulüne tabi olan mümin kullarına vaad ettiği nimetler ve karşılık yurdudur. Allah orada hiçbir beşerin görmediği, işitmediği ve akıllarına dahi gelmeyen nimetler hazırlamıştır:

"**Yaptıklarına mükâfat olmak üzere hoşlarına gidecek nimetlerden kendileri için gizli tutulan şeyleri hiç kimse bilemez**." (Secde 17)

"**Her nefis ölümü tadacaktır. Kıyamet günü, yaptıklarınızın karşılığı mutlaka verilecektir. Kim ateşten kurtarılıp cennete sokulursa, o, muhakkak kurtuluşa ermiştir. Zaten dünya hayatı aldatıcı bir metadan başka bir şey değildir**." (Al-i İmran 185)

Cehennem ise Allah'ın kafirlere, rasullerini yalanlayanlara ve şeraitinden yüz çevirenlere vaad ettiği en büyük rezillik ve pişmanlık yurdudur. Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur:

"**Şunu halâ anlamadılar mı ki, kim Allah'a ve Rasûlüne yan çizerse, onun için, içinde daimî kalacağı bir cehennem ateşi vardır. Bu ise, en büyük zillettir**." (Tevbe 63)

Allah Azze ve Celle orada akılların tasavvur edemeyeceği azaplar hazırlamıştır:

"**Yer yüzünde bulunan şeylerin hepsi ve onunla birlikte bir de o kadarı zâlimlerin olsa, kıyamet günü en kötü azaba karşı onu fidye olarak verirlerdi. Zira onlara Allah katından hiç hesap etmemiş oldukları bir azâb ortaya çıkmıştır.**" (Zümer 47)

Cennet ve cehenneme iman, imanın ancak kendisiyle tamam olduğu rükünlerinden olan ahirete imanın en önemli hükümlerindendir.

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'in bu meselelerde itikadı özetle şöyledir:

Birincisi: Cennet ve Cehennem Yaratılmış Olup Şu An Mevcutturlar:

1- İmam Ahmed rahimehullah şöyle demiştir: "Allah, halkı yaratmadan önce cenneti yarattı, onun için de cennetlikleri yarattı. Onun nimetleri devamlıdır. Kim cennetten bir şeyin son bulacağını iddia ederse o kafirdir. Halkı yaratmadan önce cehennemi yaratmış ve cehennemlikleri de yaratmıştır. Onun azabı devamlıdır."[377]

2- Acurri Kitabu'ş-Şeria'da; "Cennet ve Cehennemin yaratılmış olduğunu tasdik babı" diye başlık açmış ve şöyle demiştir: "Allah bize ve size rahmet etsin, şunu iyi bilin ki, Kuran, Allah Azze ve Celle'nin Adem aleyhisselamı yaratmadan önce cennet ve cehennemi yarattığına şahittir. Cennetlikleri ve cehennemlikleri de dünyaya gelmelerinden önce yaratmıştır…" sonra Kuran ve sünnetten bir çok deliller zikretmiştir.[378]

3- Ebu'l-Hasen el-Eşari, Hadis ashabının akidesi hakkında şöyle demiştir: "Onlar cennet ve cehennemin yaratılmış olduğunu ikrar ederler."[379]

4- İmam Sabuni Selef ve hadis ashabının akidesini şöyle arz etmektedir: "Ehli sünnet cennet ve cehennemin yaratılmış olduklarına şahitlik ve itikad ederler."[380]

5- İbn Abdilberr Kusuf namazı hadisini zikrederken şöyle demiştir: "Yine bu hadiste cennet ve cehennemin yaratılmış olduğuna delil vardır. İlim ehli cemaatinin itikadı bundan dolayı cennet ve cehennemin son bulmayacağı şeklindedir. Bidat ehli ise bunu inkar etmişlerdir."[381]

---

[377] Tabakatu'l-Hanabile (1/344) İmam Ahmed, Musedded b. Muserhed'e gönderdiği mektubunda bunu söylemiştir.
[378] Eş-Şeria (387)
[379] Makalatu'l-İslamiyyin (1/296)
[380] Akidetu's-Selefi Ashabi'l-Hadis (64)

Ehl-i Sünnetin Bu Konudaki Delilleri:

1- Allah Azze ve Celle Cennet hakkında şöyle buyurmuştur: "Rabbınızdan gelecek olan mağfirete ve takva sahipleri için hazırlanan, genişliği gökler ve yer kadar olan cennete koşun." (Al-i İmran 133)

2- Yine cennet hakkında şöyle buyurmuştur: "**Ey insanlar! Rabbınızdar* bir mağfirete ve genişliği, gök ve yerin genişliği gibi olup, Allah'a ve peygamberlerine îman edenler için hazırlanan cennete kavuşmak için yarış edin. Bu. Allah'ın dilediğine verdiği bir lûtuftur. Allah büyük lütuf sahibidir.**" (Hadid 21)

3- Cehennem hakkında da şöyle buyurmuştur: "Kafirler için hazırlanan ateşten sakının." (Ali-İmran 131)

4- "**Allah onlara gazab etmiş, onları lanetlemiş ve onlar için cehennemi hazırlamıştır. Ne kötü bir yerdir orası**." (Fetih 6)

5- Aişe radıyallahu anha şöyle demiştir: "Güneş tutuldu ve Nebi sallallahu aleyhi ve sellem namaza durup uzunca bir sure okudu. Sonra uzunca rüku etti. Sonra başını kaldırdı ve başka bir sure okumaya başladı. Sonra tamamlayıncaya kadar ruku etti ve secde etti. Sonra ikinci rekatte de bunu yaptı ve şöyle buyurdu:

"**Bu ikisi (güneş ve ay) Allah'ın ayetlerinden iki ayettir. Bunu (güneş veya ay tutulmasını) gördüğünüzde bu sizden kaldırılana kadar namaz kılın. Şu makamımda ben size vaadedilen her şey'i gördüm. Hattâ ilerlediğimi gördüğünüz zaman ben cennetten bir salkım almak İstediğimi görüyordum. Vallahi benim gerilediğimi gördüğünüz zaman ben cehennemin bazı cüzlerinin birbirini tarumar ettiğini görüyorum. Cehennemde İbn Lühayy'i de gördüm. Putlar için hayvanları serbest bırakan adam budur**"[382]

6- Enes b. Malik radıyallahu anh şöyle demiştir: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem bir gün bize namaz kıldırdı. Namazı bitirince yüzüyle bize dönerek şöyle buyurdu:

"**Ey insanlar! Ben sizin imamınızım, rukuda, secdelerde, kıyamda ve namazdan ayrılırken benden önce hareket etmeyiniz. Muhakkak ki ben sizleri önümden de arkamdan da görmekteyim**." Sonra şöyle buyurdu:

"**Nefsim elinde olana yemin ederim ki, şayet benim gördüğümü görseydiniz az güler, çok ağlardınız**." Sahabeler:

"Ne gördün ey Allah'ın rasulü?" dediler.

"**Cenneti ve cehennemi gördüm**" buyurdu.[383]

7- İmran b. el-Husayn radıyallahu anh, Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

"**Cennete muttali oldum ve oranın halkının çoğunun fakirler olduğunu gördüm. Cehenneme de muttali oldum ve oranın halkının çoğunun kadınlar olduğunu gördüm**."[384]

İkincisi: Cennet ve Cehennem Bakidirler, Asla Fani Olmazlar:

1- İmam Ahmed rahimehullah şöyle demiştir: "Cehennem içindekiler yaratılmıştır, cennet ve içindekiler yaratılmıştır. Sonra Allah Azze ve Celle her ikisinin halkını yaratmıştır. Bunlar fani olmadıkları gibi içindeki hiçbir şey de asla fani olmazlar. Eğer bir bidatçi veya bir zındık, Allah Azze ve Celle'nin; "O'nun vechi dışında her şey helak olacaktır" (Kasas 88) ayetini veya bunun benzerlerini

---

[381] Et-Temhid (3/320)
[382] Buhari (1212) Müslim (901)
[383] Müslim (426)
[384] Buhari (6546) Müslim (2737)

delil getirecek olursa, bunlar Kuranın muteşabihlerindendir. Ona: "Allah Azze ve Celle'nin haklarında fani olmasını yazdıkları fani ve helak olacaklardır. Cennet ve cehennemi ise Allah Azze ve Celle fani olmaları ve helak olmaları için değil, baki kalmaları için yaratmıştır. Cennet ve cehennem dünyada değil, ahirettedirler" denilir.[385]

2- İmam Ubeydullah b. Batta el-Ukberi şöyle demiştir: "Allah Azze ve Celle'nin halkı yaratmadan önce cennet ve cehennemi yarattığına, cennet nimetlerinin asla son bulmayacağına, hurilerden eşlerin ölmeyeceklerine, nimetlerin eksilmeyeceklerine, yaşlanmayacaklarına, meyvelerinin sonu gelmeyeceğine iman etmek gerekir. Nitekim Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur: "**Allah'tan korkanlara va'dolunan cennetin sıfatı; (Ağaçları) altından ırmaklar akar; yiyeceği ve gölgesi dâimidir. Bu, sakınanların akıbetidir; kâfirlerin akıbeti ise, cehennemdir.**" (Ra'd 35) Cehennem azabına gelince, Allah'ın devamlı kılmasıyla daim ve ebedidir. Tevhide itikad etmeksizin ve sünnete tutunmaksızın dünyadan ayrılan cehennemlikler orada devamlı kalacaklardır."[386]

3- İbn Abdilberr Rahimehullah şöyle demiştir: "Ehli sünnet, cennet ve cehennemin yaratılmış olup fani olmayacaklarını söyler. Zira o ikisi dünya son buluncaya kadar fani olmayacak olsalardı, malumdur ki dünya kıyametin kopmasıyla son bulacak, ahiret gelecektir. ahiret ise cehennemsiz ve cennetsiz olmaz. Muhakkak ki cennet Allah Teala'nın rahmeti, cehennem ise azabıdır. Bu, kullarından dilediklerine isabet edecektir."[387]

4- İbn Teymiyye rahimehullah şöyle demiştir: "Ümmetin selefi, imamları ve diğer ehli sünnet ve'l-cemaat, yaratılmışlardan; cennet, cehennem, arş ve diğer bazı şeyler gibi bazılarının yok olmayacakları ve tamamen son bulmayacakları konusunda ittifak etmişlerdir."[388]

Cennet ve Cehennemin sonsuz oluşunun delilleri:

1- Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur: "**İman edenler ve iyi iş işleyenler ise, onları, (ağaçlan) altından ırmaklar akan, içinde dâimi kalacakları cennetlere sokacağız. Onlar için, orada tertemiz eşler vardır. Onları koyu gölgeliklere sokacağız**." (Nisa 57)

2- "**İman edenler, hicret edenler ve Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihad edenler, Allah katında en büyük dereceye sahiptirler. İşte asıl kurtuluşa erenler bunlardır. Rabları onlara, kendi katından bir rahmet, bir hoşnudluk ve içinde hiç tükenmeyecek nimetler bulunan cennetler müjdelemektedir. Orada daimî ve ebedîdirler. Şüphesiz en büyük mükâfat Allah katındadır**." (Tevbe 20-22)

3- "**Göğüslerindeki kini çıkarıp attık. Birbirinin kardeşleri olarak karşılıklı sedirler üzerindedIrler. Orada onlara hiçbir güçlük dokunmaz. Oradan çıkarılacak da değillerdir**." (Hicr 47-48)

4- "**İnkâr edenleri ve zulüm işleyenleri, Allah, elbette bağışlamayacak ve onları doğru yola iletmeyecektir. (Onları ileteceği yol) ancak, içinde ebediyyen kalacakları cehennem yoludur. Bu da, Allah'a göre çok kolaydır**." (Nisa 168-169)

5- "**Onlar ateşten çıkmak isteyeceklerdir; fakat oradan çıkacak değillerdir. Onlar için devamlı bir azâb vardır**." (Maide 37)

6- "**Ve peşlerinden gidenler, "keşke bizim için dünyaya bir defa daha dönüş olsaydı da, onların bizden kaçıp kurtuldukları gibi, biz de onlardan kurtulsaydık" derler" İşte Allah onlara amellerini, üzerlerine yığılmış pişmanlıklar halinde böyle gösterecektir. Fakat onlar ateşten çıkacak değillerdir**." (Bakara 167)

7- **"Ama âyetlerimizi inkâr etmiş ve kâfir olarak ölmüş olanlar, işte Allâh'ın, meleklerin ve tüm insanların la'neti onların üstünedir. Onlar ebediyen lânet içinde kalırlar. Artık ne azapları hafifletilir ne de onların yüzlerine bakılır**."(Bakara 161-162)

[385] Tabakatu'l-Hanabile (1/28)
[386] İbn Batta Şerhu'l-İbane (228)
[387] Et-Temhid (5/10)
[388] İbn Teymiyye Mecmuu'l-Fetava (18/307)

8- "**Bizim âyetlerimizi yalanlayıp da onlara karşı kibirlenmek isteyenler var ya, işte onlara gök kapıları açılmayacak ve onlar, deve iğne deliğine girinceye kadar cennete giremeyeceklerdir! Suçluları işte böyle cezalandırırız!**"(A'raf 40)

9- "**İnkâr edenlere de cehennem ateşi vardır. Öldürülmezler ki ölsünler, cehennem azabı da onlara biraz olsun hafifletilmez. İşte biz, küfürde ileri giden her nankörü böyle cezalandırırız**."(Fatır 36)

10- "**Yoldan çıkanlar ise, onların varacakları yer ateştir. Oradan her çıkmak istediklerinde geri çevrilirler ve kendilerine: Yalandır deyip durduğunuz cehennem azabını tadın! denir**."(Secde 20)

11- "**Azapları hafifletilmeyecektir. Onlar azap içinde kurtuluştan ümit kesmişlerdir. Biz onlara zulmetmedik, fakat onlar kendileri zalim kimselerdir. Onlar cehennem bekçisine: "Ey Mâlik! Rabbin artık bizi öldürsün." diye seslenirler. Mâlik de: "Siz böylece kalacaksınız." der**."(Zuhruf 75-77)

12- "**Ve şöyle derler: Rabbimiz! Cehennem azabını üzerimizden sav. Doğrusu onun azabı gelip geçici değil, devamlıdır**."(Furkan 65)

13- İbn Ömer radıyallahu anhuma, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

"**Cennetlikler cennete, cehennemlikler de cehenneme girdirilir. Sonra aralarından bir müezzin: "Ey cehennem halkı, ölüm yok, ey cennet halkı! Ölüm yok, kalıcılık vardır" der**."[389]

14- Ebu Said el-Hudri radıyallahu anh Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

"**Ölüm, kıyamet gününde bembeyaz bir koç şeklinde getirilir, cennet ile cehennem arasında durdurulur, şöyle denilir:**

"Ey Cennet ehli! Bunu tanıyor musunuz?" onlar da başlarını çevirerek bakarlar ve:

"Evet, bu ölümdür" derler.

"Ey Cehennem halkı! Bunu tanıyor musunuz?" denilir. Onlar da başlarını kaldırıp bakarlar ve:

"Evet, bu ölümdür" derler. Onun boğazlanması emredilir ve boğazlanır. Sonra şöyle denilir:

"Ey Cennet halkı! Kalıcılık var, ölüm yok, ey Cehennem halkı! Kalıcılık var ölüm yok" Sonra Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şu ayeti okudu:

"**Onlar gaflet içinde ve îman etmezlerken işin bitmiş olacağı o pişmanlık gününe karşı onları uyar.**" (Meryem 39)[390]

15- Ebu Said el-Hudri ve Ebu Hureyre radıyallahu anhuma Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu rivayet etmişlerdir:

"**Bir munadi şöyle seslenir: "Eğer size sıhhat verilmişse bir daha asla hastalanmayacaksınız. Size hayat verilmişse bir daha asla ölmeyeceksiniz. Size gençlik**

[389] Buhari (6544) Müslim (2850)
[390] Buhari (4730) Müslim (2849)

verilmişse bir daha asla ihtiyarlamayacaksınız. Size nimetler verilmişse bir daha asla mahrum olmayacaksınız. Bundan dolayı Allah Teala şöyle buyurmuştur:

“Onlara da "işte (dünyada) işlemiş olduğunuz ameller sebebiyle size miras olarak verilen cennet budur" diye seslenilir.” (A’raf 43)[391]

İbnu’l-Kayyım rahimehullah, Şeyhulislam İbn Teymiyye’nin cehennemin ebediliği konusunda seleften ve haleften bilinen iki görüş zikrettiğini, bu konudaki tartışmanın tabiin tarafından bilindiğini zikretmiş, sonra cehennemin ebedi ve kalıcı olduğu, son bulmayacağı hususunda meseleyi kesinleştirdiklerini belirterek şöyle demiştir:

1- İcma'nın verdiği inanç. Nitekim insanların çoğu bunun, sahabe ve tabiin arasında icmâ edilmiş bir husus olduğuna, hiç ihtilaf etmediklerine, bu konudaki ihtilafın sonradan çıktığına ve bunun bid'at ehlinin görüşlerinden olduğuna inanmaktadırlar.

2- Kur'an Cehennemin ebediliğine kafi bir şekilde delâlet etmektedir. Şöyle ki; Allah, onun kalıcı bir azab (azâb mukîm) olduğunu, onlardan asla ayrılmayacağını, onlara azabı (Allah'ın) devamlı artıracağını, orada ebedi kalacaklarını, ateşten çıkmayacaklarını, çıkarılmayacaklarını, Cenneti kâfirlere haram kıldığını, deve iğne deliğinden geçinceye kadar (ki geçmez) Cennet'e girmeyeceklerini, işlerinin bitirilmemesi sebebiyle ölmeyeceklerini, azabının onlardan hafifletilmeyeceğini, azabının bir kara sevda, yani kalıcı ve ayrılmaz olduğunu haber vermiştir. Dediler ki; işte bütün bunlar, onun sürekli ve devamlı olduğunu kesin olarak bildirir.

3- Mütevatir (müstefîz) sünnet, kalbinde zerre ağırlığınca iman bulunan müminlerin oradan çıkacağını, kâfirlerin kalacağını, şefaat hadisleri, başından sonuna kadar hepsi muvahhidlerin isyankar olanlarının ateşten çıkacağını ve bu hükmün onlara has olduğunu haber vermektedir. Kâfirler de çıksa idi o zaman onlar onlarla denk olur, iman ehlinin çıkması diye bir ayrıcalık kalmazdı.

4- Rasûlullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem bizi bu hususa vakıf kılmış, biz onun dininden, herhangi muayyen bir nakle ihtiyaç duymaksızın bunu öğrenmişiz. Aynen onun dininden Cennetin de sürekli olduğunu fâni olmadığını öğrendiğimiz gibi öğrenmişiz.

5- Selefin ve ehl-i sünnetin inançları, Cennet ve Cehennemin yaratılmış olup, fani olmayacaklarını bilâkis dâimi olduklarını açıkça belirlemektedir. Onlar Cennet ve Cehennemin faniliğini bid'at ehlinin görüşü olarak zikretmektedirler.

6- Akıl, kafirlerin cehennemde ebedi kalmasına hükmeder. Bu bir esasa dayanmaktadır. O da şu: Dönüş (ahirete varış) ve itaatkar nefisleri mükafatlandırıp günahkar nefisleri cezalandırmak gerekir, ancak bu akılla bilinen şeylerden midir? Yoksa sadece işitme (nakil) yoluyla bilinen şeylerden midir? Bu konuda müslüman tartışmacılar (düşünürler) iki yol tutturmuşlardır. Onların çoğu, bu husus nakille birlikte akılla da bilinir demişlerdir. Nitekim Kur'an bir çok yerde buna delalet etmektedir. Mesala Allah iyilerle kötüleri ölüm ve dirimde eşit tutacağı iddiasını yarattığını boş yere yaratmış olması ve ona dönülmeyeceği iddiasını insanları başı boş bırakıp onlara sevab vaya ceza vermeyeceği iddiasını reddetmiştir. Böyle bir şey yapmak onun hikmetine ve kemaletine toz kondurur. O'na layık olmayan şeyleri nisbet etmeyi ifade eder.

Bu görüştekiler şunu da belirtirler: Beşerin kişilikleri kalıcıdır, inançları, özellikleri onlardan hiç ayrılmaz, can çıkar huy çıkmaz. Her ne kadar onlar, azabı gördükleri zaman, ettiklerine pişman olacak iseler de, pişman oluşları, amellerinin kötülüğünden, Rabb'lerinin bunlardan hoşlanmamasından dolayı değildir. Aksine azap onların yakasını bıraksa daha önceki kişiliklerine döneceklerdir. Allah buyurur ki:

"Ah bir görsen, ateşin başında durdurulupta, onların ah keşke geri döndürülsekte Rabbimizin ayetlerini reddetmesek ve müminlerden olsak deyişlerini. Hayır, onlara, daha önce gizledikleri belirmiştir ve şayet geri döndürülseydiler, yasaklandıkları şeyleri tekrar işlerlerdi. Doğrusu onlar kesin yalancıdırlar." (En'am, 27-28)

[391] Muslim (2837)

İşte bu kişiler, azabı tattılar ve onu fiilen çektiler. (Aslında kötü hallere sahip oldukları için pişman değiller.) Onları azaba duçar eden sebep hala kendi içlerinde mevcut. Habislikleri, küfürleri yine içlerinde duruyor, onlardan ayrılmamış. Şöyle ki geri döndürülüp tekrar dünyaya getirilseler, eskisi gibi kafir olacaklar. İşte bu onların devamlı azab görmelerinin, naklinde belirttiği şekilde, aklın bir gereği olduğuna delalet eder."[392]

Bundan sonra cehennemin son bulacağını savunanların bu delillere hiç ikna edici olmayan cevaplarını zikreder. Bununla beraber Kitap ve sünnetin açık delilleri, aklın içine dalmaya mecali bulunmayan bu konuda, cennet ve cehennemin sonsuz olduklarına açıkça delalet etmektedir.

İbn Kayyım, şöyle demiştir: "Kısaca şunu söylemek isteriz ki; Cennet ve Cehennemin fani olduğunu söylemek, bid'at bir sözdür, sahabeden, tabiinden, İslam imamlarından hiç kimse böyle bir söz söylememiştir.

Bu sözü söyleyenler bunu fasit bir kıyastan hareketle ortaya atıyorlar. Ne ki bu asıl, insanlardan bir çoğuna bir şeye benzer gibi gelmiş de bunu hakk bir inanç sanmışlardır."[393]

Vabilu's-Sayyib'de de şöyle demiştir: "İnsanlar üç tabakadır: habisin kirlettiği temiz, temiz tarafı olmayan habis ve habis ile temizin karışık bulunduğu kimseler. Bunların üç devresi vardır: sırf temiz olanların diyarı, sırf habis olanların diyarı. Bu ikisi fani olmazlar. Ve üçüncüsü de habis ile temizi bir arada bulunduranların diyarı. İşte bu diyar son bulur ki bu isyankarların diyarıdır. Zira tevhid ehlinden olan günahkarlardan hiçbiri cehennemde kalıcı değildir. Onlar cezaları kadar azap edildikten sonra cehennemden çıkarılacaklar ve cennete sokulacaklardır. Baki kalacak olan sırf temiz olanların diyarı (cennet) ile sırf habis olanların diyarı (cehennem)dir."[394]

Üçüncüsü: Vaad Edilen Cennet Adem ve Havva'nın İçinde Bulunduğu Cennettir

Bu meselede Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat arasında ihtilaf vardır. İbn Kayyım iki meşhur görüşü şöylece nakletmiştir:

"Adem ve Havva'nın konuldukları Cennet hakkında iki görüşte ihtilâf edilmiştir:

Birincisi: Bu Cennet, ebediyet Cennet'idir.

İkincisi: Bu Cennet, Allah'ın ikisi için hazırlayıp imtihan yurdu kıldığı bir Cennet (bahçe) dir, mükafat yurdu kılmış olduğu ebediyet Cennet'i değildir.

İkinci görüşte olanlar da ikiye ayrılmışlardır:

Adem'in girdiği Cennet'in, insanların kıyamet günü girecekleri ebediyet Cenneti olduğunu söyleyenler dediler ki:

1. Bizim bunu söylememiz, Allah'ın küçük büyük bütün insanlara verdiği fıtratın gereğidir. Cennet denince onların aklına başka bir şey gelmez, bu konuda tartışılabileceğini düşünmezler.

2- Allah Teala, Bakara suresinde şöyle buyurmuştur:

"Dedik ki: "Ey Adem! Sen ve eşin birlikte bu cennete yerleşin ve onun her yerinde istediğiniz her şeyden rahatça yiyin. Fakat şu ağaca yaklaşmayın. (Eğer yaklaşırsanız) **zalimlerden olursunuz. "**(Bunun üzerine) **Şeytan onların ayağını oradan kaydırdı ve bulundukları yerden** (nimet yurdundan) **onları çıkarttı. Dedik ki: "Birbirinize düşman olarak inin. Yeryüzünde belirli bir zamana kadar, sizin için rızkınızı elde edeceğiniz bir yerleşme yeri vardır."** (Bakara: 35-36)

[392] İbn Kayyım Hadi'l-Ervah (254) Şifau'l-Alil (518)
[393] Hadi'l-Ervah (247) bkz.: İbn Kayyım Şifau'l-Alil (506-518)
[394] El-Vabilu's-Sayyib (33)

Bu ayet, onların Cennet'ten yeryüzüne indiklerine iki yönden delâlet eder.

a. "İnin" ifadesi. Çünkü **"iniş"**, yüksekten aşağıya doğru olur.

b. Yeryüzünde belirli bir zamana kadar, sizin için rızkınızı elde edeceğiniz bir yerleşme yeri vardır." ifadesi.

Bu ifade, **"inin"** emrinden sonra gelmiştir. Bu demektir ki onlar daha önce yeryüzünde değildiler.

3- Aynı şekilde eğer, bu Cennet dünyada olsaydı Adem İblis'in: **"Sana, ebediyet ağacını ve yıpranmayacak bir saltanatı göstereyim mi?"** (Taha: 120) sözüne bakarak onun yalancı olduğunu anlayıverirdi. Çünkü Adem dünyanın gelip geçici ve fâni olduğunu, dünya saltanatının da yıpranacağını ve biteceğini biliyordu.

4- Cennet kelimesi bütün yerlerde belirli (ma'rife) olarak **"el-Cenneh"** şeklinde (bir Cennet değil, Cennet anlamında) gelmiştir.

"Sen ve eşin Cennet'te (el-Cenneh) **oturun"** (Bakara: 35) ayetinde ve benzerlerinde olduğu gibi. Rahman'ın kullarına, görmedikleri âlemde olmak üzere va'dettiği ebediyet Cennet'inden başka, muhataplarca bilinen ve tanınan bir Cennet yoktur. Binâenaleyh bu kelime kullanıla kullanıla ebediyet Cennetinin özel ismi olmuştur.

Mesela **"el-Medine"** şehir demektir ama Medine şehrini ifade eder. **"en-Necm"** yıldız demektir ama Süreyya yıldızını ifade eder. **"el-Beyt"** ev demektir ama Beytullah'ı ifade eder. **"el-Kitab"** kitab demektir ama Kur'an'ı ifade eder. Binâenaleyh bu kelime **"el-Cenneh"** (Cennet) şeklinde belirlilik takısı (olan **"el"** takısı) ile gelirse, mü'minlerin kalbine bilinen o malûm Cennet manâsı gelecektir.

Sonra bunun ebedilik cenneti olmadığı, yeryüzünde bir cennet olduğu görüşünde olanların delillerini sıralayarak şöyle der:

“1- Allah Sübhanehü ve Tealâ, ebediyet Cennet'ine kıyamet günü girileceğini bütün rasûllerinin dilinden açıklamıştır. Henüz o giriş zamanı gelmiş de değildir. Allah, kitabında cennet'i, kendisine mahsûs bir takım özellikleri ile vasfetmiştir.

Binaenaleyh artık Allah Sübhanehü ve Teâla'nın bir şeyi bir takım özelliklerle vasfetmesi, sonra o şeyin bu özelliklerden başkası ile muttasıl olması mümkün değildir.

2. Dediler ki: Mesela Allah muttakiler için hazırlanmış olan Cennet'i ebedî kalış yurdu (**dâr el-mukâme**) olarak anlatmıştır. Oraya kim girerse orada kalacaktır. Adem ise girdiği cennette kalmamıştır.

Yine Allah orayı bâkîlik Cennet'i (**dâr el-huld**) olarak nitelemiştir. Adem ise orada bakî olmamıştır.

Yine orayı sevâb ve ceza olarak nitelemiş, teklif, emir ve nehiy yurdu olarak nitelemiştir.

Ayrıca kayıtsız şartsız selâmet yurdu olarak anmış, imtihan ve ibtilâ yurdu olarak anmamıştır. Halbuki Adem, o yerde en büyük imtihana tâbi olmuştur.

3. Yine Allah orayı, içinde Allah'a ebediyyen isyan olunmayacak bir yurd olarak nitelemiştir. Halbuki Adem, girdiği cennetinde Rabbine isyan etmiştir. Allah Cennet'i, korku ve üzüntü olmayan yurd diye nitelemiştir. Adem babamız ve Havva anamızın ne kadar korku ve üzüntü duydukları ise malum. Orayı selâmet yurdu (**dâr es-selâm**) olarak nitelemiştir. Babamız ve anamız (a.s.) ise orada fitne (imtihan) dan salim olamamışlardır. Orayı **dâr el-karâr** olarak nitelemiştir, ama onlar orada karar kılmamışlardır. Oraya girenler hakkında: **"onlar oradan çıkarılmayacaklardır"** (Hicr: 48) buyurmuştur.

Adem babamız ve Havva anamız oradan çıkmışlardır. **"Orada onlara yorulmak ırılmak yoktur"** (Hicr: 48) buyurmuştur.

Adem ise orada kaçacak gizlenecek bir delik ararcasına koşmuş, hemen Cennet yapraklarından üstüne örtmeye koyulmuştur. Bu bir yorulma - ırılma değilse nedir?

Yine orada boş lüzumsuz şeylerin ve günahın olmadığını haber vermiştir. Halbuki Adem bulunduğu yerde îblis'in kötü sözlerini ve günahkâr lafını işitmiştir. Orada insanın lağv ve yalan duymayacağını haber vermiştir; Halbuki Adem orada îblis'in yalanını duymuştur. Allah oranın, doğruluk ve sadâkat makamı (mak'ade sıdk) olduğunu haber vermiştir. îblis ise orada yalan söz söylemiş ve bu yalanma yemin etmiştir. Allah Teâla meleklere: **"Ben yeryüzünde bir halife kılacağım"** demiştir. (Bakara: 30)

"Ebedi ev olan Cennet'te (Cennet el-me'vâ'da**) kılacağım"** dememiştir.

Meleklerde **"orada fesat çıkaracak ve kan dökecek birini mi kılacaksın"** demişlerdir.

Bunların Cennet el-Me'va'da olması ise imkânsızdır. Allah Teâla iblis'in Adem'e **"sana ebediyet ağacını ve eskimez-tükenmez bir saltanatı göstereyim mi?"** (Taha: 120) dediğini haber vermiştir.

Eğer Allah Adem'i, ebediyet cennetine ve zaten eskimez-pörsümez olan bu cennet saltanatına oturttuysa, Adem nasıl olmuşda iblis'i reddetmemiş ve ona:

Zâten bana verilmiş olan eskimez saltanatı sen nasıl göstereceksin, işte onun içindeyim dememiştir.

Yine nasıl olmuşda Allah onu Cennet'e oturtmuş ama ona sen burada ebedi kalacaklardansın diye haber vermemiştir.

Eğer biliyorsa, İblis'in sözüne bakmaz, onun nasihatine kulak aşmazdı. Ama o, ebediyet yurdunda olmadığı için, arzu ettiği ebedilik konusunda iblis onu aldatabilmiştir.

4. Dediler ki: Eğer Adem, ebediyet Cennet'ine konuldu ise -ki bu Cennet kudsiyet yurdudur, oraya temiz ve mukaddes olanlardan başkası giremez- nasıl olmuşda pis, murdar, yerilmiş ve aşağılanmış iblis oraya ulaşıp, orada Adem'i fitneye düşürmüş ve ona vesvese vermiştir. Bu vesvese ya Adem'in kalbine gelmiştir ya da kulağına. Her iki halde de o mel'ün müttakilerin yurduna nasıl girmiştir?

5. Aynı şekilde yine ona **"in oradan, senin için orada kibir satabilmek, yoktur"** (Araf: 13) dendikten sonra acaba onun yedinci kat gök üzerinde bulunan ebedi ev olan Cennet'e (Cennet-el Me'vâ'ya) yükselebilmesi, azgınlığı, kibri sebebiyle kendisine gazab edildikten, uzaklaştırılıp tard edildikten sonra oraya çıkılabilmesi hiç kolay olabilir mi?

Hiç böyle bir ihtimal, **"senin için orada kibir satmak olamaz"** sözüyle uyuşur mu?

Adem'e söylediği o sözler, yemin billah ettiği o yalan kibir değilse daha ötesinde kibir olan şey ne olabilir?

Eğer, herhalde iblisin vesvesesi Adem ve Havva'ya, iblis yerde Adem ve Havva gök üstünde yüceler arasında iken ulaşmıştır, derseniz böyle bir söz, dil açısından da duyular ve âdetler açısından da makûl olmayan bir şeydir.

Eğer onun, yılanın karnına girip vesvesesini onlara ulaştırdığını iddia ederseniz bu söz daha bâtıl oğlu bâtıl bir sözdür Çünkü oradan indirildikten sonra yılanın karnında dahi olsa nasıl Cennet'e girmeye yol bulabilecektir.

Eğer Adem ve Havva'nın kalblerine gir ip vesvesesini vermiştir derseniz yine aynı mahzur söz konusudur Üstelik Allah iblisin o ikisi ile şifahen konuştuğunu gösteren bir ifâde kullanmıştır:

"Ve dedi ki: Sizin Rabbiniz, bu ağaçtan sizi sakındırmamıştır..." (A'raf: 20)

Bu ifade şekli iblisin Adem'i, Havva'yı ve ağaç: görerek konuştuğunu gösteriyor. (İblis bu ağaç diyor, Arapça'da **"bu=hâzihî"** ile yakın olan şeyler gösterilir.) Daha sonra Adem cennetten çıkarılıp, orada ikâmet etmezken Allah ona **"ben sizi o ağaçtan sakındırmamış mıydım?"** buyurmuştur. (A'raf: 22)

Bu ağaçtan dememiştir Dolayısıyla iblis, onlara **"Rabbiniz bu ağaçtan sizi sakındırmamıştır"**derken, Adem ve Havva'yı bulundukları yerin mülküne ve orada ebed kalmaya iştahlandırdığı için böyle bir şeyi onların gözünün önündeymiş gibi düşündürecek bir ifade kullanmış ve yakındaki bir şey için kullanılan **"bu"** işaret kelimesini getirmiştir. Allah Teâla ise onlara hitab ederken **"ben sizi o ağaçtan sakındırmamış mıydım?"** buyurmuş, onlar artık cennetten çıkaracağı için, sanki onlar oradan çıkmış da elde ne cennet kalmış ne sakındırdıkları o ağaç kalmış, hepsi uzak, hepsi gaib olmuş gitmiş gibi bir üslup içerisinde o ağaç demiştir.

6. Yine Allah Sübhânehû **"O'na** (Allah'a) **güzel söz** (ler) **yükselir"** buyurmuştur. (Fatır:10)

Mel'ûn iblis'in vesvesesi ise sözlerin en murdarıdır, asla o mukaddes mahalle yükselemez."[395]

İbn Kayyım rahimehullah her iki görüşün de delillerini, birbirlerine cevaplarını nakletmiş, tercihte bulunmaksızın tevakkuf etmiştir.

Biz de tevakkuf eder, bu meselede en doğrusunun hangisi olduğunu Allamu'l-Guyub olan Allah'a havale ederiz.

Dördüncüsü: Mu'tezile Cennet ve Cehennemin Şu an Mevcut Olduğunu İnkar Etmiştir:

Mutezile fırkası cennet ve cehennemin mevcudiyetini inkar etmiş, Cehm b. Safvan'ın cennet ve cehennemin fani olduğuna dair görüşüne de muvafakat etmişlerdir.[396]

Nitekim mutezilenin şeyhi ve onların yolunu ikrar ederek takip eden Ebu'l-Huzeyl el-Allaf bu hususu dile getirmiştir.[397]

İbn Kayyım rahimehullah şöyle demiştir:

"Cennet ve Cehennemin fani olduğu görüşü, muattıla (Allah'ın sıfatlarını reddeden) Cehmiyye'nin piri Cehm b. Safvan'a aittir. Onun bu konuda ne sahabeden, ne tabilerden, ne de diğer İslam imamlarından hiçbir selefi yoktur.

Ehl-i Sünnetten hiçbir kimse böyle bir görüş belirtmemiştir. Onun ve etbaının bu görüşünü İslam'ın imamları başlarına çarpmışlar bu sebeble onları kafir saymışlardır. Onları her yerde deşifre etmişlerdir.

Mesela Abdullah b. el-îmam Ahmed, es-Sünne isimli kitabında Harice b. Mus'ab'ın şöyle dediğini yazmıştır:

"Cehmiyye, Allah Azze ve Celle'nin kitabından, şu üç ayetle kafir olmuşlardır: Bir: **"Yemişleri daimidir, gölgesi de."** (Ra'd, 35) Cehmiyye ise devam etmeyecek diyor. İki: **"Bu bizim rızkımızdır,**

395 Hadi'l-Ervah (s.19)
396 Bkz.: Ebu'l-Hasen el-Eşari Makalat (1/279)
397 Bkz.: Bağdadi el-Fark Beyne'l-Firak (122)

onun için tükenme yoktur." (Sa'd, 54) Cehmiyye ise bitecek diyor. Üç: **"Sizin yanınızdakiler biter, Allah'ın yanındaki ise bakidir."**[398]

Şeyhulislam (İbn Teymiyye) der ki: "Cehm b. Safvan bu görüşünü, itikad edindiği bir esasa dayandığı için söylüyor. Onun itikad ettiği esas şudur: "Sonu gelmez fani varlıkların olması imkansızdır." Bu esas, kelam ehlinin, cisimlerin ve sonradan olma varlıkların hudusüne (sonradan var oluşlarına) delil getirdikleri bir esastır. Bu esasa dayanarak onlar, alemin hudusünü (sonradan var olduğunu) söylemişlerdir. Cehm de buna dayanarak geçmişte başlangıçsız fani varlık olmayacağına göre gelecekte de (sonu olmayan) fani varlık olmaz demiştir. Ona göre bir fiilin gelecekte devamlılığı, Rabb Tebareke ve Teala açısından muhaldir, mazide de muhal olduğu gibi.

Mutezile'nin piri, Ebul-Huzeyl el-Allaf da onun bu esasına muvafakat etmiştir. Fakat o şöyle söylemiştir. "Bu esas, peşpeşe gelmeleri sebebiyle hareketlerin fani olmasını gerektirir, (nesnelerin değil)."

"Bu şekilde o, Cennet ve Cehennem ehlinin hareketlerinin son bulacağını, nihayet daimi bir sükunet (duruş, hareketsizlik) haline düşeceklerini ve hiçbirinin hiçbir hareket yapamayacak duruma geleceğini söylemiştir…"

İbn Kayyım, onların iddialarını iptal eden delilleri sıraladıktan sonra şöyle der: "Kısaca şunu söylemek isteriz ki; Cennet ve Cehennemin fani olduğunu söylemek, bid'at bir sözdür, sahabeden, tabiinden, İslam imamlarından hiç kimse böyle bir söz söylememiştir.

Bu sözü söyleyenler bunu fasit bir kıyastan hareketle ortaya atıyorlar. Ne ki bu asıl, insanlardan bir çoğuna bir şeye benzer gibi gelmiş de bunu hakk bir inanç sanmışlar, buna dayanarak Kur'an'ın mahluk olduğunu söylemiş, sıfatları reddetmişlerdir. Halbuki Kur'an, Sünnet ve sarih akıl, Allah'ın kelimelerinin, fiillerinin sonsuz olduğunu ne sona erip kesilir, ne bir başlangıçla sınırlanır olmadığını belirtmektedir."[399]

Şeyhulislam İbn Teymiyye de Cehmiyye ile Mutezilenin iddialarını reddederken şöyle demiştir: "Ümmetin selefi, imamları ve diğer ehli sünnet ve'l-cemaat, yaratılmışlardan; cennet, cehennem, arş ve diğer bazı şeyler gibi bazılarının yok olmayacakları ve tamamen son bulmayacakları konusunda ittifak etmişlerdir. Mahlukatın tamamının fani olacağını ancak Cehm b. Safvan ve ona uyan Mutezile ile benzerleri gibi bidatçi kelamcılardan bir grup söylemiştir. Bu görüş Allah'ın kitabına, rasulünün sünnetine, ümmetin selefinin ve imamlarının icmaına aykırıdır."[400]

Beşincisi: Cennet ve Cehennem Hakkında Sapan Fırkaların Durumu

Mutezile, Kuranın mahluk olduğunu söylemiş, Allah Azze ve Celle'nin sıfatlarını, O'nun ahirette görüleceğini inkar ederek başlamış, onlardan Cehmiyye ve Kaderiyye fırkaları ortaya çıkmıştır. Ehli sünnet vel-cemaat alimeri ve imamları şahıs tayin etmeksizin umumi olarak onları tekfir etmekte tereddüt etmemişlerdir:

Sellam b. Ebu'l-Muti' şöyle demiştir: "Cehmiyye mensupları kafirlerdir. Onların arkasında namaz kılınmaz."[401]

Sufyan b. Uyeyne şöyle demiştir: "Kuran Allah Azze ve Celle'nin kelamıdır. Onun mahluk olduğunu söyleyen kafirdir. Böyle diyenin kafir olduğunda şüphe eden de kafirdir."[402] İmam Ahmed şöyle demiştir: "Kuran mahluktur diyen bize göre kafirdir. Zira Kuran Allah Azze ve Celle'nin ilmindendir. Onda Allah Azze ve Celle'nin isimleri vardır."[403]

---

398 Abdullah b. Ahmed Kitabu's-Sunne (s.130)
399 Hadi'l-Ervah (244)
400 İbn Teymiyye Mecmuu'l-Fetava (18/307)
401 Lalkai (517)
402 Abdullah b. Ahmed es-Sunne (25)
403 Abdullah b. Ahmed es-Sunne (1)

Şeyhulislam İbn Teymiyye imamların genelinden Cehmiyye'yi tekfir ettiklerini nakletmiştir.[404] İbn Kayyım da onların kafir olduklarını beş yüz selef aliminden nakletmiştir.[405]

Muayyen şahısların tekfirinde ise Selefin tavrı başkadır. İbn Teymiyye şöyle der: "Bununla beraber İmam Ahmed, cehmilerden belirli şahısları, cehmi olduğu söylenen veya bazı bidatlerinde cehmilere muvafakat eden herkesi tekfir etmezdi. Bilakis görüşlerine davet edip insanları imtihan eden, kendilerine de uymayanlara ağır cezalar veren cehmilerin arkasında namaz kılardı. Ahmed ve benzerleri onları tekfir etmemiş, bilakis onların imanına itikad etmiş ve onlar için dua etmiştir."[406]

Başka bir yerde de şöyle der: "İmam Ahmed kendisini döven ve hapseden halife ve diğerleri için bağışlanma dilemiş, kendisine yaptıkları zulüm hususunda hakkını helal etmiş, lakin davet ettikleri görüşün küfür olduğunu söylemiştir. Şayet onlar islamdan çıkmış mürtedler olsalardı onlar için bağışlanma dilemezdi. Zira kafirler için bağışlanma dilemek kitap, sünnet ve icma ile caiz değildir. Ondan ve diğer imamlardan gelen bu görüşler ve ameller açıkça gösteriyor ki, onlar Kuranın mahluk olduğunu söyleyen ve Allah'ın cennette görüleceğini inkar eden cehmilerden belirli (muayyen) şahısları tekfir etmiyorlardı."[407]

Ehli sünnetin bidat ashabı hakkında menheci şöyledir:

1- Onlar bidat ehline şahıs belirlemeden umumi olarak hükümde bulunmuşlardır.

2- Bidat ehli hakkında verilen hüküm ahiretteki durumları hakkında değil, dünyadaki durumları hakkındadır. Mesela "Kim şöyle derse kafirdir, yahut hatalıdır, yahut bidatçi veya sapıktır" derler, onun cehennemde ebedi kalıcı olduğunu, cennete giremeyeceğini söylemezler. Zira bir sözün küfür olması, sahibini tekfir etmeyi gerektirmez.[408]

3- Ehli sünnet bidatçilerin bidatini misilleme yaparak reddetmemiştir. Mesela, hariciler büyük günah işleyeni tekfir ederek bidat işlemiş, selef ise haricilerin bidatini beyan ederken: "Büyük günahtan dolayı tekfir eden kafirdir" dememişlerdir.[409]

4- Tevil ederek bir bidat ortaya koyan veya zayıf, uydurma ya da tevil ettiği sahih bir hadise dayandığından dolayı kendisindeki bir şüpheden dolayı o bidatle amel etmeyi caiz gören bidatçiyi ehli sünnet vel cemaat, küfürle ya da sapıklıkla suçlamaz. Ancak ona hatası ve hakka uygun davranmadığı açıklanır.[410]

[404] Mecmuu'l-Fetava (12/485)
[405] İbn Kayyım Nuniye (1/115- el-Herras şerhi)
[406] Şeyhulislam Fetava (7/507)
[407] Mecmuu'l-Fetava (12/489)
[408] Bkz.: Mecmuu'l-Fetava (20/104, 7/507, 10/329)
[409] Bkz.: Şeyhulislam Fetava (2/282, 5/247, 7/217)
[410] Bkz.: İbn Teymiyye Minhacu's-Sunne (3/60) Fetava (3/352-355)

KAZA VE KADER

Kaza ve kadere iman, kulun imanının sahih olmasında şart olan iman esaslarındandır.

Lugat ehli kazayı hüküm olarak tarif etmişlerdir. Nitekim Allah Teala şöyle buyurmuştur:

“**Rabbın kendisinden başkasına ibadet etmemenizi ve anaya babaya iyilik etmenizi hükmetmiştir.**” (İsra 23)

“Kadaytu hacetî” (işimi bitirdim) denildiği zaman ferag (bitirmek) anlamında kullanılır.

Yapma ve takdir etme anlamında da gelmiştir. Bundan dolayı Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur:

“**Böylece onları, iki gün içinde yedi gök olarak var etmiştir.**” (Fussilet 12) Kaza ve kader diye kullanılması da bundandır.[411]

Kader: Allah’ın kâinattaki her şeyi ezeli ilmi ve hikmeti doğrultusunda takdir etmesi, o ilmine uygun bir şekilde düzenlemesidir. Kadere iman Allah’ın sonsuz ilmi ve gücü ile alakalı bir konudur. Yüce Allah her şeye gücü yeter ve O her istediğini de yapabilir.

Kadere inanç, Allah’ın rububiyetine inanmanın gereklerindendir. İmanın altı şartından biri olup, ona tam bir şekilde inanılmadan iman edilmiş olunmaz.

Es-Sefarini rahimehullah şöyle demiştir: “Selefe göre kader: ilmin geçtiği, kalemin sonuna kadar olacak her şeyi yazdığıdır. Allah Azze ve Celle mahlukatın kaderlerini, olacak şeyler olmadan önce ezelde Allah Subhanehu ve Teala’nın ilminde takdir etmiştir. Muhakkak ki bunlar Allah Teala tarafından bilinen vaktinde ve Allah’ın takdir ettiği şekilde vuku bulacaktır.”[412]

Ümmetin selefi de kaza ve kadere imanı, imanın rükünlerinden olarak kabul etmiş ve imanın ancak bununla tamam olacağını beyan etmişlerdir.

Sahabenin sözleri:

1- Abdullah b. Mesud radıyallahu anh şöyle demiştir: “Allaha yemin olsun, kişi kadere iman etmedikçe ve ölü iken çıkarılmış olup öldükten sonra da diriltileceğini bilmedikçe imanın tadını alamaz.”[413]

2- Abdullah b. Abbas radıyallahu anhuma şöyle demiştir: “Kader tevhidin nizamıdır. Kim Allah’ı birler de kadere iman etmezse, kazayı inkarı tevhidini eksiltir. Kim Allahı birler ve kadere iman ederse bu, kopması olmayan sağlam kulp olur.”[414]

Tabiinin sözleri:

1- Hasen el-Basri rahimehullah şöyle dedi: “Kaderi yalanlayan hakkı yalanlamış olur. Muhakkak ki Allah yaratılışı, eceli, belayı, musibeti, afiyeti takdir etmiştir. Kaderi yalanlayan Kuranı yalanlamış olur.”[415]

2- “Bir adam Zeyd b. Ali radıyallahu anh’e geldi ve şöyle dedi: “Ey Zeyd! Sen Allah’ın isyan edilmesini dilediğini iddia ediyorsun!” Zeyd şöyle dedi: “Allaha zorla mı isyan ediliyor?” Bunun üzerine adam salınarak gitti.”[416]

[411] Cevheri es-Sıhah (6/2463)
[412] Levamiu’l-Envar (1/248)
[413] Şerhu Usuli Ehli’s-Sunne ve’l-Cemaa (1218)
[414] Acurri eş-Şeria (s.215)
[415] Şerhu Usuli Ehli’s-Sunne ve’l-Cemaa (1254)

KAZA VE KADERE İMANIN DELİLLERİ

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat Allah'ın kaza ve kaderine iman hususunda Kur'andan ve sünnetten şu delilleri getirmişlerdir:

Kur'an Ayetleri:

1- Allah Teala şöyle buyurmuştur: "**Her şeyi biz, apaçık bir kütükte saymışızdır.**" (Yasin 12) Taberi bu ayetin tefsirinde şöyle demiştir: "Allah Teala buyuruyor ki olmuş veya olacak her şeyi kitapların anasında veya apaçık bir kütükte saydık ve tespit ettik. Bu açıklamayı Mücahid ve Katade yapmıştır."[417]

2- Allah Teala şöyle buyurmuştur: "**Şüphesiz biz, her şeyi bir kadere göre yarattık.**" (Kamer 49) İbn Kesir şöyle demiştir: "Kaderi takdir edip ta'yin eden, yaratıkları bu kadere ileten O'dur. Ehl-i sünnet imamları bu âyet-i kerîme'yi Allah'ın yaratıkları hakkında önceden belirlenen kaderini isbâta delil getirirler. Allah'ın önceden belirlenmiş olan bu kaderi; eşyayı olmazdan önce bilmesi ve yaratılmalarından önce onlar hakkında takdir buyurmasıdır. Ehl-i sünnet âlimleri bu ve benzeri âyetlerle, bu âyetler doğrultusunda vârid olmuş hadislerle sahabe devrinin sonlarında ortaya çıkmış olan Kaderiyye mezhebine cevablar vermişlerdir."[418]

3- Allah Teala şöyle buyurmuştur: "**Allah'ın emri, takdir olunmuş bir kaderdir.**" (Ahzab 38) İbn Cerir et-Taberi şöyle demiştir: "Muhakkak ki Allah bütün her şeyi yaratmadan önce biliyordu. İlminde mahlukatı yaratmayı, onlara emir ve yasaklar koymayı, taat ehline sevap vermeyi, isyan ehline ceza vermeyi tamamlamıştı. Bu emri tamamlayınca takdir etti, takdir edince yazdı, bunu gayb kıldı ve el-gayb ve Ümmü'l-Kitab diye isimlendirdi. Bu kitaba göre mahlukatı yarattı, rızıklarını, ecellerini ve amellerini belirledi. Onlara isabet eden genişlik veya şiddet yazdığı kitaba göre isabet eder."[419]

Sünnetten Deliller:

1- İbn Mesud radıyallahu anh dedi ki: Doğru sözlü ve doğru sözlü olduğu tasdik olunan Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bize şunu anlattı:

"**Sizden her birinizin hilkati annesinin karnında kırk gün süre ile nutfe olarak bir araya getirilir. Sonra bunun kadar bir süre alaka (sülük gibi yapışan ve kan emen bir kan pıhtısı) olur. Sonra bunun kadar bir süre mudga (bir çiğnemlik et) olur. Sonra ona melek gönderilir, melek ona ruh üfler ve şu dört hususu yazmakla emrolunur: Rızkını, ecelini, amelini, bedbaht mı, mutlu mu olacağını. Kendisinden başka hiçbir ilâh bulunmayan Allah hakkı için, hiç şüphesiz sizden herhangi bir kimse Cennet ehlinin ameli ile amel eder. Nihayet kendisi ile Cennet arasında ancak bir arşın kalmışken, kitap (da yazılan kader) onun aleyhine ileri geçer ve o da Cehennemliklerin ameli ile amel eder, böylelikle oraya girer. Ve hiç şüphesiz sizden herhangi bir kimse Cehennemliklerin ameli ile amel eder. O kadar ki, kendisi ile Cehennem arasında ancak bir arşınlık mesafe kalır da, kitap onun hakkında ileriye geçer, o da Cennet ehlinin ameli ile amel eder ve Cennet'e girer.**"[420]

2- Abdullah b. Amr b. el-As radıyallahu anhuma Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

"**Allah mahlukatın kaderini göklerle yeri yaratmadan elli bin sene önce yazdı. Arşı su üzerinde idi**."[421]

[416] Şerhu Usuli Ehli's-Sunne ve'l-Cemaa (1264)
[417] Taberi Camiu'l-Beyan (12/655)
[418] İbn Kesir Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim (4/267)
[419] İbn Cerir et-Taberi Camiu'l-Beyan (12/15)
[420] Buhari (3208) Müslim (2643)
[421] Müslim (2653)

3- Tavus rahimehullah şöyle demiştir: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabından kendilerine yetiştiklerim "her şey kader iledir" diyorlardı. Abdullah b. Ömer radıyallahu anhuma'nın şöyle dediğini işittim: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"**Her şey kader iledir. Hatta acizlik ve akıllılık veya akıllılık ve acizlik dahi**."[422]

KADERE İMANIN MERTEBELERİ:

Kişinin kadere imanının tam ve uygun bir şekilde olabilmesi için şu dört mertebeyi gerçekleştirmesi gerekir.

Birincisi: Allah'ın her şeyi kuşatan ezeli bir ilmi olduğuna inanması gerekir. Bu konuda Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"**Sen Allah'ın göklerdeki ve yerdeki her şeyi bildiğini ve her şeyi bir kitapta kayıtlı olduğunu bilmiyor musun? Şüphesiz bunu yapmak Allah için çok kolaydır**." (Hac Suresi 70. âyet)

İkincisi: Her şeyin Yüce Allah'ın ilmine dâhil olduğuna ve yaratılmış her şeyin, her olayın Levhi Mahfuz'da (her türlü noksanlıktan ve hatadan korunmuş levha) kayıtlı olduğuna inanmaktır. Bu konuda Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"**Biz kitapta (Levhi mahfuz'da) her şeyi eksiksiz olarak (kaydettik)"** (Enam Suresi 38. âyet)

Bu konuda Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"Allah gökleri ve yeri yaratmadan elli bin yıl önce bütün mahlûkatın kaderini yazmıştır."[423]

Üçüncüsü: Yüce Allah'ın dilediğini dilediği gibi yaptığına iman etmektir. Bu konuda Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"**Âlemlerin Rabbi olan Allah dilemedikçe siz hiçbir şey dileyemezsiniz**." (Tekvir Suresi 29. âyet)

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem kendisine Sen ve Allah dilerseniz diyen kimseye şöyle buyurmuştur:

"Sen Beni Allah'a ortak koşulan bir benzer mi yaptın? Bilakis Allah tek başına dileyendir."[424]

Dördüncüsü: Yüce Allah'ın her şeyin yaratıcısı olduğuna inanmaktır. Bu konuda Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"**Allah her şeyin yaratıcısıdır ve O her şeyi kavrayan, rızkını veren ve yönetendir**" (Zümer Suresi 62. âyet) Ve Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"**Allah sizi ve sizin yaptıklarınızı da yaratandır**." (Saffat Suresi 96. âyet)

Bu konuda Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"Allah her sanatkârı ve yapmış olduğu sanatı yaratandır."[425]

---

[422] Müslim (2655)
[423] Muslim (4/2044) Hakim (1/45) Lalkai İtikad (4/579) İbni Vehb el-Kader (s.101)
[424] Beyhaki (3/217) İbni Ebi Şeybe (5/340) Ahmed (1/214, 224) Taberani (12/244) sahihtir.

Kaderin Kısımları

a-Genel Kader: Allah'ın bütün kâinat için koyduğu, gökleri ve yeri yaratmadan elli bin sene önce Levhi mahfuz'da yazdığı, hesabını yaptığı genel bir takdirdir.

b-Ömürlük Kader: Kulun ana rahminde ona ruh verildikten sonra ölünceye kadar başından geçecek bütün olayları içine alan bir takdirdir.

c-Senelik Kader: Kulun her sene Kadir gecesinde o sene başından ne geçeceğini belirleyen senelik bir takdirdir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"**O gece kendi katımızdan bir emir ile her muhkem iş apaçık ayırt edilir**." (Duhan Suresi 4. âyet)

d-Günlük Kader: Yüce Allah'ın fiiliyatıyla alakalı olan; öldürme, diriltme, verme, çekip alma işleriyle alakalı olan günlük insanoğlunun hayatındaki takdiridir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"**Göklerde ve yerde kim varsa hepsi ondan (Allah'tan) ister. O her gün bir iştedir (yaratma, öldürme, rızıklandırma gibi)**" (Rahman Suresi 29.âyet)

[425] Hakim (1/85) Mecma (7/197) Bezzar (7/258) Mehamili Emali (s.309) Beyhaki Şuab (1/209) Lalkai İtikad (3/538) sahihtir.

KULLARIN FİİLLERİ

Kuran-ı Kerimde Allah Azze ve Celle her şeyin yaratıcısı olduğunu belirtmiştir. Ne insan ne de insanın fiilleri Allah'ın takdirinin dışına çıkamaz. Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur:

"**Allah, her şeyin yaratıcısıdır; O, her şeye vekildir.**" (Zümer 62)

Yüce Allah'ın kâinatta yarattığı fiiller iki kısma ayrılır.

Birincisi: Yüce Allah'ın mahlûkatın fiillerini, onların istek, irade ve seçme hakları dışında yönlendirmesi, kendi isteğine göre şekillendirmesidir. Çünkü Yüce Allah sadece kendi dilediğini yapar. Öldürmek, diriltmek, hastalık ve şifa vermek gibi fiiller bu kabildendir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"**Allah sizi ve sizin yaptıklarınızı da yaratmıştır**." (Saffat Suresi 96. âyet) Ve şöyle buyurmuştur:

"**O ki; hanginizin daha güzel amel işleyeceğini sınamak için ölümü ve hayatı yaratmıştır**." (Mülk Suresi 2. âyet)

İkincisi: İrade ve isteği olan her türlü mahlûkatın kendi istek ve arzuları doğrultusunda yapmış oldukları fiillerdir. Yüce Allah bu konuda şöyle buyurmuştur:

"**İçinizden doğruyu, dosdoğru olmayı dileyen kimse için**..." (Tekvir Suresi 28. âyet) Ve şöyle buyurmuştur:

"**Kim dilerse iman etsin ve kim de dilerse küfretsin, inkâr etsin**." (Kehf Suresi 29. âyet)

Kul yapmış olduğu güzel işlerle övgü, kötü işlerle de zem ve kınama duyar. Şüphesiz ki Allah kimseye kendi elinde olmayan bir şey yüzünden azap edecek değildir. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"**Ben kullarıma zulmedici değilim**." (Kaf Suresi 29. âyet)

Kişi bir işin, bir olayın kendi isteği dışında cereyan etmesi ile kendi arzuları doğrultusunda vuku bulması arasındaki farkı anlayabilir. Şöyle ki bir kişinin binanın çatısından merdivenle aşağıya inmesi ile birinin onu çatıdan aşağıya zorla itmesi buna bir örnektir. Sonuç olarak ikisi de aşağıya inmiştir. Ama birincisi kendi arzusu, diğeri ise zorunlu olarak inmiştir.

Yüce Allah kulu ve onun fiiliyatını da yaratmıştır. Ve ona o fiili yapabilme gücü ve isteğini de vermiştir. Kul o fiili gerçekte yapan, fiil ile temas halinde bulunandır. Kişi eğer iman ederse bu onun kendi gücü ve isteği ile yapmış olduğu bir şeydir. Şayet küfür ve inkâr ederse buda yine O'nun isteği doğrultusunda meydana gelmiştir. Bu aynı bu meyve şu ağaçtandır, şu mahsul bu topraktandır dememiz gibidir. Yani ondan meydana gelmiş demektir.

Yüce Allah her şey için bir başlangıç noktası ve buna bağlı olarak yaşamını, devamını bu noktalardan sağlayan mahlûkatı yaratmıştır. Ağacı yaratan Allah'tır, meyve ağaçtan Allah'ın dilemesi ile türemiştir. Meyve ağaçtandır ama onu yaratan Allah'tır. Bunun gibi daha birçok örnek gösterilebilir. İşte bu şekilde Allah'ın yaratması ile kulun fiili işlemesi arasında bir bağlantı vardır, aralarında herhangi bir çelişki yoktur. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"**Allah sizi ve sizin yaptıklarınızı da yaratmıştır**." (Saffat Suresi 96. âyet) ve şöyle buyurmuştur:

"**Kim (malından) verir ve (Allah'ın azabından) sakınırsa, en güzeli tasdik ederse Bizde onu en kolaya (hesaptaki kolaylık) hazırlarız. Kimde cimrilik edip (malından) vermezse,**

kendisini zengin sayıp, en güzel olanı da yalanlarsa Bizde onu en zor olana yöneltiriz.” (Leyl Suresi 5-10. âyetler)

Kadere İnançta Gerekli Olanlar

Kulun kadere inancında iki şey ona gerekli ve farz olur.

Birincisi: Kulun yapılması kendisine yasaklanan şeylerden kaçınmasına ve kendisi için takdir edileni (farzları ve Sünnet'leri) fiiliyata dökmesinde Allah'tan yardım dilemesi, onu kolaya yöneltip, zorluktan uzaklaştırması için Allah'a dua etmesi ona farz olur. Böylece kul Allah'a tevekkül eder ve kötülüklerden O'na sığınır, hayra ulaşıp şerden sakınmada Allah'ın yardımına muhtaç olduğunu bilir. Peygamber efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

احرص على ما ينفعك واستعن بالله ولا تعجز وإن أصابك شيء فلا تقل لو أني فعلت كذا لكان كذا ولكن قل قدر الله ما شاء فعل فإن لو تفتح عمل الشيطان

“Sana fayda verecek şeyleri hırsla talep et ve Allah'tan yardım iste, (yapacağın işlerde) acizlik gösterme. Eğer sana bir musibet gelecek olursa keşke şöyle yapsaydım şöyle olurdu deme. Ve lakin Allah takdir etti ve dilediğini de yaptı de. Çünkü keşke şeytanın amelini açar (şeytanın işini kolaylaştırır).”[426]

İkincisi: Kul kendisi için takdir edilmiş musibetlere sabredip, umutsuzluğa kapılmamalıdır. Gelen musibetin Allah'ın katından geldiğini bilip, razı olmalıdır. Böylece dünyada selameti bulur. Bilir ki kendisine bir musibet gelecek olsa o musibeti ondan uzaklaştıracak hiçbir kuvvet yoktur. Aynı şekilde kendisi için takdir edilmemiş bir musibet kesinlikle ona isabet edecek değildir. Bu yüzden peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

واعلم أن ما أصابك لم يكن ليخطئك وأن ما أخطأك لم يكن ليصيبك

“Bil ki sana gelen musibet (muhakkak sana isabet edecektir) hata yapmaz ve (senin için takdir edilmemiş) musibette sana isabet edici değildir.”[427]

Kaza Ve Kadere Rıza Göstermek

Kulun kendisi için takdir edilen kadere rıza göstermesi gerekir. Çünkü kadere olan rızası onun Yüce Allah'ın rububiyetine tam manası ile iman etmesinden ileri gelir. Her Müslüman Allah'ın iradesine uygun bir şekilde cereyan eden kaderin fiiliyatı olan kazaya iman etmesi, rıza göstermesi imanın şartlarından biridir. Yüce Allah yaptığı her işi adalet ve hikmet çerçevesinde yapar, kulun kalbinin Allah'ın verdiği musibetin yanlışlıkla kendisine gelmeyeceğine, yanlışlıkla kendisine gelecek bir musibetinde Allah'ın iradesi ve kazası olmadan isabet etmeyeceğine inanması, onun meydana gelen olaylar karşısında tereddüde düşmesine ve hayretler içinde kalmasına engel olur. Stres ve huzursuzluktan arınır, emin olur. Kaybettiği şeylere üzülmez, geleceğinden korkmaz. Böylece insanların en huzurlusu, aklı ve fikri rahat olanı haline gelir. Her kim ömrünün sınırlı olduğunu, korkaklığın ömrünü uzatmayacağını, rızkının belli olduğunu, cimriliğin rızkını artırmayacağını bilirse kalbi ve gönlü rahatlar, mutmain olur. Kendisine isabet eden musibetlere sabreder, yapmış olduğu yanlış işler için tevbe eder, Yüce Allah'ın onun için takdir ettiğine razı olur. Böylece kendisine gelen musibetlere sabrettiği gibi emredilenleri de yapmış, bu ikisi arasını birleştirmiş olur. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

---

[426] Müslim (4/2052) İbni Hibban (13/28) Beyhaki (10/89) İbni Mace (79, 4168) Ahmed (2/366, 370) Ebu Yala (11/230) Hatib Tarih (12/223)

[427] İbni Hibban (2/506) Hakim (3/624) Ziya Muhtare (8/274, 351) Ebu Davud (4699) İbni Mace (77) Ahmed (5/182) Taberani (4/81) Mecma (7/198) Beyhaki (10/204)

"**Hiçbir musibet Allah'ın izni olmadıkça isabet etmez. Kim Allah'a iman ederse Allah'ta onun kalbine hidâyet verir. Allah her şeyi en iyi bilendir**." (Teğâbun Suresi 11. âyet) Ve şöyle buyurmuştur:

"(**Ey Muhammed!) sabret, muhakkak ki Allah'ın vaadi gerçektir, haktır. Ve (Allah'tan) günahlarının bağışlanması için mağfiret dile**." (Ğâfir Suresi 55. âyet)

Hidâyet Çeşitleri

Allah'ın kuluna nasip ettiği hidâyet iki çeşittir.

Birincisi: Bütün insanlık için gerekli olan, Allah'ın kuluna doğru yolu, hakkı gösterdiği ve delalet ettiği hidâyettir. Yüce Allah bu konuda şöyle buyurmuştur:

"**Şüphesiz ki Sen dosdoğru bir yola iletiyor, delalet ediyorsun**." (Şura Suresi 52. âyet)

İkincisi: Yüce Allah'ın fazlı ve keremi ile muttaki (Allah'tan hakkıyla korkan) kullarına şer kapılarını kapatıp, hayır ve iyilik kapılarını, yollarını açması, kullarını bu hal üzerine sabit kılmasıdır. Bu hidâyet Allah'tan başka kimsenin tasarrufu altında değildir. Bu konuda Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"**Şüphesiz ki Sen sevdiğine, dilediğine hidâyet edemezsin. Fakat Allah dilediğine hidâyet eder (hidâyete erdirir**)." (Kasas Suresi 56. âyet)

İrade Çeşitleri

İrade (dilemek, dilediğini yapmak) Yüce Allah'ın kitabında iki çeşit olmak üzere varid olmuştur.

Birincisi: Kevni İrade

Bu irade Yüce Allah'ın yarattığı bütün her şey için geçerlidir. Dilediği meydana gelir, dilemediği ise vuku bulmaz. Yüce Allah'ın murad ettiğinin muhakkak olması demektir. Kâinatta vuku bulan her şeyin Yüce Allah tarafından sevilmesi, hoşnut olunması meydana gelmesi için şart değildir. Kevni irade, Yüce Allah tarafından yerler ve gökler yaratılmadan önce takdir edilmiştir. Eğer kevni irade ile Şer'i irade bir yerde, bir noktada birleşirse işte o zaman Yüce Allah o kevni iradeyi sever ve ondan razı olur. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"**Allah kimi hidâyete erdirmek isterse onun göğsünü İslam'a açar**" (Enam Suresi 125. âyet)

İkincisi: Şer'i İrade

Şer'i irade Allah'ın istediği, dilediği, razı olduğu amellerin, hadiselerin vuku bulmasını sağladığı, bu sevdiği, istediği şeyleri yapanlardan razı olduğu iradedir. Yüce Allah'ın bir şeyi sevmesi vuku bulacağı manasına gelmez. Ancak kevni irade ile meydana gelmesi istenirse o zaman vuku bulması gerekli olur. Bu konuda Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"**Allah sizin için kolaylık diler, zorluk dilemez**." (Bakara Suresi 185. âyet)

Kevni irade daha geniş kapsamlıdır. Allah'ın dilemesi sonucu vuku bulan şer'i irade aynı zamanda kevni iradedir. Mümin kulun iman etmesi kevni irade sonucudur. Fakat Yüce Allah'ın kulunun iman etmesini sevdiği ve istediği için imanının vukuu şer'i iradedendir. Yani her kevni irade şer'i irade değildir. Yani Allah kevni olarak yarattığı her şeyi sevip, olmasını dilemek zorunda değildir. Bu kâfirin küfretmesinin Allah'ın kevni iradesi sonucu olup, Yüce Allah'ın küfrü sevmediği için küfrün vukuu şer'i irade değildir. Ebu Bekir radiyallahu anhın imanı hem kevni hem de şer'i irade gereğidir. Fakat Ebu Leheb'in küfrü sadece kevni irade sonucudur. Yüce Allah onun küfrünü yaratmıştır ama ondaki bu küfür hasletini sevmez, razı olmaz. Bu sebepten onun küfrü şer'i irade sonucu değildir. Yüce Allah bu

kâinatta günahları yaratmış ama kullarından günah işlemelerini istememiştir. Günahlar kulların kendi iradeleri ile kesb edilen hasletlerdir. Yüce Allah günahları yasaklamış, günah işleyenleri cezalandıracağını bildirmiştir. Ezeli takdiri sonucu isteyen günah işler, isteyende günahlardan kaçınır.

Yüce Allah kulunun iman etmesini, itaatte bulunmasını, iyi ameller işlemesini ister, bunu arzular ve sever. Kullarına sevdiği işleri yapmaları için emreder. Emirlere uyanları mükâfatlandırır, güzel bir karşılık verir. Hiç kimse Allah'ın iradesi olmadan isyan edemez, asilik yapamaz. O'nun dilediğinden başka hiçbir şey vuku bulmaz. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"(**Allah) kullarının inkâr etmelerine, küfür etmelerine razı olmaz**." (Zümer Suresi 7. âyet) Ve şöyle buyurmuştur: "**Allah fesadı sevmez**." (Bakara Suresi 205. âyet)

Kaderi Değiştiren Sebepler

Yüce Allah kulunun başına gelecek kaderin dua, sadaka, kulun yapmış olduğu işlerde dikkatli davranması, ilaç kullanması, yaptığı işi en sağlam bir şekilde yapması gibi sebeplerle değiştirilebileceğini başa gelecek olan kaderin bertaraf edilebileceğini bildirmiştir. Çünkü olacak her şey Allah'ın ezeli ilminde sabittir. Kader değişse de bu kulun kaderinde zaten vardır, çizilmiştir. Bu sadece bir kaderden diğerine geçiştir. Kulun acizliği ve başarılı olması dahi kaderinin bir parçasıdır.

Kader Allah'ın Bir Sırrıdır

Kader Allah'ın yarattıklarından gizlediği bir sırrıdır. Kâinattaki her şeyin gerçek halini Yüce Allah'tan başka hiç kimse bilemez. Kulun sapkınlığa düşmesi, hidâyete ermesi, ölmesi, dirilmesi, kiminin bolca nimetlenip, kiminin de az rızık alması hepsi Allah'ın takdirindendir. Peygamber efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

إذا ذكر القدر فأمسكوا..

"Kader zikredildiğinde (onun hakkında konuşulmaya başlandığında) kader hakkında konuşmayı bırakın."[428]

Bunun dışında âlimler tarafından kaderin yönlerini, Allah'ın kaderdeki büyük hikmetlerini, kaderin derecelerini, mertebelerini, sonuçlarını insanlara açıklamak, onların bunu öğrenmelerini sağlamak caizdir ve gereklidir. Çünkü kadere iman, imanın altı şartından biridir. Bu yüzden onun hakkında yeterli bir miktar ilim gereklidir. Bu yüzden Peygamber efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem Cibril aleyhis selam ile aralarında geçen konuşmadan sonra şöyle söylemiştir:

.. هذا جبريل أتاكم يعلمكم دينكم

"Bu gelen Cibril'dir. Size dininizi öğretmeye geldi."[429]

Kaderin Delil Olarak Kullanılması

Yüce Allah'ın ezeli ilmi ile olacakları ve olan her şeyi bilmesi insanlık için ğaybî bir meseledir. Gayb ise Allah'tan başka kimsenin bilemeyeceği bir ilimdir. Ve gayb kulların nazarında meçhul bir şeydir. Bu sebepten dolayı hiç kimse kaderi, yapmış olduğu günahlara "Kaderimde vardı" diyerek delil olarak getiremez. Eğer böyle bir şey olacak olsaydı, günah işleyenlere hesap sorulamaz, zalimlere ceza verilemezdi. Müşrikler öldürülemez, had cezaları uygulanamazdı. Zalimler zulmünden alıkonulamaz, din ve dünya fesada boğulurdu.

428 Fethul Bari (11/377) Taberani (2/96, 10/198) Deylemi (1337) Hilye (4/108) Sehmi Tarihu Cürcan (1/358) Mecma (7/202)
429 daha önce geçti.

Eğer bir kimse yapmış olduğu günahlara kaderi delil olarak getirirse ona şöyle denir. Biliniyor ki Sen cennet ya da cehennem ehlinden olduğundan emin değilsin. Eğer bu konuda Senin tam bir bilgin olsaydı sana iyiliği emretmez, kötülükten alıkoymazdı. Fakat sana Allah'ın emirlerini yap, nehiylerinden kaçın umulur ki cennet ehlinden olursun deriz.

Sahabelerden bazıları kaderle alakalı hadisleri işitince şöyle söylerlerdi:

ما كنت بأشد اجتهادا مني

"Ben şimdikinden daha fazla (dini vazifelerle) uğraşacak, yapmaya çalışacak değilim." Peygamber efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem kendisine kaderi delil olarak kullanmak hakkında soru sorulunca şöyle buyurmuştur:

"Amel ediniz. (dünya hayatı ve ahiret hayatı için koşuşturunuz) her kes yaratıldığı şey için (gidişatı) kolaylaştırılmıştır. Kim mutluluk ehlindense, ona mutluluk, saadet ehlinin ameli kolaylaştırılır. Ve kim kötülük, şekavet ehlindense ona şekavet ehlinin ameli kolaylaştırılır." dedikten sonra şu âyetleri okumuştur: "**Kim (malından) verir ve (Allah'ın azabından) sakınırsa, en güzeli tasdik ederse Bizde onu en kolaya hazırlarız. Kimde cimrilik edip (malından) vermezse, kendisini zengin sayıp, en güzel olanı da yalanlarsa Bizde onu en zor olana yöneltiriz**." (Leyl Suresi 5-10. âyetler)

Sebeplere Sarılmak

Kul dünya yaşantısında iki türlü musibetle karşı karşıya kalır.

Birincisi: Kulun kendi elinden gelen musibeti bertaraf edecek gücü vardır. Böyle olduğu halde o musibet karşısında acizlik gösteremez, elinden geleni yapmak zorundadır.

İkincisi ise: Kul kendisine gelen musibet karşısında yapacak hiçbir şeyi yoktur. Böyle bir durumda ümitsizliğe, paniğe kapılmadan Yüce Allah'a yönelmeli, ondan probleminin çözümünü istemelidir. Çünkü Yüce Allah musibetleri daha vuku bulmadan nasıl ve ne zaman vuku bulacağını çok iyi bilir. Her musibet için meydana gelişi esnasında bazı sebepler yaratmıştır. Böylece musibetin bertaraf edilişinin yollarını da bize öğretmiştir. Dolayısıyla kul eğer sebeplere sıkı sıkı sarılırsa musibetleri bertaraf edecek gücüde kendisinde bulacaktır. Dinimiz sebeplere sarılmayı emretmiş, sebepler doğrultusunda hareket etmeyeni ayıplamıştır. Çünkü kul bu fiili ile kendisini tehlikelerden korumamıştır. Bütün bunların yanı sıra eğer kulda musibetlere karşı koyacak güç ve imkânı yoksa o zaman kul mazur olmuş olur.

Kulun sebeplere sarılması, Allah'a tevekkül etmesine engel değildir. Çünkü sebepler kaderin cüzlerinden biridir. Dolayısıyla kader sebepler ile bir bütündür. Her halükarda Allah'a tevekkül etmeyi gerektirir. Kul yapacağı işlerde sebeplere sarıldıktan sonra Allah'a tevekkül eder, ondan kaderinin hayırlı olmasını ister. Eğer başına bir musibet gelecek olursa da şöyle der: " قدر الله ما شاء فعل" "Allah takdir etti ve dilediğini de yaptı."

Kula musibet gelmeden evvel musibeti önleyecek sebeplere sarılması gerekir. Çünkü kader ancak başka bir kader ile defedilir. Şüphesiz ki bütün peygamberler kendilerini düşmanlarından koruyacak sebeplere sarılmışlardır. Hâlbuki Yüce Allah onları korumuş, onlara davetleri esnasında yardım etmiş ve vahiy ile desteklemiştir. Peygamber efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem Allah'a tevekkül edenlerin efendisi olmasına rağmen sebeplere sarılırdı. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"**Onlara karşı gücünüz yettiğince kuvvet ve bağlanıp beslenen atlar hazırlayın. (Böylece) onunla Allah'ın düşmanlarını ve kendi düşmanlarınızı korkutmuş olursunuz**." (Enfal Suresi 60. âyet) Ve şöyle buyurmuştur:

"**O ki size yeryüzünü boyun eğdirendir. Şu halde yeryüzünün sırtlarında dolaşın ve Allah'ın rızkından yiyin. Dönüş ancak O'nadır**." (Mülk Suresi 15. âyet)

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

المؤمن القوي خير وأحب إلى الله من المؤمن الضعيف وفي كل خير احرص على ما ينفعك واستعن بالله ولا تعجز وإن أصابك شيء ولا تقل لو أني فعلت كذا لكان كذا وكذا ولكن قل قدر الله ما شاء فعل

"Güçlü kuvvetli mümin kul, zayıf ve iman sahibi kuldan Allah'a daha sevimli gelir. Ama ikisinde de hayır vardır. Sana fayda verecek işleri hırsla talep et. Allah'tan yardım dile, acizlik gösterme. Eğer sana bir musibet gelecek olursa keşke şöyle yapsaydım, şöyle şöyle olurdu deme. Ve lakin Allah takdir etti ve dilediğini yaptı de."[430]

Kaderi İnkârın Hükmü

Kaderi inkâr eden dinin asıllarından birini inkâr etmiş sayılır ve kâfir olur. Bazı selef âlimleri – Allah onlara rahmet etsin – şöyle demişlerdir.

ناظروا القدرية بالعلم فإن جحدوا كفروا فإن أقبلوا خصموا

"Kaderi inkâr edenlerle ilim ile tartışın. Eğer inkâr ederlerse, kabul etmezlerse kâfir olurlar. Eğer kabul ederlerse husumet gösterirler."

Kadere İmanın Sonuçları

Kaza ve kadere iman beraberinden birçok güzel semere, fert ve toplum açısından birçok iyi sonuçlar doğurur. Bunlardan bazıları şunlardır:

a)-Birçok güzel ibadetin hayat bulmasına sebep olur. İbadeti yalnızca Allah için yapmak, yalnızca Allah'a tevekkül etmek, Ondan korkmak, Ondan talep etmek, Allah hakkında iyi zanda bulunmak, zorluklara sabretmek, tahammül göstermek, ümitsizlik ile savaşmak, Allah'tan gelene razı olmak, sadece Allah'a şükretmek, Allah'ın rahmeti ile mutlu olmak, Allah için mütevazı olmak, kibri ve büyüklenmeyi terk etmek, Allah için infak etmek, cesaretli olmak, hayır işlerinde öncü olmak, kanaatli ve izzetli olmak, himmetini yüksek tutmak, işini sağlam yapmak, her işi yaparken ciddi olmak, üzüntü ve mutlulukta itidalli olmak, hasetten ve itirazdan kurtulmak, aklı batıl ve hurafelerden özgürlüğüne kavuşturmak, gönlün ve kalbin rahat ve huzurlu olması bunlara birer örnektir.

b)-Mümin kul kadere olan imanı ile dünya hayatını düzenli bir şekilde geçirir. Allah'ın ona bahşetmiş olduğu nimet onu azdırmaz, başına gelen musibetler onu yıldırmaz, ümitsizliğe düşürmez. Bilir ki gelen her zarar Allah'ın takdiri ile olmuştur. Bunu dünya imtihanı olarak görür ve telaşlanmaz. Bilakis sabreder ve ecrini Allah'tan bekler.

c)-Kadere iman kulu sapıklığa sürükleyecek her şeyden alıkoyar, kötü bir şekilde vefat etmesini engeller. Kul böylece doğru ve sâlih amel işlemek üzere bir uğraş verir. Günaha ve azaba götürecek şeylerden de kaçınır.

d)-Mümin kadere olan imanı sayesinde zorluklara karşı sağlam ve sabit bir kalple, sebeplere sarılarak dimdik ayakta durur.

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

[430] Müslim (4/2052) İbni Hibban (13/28)

عجبا لأمر المؤمن إن أمره كله له خير وليس ذلك إلا للمؤمن إن أصابته سراء شكر فكان خيرا له وإن أصابته ضراء صبر فكان خيرا له

"Müminin işi çok gariptir (acayiptir). Bütün olanlar onun için hayırdır (hayra götürür). (Bu özellik) müminden başkası için geçerli değildir. O'na sevindirici, güzel bir şey gelse şükreder, bu onun için hayırlıdır. Ve eğer başına bir musibet gelse sabreder, bu da onun için hayırlıdır."[431]

[431] Müslim (4/2295) İbni Hibban (7/155) Beyhaki Şuab (4/116) Fethul Bari (10/109)

KADER KONUSUNDA SAPAN FIRKALAR

Kader meselesinde sapan fırkalardan ikisi Kaderiye ve Cebriyye'dir.

"Emrin, yasağın ve kullara hitabın geldiği yerde kulların kesbini (kazancını) tespit etmiş bulunuyoruz. Bu kazançları dolayısı ile kendilerine sevap ve ikap gelecektir. Vaat edilip söz verilen durum budur. Bu manada, sırası ile birkaç ayet-i kerime şu şekildedir;

"Bu, yaptıklarına karşılıktır." (Secde 17, Ahkaf 14, Vakıa 24)

"Sabrettiğinizin mükâfatıdır." (Rad 24)

"Sizi cehenneme sürükleyen nedir? Diye sorulunca, diyecekler ki; Biz, namaz kılanlardan değildik. Yoksulları da doyurmuyorduk!" (Muddessir 42-44)

"Onlara şöyle söylenecek; İşte sizin yalan saydığınız cehennem ateşi." (Tur 14)

"Bu, iki elinin öne sürdüğüdür." (Hac 10)

Bunlardan başka ayet-i kerimeler de vardır. Bu ayet-i kerimelerden de anlaşıldığı gibi; Sübhan Hak; Verilecek cezayı kulların yaptıkları ile ilgili kıldı. Böylece, kulların kazancı da kesinleşti. Ne var ki, Cehmiyye (Cebriyye) taifesi böyle düşünmez, onlar der ki;

"Kullar için bir kazanç yoktur. Onlar, bir kapıya benzerler; açılır ve kapanırlar. Ağaç gibidirler; hareket eder, sallanırlar." İşbu anlatılan zümre, Yüce Hakka karşı kâfirdirler. Kur'ân'ı ve hâdis-i şerifi inkâr ederler. Bunun için ileri süreceğimiz delil şudur; Allah yaratır; kul çalışır kazanır. Kaderiye fırkası da şu sözleriyle muhalefet ederler:

"Bütün bunlar, Allah'ın değil kulların yaratması yapmasıdır." Yazıklar olsun bu zümreye. Bu ümmetin Mecusîleri de bunlardır. Allah'a birçok ortak çıkarmışlardır. Yüce Allah'a acizlik isnadı yapmışlardır. Şöyle ki, onlara göre; O'nun mülkünde, kendi kudreti ve iradesi dışında işler yürütülmektedir! Yüce Allah, tam manası ile bu gibi şeylerden yana yüceliğin sahibidir."[432]

"Halkın varlığını kalbinden çıkar. Onlardan her hangi bir şey bekleme. Onlara minnet etme. Onlara güvenme, onların elindeki dünyalığa göz atma. Onların iyiliği seni sevindirmesin, kötülükleri de gücendirmesin. Onların hediyesini, sadakasını, zekatlarını, adaklarını bekleme. Şayet senin mal, mülk sahibi bir adamın varsa sakın mirasına konmak için ölümünü isteme. Halkı hakikaten kalbinden çıkar. Onları kah açılan, kah kapanan bir kapı bil. Onları, meyvesi bazen var, bazen de yok olan ağaçlar gibi gör. Bu işlerin hepsini bir faile bağla ve bir müdebbirin tedbiri kabul et. Bu fail ve müdebbirin de Allah olduğuna inan ki, muvahhid olasın. Bu anlattığımız şeyleri kabul etmekle beraber kulların çalışmasını da inkar etme. Sonra Cebriye mezhebine girmiş olursun. Her ikisini birleştirirsen Cebriye mezhebinden kurtulursun. Allah'ın yardımı olmadan onların işi tamam olmayacağını iyi bil. Allah'ı unutarak onlara tapma. Bunların yaptığı, Allah'ın işinden ayrıdır, deme. Hakkı inkar etmiş, Kaderiye mezhebine girmiş olursun. Allah, fiilleri yaratır, kullar da kazanır de. Ceza ve mükafatla ilgili meseleleri beyan sadedinde gelen haberlerde bildirildiği gibi."[433]

Şeyhulislam İbn Teymiyye, Şeyh Abdulkadir'den kader meselesinde alıntılar yaparak onun akidesini övmüştür:

"Şeyh Abdulkadir el-Geylani şöyle demiştir: "Bu nedenledir ki, birçok kaza ve kader meselesine gelince dururlar. Benim önümde bu meseleyle ilgili bir pencere açıldı. Hak için hakka dayanarak hakkın kaderiyle mücadele ettim. Adem, kaderle mücadele edene denir, kaderin akışına kendisini teslim edene değil."

Şeyh Abdulkadir -Allah ondan razı olsun- ilâhî emir ve yasaklara uymayı tavsiye ederdi. Kaderin bir mazeret, bir bahane, bir gerekçe olarak algılanmasına karşı çıkardı. Onun şeyhi Hammad ed-

432 El-Gunye (1/64)
433 Futuhu'l-Gayb (s.22)

Dabbas da öyleydi. Çünkü saliklerin birçoğunun, emir ve yasaklara aykırı olacak şekilde kaderin sınırında durduklarını, kendilerini kaderin akışına bıraktıklarını görüyordu. Kul, Allah yolunda cihat etmekle yükümlüdür. Takdir edilen ibadetlerle, takdir edilen günahlara karşı mücadele etmesi gerekir. Kul, Allah tarafından takdir edilen emirlerle, takdir edilen yasaklara karşı durmak zorundadır. İşte önceki ve sonraki peygamberlerin -selam üzerlerine olsun- getirdikleri Allah'ın dini budur."[434]

"Soru: Şeyh Abdulkadir'in:

"Hak için hak aracılığıyla hakkın takdiriyle mücadele ettim" sözünün manası nedir?

Cevap: Allah'a hamdolsun. Bütün hadiseler Allah'ın kazası ve kaderiyle olmaktadır. Ayrıca yüce Allah kötülükleri, imkânlarımız dahilinde hayırlarla gidermemizi emretmiştir. Küfrü imanla, bid'atı sünnetle, günahı kendi nefsimizden ve kendi katımızdan itaatle gidermemizi istemiştir. Dolayısıyla inkâr eden, fıska düşen veya günah işleyen herkesin tevbe etmesi gerekir, bu da Allah'ın kaderiyle gerçekleşiyor olsa da imkânları ölçüsünde başkalarına ma'rufu emretmesi ve münkeri de yasaklaması gerekir. Allah yolunda cihad etmesi lazımdır. İşlediği küfür, fısk ve günah Allah'ın takdiriyle olsa da, insanın, kadere dayanarak Allah'ın kendisini yararlandıracağı çalışmayı bırakması caiz değildir. Bilakis, insan, Allah ve resulü'nün emrettiklerini yapmakla yükümlüdür.

Nitekim Müslim sahihinde Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

"Güçlü mü'min Allah katında zayıf mü'minden daha hayırlı ve daha sevimlidir. Her hayırda sana yarayan hakkında ihtiraslı ol. Allah'tan yardım iste ve sakın acizlik gösterme. Eğer başına bir şey gelirse, keşke şöyle şöyle yapsaydım, deme. Ama: Bu Allah'ın kaderidir. Allah dilediğini yapar, de. Çünkü "keşke" şeytanın amellerinin başlangıcıdır."[435]

Burada Nebi sallallahu aleyhi ve sellem kişinin kendisine yararlı olan şeye karşı ihtiraslı olmasını emrediyor. Kişiye yararlı olan şeyin elde edilmesi de insan ve cin şeytanlarıyla mücadele etmeye bağlıdır. Allah'ın takdir ettiği kötülüğü, yine Allah'ın takdir ettiği hayır aracılığıyla savmasıyla mümkün olur. Bunun yanında bu mücadeleyi verirken kişinin Allah'tan yardım istemesi gerekir. Çünkü kuvvet ve değiştirme gücü ancak Allah'tandır. Ayrıca kişinin yapacağı iş sırf Allah'ın rızasına yönelik olmalıdır. Çünkü Allah, ancak kendisinin rızasını elde etmek için işlenmiş amelleri kabul eder. İşte namaz kılarken söylediğin **"yalnız sana ibadet ederiz"** ve ondan önce söylediğin **"yalnız senden yardım dileriz."** (Fatiha, 5) sözünün hakikati budur. Dolayısıyla kulun, emredileni yapması ve yasaklananı terk etmesi bir zorunluluktur. Bu çabasında da Allah'tan yardım dilemelidir. Allah'a ibadet ve itaat etmenin kapsamında, takdir edilen şerrin takdir edilen bir hayırla izale edilmesine dair emre uymak, şeytanın isteğini geri çevirmek de vardır. Kişi, yüce Allah'ın kendisine ileteceği hayra ulaşmadan önce, içinde bulunduğu kötülüğü bertaraf etmekle yükümlüdür.

Allah Azze ve Celle bir ayette şöyle buyurmuştur:

"Eğer Allah'ın insanlardan bir kısmının kötülüğünü diğerleriyle savması olmasaydı elbette yeryüzü altüst olurdu." (Bakara, 251)

Nitekim yüce Allah kâfirlerin ve günahkârların içlerindeki kötülüğü, hak ile savar. Kuvvet hazırlamak ve savaş için besili atlar beslemek gibi. Dua ve sadaka aracılığıyla da bunların savılması mümkündür. Dua ve sadaka belayı defeder.

Nitekim bir hadiste Nebi sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"Dua ve bela gökle yer arasında karşılaşır, kavgaya tutuşurlar."[436]

Çünkü kötülüğün sebebi bazen karışık ve gizli olabilir. Böylece dua aracılığıyla bu kötülük bertaraf edilmiş olur. İslâm ülkesine saldırmaya yönelen kâfirlerin savılması gibi. Bazen kötülüğün

---

434 Mecmuu'l-Fetava (8/306)
435 Müslim (kader 34)
436 Hakim (1/492)

sebebi açık olur ve giderilmesi kolay olur. Kötülüklerin iyiliklerle değiştirilmesi gibi. Bütün bunlar, takdir edilen kötülüğün, yine takdir edilen hayırla izale edilmesinin örnekleridir. Bu da, bazen vacip bazen de müstahap olur.

Dolayısıyla Şeyh'in -Allah rahmet etsin- söylediği bu söz, Allah ve resulü'nün emrettiğinin ta kendisidir.

Meselenin özü şudur:

Süluk ve irade ehlinin (salik ve müridlerin) çoğu, yüce rabbin rububiyetini ve yasaklanan birçok olguyu takdir edişini müşahede ederler. Fakat müşahede ettikleri bu kevni hakikatin yanında durur, ötesine geçmezler. Bu davranışlarının kadere rıza gösterip teslim olma kapsamına girdiğini sanırlar. Bu cehalettir, sapıklıktır. Bazen küfre kadar sürükler insanı. Dinden çıkarır. Çünkü Allah, bize, meydana gelmiş olan küfre, fıska ve günaha rıza göstermemizi emretmemiştir. Bilakis bunlardan tiksinmemizi ve imkânlarımız ölçüsünde bunları savmamızı emretmiştir.

Nitekim Nebi sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"Sizden kim bir kötülük görürse, onu eliyle değiştirsin, buna gücü yetmiyorsa, diliyle değiştirsin, buna da gücü yetmiyorsa kalbiyle değiştirsin. Bu ise imanın en zayıf derecesidir."[437]

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"O, kullarının küfrüne razı olmaz." (Zümer, 7)

"Allah bozgunculuğu sevmez." (Bakara, 205)

Allah'ın bizim işlememize razı olmadığı bir şeye, bizim rıza göstermemizi emretmiş olması mümkün olabilir mi? Kaldı ki o, kötülüğü bizim için bir sınama ve deneme aracı kılmıştır. Nitekim şöyle buyurmuştur:

"Sizin bir kısmınızı diğer bir kısmınıza imtihan vesilesi kıldık." (Furkan, 20)

Bir başka yerde savaş emrini verdikten sonra şöyle buyurmuştur:

"Durum şu ki, Allah dileseydi, onlardan intikam alırdı. Fakat sizi birbirinizle denemek ister. Allah yolunda öldürülenlere gelince, Allah onların yaptıklarını boşa çıkarmaz." (Muhammed, 4)

Sahih-i Müslim'de Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

"Nefsimi elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, Allah mü'min kişi hakkında neyi takdir ederse etsin, bu onun için hayır olur. Bu, sadece mü'mine özgü bir durumdur. Şayet mü'mine bolluk isabet ederse şükreder, bu kendisi için hayır olur. Eğer ona bir darlık isabet etse, sabreder, bu da onun için hayır olur."[438]

Buna göre mü'min sabreden ve şükreden biri olunca, kendisi için takdir edilen musibetler hayra dönüşürler. Marufu emreden, münkeri yasaklayan, Allah yolunda cihad eden biri olunca, kâfirlerin küfrü olarak takdir edilen durum onun için bir hayır olur.

Aynı şekilde şeytan ve hevası kendisini bir kötülüğe çağırdığında, bu da kendisi için hayrın gerçekleşmesine vesile olur. Böylece takdir edilen kötülükle, Allah ve resulü'nün emrettiği gibi,

---

[437] Müslim (iman 78)
[438] Müslim (zühd 64)

mücadele edip savdığı zaman, bu, kendisi için iyilik ve takvanın gerçekleşmesine sebep olur. Hayır, sevap ve yüksek derecelerin gerçekleşmesine yol açar.

Bu ve benzerleri, yukarıdaki sözün anlamını açıklayan örneklerdir. Allah doğrusunu herkesten daha iyi bilir."[439]

[439] Mecmuu'l-Fetava (8/547)

İÇİNDEKİLER